शान्तिनगर गाँउपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
चिराघाट, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

आवधिक योजना २०७९/०८०

तयार गर्ने परामर्शदाता

कम्प्लेक्स स्टडी एण्ड रिसर्च सेन्टर प्रा.लि.

काठमाडौं

फोन नः ०१-४४८२१९०

इमेलः complex8study@gmail.com

आषाढ, २०८०

शान्तिनगर गाँउपालिका गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

चिराघाट, लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

शान्तिनगर गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्था झल्काउँदै दिगो विकास गर्ने हेतुले आवधिक योजना तयार गर्न पाउँदा अत्यन्तै हर्षित छु । विकास समय र परिस्थिति अनुरुप निरन्तर चलिरहेने प्रकृया भएकोले गाउँपालिकाको यथार्थ चित्रणले स्थानीय आवश्यकता अनुसारको दीर्घकालिन विकास गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा लिएको छु । आवधिक योजनाले आगामी दिनमा हामीले तर्जुमा गर्नुपर्ने नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकीकरण गरी हामीलाई उपलब्ध सिमीत श्रोत र साधनको अधिकतम सदुपयोग गरी गाउँपालिकाको विकासलाई गति प्रदान गर्न अवश्य पनि सहयोग पुर्याउने आशा तथा विश्वास लिएको छु । यस आवधिक योजनाले प्राय सबै क्षेत्र तथा वस्तुगत यथार्थलाई समेट्ने प्रयास गरेको भएतापनि सिमित समय र स्रोत साधनको सीमाभित्र गरिएको अध्ययन आफैमा पूर्ण नहुन सक्छ । यसलाई समय सन्दर्भअनुसार परिस्कृत र परिमार्जित गर्ने दायित्व हाम्रो काँधमा आएको महशुस हामि सबैले गरेका छौ।

यस योजना तयार पार्न आफ्नो तर्फबाट सहयोग गर्न सम्पूर्ण निर्वाचित जनप्रतिनिधि राजनैतिक दल, स्थानीय सरोकारवाला, बुद्धिजीवी, विषयगत शाखा प्रमुख एवं कर्मचारी सबैमा सम्पूर्ण पालिकाको तर्फबाट आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । यस आवधिक योजना निर्माण गर्नका लागि प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने कम्प्लेक्स स्टडी एण्ड रिसर्च सेन्टर प्रा.लि. काठमाडौंलाई हार्दिक धन्यबाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा पञ्चबर्षिय आवधिक योजनाले गाउँपालिकाको विकासको चित्र कोर्न आधार प्रदान हुनेमा शुभेक्षा प्रकट गर्दछु ।

प्रमोद बस्नेत

गाउँपालिका अध्यक्ष

शान्तिनगर गाँउपालिका गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
चिराघाट लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

संविधानको मर्मअनुसर नेपाली जनताको दिगो शान्ति र सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिमा पुग्ने तिब्र चाहना अनुसार स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकार क्षेत्र भित्र रही स्थनीय तहले प्रभावकारी सेवा प्रवाह को लागि योजनाबद्ध विकासको दिर्घकालिन सोचका साथ् शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता अनुसार पंचबर्षिय आवधिक योजना तयार गरिएको छ ।

यस गाउँपालिकाको विभिन्न विषय समेटिएको स्रोत नक्साहरु, समुदाय, वडा तथा विभिन्न विषयगत शाखाबाट संकलन गरिएका तथ्यमा आधारित भई उपलब्ध भए सम्म आर्थिक विकास, सामजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार विकास, वन वातावरण तथा विपद् व्यवथापन र संस्थागत विकास शुशासनको क्षेत्रहरुलाई समावेस गरी पालिका आवधिक योजना तयार गरिएको छ ।

आवधिक योजना निर्माण कार्यमा सहयोग गर्नुपर्ने सम्पूर्ण समुदाय, जनप्रतिनिधिहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा कर्मचारी साथीहरु, सामाजिक तथा राजनैतिक व्यक्तिहरु लगायत सम्पूर्णलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

प्रेमा कुमारी बुढाथोकी

गाउँपालिका उपाध्यक्ष

शान्तिनगर गाँउपालिका गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
चिराघाट लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

नेपालको संबिधान २०७२ को अनुसार लुम्बिनी प्रदेश, दाङ्ग जिल्लाको पश्चिम भेगमा शान्तिनगर गाउँपालिका पर्दछ । यहाँ उपलब्ध सिमित स्रोत र साधनहरुको स्थानीय आवश्यकता र समग्र विकासको मर्म अनुसार उच्चतम प्रयोग गरी समृद्ध पालिका निर्माण गर्न मध्यकालीन तथा दिर्घकालिन योजना छनोट गरी पालिका आवधिक योजनाको दस्तावेज तयार भएको छ ।

स्थानीय सरोकारवाला जनताको अधिकतम सहभागीतामा योजनाहरु छनौट तथा कार्यान्वयन गर्दा दिगो विकासको मार्ग कोर्न सकिन्छ भन्ने विश्वासका साथ् आवधिक योजनाको निर्माण गरिएको हो । यस आवधिक योजनाले वर्तमान घरातलीय सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, वन, वातावरण तथा संस्थागत विकासको अवस्था पहिचान गरी भविष्यका आवश्यकता आकलन गर्ने उद्देश्यका साथ यो आवधिक योजना सिमित समय स्रोत र सीमाभित्र रही तयार गरिएको छ । आवधिक योजनालाई सामान्य रुपमा अध्ययन गर्ने जो कोहिले पनि यस पालिकाको वर्तमान अवस्था सहजै आकलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

यस आवधिक योजना कार्यमा अन्तर हृदयबाट सहयोग गर्नुहुने गाउँपालिका अध्यक्ष ज्यु, उपाध्यक्ष ज्यु, वडा अध्यक्ष्य तथा सम्पूर्ण निर्वाचित जनप्रतिनिधि ज्युहरु, विषयगत कार्यालयका प्रमुख लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरु विभिन्न राजनैतिक दल, संघसंस्था तथा स्थानीय बुद्धिजीवीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस कार्यमा प्राविधिक सहयोग गर्न परामर्शदाता कम्प्लेक्स स्टडी एण्ड रिसर्च सेन्टर प्रा.लि. लाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस आवधिक योजना निर्माणको लक्ष्य प्राप्ती हुनेमा विश्वास तथा सुभेक्षा प्रकट गर्दछु ।

डिल्ली खड्का

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषय सूचि

परिच्छेद १ ....१

परिचय...१

१.१ पृष्ठभुमि १

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य..२

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा प्रत्रिया ३

१.३.१ संस्थागत संयन्त्रको निर्माण ३

१.३.२ अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला...४

१.३.३ गाउँपालिका विकासको विद्यमान स्थिति तथा उपलब्धिको समिक्षा ५

१.३.४ वस्तुस्थिति विश्लेषण, वस्तुस्थिति विवरण तयारी एवम् अध्यावधिकरण ५

१.३.५ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता निर्धारण ७

१.३.६ रणनीति, कार्यनीति तथा परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण ८

१.३.७ सभाव्या स्रोतको अनुमानम प्रक्षेपण र क्षेत्रफल बाँडफाँट...८

१.३.८ मानव संशाधनको आवश्यकता पहिचान र प्रक्षेपण ९

१.३.९ विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा...९

१.३.१० आवधिक योजनाको दस्तावेजको मस्यौदा तयारी १०

१.३.११ मस्यौदा प्रस्तुति, सुझाव संकलन तथा अन्तिम स्वरूप प्रदान १०

१.३.१२ योजना स्वीकृति तथा कार्यान्वयन १०

१.३.१३ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन...११

परिच्छेद २ .... १२

गाउँपालिकाको विकास विद्यमान स्थिति र उपलब्धि समिक्षा १२

२.१.१ भौगोलिक समस्या, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना १३

२.१.२ प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा..........१६

२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था..........२०

२.१.३.१ जातजातिका आधारमा जनसंख्या..........२३

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था..........२४

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा..........२४

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति ३२

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति ३२

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तीय सेवा ३५

२.२.५ सहकारी ४१

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था..........४२

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण ४२

२.३.२ शैक्षिक विकास ४५

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई..........४८

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ५२

२.३.५ युवा, खेलकुद तथा कला ५५

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी/ग्रामिण विकासको अवस्था ५७

२.४.१ बस्ति, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण..........५७

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात ५८

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा..........६३

२.४.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि ६४

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था..........६५

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता..६५

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ६५

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन ६६

२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन..६७

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्थापन..६७

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन..६८

२.६.२ संगठनात्मक विकास..६९

२.६.३ श्रोत परिचालन..७१

परिच्छेद ३ (तिन)... ७४

सोच तथा विकासको अवधारणा... ७४

३.१ पृष्ठभूमि ७४

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती..७५

३.३ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर ८१

३.४ निर्देशक सिद्धान्त..८५

३.५ सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ८७

३.५.१ दिर्घकालिन सोच (vision)..८७

३.५.२ मिसन (mission) ९१

३.५.३ लक्ष्य (goal)...९१

३.५.४ उद्देश्य ९१

३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य..९२

१. आवधिक योजना प्रक्षपन ९२

२. आवधिक योजना प्रक्षपन ९२

३.७ रणनीति तथा प्राथमिकता (प्राथमिकता निर्धारित समेत)..९३

३.७.१ रणनीति..९३

३.७.२ योजनाको प्राथमिकता क्रम निर्धारणमा आधारहरु..१०५

३.८ लगानी स्रोत र अनुमान र बाँडफाँड..१०६

परिच्छेद ४ (चार)..१०८

आर्थिक विकास..१०८

४.१ कृषि तथा पशुपन्छी..१०८

४.१.१ पृष्ठभूमि..१०८

४.१.२ समस्या तथा चुनौती..१०८

४.१.३ सम्भावना तथा अवसर..१०९

४.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..११०

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका..११५

४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष..११६

४.२ सिंचाई..११७

४.२.१ पृष्ठभूमि..११७

४.२.२ समस्या तथा चुनौती..११८

४.२.३ सम्भावना तथा अवसर..११८

४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..११९

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका..१२१

४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष..१२१

४.३ पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा..१२२

४.३.१ पृष्ठभूमि..१२२

४.३.२ समस्या तथा चुनौती १२२

४.३.३ सम्भावना तथा अवसर १२३

४.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १२३

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२५

४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२६

४.४ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति १२७

४.४.१ पृष्ठभूमि १२७

४.४.२ समस्या तथा चुनौती १२८

४.४.३ सम्भावना तथा अवसर १२९

४.४.४.उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १३०

४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३४

४.४.६ अनुमान तथा जोखिमपक्ष १३५

४.५ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा १३६

४.५.१ पृष्ठभूमि १३६

४.५.२ समस्या तथा चुनौति १३७

४.५.३ सम्भावना तथा अवसर १३८

४.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १३८

४.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १४१

४.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १४२

परिक्षेद ५ .... १४३

सामाजिक क्षेत्र १४३

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण १४३

५.१.१ पृष्ठभूमि १४३

५.१.२ समस्या तथा चुनौती........ १४३

५.१.३ सम्भावना तथा अवसर १४५

५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १४५

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका........ १४९

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १५०

५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन........ १५१

५.२.१ पृष्ठभूमि १५१

५.२.२ समस्या तथा चुनौती........ १५२

५.२.३ सम्भावना तथा अवसर १५२

५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १५३

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका........ १५८

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १६०

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई........ १६०

५.३.१ पृष्ठभूमि १६०

५.३.२ समस्या तथा चुनौती........ १६१

५.३.३ सम्भावना तथा अवसर १६२

५.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १६२

५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा........ १६५

५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १६६

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग १६७

५.४.१ पृष्ठभूमि १६७

५.४.२ समस्या तथा चुनौती.. १६८
५.४.३ सम्भावना तथा अवसर.. १६९
५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना.. १७०
५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. १७५
५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष.. १७७
५.४.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष................................ १७७
५.५ युवा तथा खेलकुद.. १७७
५.५.१ पृष्ठभूमि.. १७७
५.५.२ समस्या तथा चुनौती.. १७८
५.५.३ सम्भावना तथा अवसर.. १७९
५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना.. १८०
५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. १८३
५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष.. १८४
परिच्छेद ६.. १८६
पूर्वाधार क्षेत्र.. १८६
६.१ बस्ति, आवास भवन तथा सार्वजनिक निर्माण.. १८६
६.१.१ पृष्ठभूमि.. १८६
६.१.२ समस्या तथा चुनौती.. १८६
६.१.३ सम्भावना तथा अवसर.. १८७
६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना.. १८८
६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. १९०
६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष.. १९२

६.२ सडक, पुल तथा यातायात १९२

६.२.१ पृष्ठभूमि १९२

६.२.२ समस्या तथा चुनौती.. १९३

६.२.३ सम्भावना तथा अवसर १९४

६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना...................................... १९४

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. १९८

६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २००

६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा.. २०१

६.३.१ पृष्ठभूमि २०१

६.३.२ समस्या तथा चुनौती.. २०१

६.३.३ सम्भावना तथा अवसर २०१

६.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना...................................... २०२

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. २०३

६.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २०४

६.३.७ जानकारीक श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तहत जोखिम पक्ष २०४

६.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि २०५

६.४.१ पृष्ठभूमि २०५

६.४.२ समस्या तथा चुनौती.. २०६

६.४.३ सम्भावना तथा अवसर २०६

६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति कार्यत्रम तथा आयोजना...................................... २०७

६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका.. २०९

६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २०९

परिच्छेद ७ .... २११

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र २११

७.१ वन तथा जैविक विविधता २११

७.१.१ पृष्ठभूमि २११

७.१.२ समस्या तथा चुनौती २११

७.१.३ सम्भावना तथा अवसर २१२

७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना २१२

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका २१५

७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २१६

७.१.७ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष २१६

७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन २१७

७.२.१ पृष्ठभूमि २१७

७.२.२ समस्या तथा चुनौती २१७

७.२.३ सम्भावना तथा अवसर २१८

७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना २१८

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका २२०

७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २२०

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन २२१

७.३.१ पृष्ठभूमि २२१

७.३.२ समस्या तथा चुनौती २२२

७.३.३. संभावना तथा अवसर २२३

७.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना २२४

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका २२८
७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २२९
७.४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थान्शिलता २३०
७.४.१ पृष्ठभूमि २३०
७.४.२ समस्या तथा चुनौती २३०
७.४.३ सम्भावना तथा अवसर २३१
७.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना २३१
७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका २३४
७.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष २३५
अनुसुची हरु २३६
अनुसूची १ .... २३६
अनुसूची २ .... २३६
अनुसूची ३ .... २३६
अनुसूची ४ .... २३६
अनुसूची ५ .... २३६
अनुसूची ६ .... २३६
अनुसूची ७ .... २३६
अनुसूची ८ .... २३६
अनुसूची ९ .... २३६

संक्षिप्त शब्दावलीहरु

मि.	मिटर
कि.मि.	किलो मिटर
गा.पा.	गाउँपालिका
न.पा.	नगरपालिका
ऊ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
आ.वि.	आधुनिक विद्यालय
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
रु.	रुपैयाँ
आ.व.	आर्थिक वर्ष
घ.धु	घरधुरी
घ.मि	घन मिटर
नं.	नम्बर
ने रु	नेपाली रुपैयाँ
ने स	नेपाल सरकार
स.वि	सडक विभाग
क्र.स	क्रम संख्या
हे.	हेक्टर
ल्या.अ.	ल्याब असिस्टेन्ट
हे.अ.	हेल्थ असिस्टेन्ट
DEM	Digital Elevation Model
DPR	Detail Project Report
GIS	Geographical Information System
GPS	Global Positioning System
SWOT	Strength Weakness Opportunity and Threats
ICT	Information and Communications Technology
IT	Information Technology
NTFPS	Non Timber Forest Products
QGIS	Quantum Geographical Information System
RM	Rural Municipality
RS	Remote Sensing
TOR	Terms of Reference
UTM	Universal Transverse Mercator

WGS	World Geodetic System

परिच्छेद १
परिचय

१.१ पृष्ठभुमि

वर्तमान संबिधानको निर्माण र कार्यान्वयन सँगै नेपालमा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन पद्धतीको सुरुवात हुन पुग्यो भने शासन सञ्चालनको जिम्मेवारी संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तिन तहमा बिभक्त हुन गयो । संबिधान प्रदत्त तिनै तहको एकल तथा साझा अधिकारका क्षेत्रहरुको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयन बाट स्थानीय तह, प्रदेश हुदैं मुलुकको समृधिको मार्ग प्रसस्त गर्नु आजको प्रमुख जिम्मेवारी भित्र पर्दछ । यस जिम्मेवारीलाई परिणाममुखी बनाउन जनताको नजिक रहेर प्रत्यक्ष सहयोगी र साझेदारी सरकारको रुपमा स्थापित स्थानीय तहले सम्पादन गर्ने आर्थिक, भौतिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकास र विस्तारका कार्यहरुलाई स्थानीय बासिन्दाहरुकै सहभागिता र साझेदारीमा व्यवस्थित, प्रभावकारी र समयबद्ध सञ्चालन व्यवस्थापन आधार तयार पार्नु आजको आवश्यकता मात्र हैन अनिवार्य पनि छ ।

विद्यमान समिति स्रोत र साधनका बीच विना योजना गरिने विकास निर्माणका कार्य समिति घेरा भित्र आस्थाई हुने मात्र नभई कमजोर समेत हुने गरेका कयौं उदाहरण हाम्रा सामू छन् । बिगतका घटनाक्रमहरुले जनताका आधारभुत आवश्यकता अतिरिक्त र सञ्चालन हुने विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका योजना आर्कातिर भएका कयौं उदाहरण हाम्रो माझमा रहेका छन् । पुराना र महत्वपूर्ण योजना सम्पन्न नहुदै प्रत्यक वर्ष नयाँ नयाँ योजनाको को खोजि र सञ्चालनमा धेरै समय र लागत खर्चिनु परिरहेको आवस्था विद्यमान छ । तसर्थ स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित भएका स्थानीय तहले आफ्नो गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था, स्थानीयबासीका आवश्यकता, दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित समृद्धि निर्माणमा स्थानीय सरकारको हैसियतमा खेलिनु पर्ने भूमिका, वर्तमान संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन संगै प्रचलित ऐनले निर्धारण गरेका कार्य जिम्मेवारी र दायित्वलाई केन्द्र बिन्दुमा राखेर जनताको माझबाट स्थानीय आवश्यकता बमोजिम आर्थिक, भौतिक, सामाजिक र साँस्कृतिक लगायत मानव विकास सँग सम्बन्धित योजनाहरुको पहिचान, छनोट, प्राथमिकीकरण साथ आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्थापन सहित विषयगत र क्षेत्रगत योजनाहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आपरिहार्य भएको छ ।

योजनावद्ध विकास सन्तुलित, दिगो र समन्यायिक विकासको आधार हो । आवधिक योजनाले स्थानीय तहको विकास प्रयासहरुलाई निर्दिष्ट दिसा प्रदान गर्ने व्यवस्थित रुपरेखा तयार गर्दछ । स्थानीय आवधिक योजनाले स्थानीय जनता र स्थानीयस्तरको आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक परिवेश बिचमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी नागरिकको आर्थिक सामाजिक सुविधा र समृद्धिलाई प्रसोधन गर्दछ । यस्तो योजना स्थानीय

तहको विकास र समृद्धिको रुपरेखा मात्र नभएर उक्त क्षेत्रको सुन्दरता, प्रकृतिको संरक्षण तथा मानव र प्रकृति बिचको तालमेलको रुपरेखा पनी हो । राष्ट्रिय एवम प्रादेशिक विकास लक्ष्य हासिल गर्न तथा स्थानीय विकासमा सरोकारवालाको साझा प्रतिवद्धता र दायित्व सिर्जना गर्न आवधिक योजना महत्वपूर्ण हुन्छ । स्थानीय आवधिक योजनाले स्थानीय आवश्यकता सम्बोधन गर्दै जनताको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार गर्न स्थानीय सम्भावना तथा समस्या पहिचान गर्दछ । त्यस्तै स्रोत विश्लेषण, उपयुक्त रणनीति तथा कार्यनीति तयार गरी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना पहिचान गर्ने र त्यसलाई कार्यान्वयन एवम् अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको स्पष्ट खाका समेत तयार गर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक योजनाको मुल आधारका रुपमा रहेको आवधिक योजनाको योजना अनुशासन कायम राख्न समेत महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । तसर्थ शान्तिनगर गाउँपालिकाले भौगोलिक अवस्थिति, आर्थिक र सामाजिक परिवेश, ईतिहास, मूल्यमान्यता तथा सांस्कृतको पर्याप्त विश्लेषण गरेर स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौ योजनाको आधार पत्र र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यका साथमा विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाहरुलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने गरी यो आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरेको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य

स्थानीय तहको योजनाबद्ध विकास प्रयास र प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु आवधिक योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ भने यसका विशिष्ट उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्ः

- योजनाबद्ध, नतिजामुलक, समावेशी र उत्थानशील विकासका लागि स्थानीय तहका गतिविधिलाई निर्दिष्ट लक्ष्य हासिल गर्ने दिसा तर्फ निर्देशित गर्नु;
- स्थानीय विकासका सरोकारवालाहरुमा विकास प्रयास र उपलब्धिमा साझा प्रतिवद्धता र उत्तरदायित्व सिर्जना गर्नु;
- विकासको राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्ष्य र प्राथमिकतासँग स्थानीय विकासको तादत्यम कायम गर्नु;
- दिगो विकास लक्ष्य सहितका संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट निर्धारण गरेका विषयगत क्षेत्र र तिनमा आधारित योजनाहरुलाई स्थानिकरण गरी समृद्धिको मार्ग प्रस्ट प्रशस्त गर्नु;
- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, अवसर र भावी सम्भावना समेतका आधारमा गाउँपालिकापलिकाको दीर्घकालिन सोच अनुरुप दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित यस आवधिक विकास योजनाले स्थापित गरेको विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न सवै विषयगत गुरुयोजना समेत तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु;
- गाउँपालिकाको सर्वाङ्गिण विकासका लागि भू-उपयोग नीति र योजना सहितको भौतिक तथा भौतिक पूर्वाधार विकास, आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, वातावरण विकास र व्यवस्थापन, वित्तीय

विकास र व्यवस्थापन साथै संस्थागत विकास र व्यवस्थापन जस्ता विषयगत क्षेत्रहरु र तदनुरूप लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा, रणनीति, कार्यक्रमहरु, बजेट निर्धारण तथा सरोकारवालाको पहिचानलाई समेत एकिकृत गरी अल्पकालीन तथा दिर्घकालिन योजनाको प्राथमिकताक्रम निर्धारणका साथ परिमाणात्मक लक्ष्य तथा अनुमानित लगानी योजना समेत तर्जुमा गर्न

- निर्धारित योजनाहरुको सफल कार्यान्वयनबाट शान्तिनगर गाउँपालीकाको समृद्धि निर्माणमा सवै सरोकारवालालाई सक्रिय सहभागी गराउने
- सहभागितामुलक विधिका माध्यम बाट विकास प्रयासलाई मार्गदर्सन गर्ने र अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने गरी स्थानीय विकासको प्रारूप तयार गर्नु;
- गाउँपालिकाको दिगो विकासमा आधारित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहभागी गराएर स्थानीयबासीको अपनत्व स्थापित गर्नु;
- नतिजामा आधारित स्थानीय विकासलाई प्रवर्द्धन गर्नु;
- आवधिक योजनामा समावेश भएका विषयगत क्षेत्रमा आधारित योजनाहरुको समयवद्ध र सफल कार्यान्वयनबाट शान्तिनगर गाउँपालीकालाई मानव विकास सुचाकाङ्कमा परिमाणात्मक सुधार गरी एक व्यवस्थित, सक्षम र समृद्ध गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्नु

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा प्रत्रिया

शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमाका शिलसिलामा देहाय बमोजिमका प्रक्रिया अवलम्बन गरियो ।

१.३.१ संस्थागत संयन्त्रको निर्माण

१.३.१.१ निर्देशक समितिको गठन

यस पालिकाको आवधिक गाउँपालिका विकास योजनाको तयारी र व्यवस्थापनका लागि नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गाउँपालीका/गाउँपालीका वस्तुस्थिति विवरण तैयारी र योजना तर्जुमा दिग्दर्शन बमोजिमका वस्तुस्थिति विवरण तथा आवधिक योजना तर्जुमाको ढाचा र औजार स्वीकृति गर्न, वस्तुस्थिति विवरण तयारी र आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी आवश्यक निर्णयहरु गर्न, आवश्यकताका आधारमा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि विषयगत समितिलाई दिन तथा परिमार्जित गर्न, आवश्यकता अनुसार बैठक आयोजना तथा परामर्श गर्न, परामर्शदाता, कर्मचारी र स्थानीय सरोकारवालासँग राय परामर्श गर्न, कार्यशाला गोष्ठीहरुमा समावेशी सहभागिता हुने कुरा सुनिश्चित गर्न, वस्तुस्थिति विवरण सङ्कलन तथा

आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृयामा मार्गदर्शन प्रदान गर्न, कार्यपालिकाको कार्यालय, विषयगत माहाशाखा/शाखा/उपशाखा, एकाई, केन्द्र तथा वडा कार्यालय बाट तथ्याङ्क तथा विवरण सङ्कलन गर्ने व्यवस्थाकालागी परामर्शदातालाई आवश्यक सहयोग मिलाउन, गाउँपालिकासँग सम्बन्धित अध्ययन, सर्वेक्षण, योजना तथा बजेट सम्बन्धित दस्तावेज, पुस्तिका अध्ययन र विश्लेषणको व्यवस्था गर्न, आवधिक योजना निर्माणको कार्यशर्तमा सैद्धान्तिक सहमति र योजना निर्माणको सहयोग गर्न तथा परामर्शदातालाई आवश्यक सहयोग गर्नका लागि गाउँपालीका कार्यपालिकाको बैठकले गाउँपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा निर्देशक समितिको गठन भयो ।

१.३.१.२ संयोजन तथा सहजीकरण समिति

निर्देशक समितिको राय सल्लाह र सुझावका आधारमा कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी हुने सहभागीहरुको नामावली तयार गर्न, सहभागीहरुलाई नियन्त्रण गर्न, प्रत्यक वडामा हुने भेलामा उपस्थित हुने व्यत्तिहरुको नामावली तयार पार्न साथै भेलाको उपयुक्त वातावरण तयार गर्न, कार्यशाला गोष्ठी र वडाभेलाको सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न, आवश्यक निवारनहरुको सङ्कलनमा सहयोग गर्न साथै योजना तर्जुमा कार्यशाला तथा भेलाको छलफलबाट प्राप्त भएका निस्कर्ष तथा उपलब्धिहरुलाई अभिलेखीकरण गर्न समेत सहयोग गर्न आवधिक यौजना संयोजन तथा सहजीकरण समितिको गठन गरियो ।

१.३.२ अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला

आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धमा स्थानीय बिकासका सरोकारवाला माझ समान बुझाई कायम गर्न २०८० साल वैशाख २३ गते गाउँपालीकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रसाशकिय अधिकृत, कार्यपालिका सदश्य, विषयगत शाखाको शाखा प्रमुख साथै अन्य सरोकारवालाहरुको सहभागितामा एक दिवशीय अभिमुखीकरण तथा तयरी कार्य शाला गोष्ठी सम्पन्न गरियो । यस गोष्ठीमा आवधिक विकास योजना भन्ने के हो, आवधिक विकास योजना तर्जुमा किन आवश्यक छ, आवधिक गाउँपालिका विकास योजनाको प्राविधिक पक्ष के के हुन, नेपालमा स्थानीय विकासको अवधारणा कसरि अधि बढिरहेको छ, स्थानीय विकासको सुरुवात कसरि गर्न सकिन्छ, आवधिक योजना तयारिका उद्देश्य के के हुन, गाउँपालिकाको दिगो विकास योजना भित्र समेटिने विषयगत क्षेत्र र विषय बस्तु के के हुन्, आवधिक योजना तर्जुमा बाट प्राप्त हुने उपलब्धि के के हुन् र योजनको प्राथमिकता कसरि निर्धारण गर्ने, योजना तर्जुमा प्रक्रियामा के के गरिन्छ, आवधिक योजना तर्जुमाका चुनौतिहरु के के छन् साथै विद्यालय चुनौती सामनाकालागि यस गाउँपालीकामा उपलब्ध वर्तमान अवसरहरु के के छन् जस्ता विषय वस्तु समेटेर परामर्शदाताको तर्फ बाट विज्ञले प्रस्तुत गर्न भएको थियो । विज्ञको प्रस्तुति आवधिक योजना तर्जुमाका विषयबस्तु खुला छलफल गरिएको थियो भने छलफल क्रममा प्राप्त उपयुक्त विषय वस्तुलाई अभिलेखीकरण गरी आवधिक योजनाको

अंगको रुपमा अधि बढाउने निर्णय भएको थियो । यसै कार्यशाला गोष्ठी योजना तर्जुमाको ढाँचा, प्रकृया तथा जिम्मेवारी सम्बधि स्पष्ट परेको थियो भने आवधिक योजन तर्जुमाको कार्ययोजनाको समेत स्वीकृति गरेको थियो ।

१.३.३ गाउँपालिका विकासको विद्यमान स्थिति तथा उपलब्धिको समिक्षा

आवधिक योजना तयारीका क्रममा भएका प्रथम अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठी वडा वडामा गरिएका वडाभेला, विषयगत समितिमा भएका साथै दिर्घकालिन सोच निर्माण, योजनाको प्राथमिकिकरण समेतका कार्यशाला गोष्ठी र छलफलहरुमा गाउँपालिकाले आफ्नो कार्यकालका विगत १ वर्षमा गरेको निर्णय, तिनको वर्तमान सम्मको उपलब्धि संचालित योजना बाट स्थानीयबासिमा परेको प्रभाव र आगामी दिनमा अवलम्बन गर्नु पर्ने नीति तथा कार्यक्रम समेतका विषयमा समिक्षा गरिएको थियो । विगतमा आवधिक योजना तर्जुमा नभएका कारण बाट वार्षिक योजना तर्जुमा, प्राथमिकता निर्धारण, कार्यान्वयन र उपलब्धि मापनमा देखिएको समस्या साथै त्यसबाट सिकेका उपलब्धि समेतका बारेमा सहभागितामुलक प्रकृया बाट व्यापक छलफल गरिएको थियो । समीक्षाका समयमा प्राप्त सुझावहरुलाई आवधिक योजना निर्माणको अङ्गको रुपमा स्वीकार्दै विगतका उप्लब्धिहरु सम्बन्धित विषयगत शिर्षक अन्तर्गत समावेश गरिएको छ ।

१.३.४ वस्तुस्थिति विश्लेषण, वस्तुस्थिति विवरण तयारी एवम् अध्यावधिकरण

(क) तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण

आवधिक विकास योजना तर्जुमाकालागि गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था र विषयगत अवस्था झल्कने वस्तुस्थिति विवरण प्रमुख आधार हो । वर्तमानको वस्तुस्थितिको आधारमा मात्र यतार्थ रुपमा आगामी योजना तथा कार्यक्रम निर्धारण गर्न सकिन्छ । तसर्थ यस गाउँपालीकाको बस्तुस्थिति विवरण स्थानीय विशिष्टता तथा आवश्यकता अनुरुप प्राथमिक तथा द्धितीय श्रोतबाट सङ्कलन गरिएको छ । प्राथमिक स्रोतको लागि सहभागितामुलक छलफल, नक्साङ्कन तथा जानकार व्यक्ति अन्तरवार्ता, वडा भेला आदि विधिको उपयोग गरिएको थियो भने जनसंख्या, घरपरिवार विवरण, व्यापार व्यवसायको विवरण, यातायात पूर्वाधारको वर्तमान अवस्था वर्तमान आय व्यय, गाउँपालीकाले निर्माण गरेको स्थानीय ऐन, नियम कार्यविधि तथा निर्देशिका, शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक समावेशीकरण, न्याय सम्पादन, संगठन संरचना विद्यमान जनशक्ति र जिम्मेवारी लगायतका विषयमा संस्थागत सर्भेक्षण, दस्तावेज तथा अभिलेख, प्रकासन अध्ययन जस्ता द्धितीय श्रोत विधिको अवलम्बन गरिएको छ ।

सङ्कलित विवरण तथा तथ्याङ्कको विश्वासनियता, लैङ्गिक तथा सामाजिक रुपले यसको प्रभाव, आगामी योजना तर्जुमाका समयमा उल्लेखित विवरणले नतिजा प्रतिमा पार्ने प्रभावका विषयमा

परामर्शदाताको विज्ञ समुह तथा व्यक्तिले विश्लेषण गरी यिनको सत्य तथ्य केलाएर यस आवधिक योजनाको अभिन्न अङ्गको रुपमा स्वीकारिएको छ ।

(ख) आधार नक्सा (basemap) तयारी

शान्तिनगर गाउँपालिकाको समग्र भौगोलिक पाहाड तथा समतल भू-भागमा पर्दछ । आवधिक योजनाको तर्जुमाको लागि भु-धरातलीय स्वरूप, भू-उपयोग र भु-स्वरुपमा परिवर्तनको अवस्था, जोखिम तथा सम्बेदनशील भु-क्षेत्रहरु, आर्थिक तथा सामाजिक र संरचनाको अवस्थिति पूर्वाधार संरचनाको अवस्थिति, बस्ति विकास, प्राकृतिक श्रोत साधनको उपलब्धता र उपयोगको अवस्थाक, जोखिमयुक्त पूर्वाधार र वस्तीहरु लगायतका विषयहरुको विद्यमान अवस्थालाई नक्सामा चित्रण गरी आधार नक्सा तयार गरिएको छ । यहि आधार नक्साको आधारमा गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गरी भौगोलिक तथा विषयगत क्षेत्रका आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्न प्रयत्न गरिएको छ । यस आधार नक्सामा सार्वजनिक तथा सामुदायिक स्रोत, पूर्वाधार, सम्पत्ति जस्तैः वन जङ्गल, नदीनाला, पोखरी, बजार, क्षेत्र, सडक बाटो तथा पुल, सार्वजनिक स्थल, भू-उपयोग, ओद्योगिक तथा जोखिम सम्बेदनशील क्षेत्रको अवस्थितिलाई सकेसम्म इङ्गित गर्ने प्रयत्न गरिएको छ भने यिनै विवरणको आधारमा विषयगत क्षेत्रका वस्तुगत क्षेत्रका वस्तुस्थिति विश्लेषण, आयोजना तथा कार्यक्रम स्थानगत अवस्थिति निर्माण र स्थानगत नक्साङ्कन तयार गरिएको छ ।

(ग) वस्तुस्थिति विश्लेषण

विषयगत रुपमा योजना तर्जुमा गर्दा विषयगत वस्तुस्थिति विवरणका माध्यमबाट विषयगत रुपमा विद्यमान सम्भावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौतिको विश्लेषण गरिएको छ । टोल, बस्ति वडा तथा गाउँपालीका हुदैं प्रस्ताव भई आएका योजनाहरुका बारेमा क्षेत्रभित्रका उपक्षेत्रको अवस्थाको समेत विश्लेषण गरिएको छ । योजना तर्जुमाको समयमा गरिएको सहभागितामुलक छलफल बाट वर्तमान वस्तुस्थिति विवरणका बारेमा आएका सुझाव र स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले दर्शाएका विषयगत अवस्थाका बिचमा तादम्यता रहे नरहेको समेत विश्लेषण गरी कार्यशाला गोष्ठी बाट निस्किएको निश्कर्षको आधारमा विषय क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको विद्यमान अवस्था, सम्भावना, समस्या, तथा चुनौती एवंम् चाल्नुपर्ने कदमको विवरण निर्धारित ढाँचामा तयार गरी विषयगत योजना शिर्षक अन्तर्गत प्रस्तुत गरिएको छ ।

(घ) वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिकरण

शान्तिनगर गाउँपालिकाले स्वयम् घरपरिवार सर्वेक्षण गरी डिजिटल प्रोफाइल तयार पार्ने प्रयास गरेको भएता पनि यस कार्यले आवधिक योजनामा समावेश गर्ने तरिका यथार्थ विवरणको व्यवस्थापन गर्न सकेको देखिदैन । यस गाउँपालीकाको कुल जनसंख्याको हकमा भर्खरै सम्पन्न राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदनबाट आधार विवरणको रुपमा स्वीकार गर्न सकिने भएको छ भने अन्य विवरणका बारेमा वर्तमान जनगणनाको

पूर्ण विवरण प्राप्त नहुँदा सम्बन्धित डिजिटल प्रोफाईलमा उपलब्ध साथै आवधिक योजना तयारी सर्वेक्षणबाट प्राप्त विवरणलाई आधार विवरण मानि यस बीचमा भएको वृद्धि प्रक्षेपण गर्नु पर्ने अवस्था छ । यस गाउँपालीकाको हकमा संस्थागत सूचना, सहभागीतामुलक नक्साङ्कन विधिबाट सङ्कलित सूचना आधार नक्सा र वस्तुस्थिति विश्लेषणबाट प्राप्त सूचना तथा विवरणको आधारमा विषय क्षेत्रगत रुपमा गाउँपालिकाको यथार्थ अवस्था झल्किने गरी वस्तुस्थिति विश्लेषण सहितको वस्तुस्थिति विवरण तयारी गरिएको छ । यस वस्तुस्थिति विवरणले आवधिक योजना तयारीको लागि आवश्यक पर्ने आधार रेखा सूचनालाई समेटेको विश्वास गरिएको छ ।

१.३.५ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता निर्धारण

वर्तमान अवस्थामा यस गाउँपालीकाले विगतमा तयार गरेको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई सामान्य हेरफेर गरी शान्तिनगर गाउँपालीकालाई आगामी २० वर्षमा कस्तो स्वरुपमा देख्न सकिन्छ भन्ने विषयमा केन्द्रित गरिएको छ । यस गाउँपालीकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण गर्न साथै विद्यमान वस्तुस्थितिको विश्लेषण सहित टोल तथा वडा स्तरबाट प्रस्ताव भई आएका योजनाहरुका बारेमा थप छलफल गर्न र प्राथमिकताका क्रम र प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयन बाट प्राप्त हुने परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्ने कार्यका लागि २०८० साल असार देखि १३ देखि १५ गते कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यशाला गोष्ठीमा दीर्घकालिन सोचको परिभाषा, यसको आवश्यकता र महत्व साथै यस भित्र समेटिनुपर्ने विषयवस्तुका बारेमा परामर्शदाता संस्थाको तर्फबाट विषय विज्ञले प्रस्तुत गर्नु भएको थियो । यस प्रस्तुति पछि भएको सहभागितामुलक छलफलको निशकर्ष बमोजिम दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्माण को मस्यौदा तयार गरी कार्यशाला गोष्ठीमा पेश गर्ने जिम्मेवारी साथ गाउँपालीका अध्यक्ष प्रमोद बस्नेतको संयोजकत्वमा ७ सदस्य **"दीर्घकालिन सोच लक्ष्य एवं उद्देश्य निर्माण व्यवस्थापन समिति"** निर्माण गरियो भने यस समितिलाई आवश्यक सहजीकरण गर्न साथै आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिन विज्ञ समुहले भूमिका निर्वाह गरेको थियो । यस समितिले योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले निर्धारण गरेको मापदण्डलाई समेत आधारमानि दीर्घकालिन सोच निर्माणका सम्भाव्यता सबै औजार प्रयोग गरी कार्यशाला गोष्ठीको तेस्रो दिन समितिका तर्फबाट समितिका सदस्य सचिव तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री डिल्ली खडका मस्यौदा प्रस्ताव कार्यशाला गोष्ठी समक्ष पेश गर्नुभयो । यसरी पेश गरेको दीर्घकालिन सोच, दीर्घकालिन सोच निर्माणका आधार, प्राथमिकता साथै आवधिक गाउँपालिका विकासको लक्ष्य र उद्देश्य माथि व्यापक छलफल गरी प्रस्तावित मस्यौदामा कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरुबाट प्राप्त उपयुक्त सुझाव समेत समावेश गरी अन्तिम रुप प्रदान गरियो ।

१.३.६ रणनीति, कार्यनीति तथा परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण

बि.सं. २०८० साल असार १३ देखि १५ गते सम्म सञ्चालित कार्यशाला गोष्ठीको कार्य जिम्मेवारी विषयगत योजना सञ्चालन व्यवस्थापन रणनीति तथा कार्यनीति तयार गर्नु, प्रस्तावित योजनाहरुको प्राथमिकता क्रम र लागत अनुमान तयार गर्नु थियो भने सम्बन्धित विषयगत योजनाहरुको सफल कार्यान्वयन बाट आवधिक योजना अवधिमा प्राप्त हुन सक्ने सम्भावित परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्नु रहेको थियो । उल्लेखित कार्य सम्पन्न गर्न साथै योजनाको प्राथमिकता गर्नका लागि **आर्थिक विकास समिति भौतिक विकास सिमित, सामाजिक विकास समिति, वातावरण विकास समिति र संस्थागत विकास समिति गरी** ५ वटा विषयगत समिति गठन गरिएको थियो भने सो समितिहरुलाई सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रका अपेक्षित प्रतिफल, सूचना तथा क्रियाकलाप, रणनीतिमा कार्यनीति, र परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्ने कार्य जिम्मेवारी तोकिएको थियो । गठन गरिएको समितिहरुको विवरण अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

उपरोक्त समितिहरुलाई दिएको जिम्मेवारी बमोजिम सवै विषयगत समितिहरुले आफुलाई प्राप्त जिम्मेवारी सम्पन्न गरी कार्यशाला गोष्ठीमा आ-आफ्ना संक्षिप्त प्रस्तुति गर्नु भयो । समितिहरुका प्रस्तुति पछी सहभागीहरुबाट सुझाव तथा प्रतिक्रिया माग गरिएको थियो । कार्यशाला गोष्ठीमा उपस्थिति रहनुभएका सहभागीहरुबाट राख्नुभएको उपयुक्त सुझावहरुलाई आ-आफ्ना विषयगत विवरणहरुमा समावेश गर्ने गरी **रणनीति, कार्यनीति तथा परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण साथै योजनाको प्राथमिकता क्रम र लागत अनुमान** तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गरियो ।

१.३.७ सभाव्या स्रोतको अनुमानम प्रक्षेपण र क्षेत्रफल बाँडफाँट

सवै प्रकृतिका विकास निर्माणको सफलता प्रथमत विद्यमान तथा प्राप्त हुने आर्थिक, प्रकृति तथा मानवीय स्रोतको उपलब्धताको आधारमा मात्र सम्भव छ । उल्लेखित स्रोत मध्ये योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वित्तीय स्रोतको सुनिश्चितता एक अनिवार्य सर्त हो । वित्तीय स्रोतको सुनिस्चितता नभई तर्जुमा गरिएको योजनाको कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन र सोबाट अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सक्दैन । तसर्थ यस गाउँपालीकाको आवधिक योजना तर्जुमा गरिरहदा नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा स्थानीय सरकार बीच व्यवस्थापन ऐनले स्पष्ट गरेको स्थानीय सरकारले हैसियतमा प्राप्त वित्तीय अधिकार र यिनै अधिकार क्षेत्र भित्र रहेर गाउँपालिकाले आर्जन गर्न सक्ने आन्तरिक आय, संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँड वापतको रकम, आन्तरिक ऋण, गैर सरकारी संघ संस्था लगायत स्वदेश तथा विदेशी विकास साझेदारहरुको सहयोग, स्थानीय उपभोक्ता तथा निजी क्षेत्रको साझेदारी र सहयोग समेतलाई अध्ययन वित्तिय स्रोत साधनको यथार्थ फरक विश्लेषण गरी आय अनुमान प्रक्षेपण गरिएको छ । यस कार्यका लागी गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमाको लागि गठित स्रोत अनुमान तथा बजेट

सिमा निर्धारण समिति, आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समितिमा, राजस्व परामर्श समितिको भूमिका र सहयोग महत्वपूर्ण रहेको छ भने विगत वर्षहरुमा यस पालिकाले प्राप्त गरेको आन्तरिक तथा वाह्य आय र भावी सम्भावनालाई समेत ध्यान दिइएको छ । आवधिक योजना आवधिको लागि उपलब्ध हुन सक्ने सम्भाब्य स्रोतको प्रक्षेपण गर्दा स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले गएको मार्गदर्शन बमोजीम देहाय बमोजिमका आधारहरुलाई प्राथमिकता राखिएको छ ।

क) स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रका कर र गैर करका स्रोतबाट सङ्कलन हुने आन्तरिक आय
ख) राजस्व र रोयल्टी बाँडफाँड बाट प्राप्त हुने रकम,
ग) साझा अधिकार क्षेत्रका प्रदेश सरकारबाट बाँडफाँड भइ प्राप्त हुने रकम,
घ) अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, सशर्त तथा निशर्त र विशेष अनुदान समेत बाट प्राप्त हुने रकम,
ङ) आन्तरिक ऋण बाट व्यवस्थापन गरिने रकम
च) जनसहभागिता,
छ) अन्तर स्थानीय तहमा हुने सम्भावित साझेदारी
ज) अन्य अनुदान

यस आवधिक योजनाको लागी उपलब्ध हुने सक्ने सम्भावित स्रोत साधनको उल्लेखित प्रक्षेपणको आधारमा क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यत्रम तथा प्राथमिकता अनुरुप स्रोतको बाँडफाँड गरी लगानी योजना समेत तयार गरिएको छ ।

१.३.८ मानव संशाधनको आवश्यकता पहिचान र प्रक्षेपण

कुनै पनि कार्यालय वा संस्थाको स्थापित लक्ष्य बमोजिमका विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई सफलतापुर्व सम्पन्न गर्न मानव संशाधनको उतिनै आवश्यकता पर्दछ जति आर्थिक स्रोतको रहन्छ । यस गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त गर्न निर्धारित रणनीति तथा कार्यनीति अनुसार कार्यत्रम सञ्चालन कार्यबोझको आधारमा यस गाउँपालिकाले सङ्गठन व्यवस्थापना सर्वेक्षण, २०७८ पारित गरी सङ्गठन संरचना र जनशक्तिको प्रक्षेपण गरिसकेको अवस्था रहेको छ । यस आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका विषयगत तथा क्षेत्रगत विकास योजनाहरुको सफल कार्यान्वयनको लागि उक्त सर्वेक्षण बाट गरिएको प्रक्षेपणलाईनै आधार मानेर अघि बढ्ने व्यवस्था मिलाईएको छ ।

१.३.९ विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा

शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि अभिमुखीकरण कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न भएपछी योजना पहिचान र छनोटका लागि वडागत भेला, बैठक तथा स्थलगत अवलोकनको कार्यहरु सञ्चालन गरिए । यिनै भेला बैठक र स्थलगत आधारमा स्थानीय आवश्यकता र महत्वका आधारमा विषयगत क्षेत्र बमोजिम सबै वडा बाट योजनाको प्रस्तावित विवरण तयार गरियो । वडाबाट तयार भइ

आएका योजना तथा आयोजनाका बारेमा आवश्यक छलफल र निर्णय गर्न वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा समितिको लागि गठित विषयगत योजना तर्जुमा समिति तथा सम्बन्धित विषय क्षेत्रका सरोकारवाला समेतको सहभागिता रहेर गरी बि.सं. २०८० साल बैशाख २३ गते सम्म कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन भयो । यस कार्यशाला गोष्ठीमा अन्य केहि महत्वपूर्ण समितिहरु समेत व्यवस्था गरी सम्बधित विषयगत समितिहरुको दायरालाई थप फराकिलो बनाएर वडा बाट प्रस्ताव भइ आएका योजनाको विषयगत क्षेत्रगत रुपमा योजना तर्जुमा गरियो । विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गर्दा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र प्रमुख कार्यत्रम तथा आयोजना, अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि र नतिजा खाका समेत तर्जुमा गरिएको छ ।

१.३.१० आवधिक योजनाको दस्तावेजको मस्यौदा तयारी

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले गरेको मागर्निर्देश बमोजिम गाउँपालिकाको वर्तमान बस्तुस्थिति विवरण साथै स्थानीयबासि, वडा भेलामा उपस्थित सहभागीहरु, गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने समाजका अगुवाहरु समेत बाट प्राप्त आधार सूचना, योजना तर्जुमाकालागि गरिएको अभिमुखीकरण, कार्यशाला गोष्ठी, दिर्घकालिन सोच निर्माण तथा योजनाको प्राथमिकता निर्धारण समेतकालागि गरिएको योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको नतिजा, विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा समितिको छलफल र परामर्शबाट प्राप्त निशकर्ष, स्थानीय तहको काम गरिरहेका तथा गरेका योजनाबद्ध, विषय विज्ञ तथा सरोकारवालाको समेत सुझावलाई तर्कबद्ध रुपमा लिपिबद्ध गरी आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजना दस्तावेज तयार गर्दा संघीय तथा प्रदेश आवधीक योजना, अन्य नगर/गाउँपालिकाको तयार गरेको आवधिक तथा वार्षिक योजना, केहि सरोकारवालाका विषय क्षेत्रगत गुरुयोजनाको प्रारूपलाई समेत अध्ययन सामाग्रिको रुपमा गरिएको थियो ।

१.३.११ मस्यौदा प्रस्तुति, सुझाव संकलन तथा अन्तिम स्वरूप प्रदान

शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक गाउँपालिका विकास योजनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई सुझाव सङ्कलनकालागि यसै गाउँपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख, कार्यपालिकाका सदस्य, विषयगत समितिका पदाधिकार, कार्यपालिका तथा वडा समितिकाशाखा प्रमुख तथा कर्मचारीहरु साथै पालिकाले गठन गरेको निर्देशक समितिका पदाधिकारी समेतको सहभागितामा मिति २०८० साल असार १३ गते आयोजित कार्यशाला गोष्ठीमा परामर्शदाताको तर्फ बाट प्रस्तुत गरिएको थियो । विषय क्षेत्रगत तरुपमा प्रस्तुत गरिएको मस्यौदामाथि कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरुले समग्र योजनाको विषयगत क्षेत्रक बारेमा केहि जिज्ञाशा राख्नु भएको थियो भने केहिले सुझाव प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीताहरुबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणहरुलाई यस मस्यौदामा समावेश गरी आवधिक योजनाको मस्यौदालाई आवश्यक स्थान र क्षेत्रमा परिमार्जित समेत गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरियो ।

१.३.१२ योजना स्वीकृति तथा कार्यान्वयन

माथि उल्लेख गरिएको सवै प्रकृया साथै स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले निद्रिष्ट गरेको क्षेत्राधिकार भित्र रही सहभागितामुलक प्रत्रियाको माध्यम बाट तयार गरिएको आवधिक योजनको अन्तिम

दस्तावेजलाई शान्तिनगर गाउँपालिकाको गाउँपालिका कार्यपालिकाबाट विधायिकी प्रक्रिया पुरा गरी स्वीकृत प्रदान गरिएको छ । यसरि स्वीकृत भएको योजना कार्यान्वयनका लागि प्रकाशन गरी सम्बन्धित महाशाखा/शाखा, वडा कार्यालय, सहयोगी निकाय, गैर सरकारी तथा अन्य स्थानीय संघ/संस्था र सरोकारवालालाई उपलब्ध गराइनेछ भने यस आवधिक योजनालाई वार्षिक बजेट तथा योजनाका माध्यमबाट कार्यान्वयन गरिनेछ ।

आवधिक योजनामा प्रथामिकरण गरिएका योजना तथा आयोजनाहरु मध्ये प्राथमिकता $P_{१}$ मा परेका योजना तथा आयोजना संम्पन्न भए पछी मात्र प्राथमिकता $P_{२}$ र $P_{३}$ परेका योजनाहरु कार्यान्वयनमा आउने सम्भावना रहन्छ । यसरी $P_{२}$ र $P_{३}$ मा परेका योजनाहरु विशेषतया योजना बैंकमा राखिने गर्दछ । यस आवधिक योजनामा समावेश भएका प्राथमिकता क्रम बमोजिमका क्रमश विस्तृत आयोजना प्रस्ताव समेत तयार गरिएको छ भने योजना बैंकमा परेका लाई प्रतिक्षा सुचिमा समावेश गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । आवधिक योजनामा समावेश भएका प्राथमिकता क्रम बमोजिमका योजनाहरुलाई मध्यमकालिन खर्च संरचना तयार गरी स्रोत सुनिस्चित गर्न साथै यस आवधीक योजनामा समावेस भएका योजना तथा आयोजनालाई आयोजना बैंक तथा मध्यमकालीनखर्च संरचना मार्फत बजेट तथा कार्यक्रममा जोडेर कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

१.३.१३ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

सवै प्रकृतिका तथा योजना तथा आयोजनाको सफलता त्यसमा हुने नियमित अनुगमन तथा मुल्याङ्कनमा समेत निर्भर रहने गर्दछ । अनुगमन मुल्याङ्कनले योजना तथा आयोजनालाई अनुशासन भित्र बसेर गुणस्तरीय नतिजा प्राप्ति र समस्या समाधानका विषयमा अग्रभागमा रहेर सहयोग पुर्याउने भए बाट यस आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनकालागि अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रकृया र बिधि समेत समावेश गरी अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको आधारमा प्रारूप निर्धारण गरिएको छ ।

परिच्छेद २

गाउँपालिकाको विकास विद्यमान स्थिति र उपलब्धि समिक्षा

शान्तिनगर गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेश मा पर्ने दाङ्ग जिल्लाको पश्चिमी उत्तरतर्फ पर्दछ । नेपालको मानचित्रमा ८२°०७'०५" देखि ८२°१५'३०" पूर्वी देशान्तर र २८°६'३५" देखि २८°१५'३०" उत्तरी अक्षांसमा अवस्थीत रहेको यस गाउँपालिकाको दक्षिण तिर दंगीशरण गाउँपालिका, पूर्वमा तुलसीपुर उप-महानगर तेस्तै उत्तरमा सल्यान जिल्ला र पश्चिममा बबई गाउँपालिका आवस्थित रहेको छ । कुल ११६.०२ वर्ग कि. मी मा फैलिएको छ । यो गाउँपालिका आर्थिक सम्भावना, सामाजिक स्थिति एवं ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण गाउँपालिका हो । भौगोलिकरुपमा यस दाङ्ग जिल्लामा भित्रीमधेशका समथर फाटहरु, यी फाँटहरुलाई चारैतिरबाट घेर्ने साना तथा मध्यम पहाडहरु समेतबाट निर्मित दुई उपत्यकाहरु र पहाडी धरातल (महाभारत तथा चुरे) समेत रहेका छन् । यी उपत्यकाहरु मध्ये उत्तरी यर्थाथ माथिल्लो उपत्यका दाङ्ग र दक्षिणी यर्थात तल्लो उपत्यका देउखुरीको नामबाट परिचित छन् । यो गाउँपालिका दाङ्ग उपत्यकाको पश्चिम भागमा रहेको छ । यी दुवै उपत्यकाहरु पुर्व-पश्चिममा भै फैलिएर रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको उत्तरी सिमानामा सल्यान जिल्ला, पश्चिममा बबई गाउँपालिका, दक्षिणमा दंगीशरण र पूर्वमा तुल्सीपुर उप-महानगरपालिका रहेका छन् । दाङ्ग जिल्लामा अन्य तराइको दाँजोमा गर्मीको महसुल केहि कम हुन्छ । भौगोलिक विविधताका कारण यस गाउँपालिकामा उष्ण, उपोष्ण र शितोष्ण प्रकारको जलवायु रहेको छ । यहाको वायुमण्डलको सापेक्षिक आर्दता कम भएका कारण हावा सुख्खा महसुल हुन्छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको अधिकतम तापक्रम २०.५ डिग्री सेल्सियस देखि ३९.९ डिग्री सेल्सियस सम्म पुग्ने गरेको छ भने न्युनतम तापक्रम २१.८ डिग्री सेल्सियस देखि २.५ डिग्री सेल्सियस हुन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांक अनुसार सबै भन्दा बढी क्षेत्री १२५०९ जना (४५.२६ प्रतिशत) दोस्रोमा थारु ४४६८ (१६.१६ प्रतिशत) र तेस्रोमा मगर ३७०० (१३.३९ प्रतिशत) रहेका छन् भने सबै भन्दा कम कुर्मी जाति १२ (०.०४३) रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा ७ वडाहरु रहेका छन् । ग्रामिण क्षेत्रको रुपमा रहेका छन् । औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबै भन्दा ठुलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को विकल्पको रुपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो । परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवन शैलीमा समेत रमाउन थालेका छन् । स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम बढिरहेको छ । यस गाउँपालिकामा आधारभूत देखि उच्छ शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था केहि मात्रामा रहेका छन् । अध्यनका लागि यस गाउँपालिकाको शैक्षिक संस्थाहरुमा स्थानीय विद्यार्थीका अलावा अन्य छिमेकी गाउँपालिकाबाट समेत आउने गरेका छन् ।अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएको भएतापनि केहि सिमान्तकृत वर्गमा नागरिक भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन् । स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधिको उपस्थितिले, योजनाबद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजता तथा आवश्यकता आर्थिक व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने अवस्था श्रीजना हुनुले यस गाउँपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सम्भावना देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरुको

बसोबास रहेको छ । विभिन्न समुदाय, जातजातिका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ । दशैं, तिहार, माघी, होलि, कृष्णजन्मअष्टमी, बकरईद, छातपर्व, बुद्धजयन्ति, कृष्मश आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रुपमा रहेको पाइन्छ ।

२.१.१ भौगोलिक समस्या, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना

भौगोलिक अवस्थिति र अवस्थाका आधारमा, यस गाउँपालिकाको सम्पूर्ण भू-भाग पहाडी क्षेत्रमा पर्दछ । राज्यको पुन संरचना संगै गरिएको स्थानीय तहहरुको पुन संरचनामा कुल ११६.०२ वर्ग कि.मी. मा क्षेत्रफल कायम रहने गरी यस गाउँपालिकालाई विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा सकेसम्म सहजता हुने गरी गाउँपालिका स्तरीय राजनीतिक तथा प्रशासनिक **संरचनाका हिसाबले ७ वटा वडामा विभक्त गरिएको छ ।**

तालिका नं. २.१ वडा विभाजनको वर्तमान अवस्था

हालको वडा नं.	समाबेश भएका साविक गा.वि.स	साविकको वडा नं.
१	बाघमारे	१,७-९
२	बाघमारे	२-६
३	शान्तिनगर	३-७
४	शान्तिनगर	१,२,८,९
५	धनौरी	६,८,९
६	धनौरी	१,२,५
७	धनौरी	३,४,७

२०७९ बैसाख ३० गते सम्पन्न स्थानीय तहको निर्वाचनमा ने.का. बाट अध्यक्ष र उपाध्यक्ष साथै वडाअध्यक्षमा ने.का, एमाले र स्वतन्त्रबाट प्रतिनिधित्व रहेको छ । गाउँपालिका कार्यपालिका केन्द्रमा रहेको विभिन्न विषयगत शाखा बाट यस गाउँपालिकाले ऐन कानूनको परिधि भित्र रही विकास निर्माण र सेवा प्रवाहको कार्य गरिरहेको छ भने सबै वडा बाट स्थानीय आवश्यकता बमोजिम स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा व्यवस्था र गाउँपालिका कार्यपालिका तथा गाउँपालिका सभाले पारित गरेका स्थानीय विकास निर्माण र सेवा प्रवाह सँग सम्बन्धित कार्यहरु गर्दै आइरहेका छन् ।

चित्र नं.२.१ शान्तिनगर गाउँपालिकाको भौगोलिक स्वरूप तथा वडा विभाजनको अवस्थिति

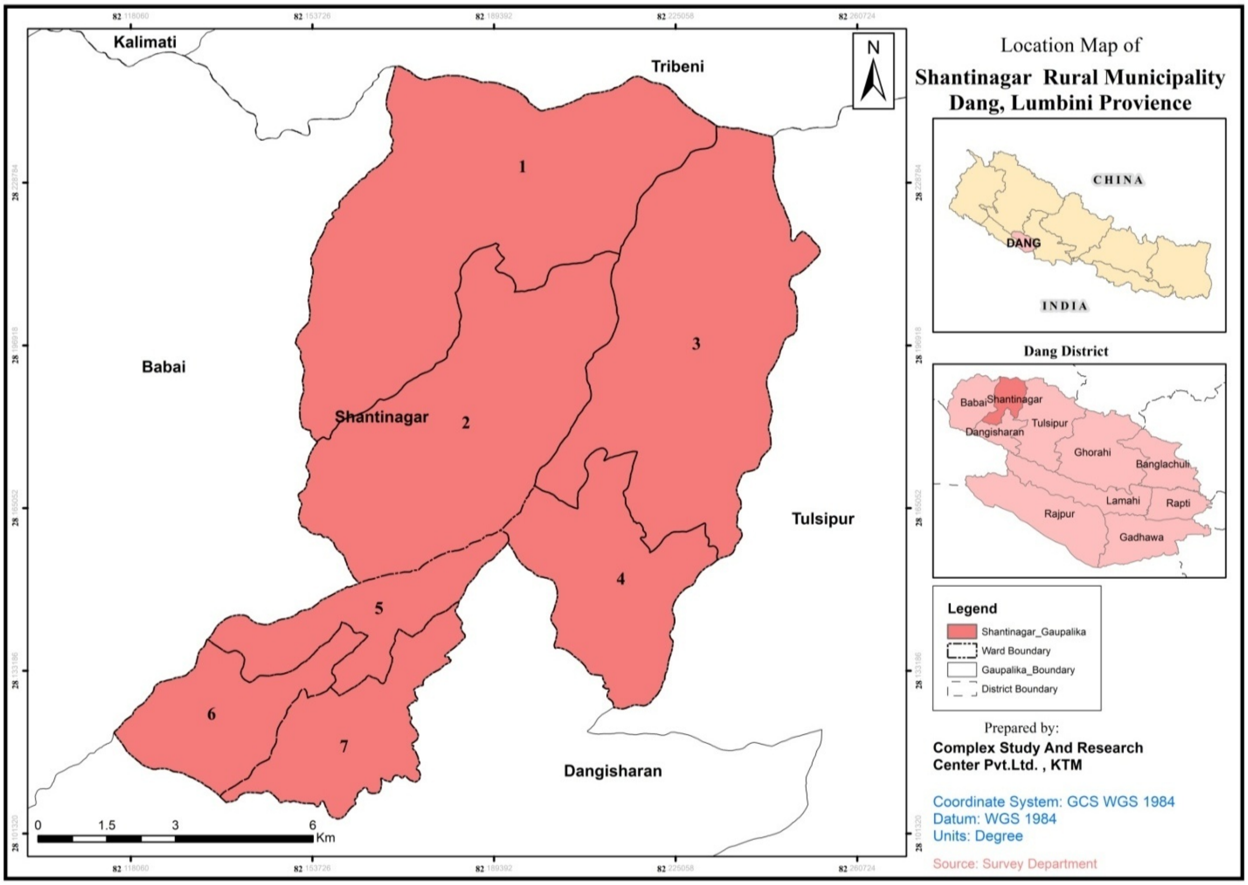

स्रोतः भू-उपयोग नक्सा २०८०

२.१.१.१ भू-उपयोगको वर्तमान अवस्था

तालिका नं. २.२ वर्तमान भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण

	भू-उपयोगको विवरण, शान्तिनगर गाउँपालिका		
क्र.सं.	क्षेत्रको नाम	उपयोग भएको भू-भाग (वर्ग कि.मी.)	प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	३३.५५	२८.९१
२	बस्ति तथा आवास क्षेत्र	३.०८	२.६५
३	झाडी तथा बुट्यान क्षेत्र	१२.१२	१०.४५
४	सडक, ढल तथा नालाले ढाकेको क्षेत्र	०.८७	०.७५
५	खोलानालाले (नदि) ओगटेको क्षेत्र	१.४९७	१.२९
६	वनजङ्गल	६६.६४	५७.४४

७	अन्य		
जम्मा		११६.०२	१००

चित्र नं. २.२ वर्तमान भू-उपयोगको अवस्था

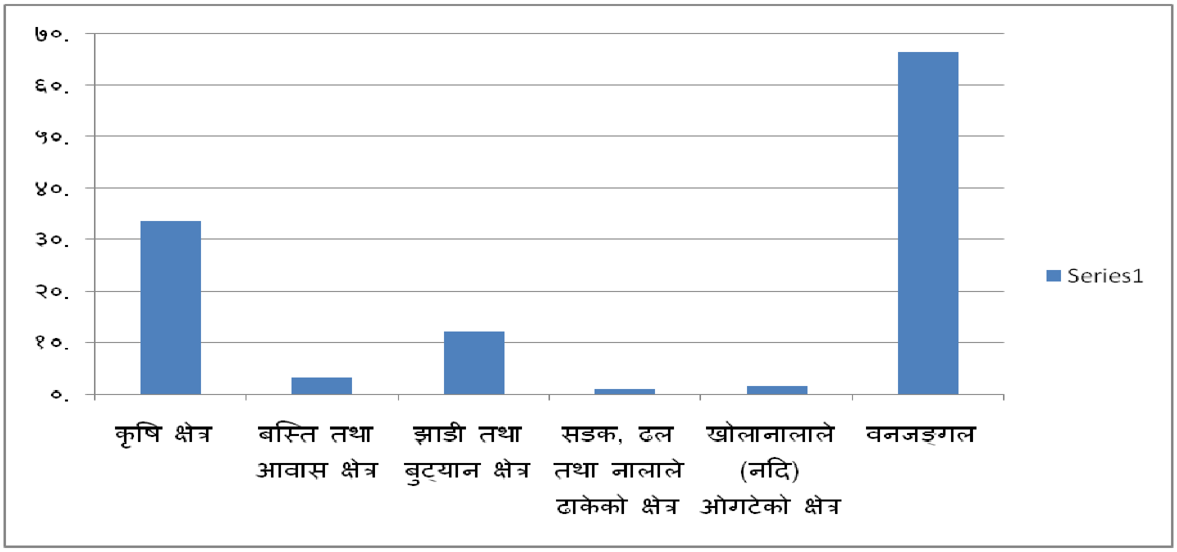

स्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण,२०७८

चित्र नं.२.३ भू-उपयोगको अवस्था

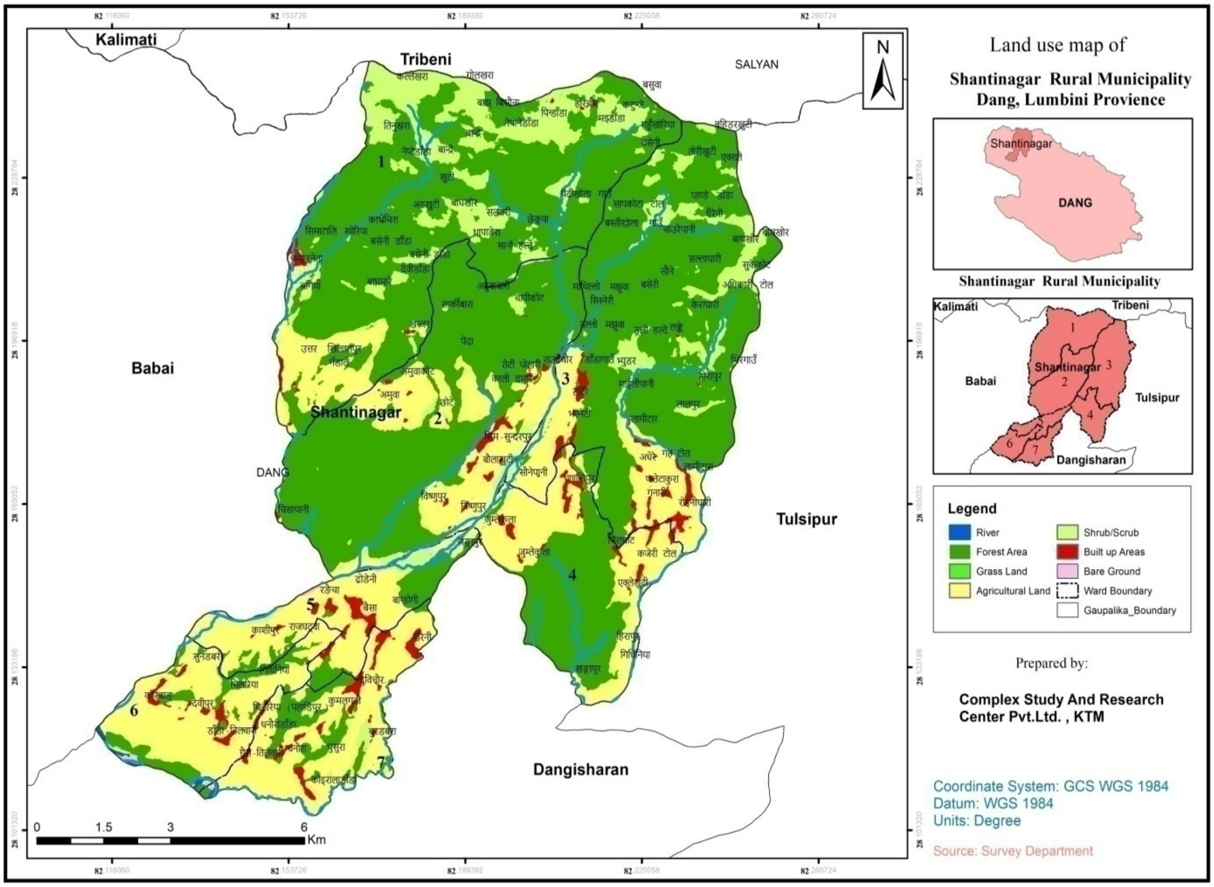

स्रोतः भू-उपयोग नक्सा २०८०

२.१.२ प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

शान्तिनगर गाउँपालिका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको हिसाबले मध्यम स्तरमा रहेको छ । कुनै पनि स्थान वा क्षेत्रको विकासको प्राथमिक जग सम्बन्धित स्थान र क्षेत्रमा उपलब्ध प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूमा निर्भर रहने गर्दछ । शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र १५ वटा सामुदायिक वन, विभिन्न वडा भएर बग्ने ९ वटा प्रमुख खोला तथा खाल्सी, ३४ वटा सांस्कृतिक सम्पदा तथा मठ मन्दिर हरु साथै १४ वटा पार्क मनोरंजन स्थलको समेत उपस्थिति रहेको छ । यसका अतिरिक्त वनजङ्गलका साथमा पाईने विभिन्न प्रकारका जडिबुटी, चराचुरुङ्गी, वन्यजन्तु यस गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणमा सहयोगी सिद्ध रहनेछन तर यिनीहरुको वास्तविक अवस्था सहितको विवरण सङ्कलन हुन सकेको छैन । यस गाउँपालिका भित्र पाईने यस प्रकारका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुलाई यस आवधिक योजना मार्फत सम्बोधन गरी यिनीहरुको दिगो संरक्षण, सम्बर्द्धन विकासको माध्यम बाट आर्थिक तथा प्राकृतिक र सांस्कृतिक समृद्धिको मार्ग पहिचानयुक्त बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र उपलब्ध प्राकृतिक सम्पदा र पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था सहितको विवरण तालिका नं. २.३ देखि २.७ मा उल्लेख गरिएको छ भने पर्यटकीय क्षेत्र सँग जोडिएका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको हकमा सोहि शिर्षक अन्तर्गत समेटिएका छन् ।

तालिका नं. २.३ सामुदायिक तथा निजी वन जङ्गलको विवरण

क्र. सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	सदावहार सामुदायिक वन	वडा नं. १	
२	लक्ष्मी सामुदायिक वन	वडा नं. १	
३	तिनुखारा सामुदायिक वन	वडा नं. १	
४	सुन्दर सामुदायिक वन	वडा नं. १	
५	खर्काकोट सामुदायिक वन	वडा नं. १	
६	वाघमारे विष्णुपुर सामुदायिक वन	वडा नं. २	
७	पानीडाँडा सामुदायिक वन	वडा नं. २	
८	धारापानी सामुदायिक वन	वडा नं. २	
९	अम्बिकेश्वरी सामुदायिक वन	वडा नं. २	
१०	सदाबहार सामुदायिक वन	वडा नं. १ र २ मा	
११	शान्ति सामुदायिक वन	वडा नं. ४	
१२	सुन्दर सामुदायिक वन	वडा नं. ४	
१३	सरस्वती सामुदायिक वन	वडा नं. ४	
१४	दोडेनी सामुदायिक वन	वडा नं. ५	
१५	काँसीपूर सामुदायिक वन	वडा नं. ५	

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

तालिका नं. २.४ खोला तथा खोल्सिको विवरण

क्र. सं.	नाम	वडा नं.	कैफियत
१	केराघारी खोला	३ र ४	
२	चिराघाट खोला	३ र ४	
३	बौलाहा खोला	२,३,४ र ५	
४	गुजुङ्ग खोला	१	
५	बान्द्रे खोला	१	
६	ज्यामिरे खोला	१	
७	पेदी खोला	१ र २	
८	ओखरे खोला	७	
९	बरौउ खोला	७	

श्रोत : आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०७८

तालिका नं. २.५ मठ मन्दिर तथा सांस्कृतिक महत्वका स्थल तथा स्थानहरु

क्र. सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वडा नं.	वर्तमान अवस्था

१	नयाँबस्ती शिव मन्दिर		१	
२	कालिका मन्दिर भ्युडर		१	
३	सिद्ध मन्दिर खर्काकोट		१	
४	ठुलो गुण्डले चर्च		१	
५	नेपाल डाँडा चर्च		१	
६	बगिया मन्दिर निर्माण		१	
७	नवदुर्गा माई भगवती मन्दिर, पेदा		२	
८	शिव मन्दिर, अमुवा		२	
९	ग्वाई भगवती मन्दिर, घोरे कोट		२	
१०	शिव मन्दिर, विष्णुपुर		२	
११	शिव मन्दिर, शिवसुन्दरपुर		२	
१२	दुर्गा भगवती मन्दिर, रातोपोखरी		२	
१३	दुर्गा मन्दिर, अमुवा कोट		२	
१४	मुस्लिम जातिको अमुवा मदरसा		२	
१५	खानेपानी डाँडा, अमुवा चर्च		२	
१६	सिद्ध थान, अदुवाबरी -		२	
१७	सुन्दरादेवी शक्ति पिठ मन्दिर सुकेकोट जिर्वेधार तथा केवुलकार		३	
१८	अधेरे दुर्गा मन्दिर		३	
१९	डाँडागाउँ दुर्गा मन्दिर		३	
२०	पतेटाकुरा राधा कृष्ण तथा दुर्गा मन्दिर		३	
२१	केराधारी गणेश गुफा मन्दिर		३	
२२	शिवमन्दिर	साउने	३	नयाँ निर्माण
२३	भगवती देवि मन्दिर शान्तिपूर		४	
२४	शिव मन्दिर चिराधाट		४	
२५	चिराधाट मनकामना भगवती मन्दिर		४	
२६	चिराघाट गुम्बा		४	
२७	शिव मन्दिर नयार-गुम्लेकुला		४	
२८	सृजना टोलको धारापानि बराह		४	

	मन्दिर			
२९	कृष्ण मन्दिर		४	
३०	थारु भुयार — थान मन्दिर		४	
३१	श्री शिव मन्दिर सुण्डवरी		६	
३२	श्री शिद्धेश्वर महादेव मन्दिर निर्माण आमखोली गरिने		६	
३३	धनौरा शिवालय मन्दिर		७	
३४	शिवमन्दिर गौरीघाट कुमलगडी		७	

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

तालिका नं. २.६ पोखरी तथा सिमसार क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	पिङ्ग सिंचाई पोखरी		मर्मत गर्नुपर्ने
२	डाँडा गाउँ च्यापोखरी		निर्माण गर्नुपर्ने
३	लालपूर नयाँ पोखरी		निर्माण गर्नुपर्ने

श्रोत : आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

तालिका नं. २.७ पार्क तथा मनोरंजनका क्षेत्र

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	खर्काकोट दरवार क्षेत्र	वडा नं. १	
२	ग्रिन पार्क	वडा नं. १	
३	देउता हेर्ने छरछरे खोला — बनाउनु पर्ने	वडा नं. २	
४	पर्यटकीय अगे पार्क निर्माण नवदुर्गा मन्दिर पेदा	वडा नं. २	
५	सुन्दरदेवी शक्ति पिठ मन्दिर	वडा नं. ३	
६	केराधारी गणेश गुफा मन्दिर	वडा नं. ३	
७	चिराघाट शिव मन्दिर	वडा नं. ४	
८	शिव मन्दिर नयार	वडा नं. ४	
९	आमखोलीमा ग्रीन पार्क तथा पिकनिक स्पोर्ट	वडा नं. ६	
१०	कुमलगडी छिपछिपे	वडा नं. ७	
११	धनौरा शिवालय	वडा नं. ७	
१२	गैरातिल्वारी आमखोली	वडा नं. ७	
१३	कुमलगडी शिवालय पार्क	वडा नं. ७	
१४	गैरातिल्वारी आमखोली	वडा नं. ७	

२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था

शान्तिनगर गाउँपालिकाको पछिल्लो संरचना बमोजिम बि.सं. २०७८ सालको विवरणका आधारमा केन्द्रित तथ्याङ्क विभागले दाङ्ग जिल्लाको स्थानीय तहहरुको वस्तुगत विवरण, २०७८ का आधारमा यस गाउँपालिकामा कुल २७६४१ जनसंख्या रहेको छ । घरधुरीमा बस्ने करिब २७०३१ जनसंख्या पुगेको देखिन्छ । यो संख्या २०६८ सालको तुलनामा ज्यादै कम वृद्धिको अवस्थामा रहेको देखिन्छ । केन्द्रित तथ्याङ्क विभागले २०७८ सालमा गरेको राष्ट्रिय जनगणनाको प्रारम्भिक प्रतिवेदनका आधारमा यस गाउँपालिकामा घरपरिवार संख्या ६९१९ पुगेको छ भने १२८०१ पुरुष र १४८४० महिला समेत कुल जनसंख्या मध्ये ०.०९५ प्रतिशत साथै प्रदेशको कुल मध्ये ०.५४ प्रतिशत साथै जिल्लाको कुल जनसंख्याको ४.०९ प्रतिशत यसै गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने गरेको अवस्था छ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागकै वर्तमान विवरणका आधारमा यस गाउँपालिकाको जनघनत्व करिब २३२ प्रति वर्ग कि.मी. पुगेको अवस्था छ । राष्ट्रिय जनगणनाको पछिल्लो प्रारम्भिक प्रतिवेदनका आधारमा लुम्बिनी प्रदेश शहरी क्षेत्रमा ६० प्रतिशत मानिसहरुको बसोबास रहेको छ भने ग्रामिण क्षेत्रमा ४० प्रतिशतको रहेको छ ।

तालिका नं.२.८ प्रदेश, जिल्ला र गाउँपालिकाको तुलनात्मक जनसंख्या विवरण

	घरधुरी	कुल जनसंख्या	महिला	पुरुष	लैङ्गिक अनुपात (पुरुष प्रति १०० महिला)	वार्षिक वृद्धि दर	औसत् परिवार संख्या	जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मी.
लुम्बिनी प्रदेश	१०३६३११	५१२२०७८	२६६७६७०	२४५८४०८	९२.०१	१.२४	४.४९	२३०
दाङ्ग जिल्ला	१६२३१६	६७४९९३	३५४४२०	३२०५७३	९०.४५	१.९२	४.१६	२२८
शान्तिनगर गा.पा.	६९१९	२७६४१	१४८४०	१२८०१	८६.८	०.९७	३.९९	२३२

श्रोतः नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, तथ्याङ्क विभाग, २०७८

चित्र नं.२.६ गणना वर्षका आधारमा घरपरिवार तथा जनसंख्या विवरण

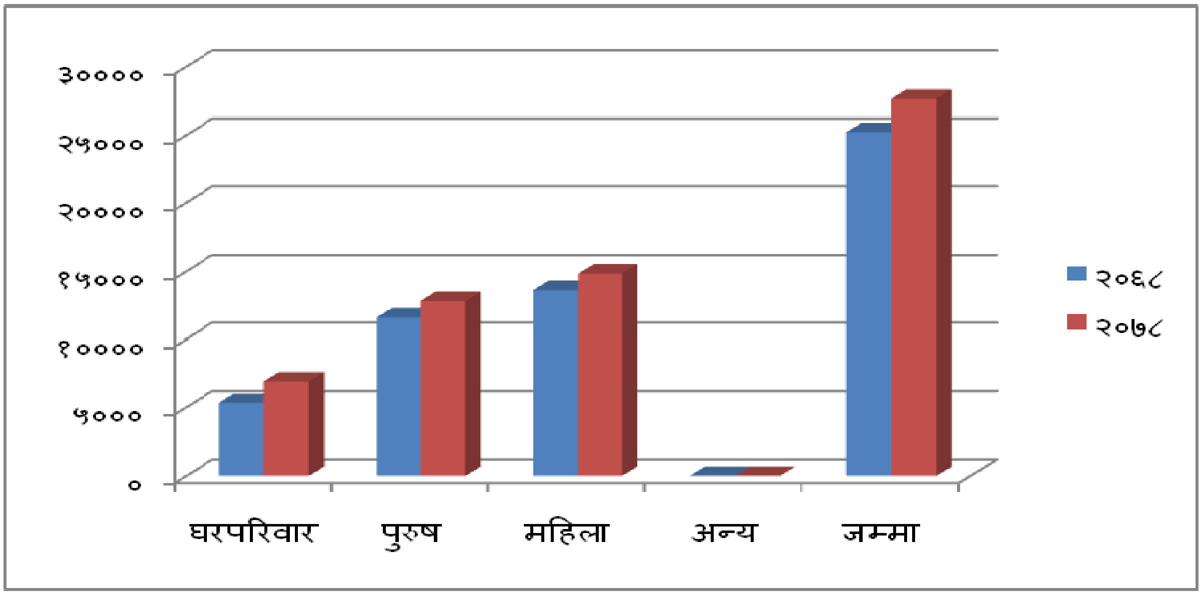

तालिका नं. २.९ गणना वर्षको आधारमा घरपरिवार तथा जनसंख्या

गणना वर्षको आधारमा	घर परिवार तथा जनसंख्या				
	घरपरिवार	पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा
२०६८	५३२८	११५९५	१३६०८	०	२५२०३
२०७८	६९१९	१२८०१	१४८४०	०	२७६४१

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणनाको विवरण वि.स.२०६८ र वि.स.२०७८ ,

तालिका नं.२.१० गाउँपालिकाको जनसंख्याको तुलनात्मक विवरण

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसंख्या			औसत् परिवार संख्या	लैङ्गिक अनुपात (पुरुष प्रति १०० महिला)
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	७८३	३३०२	१५६४	१७३८	४.२२	८९.९९
२	११७५	४७२७	२२२८	२४९९	४.०२	८९.१६
३	१२५१	४७२६	२१९३	२५३३	३.७८	८६.५८
४	१०४९	४०३३	१८२८	२२०५	३.८४	८२.९०
५	७८१	३१७१	१४५२	१७१९	४.०६	८४.४७
६	८४५	३४३२	१५८७	१८४५	४.०६	८६.०२
७	१०३५	४२५०	१९४९	२३०१	४.११	८४.७०
जम्मा	६९१९	२७६४१	१२८०१	१४८४०	३.९९	८६.२६

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, वि.सं.२०७८

२.१.३.१ जातजातिका आधारमा जनसंख्या

४ जात ३६ वर्णको फूलबारीको रुपमा परिचित र स्थापित नेपालको मध्य पश्चिमी भागमा अवस्थित शान्तिनगर गाउँपालिकामा समेत विभिन्न जात जातिहरुको बसोबास रहदै आएको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाले गरेको घरपरिवार सर्वेक्षण, सन् २०२१ का आधारमा पहाडे बाहुन क्षेत्रीको बसोबास रहेको घर परिवार संख्या सवै भन्दा धेरै छ भने दोस्रोमा पहाडे जनजातिको संख्या छ । विभिन्न जातजातिहरु विभिन्न समयमा बसाइसराई गरी दाङ्ग जिल्लामा आएरहेका छन् । यो गाउँपालिकामा पर्ने यसले गर्दा यो गाउँपालिका सामाजिक विविधताले अझ उन्मुख हुदै गएको अवस्था छ । यो गाउँपालिकाको गौरवपनि हो । गाउँपालिकामा जातिगत विविधता भएपनि सामाजिक सदभाव कायम गर्दै अगाडि बढेको छ ।

तालिका नं. २.११ जातजातिको आधारमा घरपरिवारको विवरण

क्र.सं.	जातजाति	जनसंख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा
१	क्षेत्री	५७४५	६७६४	१२५०९
२	पहाडी बाहुन	७४९	८३९	१५८८
३	मगर	१७४१	१९५९	३७००
४	थारु	२०८६	२३८२	४४६८
५	नेवार	३१	३७	६८
६	विश्वकर्मा	१३१९	१५१३	२८३२
७	मुसलमान	७७	१०८	१८५
८	गुरुङ्ग	२२	३०	५२
९	परियार	२८९	३२४	६१८
१०	ठकुरी	२२९	२७०	४९९
११	मिजार	११६	१४४	२६०
१२	कुर्मी	५	७	१२
१३	सन्यासी/दसनामी	१४३	१६६	३०९
१४	तराई बाहुन	१३८	१६७	३०५
१५	कुमाल	११	१३	२४
१६	घर्ति/भुजेल	१३	१२	२५
१७	सोनार	८	७	१५
१८	सुनुवार	२२	३३	५५
१९	बादी	११	१२	२३

२०	छन्तेल/छन्त्याल	२५	२९	५४
२१	गाइने	९	८	१७
२२	अन्य	१२	१६	२८
सबै जात जाति		१२८०१	१४८४०	२७६४१

श्रोतः शान्तिनगर गा.पा. घ.धु. सर्वेक्षण, वि.स.२०८०

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था

अर्थतन्त्रको विकास र विस्तारले समृद्धि प्राप्तिको गन्तव्य निर्धारण गर्दछ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको कुल ११६.०२ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मध्ये ३३.५५ वर्ग कि.मी. भन्नाले कुल भू-भागको २८.९१ प्रतिशत क्षेत्रफल कृषि कार्यकालागि प्रयोग भईरहेको छ भने २.६५ प्रतिशत क्षेत्रफल मात्र संरचनागत निर्माणमा उपयोग भएको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावट पहाडी क्षेत्र र समतल पनि रहेको छ, पहाडी क्षेत्रक कारण कृषि कार्यकालागि तेती उपयुक्त रहेको नभएर पछिल्लो अवस्थामा यहाँका बासिन्दा हरु शिक्षा स्वास्थ्य, रोजगारी र दैनिक सुबिधाको खोजीमा बसाई सरि सहरी क्षेत्रमा जाने क्रम बढी रहेका कारण यहाँका कृषि योग्य जानिनलाई सिचाईको र अन्य कुरा व्यवस्था मिलाई दिनु पर्ने छ । पछिल्लो समय तिब्र गतिमा घटीरहेको जनसंख्या, उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय साथै उर्वर माटो नभएका कारण कृषि उत्पादनलाई आर्थिक विकासको प्रमुख आधार र पशुपन्छी पालन, माहुरीपालन, पर्यटन विकासलाई सहयोगी आधारको रुपमा स्थापित केन्द्र बनाउनु पर्छ । यस गाउँपालिका आर्थिक विकासका प्रमुख र सहयोगी साधनको रुपमा देहाय बमोजिमको वर्तमान अवस्था रहेको छ ।

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

संघीयताको कार्यान्वयन संगै गाउँपालिकाले स्थानीय सरकारको रुपमा कार्याक्रम गरेपछिका विगत ४ वर्षमा आर्थिक समृद्धिको मार्ग प्रसस्त गर्ने कार्यमा गाउँपालिका क्रियाशील रहेको छ । कृषिको व्यवसायिकिकरणको माध्यम बाट खाद्यान्नमा आत्म निर्भर हुने तथा निकासी योग्य उत्पादनलाई प्राथमिकताका साथ कृषक सँग गाउँपालिकाका अवधारणका साथ आफ्ना नीति कार्यक्रम अवलम्बन गरेपछि यस क्षेत्रको विकास र उत्पादनमा गुणात्मक सुधार गर्नु पर्दछ । यसै गरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र परम्परागत रुपमा प्राय सवै कृषक परिवारहरुले पशुपालन गरिरहेका छन् भने व्यवसायिक पशुपन्छी पालनमा केहि कृषकहरु आवद्ध रहेका छन् । हालसम्म २९ वटा कृषक समूहहरु, ३ गाई फर्महरू, १८ वटा बाख्रा फर्महरू, ७ वटा कुखुरा फर्महरू, ३ बंगुर फर्महरू , ३ वटा माछा फर्महरू, ५ वटा तरकारी तथा फलफुल फर्म र २ वटा माहुरी पालन समेत ७३ वटा फर्म दर्ता भै व्यवसायिक उत्पादन गरिरहेका छन् । गाउँक्षेत्रभित्र ३ वटा मासु पसलहरु गाउँपालिका दर्ता भै संरचनामा आएका छन् । कुखुराको मासु, बंगुरको मासु तथा पाठापाठी, र दुधमा नगर आत्मनिर्भर रहेको छ भने च्याउ उत्पादनमा र माछा उत्पादनमा आत्मनिर्भर उन्मुख रहेको छ ।

तालिका नं. २.१२ कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय		
क.सं.	**कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय**	**संख्या**
१	**कृषि समूह**	२९
२	**पशुपन्छी पालन तथा वस्तु उत्पादन व्यवसाय**	
२.१	गाई भैंसी पालन फर्म	३
२.२	बाखा पालन फर्म	१८
२.३	सुँगुर बंगुर पालन फर्म	३
२.४	कुखुरा पालन फर्म	७
२.५	माछा पालन फर्म	३
२.६	मासु पसल	३
२.७	तरकारी तथा फलफुल फर्म	५
२.८	माहुरी पालन फर्म	२
	जम्मा	७३

चित्रः नं. २.७ कृषि तथा पशुपन्छी पालन व्यवसायमा सम्लग्न समूह तथा कृषकहरु

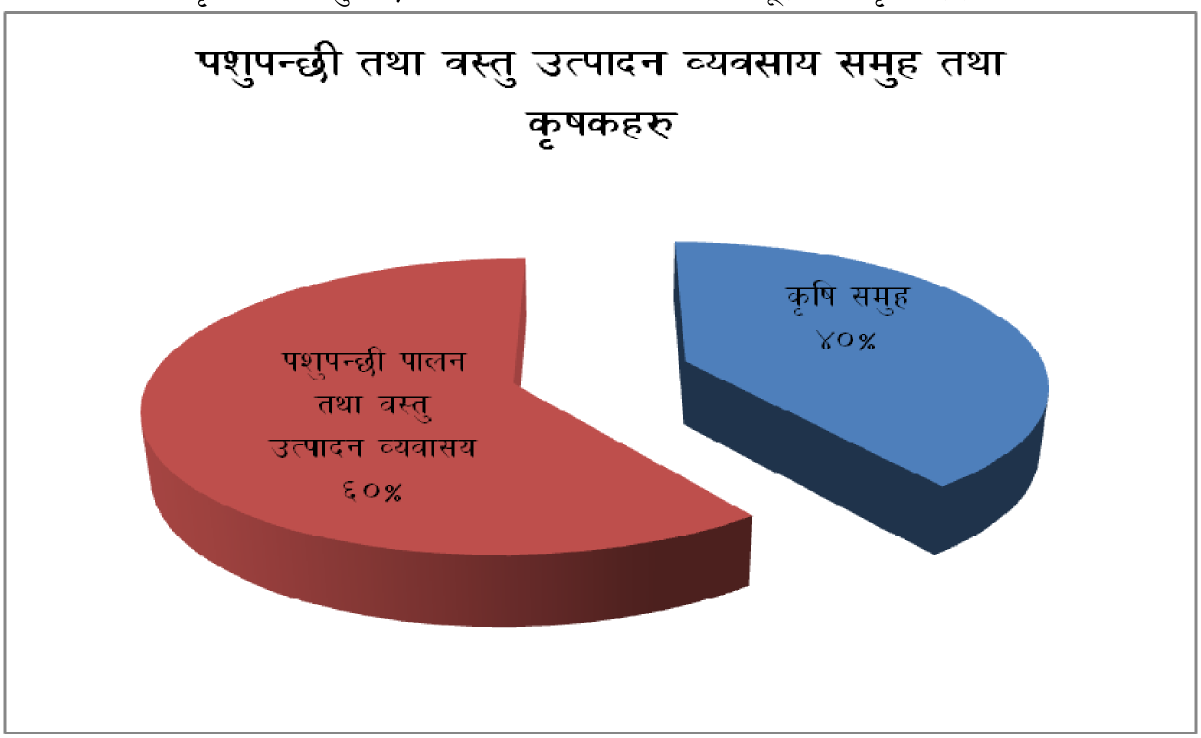

तालिका नं २.१३ वर्तमान हाटबजारहरु

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)
१	खिलतपुर	वडा नं.१
२	नयाँबस्ती	वडा नं. १
३	पेदीखोला	वडा नं. १
४	स्कुल चौक देखि रातिपोखरी स्कुल सम्म	वडा नं. २
५	पेदामा हाटबजार लगाउने (प्रस्तावित)	वडा नं. २
६	पातेटाकुरा बजार	वडा नं. ३
७	रातामाटा बजार	वडा नं. ३
८	वस्तीखोला बजार	वडा नं. ३
९	केराघारी	वडा नं. ३
१०	पातेटाकुराबजारको फनपार्कमा हात बजार	वडा नं. ३
११	चिराघाट बजार	वडा नं. ४
१२	जुम्लेकुला बजार	वडा नं. ४
१३	पातेटाकुरा बजार	वडा नं. ४
१४	शान्तिपूर बजार	वडा नं. ४
१५	रंगैचा	वडा नं. ५
१६	वैसा	वडा नं. ५
१७	कोखाङ बजार	वडा नं. ६
१८	लङ्गेवा	वडा नं. ६
१९	देवीपूर	वडा नं. ६
२०	गिधनिया	वडा नं. ६
२१	खैरेनी	वडा नं. ७

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०७८

चित्र नं. २.८ पशुपंछी पालनमा सम्लग्न फर्म तथा समूह

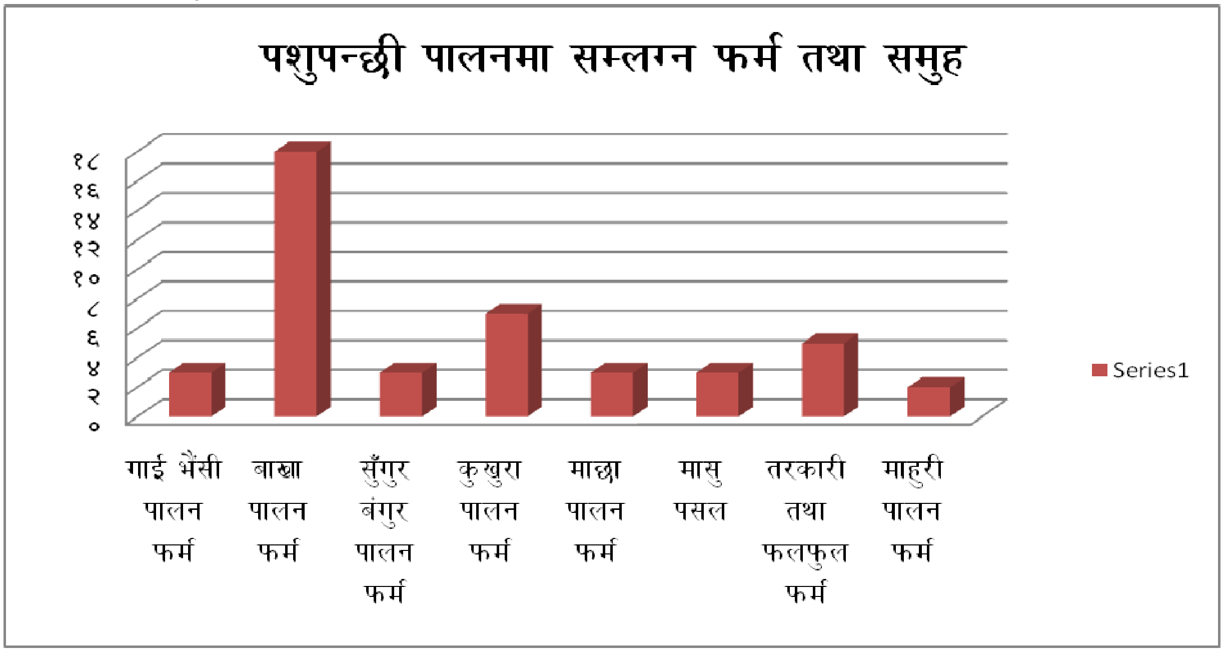

२.२.१.१ कृषि उपज तथा पशुपन्छी बाली बिक्रि केन्द्र

कृषि तथा पशुपन्छी बालीको व्यवसायिकीकरण बाट उत्पादन हुने कृषि उपज तथा पशुपन्छी तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनको बजारीकरण वा निकासीकालागि सङ्कलन केन्द्र तथा बजार केन्द्रहरुको सुविधा अनिवार्य सर्त हो । यस गाउँपालिका भित्र व्यवस्थित कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र तथा खाद्य भण्डारण केन्द्र जस्ता अति महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरुको संरचनाको पर्याप्त व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । यस गाउँपालिका भित्र शान्तिनगर बजार क्षेत्र सञ्चालनमा रहेको कृषि बजारको अवस्था केहि मात्रामा सुविधायुक्त तथा बजार केहि मात्रामा सुधारात्मक भएता पनि गाउँपालिका ग्रामिण भेगमा रहेको परम्परागत रुपमा सञ्चालनमा रहेका दैनिक तथा साप्ताहिक हाटबजार हरुको न्युनतम भौतिक पूर्वाधारका अवस्था समेत कमजोर रहेको देखिन्छ । उल्लेखित हाटबजारहरु बाट स्थानीयबासीले आफ्ना दैनिक आवश्यकताका चिज बस्तुको आवश्यकता पुरा गर्ने गरेको छन् । यति मात्र हैन यस गाउँपालिका भित्र वर्तमानमा सञ्चालनमा रहेका यी हाटबजारहरु बाट करिब ३५ प्रतिशत कृषि उपज तथा पशुपन्छी जन्य बस्तु छिमेकी गाउँपालिकाका बजार तथा अन्य बजार सम्म जानेगरेको स्थानिय सरोकारबालाको भनाइ रहेको छ ।

२.२.१.२ कृषि उपज तथा पशुपन्छी जन्य बस्तुको निर्यातको अवस्था

आवधिक योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा वडागत रुपमा गरिएको स्थलगत छलफल कार्यक्रममा स्थानीयबासीको भनाई बमोजिम यस गाउँपालिकाका ग्रामिण क्षेत्रमा रहेका वडा बाट सामान्य रुपमा दलहन, तेलहन, फलफुल तथा मसला जन्य बस्तुहरु निकासी हुने गरेको अवस्था देखिन्छ । गाउँपालिका सँग यस पालिका बाट निकासी भएर जाने कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनहरुको विवरण प्राप्त हुन

नसकेको भएता पनि वडागत सर्वेक्षण तथा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी रहनु भएका सरोकारवालाको भनाइ बमोजिम वार्षिक रुपमा करिब ६ करोड बराबरका स्थानीय उत्पादनहरु बाहिरी जाने गरेको अनुमान रहेको छ भने यस परिमाणमा माछाको बिक्रि वितरण अन्त्यको तुलनामा बढी रहेको स्थानीयबासीका भनाइरहेको छ ।

२.२.१.३ सिंचाई

कृषि कार्यलाई व्यवसायिक रुप प्रदान गर्न बाह्रै महिना सिंचाईको दिगो पूर्वाधार निर्माण विकास हुन अनिवार्य छ । यस गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्थाका आधारमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका कुल ३३५५ हेक्टर कृषियोग्य जमिन मध्ये ६५ प्रतिशत जग्गा सिंचाई सुविधा प्राप्त भएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ठुला र साना गरी जम्मा ११३ वटा कुलो सिंचाईहरु रहेका छन् । जम्मा सिंचित क्षेत्रमध्ये १५०० हेक्टर कुलो सिंचाईबाट र ६८० हेक्टर साना सिंचाई (मोटर बोरिंग) बाट सिंचाई भएको छ । साना सिंचाई कार्यक्रमका लागि गाउँपालिका, कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश सरकार, स्थानीय संघ संस्था (सहारा नेपाल) र कृषकहरुको लागत साझेदारी रहेको छ ।

तालिका नं. २.१४ वर्तमान सिंचाई पूर्वाधारहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)
१	ज्यामिरे चेक ड्याम निर्माणाधीन	वडा नं . १
२	ब्राहाघारी सिंचाई योजना	वडा नं . १
३	ठारीचार लिफ्ट सिंचाई योजना	वडा नं . १
४	बोझविसौनी कालापोखरा लिफ्ट सिंचाई योजना	वडा नं . १
५	गुद्रुङखोला सिंचाई योजना	वडा नं . १
६	झोकुकर गैरा	वडा नं . १
७	ठुलो गुण्डले सिंचाई योजना	वडा नं . १
८	वान्द्रेखोला सिंचाई योजना	वडा नं . १
९	आगरनेटा सिंचाई योजना	वडा नं . १
१०	पतेरी खोला सिंचाई योजना	वडा नं . १
११	पेदीखोला सिंचाई योजना	वडा नं . १
१२	सालधारी शाखा नहर	वडा नं . १
१३	घाटुखोला नहर निर्माण	वडा नं . १
१४	राजमा खाल्टा नहर निर्माण	वडा नं . १
१५	राना ढल अधुरो नहर निर्माण	वडा नं . १
१६	खाज्जरे खोला व्यवस्थापन	वडा नं . १
१७	विष्णुपुर माझकुलो मर्मत गर्नुपर्ने	वडा नं. २
१८	अनुवा खोलाको मुहनदेखी तल पोखरी सम्मको कुलो मर्मत	वडा नं. २
१९	माझकुलो पेदाको मुहानदेखि सिंचाई पोखरी सम्म	वडा नं. २

२०	छरछरे खोला देखि रातीपोखरी सम्मको पाइपलाइन मर्मत सिंचाई हुने क्षेत्रको मर्मत	वडा नं. २
२१	बोगरी कुलो सिंचाई मर्मत बौलाहा खोला देखि सिमसुन्दर सम्म	वडा नं. २
२२	सातमोरे झमेरे कुलो पक्की	वडा नं. २
२३	गारतरो कुलो रातो पहिरो	वडा नं. २
२४	ढोरीतरा सिंचाई कुलो	वडा नं. २
२५	चौलानी खोला लिफ्ट सिंचाई आयोजना	वडा नं. २
२६	अमुवा- ढोकाचौर सिंचाई लाइनिङ्ग निर्माण	वडा नं. २
२७	दाउने खोला सिंचाई नहर निर्माण	वडा नं. २
२८	छोटे पुर्व सिंचाई लाइन विस्तार	वडा नं. २
२९	थापा पुरनामा दुई ढलमा सिंचाई नहर निर्माण	वडा नं. २
३०	ढोकाचौर पुर्व टोल मदरसा देखि प्रतिक्षालय सम्म बाँकि ठाउमा पक्की नहर निर्माण	वडा नं. २
३१	टिकानिदी घर हुदै तारा प्रसाद खत्रीको घर जोड्ने पक्की कुलो	वडा नं. २
३२	नुराराम भण्डारीको जग्गा देखि घनश्याम डाँगीको जग्गा सम्म पक्की नहर निर्माण	वडा नं. २
३३	लल्लन खत्री बगरपुरेकको जग्गा देखि नेग बाहादुर भण्डारीको जग्गा सम्म पक्की नहर निर्माण	वडा नं. २
३४	छोरे शिर कुलाको सिंचित क्षेत्र	वडा नं. २
३५	ढोरेनी डिप बोरिङ्ग निर्माण	वडा नं. २
३६	ओवितरा नहर निर्माण	वडा नं. २
३७	मझकुलो शाखा लाइन विस्तार डुर देखि सजिन्द्र रायमाझीको खेत तर्फ	वडा नं. २
३८	सिलसिले अधुरो नहर निर्माण	वडा नं. २
३९	पदम बहादुरको घरदेखि हारी बहादुरको घर सम्म नहर निर्माण	वडा नं. २
४०	आशाराम वि.क.को घरदेखि गगन धर्तिको घर सम्म अधुरो नहर निर्माण	वडा नं. २
४२	पतेरी सिंचाई कुलो निर्माण अधुरो	वडा नं. २
४३	राउटे चौर अधुरो नहर निर्माण	वडा नं. २
४४	दाउले खोला पोखरी नहर निर्माण	वडा नं. २

४५	चुनपुलो सिंचाई मर्मत	वडा नं. २
४६	छोटे हाईश्याम लिफ्ट सिंचाई निर्माण	वडा नं. २
४७	वस्तीखोला सिंचाई बाँध निर्माण तटबन्ध पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ३
४८	गोपलाधारी बाँध तथा पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ३
४९	अधंरे काप्रा को रुख देखी प्रहरी चौकी सम्म सिंचाई	वडा नं. ३
५०	खारखोली सिंचाई	वडा नं. ३
५१	बुढाघर सिंचाई कुलो	वडा नं. ३
५२	भित्रीखोला हाइड्याम लामितारा डवागे बन्दुके बाँध	वडा नं. ३
५३	छहरेखोला सिंचाई लाईनिङ्ग तथा बाँध	वडा नं. ३
५४	हल्देखोला थोपा सिंचाई	वडा नं. ३
५५	मेलपानी सिंचाई बाँध निर्माण	वडा नं. ३
५६	सिभकुलो बाँध निर्माण तथा लाइनिङ	वडा नं. ३
५७	बस्तिखोला सिं.आ.	वडा नं. ४
५८	माइलीपानी सिं.आ.	वडा नं. ४
५९	हात्तिखाल लिफ्ट सिंचाई आयोजना	वडा नं. ४
६०	बेलतरीमा बाध निर्माण	वडा नं. ४
६१	खारखोली मोडदेखि सृजना टोलसम्मको सिंचाई कुलो	वडा नं. ४
६२	माथिल्लो दुन्दुरे सिमलवोट कुलो लाइनिङ	वडा नं. ४
६३	तल्लो दुन्दुरे सिमकुलो देखि भयार थान सम्म पक्की नाला	वडा नं. ४
६४	दुन्दुरे तल्लो हिउदे सिंचाई योजना	वडा नं. ४
६५	सानो बगर कुलो पक्की बाध तथा पक्कि लाइनिङ	वडा नं. ४
६६	दुन्दुरे माझकुलो पक्की लाइनिङ	वडा नं. ४
६७	गिधनिया देखि खडकपूर सम्म पक्की सिंचाई लाइनिङ	वडा नं. ४
६८	बौलाहा खोला पश्चिम बाइसे विचारी सिंचाई कुलो	वडा नं. ५
६९	सुन्डवरी पुरानो कुलो पक्की बाँध नहर	वडा नं. ५
७०	बाघढोई डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	वडा नं. ५
७१	रगैजा डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	वडा नं. ५
७२	काँसीपूर डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	वडा नं. ५
७३	पनेसुवा मुलपानी बागढोई सम्म ढोरेनी, रगैजा, पक्की नहर योजना	वडा नं. ५
७४	लिलेखाली जाने कुलोको डुर देखि बर्का बटनी नडनी जाने कुलो निर्माण	वडा नं. ५
७५	काँसीपूर ५ मौजे कुलो आर सि.सि.	वडा नं. ५

७६	हात्तिखाल सामुदायिक वनको (घ) नम्बर प्लटमा सिंचाई पोखरी निर्माण	वडा नं. ५
७७	ढोरेनी खलियान देखि तिन मुहान सम्म रगैजा हिउँदै सिंचाई कुलो निर्माण	वडा नं. ५
७८	जनकल्याण डिप बोरिङ्ग काँसिपूर नाला विस्तार	वडा नं. ५
७९	काँसीपूर मामा चौक देखि लड़गेवा सम्म पक्की नहर निर्माण	वडा नं. ५
८०	वागदोई डवरा हुदै बारी सम्म नला निर्माण	वडा नं. ५
८१	खैरेनी पन वढुवा डेकी दुविचौर सिमाना सम्म पक्की नहर	वडा नं. ५
८२	काँसिपूर तालको गनारिको पानी नियन्त्रण सुन्डवरी कुलो सम्म पक्की कुलो लाइनिङ	वडा नं. ५
८३	ढोरणी महेश्वरी डिप बोरिङ्ग लाइनिङ्ग	वडा नं. ५
८४	वगिया डाँडामा कुवा मर्मत	वडा नं. ५
८५	खलियान सिंचाई योजना वैसामा मर्मत संभार	वडा नं. ५
८६	बागदोई भजानामा पोखरी निर्माण	वडा नं. ५
८७	जंपूर कुलो पक्की तथा बाँध निर्माण गिधनिया चिहा हरीया पहाडीपूर	वडा नं. ६
८८	सुण्डवरी पाँचमौजे कुलो पक्की तथा बाँध निर्माण	वडा नं. ६
८९	अधेरीखोला लिफ्ट सिंचाई आयोजना, गिधनिया चिलहरीया पहाडीपूर	वडा नं. ६
९०	देवीपूर लप्का देखि गुजरीडाँडा जाने कुलो पक्की लाइनिङ्ग	वडा नं. ६
९१	डाँडा तिहवारी माथिल्लो कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९२	सुण्डवरी कोखाङ्ग तेल्या सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९३	गण्दहवा जलासय निर्माण	वडा नं. ६
९४	गिधनिया सुखुवा कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९५	लौरापूर सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९६	पहाडीपूर पुर्व टोल चौधरी वस्ती सम्म जाने कुलों पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९७	गिधनिया पहाडीपूर वचनिया कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९८	डिप बोरिङ्ग देखि पहाडीपूर गाउँ सम्मको कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
९९	गिधनिया मुलनिया सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	वडा नं. ६
१००	बबई नदीको पानी लिफ्ट गरी शान्तिनगर ६ को विभिन्न स्थानमा सिंचाई गर्ने	वडा नं. ६

१०१	पश्चिम बाईसे बिचारी सिचाई कुलो	वडा नं. ७
१०२	शान्तिनगर ७ बुढाडावर र दंगिशरण ७ कोइरेली डाँडा बरौ खोला सिचाई आयोजना	वडा नं. ७
१०३	बरौखोला ढुरी घुसुरा कुलो सिचाई आयोजना	वडा नं. ७
१०४	धनौरा खग्दा गनारी कुलो लाईनिङ	वडा नं. ७
१०५	दुविचौर लिफ्ट सिचाई योजना	वडा नं. ७
१०६	धनौरा डिपबोरिङ	वडा नं. ७
१०७	गैरातिल्वारी डिपबोरिङ	वडा नं. ७
१०८	कुमलगडी ओखरिया खोला लिफ्ट सिचाई	वडा नं. ७
१०९	धनौरा कोरा कुलो पक्की लाईनिङ	वडा नं. ७
११०	बुढाडावर मैरावा जाने कुलो देखी सेतामारे टोल सम्म	वडा नं. ७
१११	कुमलगडी हिलेखाली सिचाई आयोजना	वडा नं. ७
११२	गैरातिल्वारी डिपबोरिङ को लागी पाई विस्तार	वडा नं. ७
११३	खैरेनी प्रशडुवा कुलो	वडा नं. ७

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण तथा गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख, २०८०

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति

शान्तिनगर गाउँपालिका विभिन्न जातजाति तथा धार्मिक समुदायको बसोबास रहेको गाउँपालिका हो । विभिन्न प्रकारका जातजातिहरुको बसोबास रहेको यो गाउँपालिकामा क्षेत्री, थारु, मगर, कामि, बाहुन, दमाई/ढोली, ठकुरी, सन्यासी आदि जातजातिको बसोबास रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाति तथा समूदायले परम्परादेखिने मनाउदै आएका आ-आफ्नो परम्परा र संस्कृतिमा आधारित चाडपर्व लगायत विभिन्न जातजाति सँग सम्बन्धित ३५ वटा मठ मन्दिर, गुम्बा, ६ वटा पोखरी तथा ९ वटा पार्कहरु रहेका छन् जस्ले यस क्षेत्रको पहिचानलाई जोगाईराख्न सफल भएको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त पर्यटन र विकासकालागि व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन, उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय साथै कला, साहित्य समेतका विषय बस्तुको समेत सम्भावना रहेका पाइन्छ । यस गाउँपालिका भित्र विभिन्न प्रकारको धार्मिक आस्था र विचार हुदाहुदै पनि धार्मिक तथा जातीय सहिष्णुता सहितको एकता एक महत्वपूर्ण गहनाको रुपमा रहेको कारण सांस्कृतिक तथा धार्मिक विविधता भित्रको एकताका आधारमा आवधिक गाउँपालिका विकास योजना मार्फत समृद्धिको मार्ग निर्माणमा बलियो योगदान पुग्न सक्ने प्रसस्तै सम्भावनाहरु रहेको छ ।

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

विश्वव्यापी आर्थिक विकासको मेरुदण्डको रुपमा स्थापित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको अवस्था को अध्ययन गर्दा उद्योगहरुको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको हकमा कुटिर, घरेलु तथा साना गरी जम्मा ३२ वटा मात्र उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा रहेको अवस्था देखिन्छ भने करिव २० वटा

लघु उद्योग सञ्चालनमा रहे तापनि सूचीकरण नभएको अनुमान गरिएको छ । यस गाउँपालिका भित्र मझौला तथा ठुला उद्योगहरु सञ्चालनमा आउन सकेको पाईदैन । यसैगरी व्यापार व्यवसायको लेखाजोखा गर्दा समग्रमा यस गाउँपालिका भित्र पर्यटन व्यवसाय सँग समेत सम्बन्धित ९ वटा विभिन्न प्रकृति र स्तरका होटल व्यवसाय समेत कुल ५८ वटा पसल व्यवसाय सञ्चालन रहेका अवस्था छ । वर्तमान अवस्थामा स्थानीयबासीका दैनिक आवश्यकताका उपभोग्य बस्तुको समेत पर्याप्त व्यवस्थापन तथा माग पुरा गर्न वर्तमान पसल व्यवसायले सकिरहेको देखिदैन । दैनिक उपभोग्य बस्तु समेत नियमित रुपमा आपूर्ति हुन सकिरहेको छैन । उल्लेखित विवरणहरुले के संकेत गर्दछन भने गाउँपालिकाले आगामी दिनमा उद्योग, व्यापार र व्यवसायको क्षेत्रमा अवलम्बन गर्ने नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा क्रमश आर्थिक विकासका पूर्वाधारहरुको विकास हुँदै जाने र सोहि बमोजिम आर्थिक समृद्धिको मार्ग सुनिस्चित हुनेछ भने वर्तमान अवस्थाका सुचिकृत नभएका वा गाउँपालिकामा दर्ता नभएका व्यापार व्यवसायलाई पालिकामा सुचिकृत गराई थप व्यापार व्यवसायका क्षेत्रको विस्तार गर्न अनिवार्य भएका कारण यस आवधिक गाउँपालिका विकास योजनालाई आर्थिक विकासका यावत क्षेत्रमा केन्द्रित गरी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको वातावरण सृजना गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

तालिका नं. २.१५ उद्योग व्यवसायको विवरण

क्र.सं.	उद्योग व्यवसायको नाम	स्थान	वडा.नं.	वर्तमान अवस्था
१	जय महाकाल के.सि. कन्स्ट्रक्सन	घनौरी	६	चालु
२	रितु एण्ड नितु निर्माण सेवा	बाघमारे	२	चालु
३	शिवशक्ति निर्माण सेवा	बाघमारे	४	चालु
४	गणेश निर्माण सेवा	बाघमारे	३	चालु
५	दमन निर्माण सेवा	बाघमारे	१	चालु
६	कृष्णा निर्माण सेवा	बाघमारे	२	चालु
७	सपना निर्माण सेवा	बाघमारे	५	चालु
८	एम.ऐस.कन्स्ट्रक्सन	शान्तिनगर	२	चालु
९	विशाल निर्माण सेवा	शान्तिनगर	२	चालु
१०	एक राज निर्माण	शान्तिनगर	४	चालु
११	पारस निर्माण सेवा	शान्तिनगर	१	चालु
१२	नन्द एण्ड गणेश निर्माण सेवा	शान्तिनगर	२	चालु
१३	बेगम कन्स्ट्रक्सन	शान्तिनगर	६	चालु
१४	अरुण निर्माण सेवा	शान्तिनगर	२	चालु
१५	कुमार निर्माण सेवा	शान्तिनगर	३	चालु
१६	यज्ञ निर्माण सेवा	शान्तिनगर	६	चालु
१७	श्री न्यु गणेश निर्माण सेवा	शान्तिनगर	५	चालु
१८	गौरी तिला कन्स्ट्रक्सन	शान्तिनगर	६	चालु

१९	श्री शृंखला सम्वृद्धि मल्टिपल कन्स्ट्रक्सन	शान्तिनगर	७	चालु
२०	स्वर्गपुरी निर्माण सेवा	शान्तिनगर	१	चालु
२१	चन्द्र विन्दु निर्माण सेवा	शान्तिनगर	६	चालु
२२	शिखा निर्माण सेवा	शान्तिनगर	६	चालु
२३	टु-पिलर्स कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	शान्तिनगर	१	चालु
२४	भाग्य लक्ष्मी राईस मिल	शान्तिनगर	२	चालु
२५	रगैचा दाना दपरी उद्योग	शान्तिनगर	५	चालु
२६	काठमान्डौ टेलरिङ्ग तथा सिलाई उद्योग	शान्तिनगर	५	चालु
२७	बस्तिखोला सिस्नो पाउडर उद्योग	शान्तिनगर	१	चालु
२८	संगत ग्रिल उद्योग	शान्तिनगर	४	चालु
२९	मित्र ग्रिल उद्योग	शान्तिनगर	३	चालु
३०	मानोसरोवर ग्रिल उद्योग	शान्तिनगर	७	चालु
३१	खत्री राईस एण्ड आयल मिल	शान्तिनगर	३	चालु
३२	ग्रिल उद्योग	शान्तिनगर	१	चालु

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण तथा गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख, २०८०

तालिका नं.२.१६ पसल व्यवसायको विवरण

क.सं.	पसल व्यवसायको नाम	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	
१	दाल, चामल तथा किराना पसल	६	७	५	४	४	३	७	३६
२	होटल, रेस्टुरेन्ट, चिया, खाजा तथा खान पसल	१		४	३			१	९
३	लत्ता कपडा पसल (थान)	०	०	०	०	०	०	०	०
४	ब्युटीपार्लर तथा हजाम सेवा	०	०	०	०	२	१	०	३
५	मासु पसल (माछा समेत)	०	०	०	०	२	०	१	३
६	भाँडाकुँडा पसल	०	०	०	०	१	०	०	१
७	शृङ्गार, खेलौना तहत उपहार गिफ्ट सामानहरु	१	१	०	०	०	०	०	२
८	सुनका गहना पसल	०	०	०	०	१	०	२	२
९	ईलेक्ट्रोनिक र इलेक्ट्रोनिक्स समान विक्रेता	०	०	१	०	०	०	०	१

१०	पुस्तक पसल	०	०	०	१	०	०	०	१
जम्मा		९	८	१०	८	१०	४	११	५८

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण तथा गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख, २०८०

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तीय सेवा

२.२.४.१ आम्दानी

शान्तिनगर गाउँपालिकाले स्थानीय सरकारको हैसियतमा कार्य जिम्मेवारी सम्हालेको करिव ५ वर्ष व्यक्तित भएको छ । संबिधान तथा सञ्चालन ऐन २०७४ ले निर्धारण रहेका क्षेत्राधिकार भित्र रही आन्तरिक तथा बाह्य आयको वर्तमान अवस्थामा व्यापक सुधार गर्न आवश्यक छ । स्थानीय सरकारको हैसियतमा कानूनत प्राप्त अधिकार र स्थानीयबासीका असिमित आकांक्षाहरुलाई एकै पटक सम्बोधन गर्न सम्भव छैन । स्थानीयबासिकै सहयोग र सहभागितामा आयको दिगो आधार निर्माण गर्न र स्थानीयबासीको माग बमोजिमका विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका कार्यलाई सँगसँगै अघि बढाउनु वर्तमानको प्रमुख जिम्मेवारी भित्र रहेको छ । यस गाउँपालिकाका लागि संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण वापतको रकम, राजश्व बाँडफाँड बाट प्राप्त हुने रकम आन्तरिक कर तथा गैर कर राजश्व बाट प्राप्त हुने आय गाउँपालिकाका वर्तमान स्थानीय आय श्रोतको रुपमा रहेका छन् । उल्लेखित शिर्षक बाट वर्तमानमा प्राप्त भईरहेको यस गाउँपालिकाको आमदानीको अवस्थाको अध्ययन गर्दा

तालिका नं २.१७ शान्तिनगर गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आय स्रोतको आधार	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ रु हजारमा	आ.व. २०७८/७९ को यथार्थ रु हजारमा	आ.व. २०७९/०८० को अनुमान रु हजारमा
१	संघीय सरकार	३२,२८,९४,८१०	३,१३,६२,०००.००	३३,०९,९२,०००.००
२	प्रदेश सरकार	५,३५,९३,५९७	४,०४,४९,०००.००	३,७३,७०,०००.००
३	राजश्व बाँडफाँड	६,८९,०८,३५७.१४	७,९३,८९,१९२.००	१०,३३,७८,०००.००
४	आन्तरिक आय	८,५५,३४,७९६.२२	८,२९,६९,८७३.००	४,६८,००,०००.००
कुल जम्मा				
श्रोत; गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख, २०८०				

संघीय तथा प्रदेश ऐन कानून साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ कार्यान्वयनमा आइसके पश्चात उक्त ऐनमा भएको व्यवस्था बमोजिम विभिन्न कर, दस्तुर सेवा शुल्क आदि लाई प्रगतिशील कर प्रणालिको मान्यता बमोजिम व्यवस्थापन गर्न अवको दायित्व बनेको छ । साविक देखिने कर तथा गैरकर राजश्वका विभिन्न क्षेत्रहरुमा आन्तरिक आयश्रोतलाई परिचालन गरिदै आएको भएता पनि यस गाउँपालिकाले सवै क्षेत्रलाई करको दायरामा समेटन सकेको पाइदैन । एकातर्फ स्थानीयतहको आन्तरिक आयको प्रमुख श्रोतको रुपमा स्थापित हुन पर्ने सम्पति कर यस गाउँपालिकाले अपेक्षाकृत व्यवस्थापन गर्न सकेको छैन भने अर्कोतर्फ प्रगतिशील कर प्रणाली अवलम्बन गर्न नसकेकै कारण विद्यालय श्रोत र साधनको आधारमा गाउँपालिकाको आन्तरिक आय लक्ष्य बमोजिम पुग्न सकेको अवस्था देखिदैन । आवधिक योजनाको

माध्यम बाट तत्काल राजश्व सुधार योजनाको कार्य सम्पन्न गरी वित्तीय व्यवस्थापन रणनीति समेत तर्जुमा गरी थप गति प्रदान गर्न आवश्यक छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाले चालु आ.व. २०७९/८० मा प्राप्त गरेको आन्तरिक तथा वाह्य आयको यथार्थ विवरण साथै आ.व. २०८०/०८१ को लक्ष्य देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. २.१८ आन्तरिक आयको विवरण

गाउँपालिकाको आन्तरिक आय विवरण					
गाउँपालिकाको आन्तरिक आय विवरण					
क.सं.	आय शिर्षक	आय वर्ष			
		आ.व. २०७७/०७८ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७८/०७९ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७९/०८० को प्रस्तावित आय रु.	प्रगति प्रतिशत
१	सम्पत्ति कर /एकिकृत सम्पत्ति कर	-			
२	भूमिकर/मालपोत	६७०८६७५.५०	६०६१५८६	२३०००००	
३	घर बहाल कर	१३२०५३	३०१५५१	५०००००	
४	बहाल बिटौरी कर समेत अन्य	१६१६०९१	१०३२७	५००००	
५	सवारी साधन कर	०			
६	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायी कारोवारमा लाग्ने कर	४१०००	१९३३०	३००००	
७	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	९५१५०	४९०००	१५००००	
८	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	६४३१३०	२१०९५१	६०००००	
९	नक्सापास दस्तुर	१०६३२१	१६६६७०	५०००००	
१०	सिफारीस दस्तुर	२०५९३०५	२३१०९८९	२००००००	
११	व्यक्तिगत घट्ना दर्ता दस्तुर	८१२००	२००६६०	१०००००	
१२	नाता प्रमाणित दस्तुर	९१९००	०	१५००००	
१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१०१७००	१३६००९	३०००००	
१४	निजि धारावापद को शुल्क	११४२७२	०	१००००	
१५	अन्य कर	३८८२७	८१८४५६		

१६	न्यायीक दस्तुर	१९५०	३९६०	०	
१७	अन्य दस्तुर	५७८२१३	४४१७२२.१६	८०००००	
१८	बेरुजु	१५०३०५	२४९३९९३	५०००००	
१९	अन्य राजस्व	३०००००००			
२०	बैंक मौजदात	४२९७४७०२	४४९०९०७३	३८८०००००	
२१	सरकारी सम्पति को बहाल बाट प्राप्त हुने आय			०	
२२	न्यायिक दण्ड जरिवाना र जफत			१००००	
जम्मा		५३०९३२५६०	४६३११३९२८	५१८५४००००	
आन्तरिक आय वृद्धि अनुमान %					
अघिल्लो आयको आधारमा लक्ष्य प्राप्ति (जेष्ठ सम्मको) %					
१	कर तर्फ				
२	गैर कर तर्फ				
जम्मा					

श्रोतः गाउँपालिका कर्यापलिकाको अभिलेख, २०८०

तालिका नं. २.१९ आन्तरिक आयको विवरण

संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार बाट प्राप्त आय विवरण					
संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार बाट प्राप्त आय विवरण					
क्र.सं.	आय शिर्षक	आय वर्ष			
		आ.व. २०७७/०७८ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७८/०७९ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७९/०८० प्रस्तावित आय रु.	प्रगति प्रतिशत
संघीय सरकार					
१	वित्तीय समानिकरण	९९७०००००	१०५५०००००	११३१०००००	
२	शसर्त अनुदान (चालु)	२०२१९५८१०	१४९२१४००६	१६१८५८०००	
३	शसर्त अनुदान (पुँजीगत)		३१५२५७५७	३२०३४०००	
४	समपुरक अनुदान (चालु)	८००००००			
५	समपुरक अनुदान (पुँजीगत)		१३२९८०८	१४००००००	

६	विशेष अनुदान (चालु)	१३००००००			
	विशेष अनुदान (पुँजीगत)			१००००००००	
जम्मा		३२२८९५८१०	२८७५६९५७२	३३०९९२०००	
प्रदेश सरकार					
१	वित्तीय समानिकरण	५२७१०००	४९४६००	६०७००००	
२	शसर्त अनुदान (चालु)	१८३२९५९७	४७३५९०		
३	शसर्त अनुदान (पुँजीगत)		७४६१९७३	८००००००	
४	समपुरक अनुदान (चालु)	१४९९३०००			
५	समपुरक अनुदान (पुँजीगत)		३२६१३३२.५०	१५००००००	
६	विशेष अनुदान (चालु)	१५००००००	११७८८१५९	८३०००००	
७	विशेष अनुदान (पुँजीगत)		५८०९३६२		
जम्मा		५३५९३५९७	३३७४०४१८	३७३७००००	
संघीय तथा प्रदेश सरकार कुल जम्मा					
राजस्व बाँडफाँड					
१	वाडफाड भइ प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	६४५४९१३०	५५९३८६८६	८९७२००००	
२	बाडफाड बाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	४३५९२२७	४६५३९०४	५६५८०००	
	बाडफाड बाट प्राप्त हुने अन्त शुल्क		१८११६८०९		
	बाडफाड भई प्राप्त वन रोयल्टी		२१५७७४		
	बाडफाड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तर बिक्रि बाट प्राप्त हुने आय		४७४४१८०	५००००००	
जम्मा		६८९०८३५७	५८१३४५८०	१००३७८००	

श्रोतः गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख, २०८०

२.२.४.२ रोजगारीको वर्तमान अवस्था

शान्तिनगर गाउँपालिका रोजगारीका क्षेत्रहरु विविद्य देखिन्छन । व्यापार, कृषि, वैदेशिक रोजगार, श्रमिक (दक्ष/अदक्ष) जागिर (सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्र) । आम्दानीको श्रोतका लागि श्रमिक

पेशामा लाग्नेहरु सबैभन्दा धेरै देखिएका छन । त्यस्तै व्यापार व्यवसायलाई पेशाको रुपमा अंगाल्नेको संख्यापनि उल्लेख्य देखिएको छ । अन्यको तुलनामा कृषि रोजगारहरु कमै देखिन्छन् । यसको अर्थ यो गाउँपालिकामा कृषि पेशा गरी आयआर्जन गर्ने तुलनात्मक रुपमा कम देखिन्छन । विशेषगरी व्यापार वैदेशिक रोजगारलाई पेशाको रुपमा अंगाल्ने संख्याको अवस्था बढी देखिन्छ । यस गाउँपालिकाले निरपेक्ष गरिवीको अन्त्य र सापेक्ष गरिवीको दुरी कम गर्ने उद्देश्यका साथ यस आवधिक योजनामा रोजगारी सृजना सँग प्रत्येक्ष सरोकार राख्ने उद्योग, व्यापार व्यवसाय लगायतको प्रबन्ध गरी बेरोजगारीको अन्त्यका साथै स्वदेशमा रोजगारीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने र विदेशिने युवा युवतीको स्वदेशकै भूमिमा कर्म गर्ने वातावरण सृजना गर्न अनिवार्य छ । यसै गाउँपालिकाले गरेको घर परिवार सर्वेक्षण, सन् २०२० का आधारमा यस गाउँपालिकाको रोजगारीको वर्तमान अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

चित्र : २.१० पेशा व्यवसाय तथा रोजगारीमा सम्लग्नता

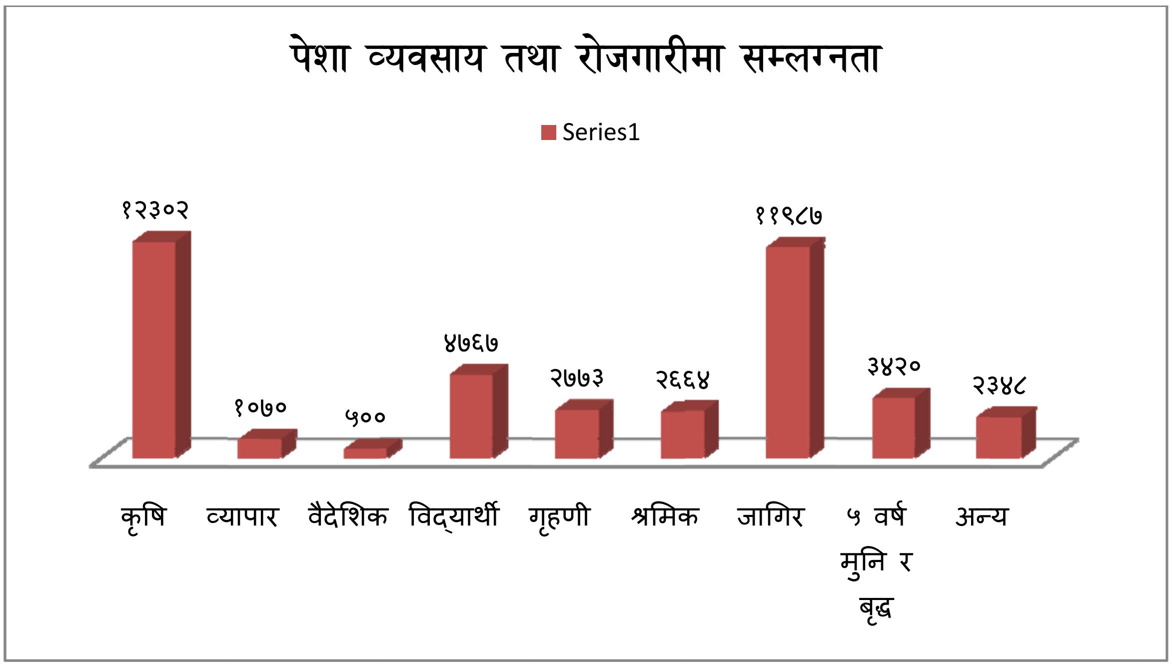

तालिका नं.२.२० पेशा व्यवस्था र रोजगारीको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	पेशा	जम्मा
१	कृषि	१२३०२
२	व्यापार	१०७०
३	वैदेशिक	५००
४	विद्यार्थी	४७६७

५	गृहिणी	२७७३
६	श्रमिक	२६६४
७	जागिर	११९८७
८	पाँच वर्ष मुनिका र बृद्ध	३४२०
९	अन्य	२३४८
जम्मा		

श्रोतः गाउँपालिका घरपरिवार सर्वेक्षण, सन् २०२०

२.२.४.३ वित्तीय सेवा

वित्तीय पहुँच आर्थिक विकासको मूल केन्द्र हो । कुनै पनि उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय सञ्चालनकालागि होस वा दैनिक रुपमा पारिवारिक, धार्मिक, साँस्कृतिक लगायतका मूल्य र मान्यतामा आधारित मानवीय क्रियाकलापकालागि आवश्यक वित्तीय श्रोत व्यवस्थापनकालागि होस वित्तीय सेवा प्रदायक संघ संस्थाको अति आवश्यक रहेको हुन्छ । स्थानीय स्तरमा रहेका साहु महाजन बाट महँगो व्याजमा ऋण लिएर संधै भरि परनिर्भरताको जालोमा परिरहन बाध्य हाम्रो सामाजिक आर्थिक अवस्था बाट माथि उठाउन संघीयताको कार्यान्वयन संगै पालिकामा अनिवार्य कुनै एक बैंक तथा वित्तीय संस्थाको अनिवार्य शाखा रहने व्यवस्था गरियो । सुगमताका कारण तथा व्यापारिक तथा व्यवसायिक केन्द्रको रुपमा विकसित हुँदै गएका कारण होस् विगत १० वर्ष भित्र शान्तिनगर गाउँपालिकामा बैंक वित्तीय संथाहरुको शाखागत संख्या २ रहेको पाईएको छ भने लघुवित्त संस्था ४ वटा शाखा स्थापना भई वित्तीय सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् । यिनका अतिरिक्त गाउँपालिका टोल वस्तीमा स्थानीय सहकारीहरूले समेत केहि हद सम्म वित्तीय सेवा प्रवाह गरी सामान्य स्वरुपको खाँचो गारो टारिरहेको अवस्था देखिन्छ । जुन प्रकारले यस गाउँपालिकाले कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायिकिकरण, उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको वृद्धि र विकास, निर्यात प्रवर्द्धन, बजार सञ्चालन व्यवस्थापन र भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्यलाई तिब्र गतिमा अघि बढाउने सङ्कल्पका साथ अघि बढी रहेको छ त्यसका आधारमा वर्तमान अवस्थामा बैंक शाखा स्थापना नभएका १, ३, ५ र ६ वडामा समेत विस्तार गर्न आवश्यक देखिएको छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले यस आवधिक योजना मार्फत वित्तीय सेवाको दिगो र भरपर्दो आधार निर्माण गर्ने तर्फ विशेष कार्यक्रम ल्याउन आवश्यक देखिएको छ।

तालिका नं. २.२१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाको विवरण

क्र.सं.	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको नाम	स्थान	वडा नं.	अवस्था
१	स्वावलम्वन कृषि सहकारी संस्था		१	
२	नेपाल इन्भेष्टमेन्ट मेगा बैङ्क		४	

श्रोतः गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख तथा आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

२.२.५ सहकारी

नेपालको हकमा सहकारीहरुको स्थापना र विकासको इतिहास धेरै लामो नरहेको भएता पनि वर्तमान अवस्था सम्म आईपुग्दा स्थानीयबासीका आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्र र तिनको विकास सँग जोडिएका तमाम् कार्यको हकमा स्थानीय सहयोगी र साझेदारको रुपमा स्थापित हुन पुगेका छन् । यस गाउँपालिकामा बैंक वित्तीय संस्थाको उपस्थित गणनायोग्य रहेको भएतापनि वडामा स्थानीयबासीको वित्तीय आवश्यकताको समेत केहि हद सम्म सहकारीहरूले परिपूर्ति गरिरहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकामा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, कृषि सहकारी संस्था, बहुउद्देश्यि सहकारी संस्था गरी कुल १६ वटा सहकारी संस्था क्रियाशील रहेको देखिन्छ । तसर्थ यस पालिकाको आर्थिक संस्थाहरुको स्थापना र विकासका साथ अघि बढ्न अनिवार्य देखिएको छ । बचत तथा ऋण सहकारीहरुको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ भने कृषि सहकारी र बहुउद्देश्यिय सहकारी विस्तृत विवरण अनुसूची २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २.२२ सहकारी संस्थाहरुको विवरण

क्र.सं.	सहकारी संस्थाको नाम	स्थान	वडा नं.
१	श्री, साना किसान कृषि सहकारि संस्था लि धनौरी, वडा न ७ खैरेनी	शान्तिनगर खैरेनी	७
२	श्री शान्ति फलफुल तथा तरकारी बिउ उत्पादन सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ४	शान्तिनगर	४
३	श्री, प्रगतिशील महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, शान्तिनगर ४	शान्तिनगर	४
४	श्री, सुवास स्मृति उपभोक्ता सहकारी संस्था	शान्तिनगर	
५	श्री, बयाले कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ३	शान्तिनगर	३
६	जनउद्दार कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ३	शान्तिनगर	३
७	समता कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ५	शान्तिनगर	५
८	साउनेपानी कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ३	शान्तिनगर	३
९	सफल बहुउध्यश्यीय सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर २	शान्तिनगर	२
१०	दिप सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर २	शान्तिनगर	२
११	संस्था लि. शान्तिनगर ७ पुस्पाञ्जली महिला बचत तथा ऋण सहकारी	शान्तिनगर	७

१२	नबयुग कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ५	शान्तिनगर	५
१३	वसन्ती कृषि सहकारी	शान्तिनगर	५
१४	ग्रामीण एकिकृत बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ३	शान्तिनगर	३
१५	सुन्दर कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ४	शान्तिनगर	४
१६	हिमालि कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ७	शान्तिनगर	७
१७	बरउखोला कृषि सहकारी संस्था लि. शान्तिनगर ७	शान्तिनगर	७

श्रोतः गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख तथा आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

मानव जीवनको स्तरिकिकरण र सभ्यताको आर्को एक महत्वपूर्ण पक्ष सामाजिक विकास हो । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने मानिसहरुको शिक्षा, स्वास्थ्य, सरसफाई र मानव अधिकार तथा विकासका कार्यमा सहभागिता लगायतका विषय प्रतिको चेतना र उल्लेखित विषयहरुमा उपलब्ध स्रोत युक्त ग्रामिण तथा शहरी पूर्वाधारको अवस्थाले सुचित गर्ने गर्दछ । विश्वव्यापी रुपमा समस्याको रुपमा रहेको ग्रामिण तथा शहरी गरिवी तथा अव्यवस्थित पूर्वाधार आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धिका प्रमुख चुनौती हुन र रहेका छन् । तसर्थ शान्तिनगर गाउँपालिकाले दिगो विकासमा आधारित समृद्धि निर्माणका लागि सामाजिक विकासमा आधारित न्युनतम पूर्वाधार विकासमा आधारित गाउँपालिकाबासीको चेतना विकास र सहभागिता लाई केन्द्र विन्दुमा राखेर आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

गाउँपालिका समृद्धिको अर्को प्रमुख आधार स्वस्थ नागरिकको बसोबास र श्रमशक्ति युक्त मानवीय श्रोतको उपस्थिति हो । कुनै पनि मानिस निरोगी रहन उसले दैनिक रुपमा उपभोग गर्ने खाद्य पदार्थ वा पोषणको अवस्था, दैनिक रुपमा स्वास्थ्य सरसफाई र वातावरण संरक्षणमा राखेको चासो, उठेको क्रियाशीलता तथा लगाएको लगानिले सुचित गर्ने गर्दछ । यसको आयाम मानिसको ब्यतिगत सरसफाई देखि उसले दैनिक रुपमा गर्ने क्रियाकलापमा समेत निर्भर रहने गर्दछ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको वर्तमान बस्तुगत अवस्थाको अध्ययन गर्दा शान्तिनगर गाउँपालिका द्वारा सञ्चालित गाउँपालिका अस्पतालले विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको स्वास्थ्य उपचार सेवा उपलब्ध गराईरहेको छ भने सवै वडामा आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरु मार्फत सेवा प्रवाह भैरहेको छ । १५ सैया अस्पताल निर्माण गरि संचालन गरिनेछ । यस गाउँपालिकामा १० वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु क्रियाशील रहेको अवस्था छ ।

ससर्ती अध्ययन गर्दा शान्तिनगर गाउँपालिकाले सेवा सुबिधाको स्तरमा थप योगदान गर्न सके सरकारी निजी क्षेत्रका शिक्षण संस्था समेतको क्रियाशिलतामा थप बढोत्तरी भई यो गाउँपालिका स्वास्थ्य केन्द्रको रुपमा समेत स्थापित हुने अवस्था देखीएको छ । वर्तमानमा यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र क्रियाशिल रहेका सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं.२.२३ स्वास्थ्य संस्थाहरु

क्र.सं.	नाम	वाड नं.	वर्तमान अवस्था
१	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र नयाँबस्ती	१	कर्मचारी को अभाव र बर्थिङ्ग सेन्टरको अभाव
२	स्वास्थ्य केन्द्र पेदीखोला	१	कर्मचारी को अभाव र बर्थिङ्ग सेन्टरको अभाव
३	नेपालडाँडा स्वास्थ्य केन्द्र	१	कर्मचारी को अभाव र बर्थिङ्ग सेन्टरको अभाव
४	बाघमारे स्वास्थ्य चौकी	२	भवन र पर्खालको खाचो
५	वस्तीखोला स्वास्थ्य (वडा) चौकी	३	स्तरोउन्नती
६	भलातेरी वडा स्वास्थ्य चौकी	३	नयाँ स्थापना गर्ने
७	शान्तिनगर स्वास्थ्य चौकी चिराघाट	४	१ थान एम्बुलेन्स को मान, भवन मर्मत र सेवा स्तरमा वृद्धि
८	काँसी पुरका कोप केन्द्र भवन निर्माण	५	
९	वडा स्वास्थ्य चौकी दोरेनि ह्बर	५	
१०	धनौरी स्वास्थ्य चौकी गिधनिया	६	

२.३.१.१ खोप तथा सुरक्षित मातृत्व

आ.व. २०७९/८० को वार्षिक समिक्षा प्रतिवेदनका आधारमा यस गाउँपालिका भित्र बालबालिका तथा गर्भिनी महिलाले अनिवार्य प्राप्त गर्नु पार्ने खोप लक्ष्य भन्दा माथि रहेको पाईएको छ । यसको अर्थ गाउँपालिका भन्दा बाहिरका मानिसहरुले समेत आफ्ना छोरा छोरीलाई खोप लगाएको अनुमान गर्न सकिन्छ । यस गाउँपालिकाको सुरक्षित मातृत्वको अवस्था अध्ययन गर्दा सोहो प्रगति समिक्षा प्रतिवेदनका आधारमा एएनसी पहिलो भिजिट (प्रोटोकल बमोजिम) ९१.५ प्रतिशत रहको भएता पनि एएनसी चौथो भिजिट (प्रोटोकल बमोजिम) ७३.२ प्रतिशत मात्र रहेको पाइएको छ । यसै गरी स्वास्थ्य कर्मिबाट सुत्केरी गराउनेको हकमा १६.२ प्रतिशत मात्र सफलता प्राप्त हुन सकेको अवस्था छ भने उक्त अवधिमा सुरक्षित गर्भपतन गराउनेको सङ्ख्या समेत उल्लेख रहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकाले आवधिक योजना मार्फत शुन्य होम डेलिभरी अभियानलाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने अवस्था देखिएको

छ । बालबालिकाको कुपोषण तथा गर्भवती र सुत्केरि ९ महिलाहरु पोषणको अवस्थाका बारेमा कुनै प्रकारका विवरण प्राप्त नभएकोले गाउँपालिकाले आगामी दिनमा यसको समेत विवरण व्यवस्थित गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको छ । आ.व. २०७९/८० को प्रगति समिक्षामा आधारित स्वास्थ्य अवस्था देहाय बमोजिम रहेका छ ।

तालिका नं.२.२४ खोप तथा सुरक्षित मातृत्व सम्बन्धी विवरण, (२०७९/८०)

बालबालिका तथा महिलालाई दिईएको खोपको अवस्था					
क्र.सं.	**खोपको नाम**	**२०७६/०७७ (प्रतिशत मा)**	**२०७७/०७८ (प्रतिशत मा)**	**२०७८/०७९ (प्रतिशत मा)**	**अवस्था (प्रतिशत मा)**
१	बि.सि.जी. कभरेज	७०	७०.७	८२.४	+११.७
२	दि.पि.टी.हेप.बि.हिब ३ कभरेज	७०.३	८२	९६.६	+१४.६
३	ओ.पि.भि. ३ कभरेज	७०.६	८१.५	९६.६	+१५.५
४	पि.सि.भी. ३ कभरेज	७७.८	८२.२	९३.४	+११.२
५	रोटा २ कभरेज	०	७४.८	९५.९	+२१.१
६	एफ.आई.पि.भी. १ कभरेज	७१.७	७९.२	९४.८	+१५.६
७	जे.ई.कभरेज	८०.७	७६	९९	+२३
८	दादुरा रुबेला २ कभरेज	८२.३	७५.७	९७.८	+२२.१
९	टि.डी. २ र २+ कभरेज	५५.१	४९.२	६८.८	+१९.६
१०	पूर्ण खोप कभरेज	७४.५	७०.९	९६.८	+२५.९
११	डी.पी.टी.हेप बी.१ —दादुरा रुवेला दोस्रो बिचको ड्रपआउट दर	-६.५	-३.७	१.५	
१२	वि.सि.पि. खोप र दादुरा रुवेला पहिलो खोप पहिलो बिचको ड्रपआउट दर	-१०.३	-१७	.१३	
सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको प्रगति					
क्र.सं.	खोपको नाम	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	अवस्था
१	प्रोटोकल अनुसार पहिलो पटक गर्भवती जाँच गराएका गर्भवती महिलाहरुको प्रतिशत	७३.१	६३.४	९१.५	+२७.१
२	प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिलाहरुको प्रतिशत	४६.१	५६.१	७३.२	+१७.१

३	घरमा जीवित जन्म भएको नवजात शिशुको जम्मा संख्या	०	०	०	
४	घरमा मृत्यु भएका नवजात शिशुको जम्मा संख्या	०	०	१	
५	संस्थागत प्रसुती दर	१५.३	१६.७	१६.२	
६	दक्ष प्रसुतीकर्मीद्वारा प्रसुती भएको दर	१५	१६.७	१६.२	
७	प्रोटोकल अनुसार ३ पटक सुत्केरी जाँच गराउने आमाहरुको प्रतिशत	१४.७	१५.७	५४.६	+३९.९
८	आकस्मिक जटिलता युक्त अवस्थाको व्यवस्थापन भएको प्रतिशत	०	०	०	
९	संस्थागत सुत्केरी मध्ये आमा सुरक्षा प्रोत्साहत भत्ता लिनेको प्रतिशत	१००	१००	१००	
१०	संस्थागत सुत्केरी मध्ये चारपटक गर्भ जाँच गराए वापतको प्रोत्साहन लिने को प्रतिशत	९८.९	९६.१	९८.७	
११	सुरक्षित गर्भपतन गराउने महिलाहरुको प्रतिशत	०	०	०	
१२	जम्मा मातृ मृत्यु संख्या	०	०	०	
१३	जम्मा नवजात मृत्यु संख्या	०	०	१	
१४	जम्मा मृत जन्म संख्या	०	०	१	

श्रोतः आ.व. २०७९/८० को वार्षिक प्रगति समिक्षा प्रतिवेदन,

२.३.२ शैक्षिक विकास

सहज र सुलभ रुपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न पाउनु मानवको नैसर्गिक अधिकार हो । शिक्षा मानव जीवनको तथा मानव विकास सुचनाको एक अनिवार्य आधार हो । यस अधिकार बाट बन्चित हुन नदिन बालबालिकाको पहुँच भित्र बाबालविकास केन्द्रमा विद्यालय तथा माहाविद्यालयहरुको सुविधा उपलब्ध हुन अनिवार्य छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको समृद्धि तथा विकास यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने गाउँपालिकाबासिको शैक्षिक स्थिति तथा यस क्षेत्र भित्र रहेका शैक्षिक संस्थाको स्तर र अध्ययन अध्यापन गराइने विषयमा समेत निर्भर रहने गर्दछ । शान्तिनगर गाउँपालिका भित्रको शैक्षिक

अवस्था र उपलब्ध सेवा सुविधाका बारेमा स्थानीय सरोकारवाला सँगको सम्बाद र गाउँपालिका कार्यपालिका शिक्षा शाखा र सम्बन्धित विद्यालयका प्रतिवेदन बाट वर्तमान वास्तविक अवस्थाको अध्ययन गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा बाल विकास कक्षा १ देखि कक्षा ५ सम्मका सवै बालबालिकाहरुलाई दिवा खाजाको व्यवस्था गरिएको, १ वटा शैक्षिक क्यालेन्डर निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिएको, १६ विद्यालयका प्राथमिक तहको एउटा कक्षाकोठालाई प्रविधिमैत्री बनाई शिक्षण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न शुरु गरिएको, सवै विद्यालयहरुमा खाजाघरको व्यवस्था गर्न मर्मत/नयाँखाजाघर निर्माण गरिएको, सवै विद्यालय बालक्लब गठन गरिएको, स्थानीय विषय अन्तर्गत आचरण सचेततना शिक्षाको पाठयक्रम र पाठ्यपुस्तक कक्षा ३ देखी कक्षा ८ सम्म तयार गरी सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरुमा कार्यान्वयन गरिएको, कोभिड १९ को संक्रमणबाट बच्न विद्यालय न्युनतम प्राथामिकत सुरक्षाको लागि थर्मल गन, साबुन, मास्क, पानी राख्ने बाल्टी लगायतका सामग्री, CUG सिमा व्यवस्थापन साथै पुर्व सावधानीका लागि विद्यालय सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन जस्ता महत्वपूर्ण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।

दिगो विकास लक्ष्यका आधारमा सन् २०३० सम्ममा सबैले प्राथमिक शिक्षा पाएका हुनेछन् साथै सवै तहको लैंगिक विभेदको अन्त्य भएको हुनेछ भन्ने रहेको छ । यसै लक्ष्यका आधारमा नेपाल सरकारले समेत सवै नेपालीलाई कम्तिमा साक्षर बनाउने नीति तथा रणनीति लिएको अवस्था छ । शिक्षालाई समृद्धि निर्माणको एक आधार सुचकको रुपमा स्वीकारिएको विश्व परिवेशलाई समेत मनन् गर्दा यस गाउँपालिकाले समेत प्राविधिक शिक्षा विकासका साथै शैक्षिक पूर्वाधारको विकास र गुणस्तर सुधारमा बिशेष योजना निर्माण गरी अधि बढ्न अनिवार्य देखिएको छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिका शैक्षिक हवको रुपमा विकास गर्न सकिने प्रवल सम्भावना रहेको छ । यस गाउँ भित्र हाल १० वटा माध्यमिक विद्यालय, १० वटा आधुनिक विद्यालय, ७ वटा प्राथमिक विद्यालय, १ वटा उच्चमाध्यमिक विद्यालय, ३ वटा निजि विद्यालय र १ वटा मदर्शा गरि जम्मा ३२ ओटा विद्यालय हरु संचालनमा रहेका छन् । उल्लेखित विद्यालय समेतका शैक्षिक संस्था तथा भाषा पाठशाला साथै बालबालिका केन्द्र समेतको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. २.२५ वर्तमान शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वडा नं.	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)
सामुदायिक विद्यालय				
१	विरेन्द्र मा.वि.	शान्तिनगर १	१	खिलतपुरमा प्राविधिक धार संचालन गर्ने (सव-इन्जिनियरिङ)
२	सरस्वती मा.वि. बाघखोर	शान्तिनगर १	१	स्तरोउन्नती(४ कोठे भवन)
३	सहिद वसन्त लाडाघाली आ.वि.	शान्तिनगर १	१	स्तरोउन्नती (४ कोठे भवन)
४	पदेरीखोला रासी आ.वि.	शान्तिनगर १	१	स्तरोउन्नती (खेलमैदान)

५	लक्ष्मी मा.वि. हारीचार	शान्तिनगर १	१	स्तरोउन्नती
६	उ.मा.वि. जनकल्याण सिमसुन्दर	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
७	वालकल्याण आ.वि. पेदा	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
८	अम्बिकेश्वरी आ.वि. अमुवा	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
९	शिव प्रा.वि. राती पोखरी	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
१०	मदरसा ज्याउलो उलूम	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
११	चाविकोट प्रा.वि.	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
१२	वयाले क्याम्पस संचालन गर्ने /प्राविधिक विषय	शान्तिनगर ३	३	स्तरोउन्नती
१३	आ.वि. वस्तीखोला	शान्तिनगर ३	३	स्तरोउन्नती
१४	नेपाल राष्ट्रिय आ.वि.	शान्तिनगर ३	३	पक्की भवन निर्माण गर्नु पर्ने, कतेधारी पर्खाल
१५	वि.पि.मा. वि. वयाले सिम्तरा	शान्तिनगर ३	३	फुटवल मैदान, तारबार, कृषि क्याम्पस पर्खाल को माग
१६	जनता आ.वि. भलानेटी	शान्तिनगर ३	३	पर्खाल तथा भवन निर्माण
१७	आ.वि.	शान्तिनगर ३	३	मर्मत संभार
१८	बुद्ध मा.वि	शान्तिनगर ४	४	भवनहरुको मर्मत संभार, कक्षा कोठा निर्माण, क्षात्रावास भवन निर्माण
१९	सरस्वती आ.वि.	शान्तिनगर ४	४	वडा स्तरिय भवन निर्माण, पर्खालको स्तरोउन्नती
२०	रात्रि प्रा.वि. रगैजा	शान्तिनगर ५	५	३ कोठे पक्की भवन निर्माण
२१	आदर्श मा.वि. काँसिपूर	शान्तिनगर ५	५	४ कोठे भवन निर्माण
२२	हत्तिखाल जनशक्ति प्रा.वि. वैशा	शान्तिनगर ५	५	३ कोठे भवन निर्माण
२३	आदर्श मा.वि.काँसिपूर	शान्तिनगर ५	५	सौजामा सि.सि. क्यामरा व्यवस्थापन
२४	हात्तिखाल जनशक्ति प्रा.वि.	शान्तिनगर ५	५	सौजामा सि.सि. क्यामरा व्यवस्थापन
२५	रात्री प्रा.वि.	शान्तिनगर ५	५	सौजामा सि.सि. क्यामरा व्यवस्थापन
२६	श्री आधारभूत विद्यालय सुवरीण्ड	शान्तिनगर ६	६	४ कोठे भवन निर्माण र पुस्तकालय निर्माण

२७	शिव शक्ती माध्यामिक विद्यालयमा	शान्तिनगर ७	७	६ कोठे भवन र प्रर्खाल निर्माण
२८	माध्यामिक विद्यालय तुलसीपुर	शान्तिनगर ७	७	६ कोठे भवन र प्रर्खाल निर्माण
२९	खैरेनी राधाकृष्ण प्रा.वि.	शान्तिनगर ७	७	४ कोठे पक्की भवन निर्माण
निजि विद्यालय				
१	त्रिमुर्ति अंग्रेजी वोर्डिङ्ग स्कुल	शान्तिनगर १	१	स्तरोउन्नती
२	रासी पब्लिक सेकेण्डरी बोरिङ्ग स्कुल	शान्तिनगर २	२	स्तरोउन्नती
३	ज्ञानकुन्ज सेकेण्डरी ईङ्गलिस स्कुल	शान्तिनगर ४	४	स्तरोउन्नती

श्रोतः गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख साथै आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

२.३.३.१ खानेपानी

पानी प्राणि जगतको जीवन हो । पानी बिना जीवन असम्भव छ । पानी अन्य प्राणीकालागी मात्र हैन शुक्ष्म जिवानुको बाँच्ने र वासस्थानको एवं प्रमुख आधार समेत हो । मानिसलाई लाग्ने रोगहरु मध्ये आउँ, हैजा झाडापखाला लगायतका पेट सँग सम्बन्धित करिब ८५% रोगहरुको स्रोत पानी र पानीमा हुने जिवानुनै हो । मानव जातीको बाल्यकालमा रोग प्रतिरोधात्मक शक्ति कम हुने भए बाट बालबालिकाकालागि प्रयोग गरिने पानीको शुद्धिकरणमा विशेष ध्यान पुर्याउनु पर्दछ । पानी पिउनु अघि वा हाम्रो दैनिक खाद्य पदार्थमा पानीको प्रयोग गर्नु अधि शुद्धिकरण एक अनिवार्य सर्त हुन आउछ । पानीको स्रोत देखि उपयोग वा उपभोगको स्थल र क्षण सम्म यसमा कहि कतै बाट दुषित हुन नदिने तर्फ विशेष ध्यान दिनु पर्दछ भने पानीलाई उमालेर मात्र प्रयोग गरेमा यसको माध्यमबाट मानिसमा सर्ने वा लाग्ने रोगको प्रकोप न्यून हुन जान्छ । यस गाउँपालिकामा वर्तमान अवस्थामा साना देखि ठुला मिलाएर करिब ३१ वटा खानेपानी आयोजना सञ्चालन रहेका छन् ।

शान्तिनगर गाउँपालिकामा करिव ६०.९८ प्रतिशत घरपरिवारले निजी पाइप/धाराको पानी उपयोग गरिरहेको, १७.३ प्रतिशत घरपरिवारले सार्वजनिक पाइप/धाराको पानी को उपयोग गरिरहेको, ३.७१ प्रतिशत घरपरिवारले वर्षाको पानी शुद्धिकरण गरेर उपयोग गरिरहेको र करिब १७.०१ प्रतिशत घरपरिवारले निजी इनार/सार्वजनिक ईनार/नदीनालाको पानी आदि को उपयोग गरिरहेको छन् । वर्तमान आधुनिक दुनियामा समेत इनार र कुवाका पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार रहनु आफैंमा विडम्बनायुक्त छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले आवधिक योजना मार्फत सवै घरपरिवारमा शुद्ध र सुरक्षित खानेपानीको सुविधा उपलब्ध हुने गरिको योजनालाई प्रथम प्राथामिकता राखी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक देखिएको छ ।

तालिका नं. २.२६ घरपरिवारका आधारमा खानेपानी उपभोगको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	पानीको श्रोत	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	

१	पाइप/निजी धारा	५६४	९३०	८९९	७५८	५३४	४५८	७६	४२१९
२	पाइप/धाराको पानी सार्वजनिक	१९८	२४५	२३८	२४१	२८	३१	२१६	११९७
३	ट्युवेलको पानी	०	०	०	६	४६	३	७३	१२८
४	निजी ईनार	०	०	२	१	२४	१४७	४५१	६२५
५	सार्वजनिक ईनार	३	०	६	४१	१३७	१४७	५९	३९३
६	वर्षाको पानी	१६	०	६८	०	४	१२	१५७	२५७
७	नदि नालाको पानी	२	०	१५	०	७	६	१	३१
८	जार/बोतलको पानी	०	०	०	०	०	१	०	१
९	अन्य	०	०	२३	२	१	४०	२	६८
जम्मा घरधुरी		७८३	११७५	१२५१	१०४९	७८१	८४५	१०३५	६९१९

श्रोतः शान्तिनगर गाउँपालिका, परिवार सर्वेक्षण, सन् २०२३

तालिका नं. २.२७ खानेपानी पूर्वाधारहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वडा.नं.	वर्तमान अवस्था
१	कालापोखरा लिफ्ट खानेपानी		१	मर्मत संभार
२	वाझविसौनी, अदुवावारि खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
३	हारिचार लिफ्ट खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
४	खज्जर खानेपानी मर्मत		१	मर्मत संभार
५	कनौडाँडा, ज्यामिरे खानेपानी		१	मर्मत संभार
६	लुप्चगैरा खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
७	देविडाँडा खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
८	तुसारेखोला खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
९	सिद्धपनेरा वसिनडाँडा खानेपानी		१	स्तरोउन्नती
१०	अमुवा खानेपानी		२	स्किम नं. ५ र ६ को लिफ्टिङ, ट्याङ्की निर्माण, लाइनिङ विस्तार

११	बाघमारे खानेपानी		२	स्किम नं.३ व्यवस्थापन विस्तार
१२	बाघमारे खानेपानी		२	स्किम नं. १ मुला संरक्षण विस्तार
१३	बाघमारे खानेपानी		२	स्किम नं.४ मुल संरक्षण
१४	माइलीपानी सानेपानी		३	श्रोत वृद्धि गर्ने
१५	माइलीपानी खानेपानी फिल्टर पलान		३	स्तरोउन्नती
१६	केराधारी लालपूरखानेपानी		३	स्तरोउन्नती
१७	वस्तीखोला — वैसको रुख खानेपानी		३	स्तरोउन्नती
१८	एकराते बाघखोर खानेपानी		३	स्तरोउन्नती
१९	भ्युडहर माईलीपानी खानेपानी		३	स्तरोउन्नती
२०	मजुवा सिस्नेरी खानेपानी		३	स्तरोउन्नती
२१	शान्तिनगर खानेपानी		३ र ४	स्तरोउन्नती
२२	डाडी वराथान खानेपानी		३	स्तरोउन्नती
२३	अधिकारि हल्दे खानेपानी		३	मर्मत संभार
२४	माइलीपानी खा.आ.		४	स्तरोउन्नती
२५	घनौरी खानेपानी		५	२ लाख लिटर क्षमताको खानेपानी टङ्की निर्माण र नयाँ डिप बोरिङ्ग निर्माण
२६	सुण्डवरी खानेपानी तथा सरसफाई नू.स. सुण्डवरी		६	मर्मत संभार
२७	डिप बोरिङ्ग		६	मर्मत संभार
२८	चिलहरीया-गैरातिहवत्ति खानेपानी आयोजना (डिप बोरिङ्ग)		६	मर्मत संभार
२९	चिलहरीया गिधनिया पहाडीपूर खानेपानी आयोजना (डिप बोरिङ्ग)		६	निर्माणाधीन
३०	बुढाडावर घुसुरा कोइरेली डाँडा खानेपानी		७	स्तरउन्नती
३१	बुढाडावर घुसुरा कोइरेली डाँडा खानेपानी		७	स्तरउन्नती

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

चित्र नं. २.११ गाउँपालिका क्षेत्र पानीको श्रोतको वर्तमान अवस्थित

२.३.३.२ सरसफाई

स्वास्थ्य र सरसफाई मानव सभ्यताको एक प्रमुख सूचक हो । मानिसले आफु सधै स्वास्थ्य र सभ्य रहन उसले आफैंमा उत्पादन गरेको फोहोरमैलाको सहि विसर्जन गर्छ या गर्दैन, शौचालयको उचित प्रबन्ध गरेर त्यसको सहि प्रयोग गर्छ या गर्दैन, शौचालयको प्रयोग पछि त्यसको सरसफाई तथा साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको छ या छैन शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ, यी तमाम विषयमा रहेको अभिभावकको चेतना स्तर र उनीहरुले दैनिक चेतना सहितको आनीवानीको विकासमा गहिरो प्रभाव पर्ने भएका कारण यो एक महत्वपूर्ण आयाम हो । आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरुको भनाइ अनुसार यस गाउँपालिकाका ग्रामिण बस्तीहरुका अधिकान्स घर तथा बस्तिहरुबाट निस्कने फोहोरमैला मध्ये धेरै जसो जैविक फोहोर निस्कने गरेको, यसरी निस्केको जैविक फोहोरमैला घर नजिकैको बारीमा खाल्डो बनाएर मल बनाउन प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने शहरी क्षेत्रमा दैनिक रुपमा गाउँपालिकाले सङ्कलन गरी व्यवस्थापन गर्ने गरेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकामा स्थायी फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र/ल्यान्डफिल्ड/डम्पिंग साइट नभएको, विशेष गरी शहरी क्षेत्रमा अजैविक फोहोरको रुपमा निस्कने फलाम, टिका ब्याट्री, शिशाका बोतल जस्ता बस्तुहरु घरघरमा आउने अनौपचारिक सङ्कलनहरुलाई सम्बन्धित घरधनीले बिक्री गर्ने गरेको छन् भने प्लास्टिक र अन्य अजैविक फोहोरहरु जलाउन वा अव्यवस्थित विसर्जन गर्ने गरेको अवस्था देखिन्छ । फोहोर प्रसोधनशाला नभएको, विद्यमान बस पार्कमा १ वटा सार्वजनिक शौचालय भएको गाउँपालिकालाई २०७५ साल भाद्र ८ गते खुला दिसा मुक्त गाउँपालिका घोषणा गरिएको भएतापनि अझै ५७ घर पारिवारको शौचालय नबनेको तथा १५ घरपरिवारले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गरिरहेको, ३३९५ घरपरिवारको असुरक्षित खाल्डे शौचालय प्रयोग गरिरहेका, फल्स भएको सौचालय २५५ घरपरिवार र फल्स नभएको सौचालय ३१९७ घरपरिवार प्रयोग गरिरहेको छन । सवै विद्यालयमा बलाबालिकाकालागी अलग अलग र पर्याप्त मात्रामा शौचालयको व्यवस्था हुन नसकेको, विद्यालयमा बालबालिकाका लागि चेंजिङ्ग कक्षको व्यवस्था हुन नसकेको जस्ता समस्या तथा अभाव कायमै रही रहेका कारण यस आवधिक योजना मार्फत दिगो विकासमा आधारित योजना तर्जुमा गरी सरसफाईको वर्तमान अवस्थालाई प्रारम्भ बताई व्यवस्थित बनाउदै लानु आवश्यक रहेको छ ।

तालिका नं. २.२८ शौचालय भए नभएको र शौचालयको प्रकारका आधारमा घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	चर्पीका प्रकार	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	
१	फल्स भएको प्यान चर्पी	२	४५	३०	११३	२९	२७	९	२५५

२	फल्स नभएको प्यान चर्पी	५८१	६७४	५५५	८२	१४६	५३७	६२२	३१९७
३	खाल्डे चर्पी	१८६	४३८	६५४	८४९	५९९	२७१	३९८	३३९५
४	सार्वजनिक चर्पी	०	८	१	२	१	१	२	१५
५	चर्पी नभएका खुला ठाउँ	१४	१०	११	३	६	९	४	५७
जम्मा		७८३	११७५	१२५१	१०४९	७८१	८४५	१०३५	६९१९

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ लाई

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

प्रजातन्त्रको पुनरवहाली पछी लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा उल्लेख्य कार्यहरु हुदै आएका छन् । राजनीतिक रुपले यस गाउँपालिकामा उपाध्यक्ष सहित १८ जना महिला जनप्रतिनिधिहरुले जिम्मेवारी निर्वाह गरिरहेका छन् भने महिला कर्मचारीहरुले पनि सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका कार्यमा खटिरहेको अवस्था छ । स्थानीय तहका योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयनको तह सम्म समाजमा पछी परेका तथा पारिएका महिला, बालबालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिकमा दलित आदिवासी, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेशी पिछिडीएका बर्ग समेतलाई पालिका स्तरका सवै क्रियाकलापमा सहभागीता गराउने कार्यले मुर्त रुप लिएको छ ।

(क) लैङ्गिक समानता

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का आधारमा शान्तिनगर गाउँपालिकामा महिलाहरुको जनसंख्या ५३.७ प्रतिशत रहेको छ । महिला विरुद्धको लैङ्गिक तथा घरेलु हिंसा, महिला हकहित र गृहिणी महिलाको लागि covid-१९ महामारी रोग नियन्त्रण र वातावरणमैत्री सचेतना कार्यक्रम गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सवै वर्ग र क्षेत्रहरुको समान सहभागिता हुने गरी गाउँपालिका स्तरीय र वडा स्तरीय र वडा स्तरीय महिला समिति गठन, घरेलु हिंसापिडित महिलाहरुलाई सामाजिक न्याय र कानुनी सहायताका लागि सहयोग गर्न घरेलु हिंसापिडित महिला सहायताकालागि लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना, गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने सवै प्रकृतिका कार्यक्रमहरुमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति अवलम्बन, गाउँपालिका क्षेत्रमा महिला समूह, आमा समुहका नाममा सञ्चालित विभिन्न बचत समूहलाई गाउँपालिका/वडा कार्यालयमा दर्ता गराई त्यस्ता समूहहरुलाई गाउँपालिकाले लक्षित कार्यक्रममार्फत हितकारी समुहको रुपमा विकास गराई सहकारी संस्थामा रुपान्तरण गर्न आवश्यक सहयोग, गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका महिला सहकारीको संस्थागत क्षमता विकास र सुदृढीकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रमहरु सञ्चालन, विपन्न एवम् लक्षित वर्ग र क्षेत्रका महिलाहरुका लागि आत्मनिर्भरता र स्वार्जन सँग सम्बन्धित विषयमा कानूनी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन, गाउँपालिकाको विकास निर्माण कार्यमा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गर्न गाउँपालिका महिला समूह र सहकारी समूह बाहेक विकास निर्माण सम्बन्धी उपभोक्ता समितिमा शतप्रतिशत महिलाहरुले आयोजना कार्यान्वयन वा योजना सञ्चालन गरेमा जनसहभागिता वापतको रकम विशेष छुट दिने व्यवस्था, कानूनको अनविज्ञतामा पैत्रिक सम्पति माथि महिलाको अधिकार गुम्ने

सम्भावना अन्त्यकालागि महिलाहरुलाई कानूनी ज्ञान प्रदान जस्ता विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि नीतिगत व्यवस्थाका साथ क्रियाशिल रहेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिक एकल महिला सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउदै आएको छ । वर्तमानमा अन्य विवरण प्राप्त नभएका कारण २०७८ सालको विवरणलाई आधार मान्दा शान्तिनगर गाउँपालिकामा १.०४ प्रतिशत घर मात्र भएको महिलाको, १३.९ प्रतिशत घर जग्गा दुवै भएको, १४.८ प्रतिशत जग्गा मात्र भएको, ६९ प्रतिशत घर जग्गा दुवै नभएको र १.३ प्रतिशत उल्लेख नभएको अवस्था देखिएको छ ।

(ख) बालबालिका

संबिधानत बालबचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता जस्ता विषयहरु समेटी विकासको आधार निर्माण गर्न बालबालिकाको हकलाई समेत मौलिक हकमा राखेको अवस्था छ । केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले प्रकाशन गरेको दाङ्ग जिल्लाको स्थानीय तहहरुको विवरण, २०७८ बमोजिम यस गाउँपालिका भित्र कुल २७६४१ जनसंख्या रहेकोमा सो को आधारमा करिव ३६.७ प्रतिशतको हाराहारी ० देखि १८ वर्ष उमेर समूहका रहेका छन् भने ८.२ प्रतिशत ० देखि ५ वर्षक करिब १८ प्रतिशत ६ देखि १४ प्रतिशत र १०.५ प्रतिशत १५ देखि १८ वर्ष उमेर समुहका रहेका छन् भने भर्खर प्राप्त जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक संख्या २७६४१ लाई आधार मान्दा करिव २३.७८ प्रतिशत बालबालिका विद्यालयको पहुँचमा रहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिका भित्र बाल श्रमिक रहेको भएतापनि एकिन विवरण उल्लेख नभएको, सडक बालबालिकाको अवस्था पहिचान नगरिएको, विद्यालयहरु पूर्णता बालमैत्री नभईसकेका कारण भय रहित वातावरण सृजना नभई सकेको अवस्था छ । तसर्थ आवधिक योजना मार्फत बालमैत्री स्थानीय शासनको पूर्ण कार्यान्वयन बाट यस गाउँपालिकालाई बालमैत्री गाउँपालिकाको रुपमा घोषणाको तह सम्म सहज पुग्ने अवस्था सृजना गर्न अनिवार्य देखिएको छ ।

तालिका नं. २.२९ बालबालिकाको उमेरगत वितरण

क्र. सं.	उमेर समुह	संख्या	प्रतिशत
१	० देखि ५ वर्ष	२२६७	८.२
२	५ देखि १५ वर्ष	४९७५	१८
३	१५ देखि १८ वर्ष	२९०७	१०.५
जम्मा		१०,१४९	३६.७
४	विद्यालयको पहुँचमा रहेका बालबालिका	६५७३	२३.७८
राष्ट्रिय जनगणना २०७८ लाई आधार मान्दा			

(ग) जेष्ठ नागरिक

अग्रजहरुको प्रतिको सम्मान र संरक्षण पारिवारिक, सामाजिक तथा राजनैतिक दायित्व भित्र पर्दछ । जेष्ठ नागरिक यस समाजका तस्विर हुन । यिनै जेष्ठ नागरिकको देनका कारण आज हामी यहाँ छौं । उनीहरुसंग अन्तरनिहित ज्ञान र सिप वर्तमान आधुनिक दुनियाले ग्रहण र अध्ययन गरी अवको दुनियाँको विकासको मोडेलको खाका कोर्न आवश्यक छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले विगत देखिनै जेष्ठ नागरिकहरुको परिचय-पत्र वितरणलाई सहजता र निरन्तरता प्रदान, स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई सहज र प्रभावकारी बनाउने, जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवाकेन्द्र स्थापना र सञ्चालन, आवश्यकताका आधारमा उचित

स्थानहरुमा जेष्ठ नागरिक मिलन चौतारी निर्माण जस्ता कार्यक्रम मार्फत सेवा प्रवाह गराउने लक्ष्यका साथ अघि बढी रहेको छ भने ७० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरिकलाई राष्ट्रिय कार्यक्रम मार्फत सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउंदै आएको छ भने गाउँपालिका स्तरमा समेत सम्मान र संरक्षणका कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईएको छ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले तयार पारेको दाङ्ग जिल्लाका स्थानीय तहहरुको बस्तुगत विवरणका आधारमा २०७८ को प्रारम्भिक जनसंख्या विवरण सँग तुलनामा सोहि प्रतिशतलाई आधार मानि गणना गर्दा यस उमेर समुहका जेष्ठ नागरिकको संख्या १०५७ को हाराहारीमा रहेको अनुमान गरिएको छ ।

(घ) अपाङ्गता

अपाङ्गता मानिसको इच्छा विपरितको अवस्था हो । प्राकृतिक विपत्ति, दुर्घटना, कुपोषण, स्नायु प्रणालीको कमजोरी लगायतका विभिन्न कारण बाट अपाङ्गता जस्तो डरलाग्ने, कहालीलाग्दो परिस्थितिको सामना गर्न बाध्यता आइपर्ने गर्दछ । भएका व्यक्तिहरुको शारीरिक र मानसिक अवस्था अनुसारको क्षमता अभिवृद्धि, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचय पत्र वितरण, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि सम्पर्क कार्यालयको स्थापना सहयोग, सहज सुलभ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने कार्यमा गाउँपालिकाले अग्रणी भूमिका निर्वाह गरिरहेको अवस्था छ । यसका अतिरिक्त यस गाउँपालिकाले पूर्ण अपाङ्गता भएका, अति अशक्त अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ भने आत्मनिर्भरताकालागि सिप विकास जस्ता कार्यक्रम समेत प्राथमिकताकासाथ सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । यस आवधिक योजनाले समेत अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हित र आत्मनिर्भरता उन्मुख योजना तथा कार्यक्रम साथै अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरु निर्माण गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ ।

तालिका नं. २.३० पालिका भित्रका अपाङ्गताहरु विवरण

क.सं.	अपाङ्गताको प्रकार	महिला	पुरुष	जम्मा
१	शारीरिक अपाङ्गता	१२८	१७२	३००
२	न्यून दृष्टियुक्त	२३	२६	४९
३	दृष्टिबिहिन	२३	२३	४६
४	बहिरोपन	४२	२९	७१
५	मनोसामाजिक अपाङ्गता	१२	१६	२८
६	न्यून श्रवणशक्ति	२९	२१	५०
७	बहिरोपन एवं दृष्टिबिहिन	४	३	७
८	मानसिक वा मनोसामाजिक	२२	२७	४९
९	बौद्धिक अपाङ्गता	२	२	४
१०	अनुबंशीय रक्तश्राव	२	०	२
११	आतिजम	०	२	२
१२	बहु अपाङ्गता	२३	२४	४७

(ङ) दलित तथा आदिवासी, जनजाती

माथि उल्लेख गरिए बाहेकका सामाजिक समावेशीकरणकालागि महिला सिलाई बुनाई प्रशिक्षण, दलित तथा आदिवासी, जनजाती क्षमता विकास, उद्घोषण र प्रस्तावना लेखन कार्यक्रम, महिला सिपमुलक तालिम, सचेतनामुलक कार्यक्रम जस्ता कार्यक्रमहरुलाई सञ्चालन गरिएका छन् ।

तसर्थ यस आवधिक योजना मार्फत सामाजिक समावेशीकरणलाई थप गतिसिल बनाउँदै सार्थक परिणाम प्राप्तिका लागि लक्ष्य, रणनीति तथा कार्यनीतिका साथ योजना तर्जुमा गर्न सके आगामी दिनमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका कारण यस गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणमा यथेष्ठ योगदान रहने विश्वास गरिएको छ ।

२.३.५ युवा, खेलकुद तथा कला

(क) युवा

वि.सं. २०७८ सालको तथ्याङ्कलाई आधार मानेर केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रकाशन गरेको दाङ्ग जिल्लाको स्थानीय तहहरुको बस्तुगत विवरण, २०७५ का आधारमा १९ वर्ष देखि ४० वर्ष उमेर समुहका युवाहरुको जनसंख्या २९.३३ प्रतिशत रहेकोमा वि.सं. २०७८ सालको जनगणना बमोजिमको कुल जनसंख्याका आधारमा सोहि प्रतिशतका दरले प्रक्षेपण गर्दा करिव ३१.४४ प्रतिशत युवा रहेको अवस्था छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाले सन् २०२० मा गरेको घरपरिवार सर्वेक्षणका आधारमा ५०० जना युवा वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेशीएको अवस्था छ । देश विकासको मुख्य भूमिका युवाहरुको उपस्थिति, उनीहरुमा विकास हुने सिप, कला र क्षमता साथै काम प्रतिको लगनशिलतामा निर्भर रहने गर्दछ । युवाहरुमा राष्ट्रबादी भावना जागृत गरे श्रमप्रति सम्मान गर्ने भावनको विकास गर्ने क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । स्वदेश भित्रै पर्याप्त रोजगारीको अभावका कारण युवाहरु विदेशिन बाध्य रहेका छन् । वर्तमान सम्ममा आइपुग्दा यो गाउँपालिका पनि यस परिवेश बाट मुक्त हुन सकेको देखिएन ।

युवाहरुलाई स्वरोजगार बन्नका लागि आवश्यक व्यवसायिक (होमस्टे समेत) तथा प्राबिधिक प्रशिक्षण तथा तालिम प्रदान गर्ने, युवा उद्यमीहरुलाई सहुलियत ऋण तथा निश्चित अनुदानको व्यवस्था गर्ने, युवाहरुलाई उद्यमशिल बन्न प्रोत्साहन गरिनुका साथै नेपाल सरकारको नीति अनुरुप योग्यताको प्रमाणपत्रका आधारमा ऋण उपलब्ध गराउने, युवाहरुलाई गाउँपालिकाको विकासका साथै खेलकुद, कला साहित्य लगायतका क्षेत्रहरुमा सहभागी गराउने विदेशी मुलुक गई फर्की आएका युवा वर्गलाई सकेसम्म आफ्नै क्षेत्रमा आत्मनिर्भर र स्वरोजगार बनाउन उनीहरुले प्राप्त गरेको ज्ञान शिपलाई उपयोग गर्दै गाउँपालिका स्तरीय कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने, युवाहरुलाई दुर्व्यसन एवम् कुलत जस्ता सामाजिक बिकृतिबाट टाढै राख्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुको सहकार्यमा विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने, प्रधानमन्त्री रोजगारमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाएर स्थानीय युवाहरुलाई रोजगारीका अवसर उपलब्ध गराउने, वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहने युवाहरुको लागि पनि सोहि अनुसारको अभिमुखिकरण तालिम र सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने, स्वरोजगार सम्बन्धी तालिम कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिने जस्ता नीतिगत निर्णयका साथ शान्तिनगर गाउँपालिका अधि बढिरहेको भएतापनि लक्ष्य बमोजिम उद्योग धन्दा तथा कलकारखानाको विकास हुन नसकेको, औद्योगिक

ग्रामको निर्माण तथा व्यवस्थापन नभएको, कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायीकरणले तिब्र गति लिन नसकेको, पर्यटन उद्योग र व्यवसाय नतिजामुलक हुन नसकेको, लगायत यस गाउँपालिकाले यसै आवधिक योजना बाट उल्लेखित विषय बस्तुको व्यवस्थापनका साथ युवा लक्षित योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन ल्याउन अनिवार्य देखिएको छ ।

(ख) खेलकुद तथा कला

खेलकुदको विकास र व्यवस्थापन युवा शक्तिको सदुपयोगको अर्को महत्वपूर्ण आयाम हो । शारीरिक शुगठन र स्वास्थ्य रक्षा साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय भाइचाराको विकास र पहिचानका लागि विभिन्न प्रकारका खेल एक अनिवार्य आवश्यकता भित्र पर्दछन । आज विश्वमा खेलको माध्यम बाट विभिन्न मुलुकहरुले आफ्नो पहिचानमा ब्यापकता ल्याउन र विश्व सामु आर्थिक गतिविधिको बाटो निर्माण गर्न सकेका कयौं उदाहरण हाम्रो सामु छन् । विद्यालय स्तरीय खेलमैदानको विकास र व्यवस्थापन बाट बालबालिकाको क्षमताको खोजी गर्न होस् वा विद्यालय उमेरबाट बाहिरीए पछी खेल क्षेत्र बाट आफ्नो क्षेत्रको उपयोग र मुलुकको छवि उच्च राख्न खेलकुदको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । खेलकुद क्षेत्रको विकासकालागी उपयुक्त खेलमैदानको व्यवस्था र उपलब्धता पहिलो सर्तका रुपमा रहन्छ ।

यस गाउँपालिकामा उपलब्ध रहेका उल्लेखित खेलमैदानहरुको वर्तमान पूर्वाधारको अवस्था कमजोर रेहका कारण खेलकुदको माध्यम बाट आफ्नो पहिचान उच्च बनाउन सक्ने थुप्रै सम्भावना रहेको यस गाउँपालिकाले आवधिक योजना मार्फत खेलमैदानहरुको निर्माण, विकास र प्रवर्द्धनका साथ मापदण्ड बमोजिमको गाउँपालिका स्तरीय खेलमैदान १, सबै वडामा वडास्तरीय खेलमैदान कम्तिमा एक एक वटा साथै सबै विद्यालयमा मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदानको अनिवार्य निर्माण व्यवस्थापन सहित व्यवसायिक खेलाडी उत्पादन गर्ने हैसियतका साथ खेलकुद सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम संस्थाको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा समेत योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ भने कला र साहित्य विकासकालागी यस प्रकारका संस्थाको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा समेत तर्जुमा गरी विद्यालय तह बाटै यसको विकासका साथ सुरक्षाको विकासमा लाग्न अनिवार्य देखिएको छ ।

तालिका नं. २.३१ खेलमैदानहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	स्थान	वडा नं.	वर्तमान अवस्था
१	नयाँबस्ती खेलमैदान		१	(स्तरोउन्नती)
२	हारिचारमा भलिवल खेलमैदान		१	(स्तरोउन्नती)
३	बाघखोर पदेरीखोला भलिवल खेलमैदान		१	(स्तरोउन्नती)
४	घारीज्यामिरे खेलमैदान		१	(स्तरोउन्नती)
५	पेदा खेलमैदान		२	(स्तरोउन्नती)
६	सिमसुन्दर खेलमैदान		२	(स्तरोउन्नती)
७	रातिपोखरी भलिवल खेलमैदान बनाउनुपर्ने		२	(स्तरोउन्नती)
८	अमुवा खेलमैदान बनाउनुपर्ने		२	(स्तरोउन्नती)

९	विष्णुपुर खेलमैदान बनाउनुपर्ने		२	(स्तरोउन्नती)
१०	मलातेरी खेलमैदान (नयाँ निर्माण)		३	(नयाँ निर्माण)
११	जुरुलेकला फुटवल चौर		४	(स्तरोउन्नती)
१२	शान्तिपूर खेल मैदान	बुद्ध मा.वि.	४	(स्तरोउन्नती)
१३	गव्दुवा खेल मैदान		४	(स्तरोउन्नती)
१४	शान्तिनगर वडा नं. ६ को खेलमैदान	गिधनिया	६	स्तरोउन्नती
१५	सानोतुलसीपुर स्कुल पछाडी फिल्ड निर्माण		७	स्तरोउन्नती
१६	घुसुरा ढिक्वा खल्यान फिल्ड निर्माण		७	स्तरोउन्नती

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी/ग्रामिण विकासको अवस्था

कुनै पनि स्थान वा क्षेत्रको आर्थिक समृद्धिको एक प्रमुख आधार भौतिक पूर्वाधारको अवस्थाले इन्कित गर्ने गर्दछ । यस गाउंपालिकाको आर्थिक समृद्धिको प्रमुख आधार उद्योग, व्यापार, व्यवसाय साथै कृषि तथा पशुपालन र तिनबाट उत्पादित बस्तु को औद्योगिकिकरण नै हो । व्यवस्थित र सुरक्षित बासको सुनिस्चितताकालागि भूकम्प प्रतिरोधी घरको निर्माणमा छरिएर रहेको बस्तीमा न्युनतम मापदण्ड बमोजिमका भौतिक पूर्वाधार पुर्याउने समेत कठन हुने भए बाट एकिकृत सुरक्षित बस्ति विकास, सुरक्षित र व्यवस्थित सडक संजाल, विद्युत, खानेपानी, सार्वजनिक शौचालय, दुरसञ्चार लगायतका अति आवश्यक पूर्वाधारहरुको जगमा मात्र यस गाउँपालिकाको शहरीकरण अवस्थालाई दिगो बनाउदै शहरी विकासको प्रारूप तयार हुदै जाने गर्दछ । यस आवधिक योजना तर्जुमा सिलसिलामा गरिएको सर्वेक्षण, वडागत छलफल, कार्यशाला गोष्ठी, स्थानीय सरोकारवाला संगको सम्वाद बमोजिम पूर्वाधार तथा ग्रामिण विकासको अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

२.४.१ बस्ति, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

बस्ति तथा आवासको अवस्थाको अध्ययन गर्दा शान्तिनगर गाउँपालिकामा गाउँपालिका आफैले गरेको घरधुरी सर्वेक्षण, सन् २०२० का आधारमा कुल ६९१९ घरहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको गाउँ बजार केन्द्र बाहेकका स्थानहरु छरिएर रहेको अवस्था छ । ग्रामिण बस्तिहरुमा घरका भवनहरु प्राय ईटा काठ र जस्ताले बनेका छन् । परिवारको आर्थिक अवस्थानुसार घरको बनावटपनि फरक फरक छ । धेरैजसो परिवारको चाहना पिलर सहितको आर.सी.सी. भवन बनाउनेतिर उन्मुख देखिन्छ । शान्तिनगर गाउँपालिकामा सबैभन्दा धेरै ५२७७ (कुल घर संख्याको ७६.२७ प्रतिशत) माटो ले जोडेको ईँटा ढुंगा को घर देखिन्छ भने २३.७३ प्रतिशत ढुङ्गा/ईटा सिमेन्ट जोडाइ र जस्ता पातको छाना भएका मिश्रित

घरहरु बनेको अवस्था छ कच्ची (खर, छवाली, जस्ता) ले बनेका घर तथा आरसीसी ढलान गरेका तर पिलर नहालेका घरहरुपनि उल्लेख रहेको अवस्था छ ।

तालिका नं. २.३२ वडागत तहमा निजी आवासका प्रकारको अवस्था ।

क्र.सं	भवनका प्रकार	वडा नं.							
		१	२	३	४	५	६	७	जम्मा
१	माटो ले जोडेको ईंटा, ढुङ्गा घर	६९२	८४२	८७४	७९८	५७५	६९२	८०४	५२७७
२	पक्कि घर आरसिसि ढलान पिलर रहित	९०	२०५	२६१	२५०	२०६	१४४	२२७	१३८३
३	काठले बनेको घर	१	४	०	०	०	१	०	६
४	बासले बनेको घर	०	२	१	०	०	६	२	११
५	काचो ईंटाले बनेको घर	०	१२२	११५	१	०	२	२	२४२
६	खर, फुस जस्ताले बनेको	०	०	०	०	०	०	०	०
७	अन्य	०		०	०	०	०	०	०
जम्मा		७८३	११७५	१२५१	१०४९	७८१	८४५	१०३५	६९१९

श्रोतः शान्तिनगर गाउँपालिका, घरधुरी, सन् २०२१

स्थानीय तहहरुबाट जनतालाई नियमित र प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका कार्यहरु सञ्चालन गर्न श्रोत र साधन युक्त सुविधा सम्पन्न कार्यालय भवन एक अनिवार्य र अपरिहार्य सर्त हो । यस गाउँपालिकाको आफ्नै पक्कि कार्यालय भवन निर्माण भई सञ्चालनमा रहेको छ । यिनका अतिरिक्त विभिन्न वडाहरुमा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयका भवन हरु समेत रहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिका भित्र बहुतले व्यवसायिक तथा निजी भवनहरु समेत निर्माण हुने क्रम बढेका कारण भवन संहिताको पूर्ण कार्यान्वयनका साथ यस गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने आवासीय समेतका सबै प्राकृतिक आवास तथा भवनहरुको नियमन र व्यवस्थापन गर्न अनिवार्य देखिएको छ ।

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

शान्तिनगर गाउँपालिका शहरीकरणको तिब्रगतिमा प्रवेश गरेको अवस्था छ । यातायातको प्रारम्भिक पूर्वाधारको रुपमा रहेका सडक, पुल तथा कलभर्टहरुको स्तरले त्यस क्षेत्रको विकास र समृद्धिको मार्ग कति सहज र प्रभावकारी छ भन्ने कुराको सङ्केत गर्दछ । अर्को शब्दममा भन्ने हो भने यातायात पूर्वाधारको अवस्था आर्थिक विकास र समृद्धिको एक प्रमुख आधार सूचक हो । आवधिक योजना तर्जुमा सर्वेक्षणका

आधारमा यस गाउँपालिका भित्र ३११ वर्ग कि.मी. लम्बाई का कुल ७५ वटा सडक विद्यमान रहेको अवस्था देखिन्छ । वडागत छलफल बाट नयाँ सडक निर्माणकालागि प्रस्ताव भएका छन् । विद्यमान सडकमा करिब ६५ कि.मि. कालोपत्रे, १५० कि.मी. ग्राभेल, ९५ कि.मी. पूर्ण कच्ची रहेको अवस्था देखिएको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको प्रत्यक वडामा सडक संजाल पुगेको छ । सबैभन्दा घेरे घरधुरीलाई ग्राभेल सडकले छोएको । यस गाउँपालिका भित्र ३० वटा पुल र ७० वटा कलभर्ट रहेका छन् । उल्लेखित पुला तथा कलभर्टले यातयात सञ्चालनलाई एक बस्ति बाट अर्को बस्ति, टोल तथा बजार सम्म सहज पहुँच तथा आवगमन स्थापित गरेको अवस्था छ ।

तालिका नं. २.३३ वडागत सडक सञ्जाल

वडा नं.	सडक सङ्ख्या	वडा नं.	कि.मि
१	नयाँबस्ती वगिया कालोपोखरा	१	२७ कि.मी.
२	चिसापानी हरिचार सडक	१	१२ कि.मी.
३	धागेछ्हरा-तिनुखारा अखेला पर्यटन मार्ग	१	१० कि.मी.
४	पेदीखोला-सानोहल्दे, सडक	१	
५	पेदीखोला-बाघखोर सडक	१	३ कि.मी.
६	बाघखोर खर्काकोट सडक	१	
७	वसिनी करौंचे सडक निर्माण	१	
८	खिलतपुर-पातिधार सडक नयाँ	१	५ कि.मी.
९	वगीया, आगरनेटा सडक	१	
१०	वगीया वान्द्रेखोला सडक	१	
११	रातो डाँडा जाने सडक	१	
१२	नयाँबस्ती-ठुलो गुण्डले सडक	१	
१३	पातीधार सडक कालोपत्रे	१	
१४	गुलो गुण्डले ठाडो सडक	१	
१५	वडा कार्यालय देखि सानो गुण्डले हुँदै ज्यामिरे जाने सडक कालोपत्रे	१	३ कि.मी.
१६	अमुवा शिव मन्दिर देखि सिंचाई पोखरी हुँदै कोट जाने वाटो कालोपत्रे	२	३ कि.मी.
१७	थापा टुट्ना देखि भरत डाँगी चोक सम्मको सडक	२	
१८	चिसापानी मन्दिर देखि अमुवा कोट जोड्ने सडक	२	
१९	काचीके माघ बहादुर कुमाईको घरदेखि नेव बहादुर खडकाको घर सम्मको बाटो	२	
२०	शान्तिपुर २ घोटे रिङ्गरोड	२	

२१	पेदा रिङ्गरोड देखि साक्रीवारा जोड्ने सडक	२	
२२	वडा कार्यालयको पिपल चौतारा देखि मिउडर जोड्ने बाटो	२	
२३	रानी पिपल चौतारी देखि चिसापानी जोड्ने सडक	२	
२४	विष्णुपुरको शिव मन्दिर देखि डाँगीमोड जोड्ने बाटो	२	
२५	विष्णुपुर पश्चिम टोल बाटो	२	
२६	चौलाने खोला देखि ब्राहाधारी जोड्ने सडक	२	
२७	दौकाचौर पुर्व प्रतिक्षालय देखि मदरसा सम्म जोड्ने सडक	२	
२८	घोटे डर बाटो देखि शान्तिनगर १ को पातिधारा जोड्ने पुरानो सडक निर्माण	२	
२९	प्रतिक्षालय देखि कालिदमार रिङ्गरोड कालोपत्रे	२	
३०	विष्णुपुर देखि जंसुर जोड्ने सडक	२	
३१	सिमचौतारी देखि खानेपानी टङ्की विच गनारी हुदै आले चौतारी रिङ्गरोड	३	५ कि.मी.
३२	भलटोला- भलातेरी सडक	३	४ कि.मी.
३३	पश्चिम गतारी अधेरे हुँदै केराधारी	३	५ कि.मी.
३४	राताआहाल सिमलतरा हुँदै लालपूरसडक	३	४.५ कि.मी.
३५	३ नं. को सिमाना देखि कालो पत्रे चोक सम्म सडक मर्मत सडक (शान्तिपुर)	३	१.५ कि.मी.
३६	घैरेनी देखि एकराते हुँदै सल्यानको त्रिवेणी सम्म सड निर्माण	३	७ कि.मी.
३७	वस्तीखोलाक स्कुल देखि साक्रोटा डाँडा हुदै १ न. वडा पेदीखोला जोड्ने सडक	३	२ कि.मी.
३८	हिलेदह देखि भ्युडहर हल्दे सल्लाघारी हुँदै सुन्दरादेवी सम्म सडक	३	६ कि.मी.
३९	साङ्गो खोला देखि तल्लो सल्लघारी हुदै उपल्लो सल्लाघारी सडक	३	३ कि.मी.
४०	पश्चिम साउने सिमाना देखि खानेपानी टङ्की हुँदै डयाम सम्म सडक	३	६ कि.मी
४१	रातामाटा बजार डाँडागाउँ भ्युडहर हुँदै दुम्सी धाँघर जोड्ने	३	२.५ कि.मी.
४२	डवागे बाँध देखि लामितरा माईलीपानि सडक	३	१.५ कि.मी.
४३	खडकपुर, गिधनिया, एकली हुँदै बुद्ध मा.वि. सम्म	४	१० कि.मी.
४४	माले चौपारी भुयरथान हुँदै पोटली सम्म	४	७ कि.मी.
४५	फुटवल चौर देखि शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	४	५ कि.मी.
४६	लेटार देक्झी नयार हुँदै शान्तिपूर बुद्ध मा.वि.सम्म	४	५ कि.मी.

४७	मूल बाटो देखि शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	४	३ कि.मी.
४८	माले चौपारी देखि बुरबुरे सम्म	४	२ कि.मी.
४९	पन्छी टोल हुँदै एकली भुयार थान सम्म	४	३ कि.मी.
५०	पानि बटुवा देखि ट्रान्समिटर हुँदै शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	४	५ कि.मी.
५१	माले चौपारी देखि लाम्पति टोल सम्म	४	३ कि.मी.
५२	साउने चिरो देखि शान्तिपूर सम्म	४	३ कि.मी.
५३	रगौजा देखि गिधनिया, चिलहरिया हुँदै गैरा तिल्वसी सम्म सडक	५	३.५ कि.मी.
५४	काँसिपूर मामा चौक हुँदै लङ्गेवा खोला महाने डाँडा हुँदै पिपल चौतारी सडक	५	३ कि.मी.
५५	वैशा पहाडी पुरानो गाउँ देखी बागढोई हुँदै ढोरेणी सुर्खेत सडक जोड्ने सडक	५	२.५ कि.मी.
५६	सौजा सुर्खेत सडक हुँदै ढोरेनी बागढोई जाने बाटो	५	४ कि.मी.
५७	वगिया डाँडा नयाँबस्ती सडक	५	७०० मि.
५८	वैशा सभाहल देखि जुम्लेकुला जाने बाटो	५	१ कि.मी..
५९	कोटिपा डाँडा देखि ६ नम्बर जोड्ने बाटो	५	१ कि.मी.
६०	सुर्खेर्द राटे ढोरेनी हुँदै वागदोई वैसा चौधरी गाउँ	५	३ कि.मी.
६१	पौरातिहवारी, चिलहरिया गिधनिया हुदै रगौजा सडक	६	३.२ कि.मी.
६२	दामोदर सडक	६	३.५ कि.मी.
६३	शिवशक्ति मा.वि. धनौरी देखि गिधनिया खेलमैदान देखि स्वास्थ्य चौकी हुँदै पहाडीपूर वचनिया खाजान्तिटोल सुण्डवरी कोखाङ्ग	६	१० कि.मी.
६४	गिधनिया पहाडेपूर देखि + लङ्गेवा पुलचौक देखि बबई जोड्ने सडक	६	३.५ कि.मी.
६५	लङ्गेवा देखि सुण्डवरी डाँडा हुँदै पुसिपूर जोड्ने सडक	६	१.५ कि.मी.
६६	शान्तिनगर ५ को मामाचौक देखि वडा नं. ६ गिधनिया स्वास्थ्य चौकी हुदै शान्तिनगर ७ दुविचौर सडक	६	१.५ कि.मी.
६७	देविपूर डाँडा देखि बबई जोड्ने सडक	६	२ कि.मी.
६८	दामोदर सडक देखि चिलहरिया सुन्दरपुर हुँदै गिधनिया जोड्ने सडक	६	३ कि.मी.
६९	खैरेनी सिमलबोट देखी प्रतिक्षालयहुदै दामोदर सडक जोड्ने बाटो	७	१० कि.मी.
७०	बैशा देखी कुमलगडी धनौराहुदै बबई घाट सम्म	७	८ कि.मी.

७१	खैरेनी पिपलडाँडा हुदै झिम्टेबा घुसुरा जोड्ने सडक	७	९ कि.मी.
७२	बुढाडावर त्रिबेणी चोक देखी गन्जिरा लमही डाँडा हुदै कोईरेली डाँडा दामोदर सडक जोड्ने	७	१७ कि.मी.
७३	धनौरा रेउले टोल देखी पश्चिम गल्ली हुदै बाघधारा जोड्ने सडक निर्माण	७	
७४	सानोतुल्सीपूर हिलेखाली देखी लमडरुवा टोल बाटो निर्माण	७	
७५	गैरातिल्वारी बगिया जाने सडक निर्माण	७	

श्रोतः आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०८०

यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकासको प्रमुख आधार उद्योग, व्यापार, व्यवसायको स्थापना, प्रवर्द्धन र विकास साथै कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायिकिकरण तथा पर्यटनको विकास भएकाले सडक सञ्जाल नपुगेको टोल तथा बस्ति र औद्योगिक स्थलहरुमा यातायात पूर्वाधारको रुपमा सडक विस्तार गर्ने साथै ग्रामिण स्तरमा स्तरमा रहेका कृषि सडकहरुको स्तरोउन्नती गर्दै सवै खाले मौसममा यातायात तथा ढुवानीका साधन सञ्चालन हुन सक्ने बनाउने र वर्तमान माटोका सतह भएको कच्ची सडकलाई न्युनतम रुपमा ग्राभेल गर्ने साथै ग्राभेल गरिएका सडकलाई क्रमशः प्राथमिकताका आधारमा कालोपत्रे गर्ने गरी यस आवधिक विकास योजनाले सम्बोधन गर्न अनिवार्य देखिएको छ । यस पालिका भित्र रहेका सडकहरुको सतहका आधारमा उपलब्ध विवरण देहाय बमोजिम रहेको छन् ।

चित्र नं. २.१३ पालिका क्षेत्र भित्रको सडक सन्जाल वर्तमान अवस्थिति

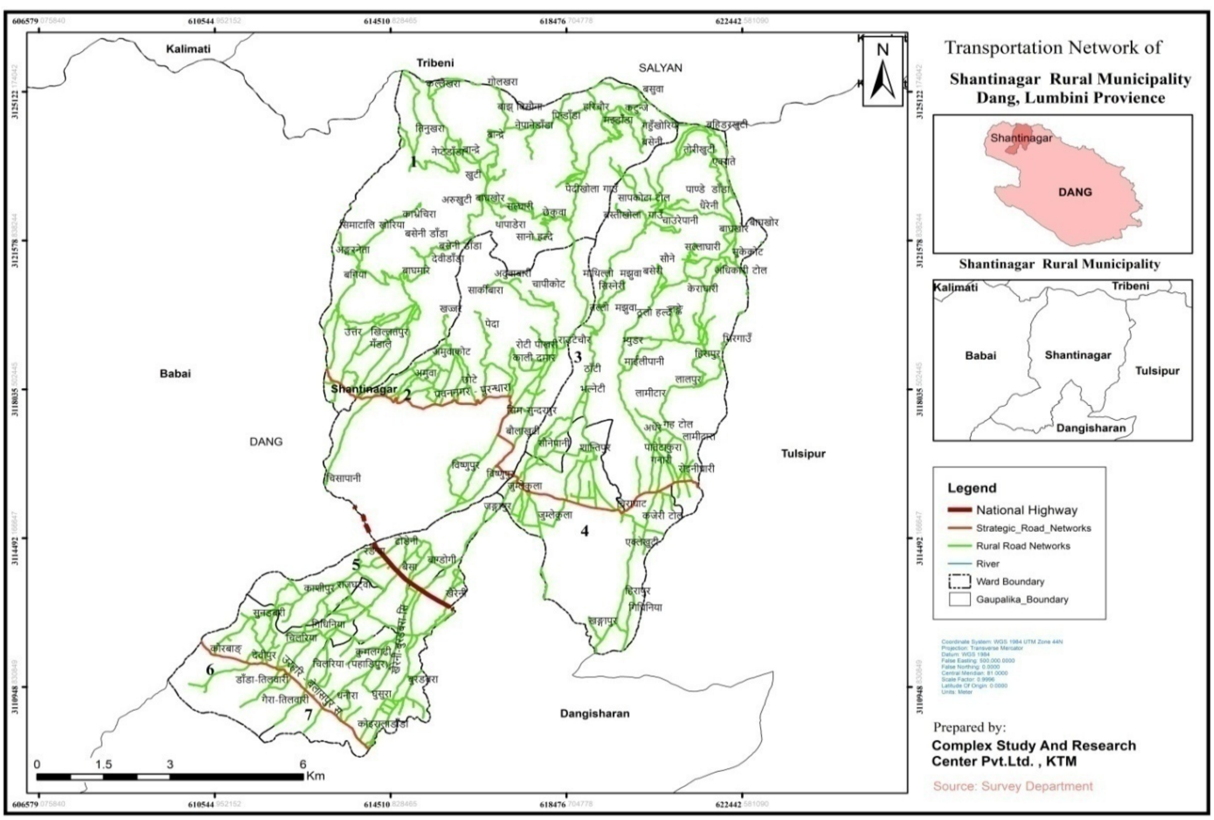

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

शान्तिनगर गाउँपालिकामा सतप्रतिशत घर परिवारमा विद्युत सेवाको पहुँच पुग्न सकेको देखिदैन । उद्योगको विकास र विस्तारका लागि आवश्यक विद्युत पूर्वाधारका साथै व्यापारिक क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, सिचाईको प्रबन्ध समेतका लागि अझै थप व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अवस्था छ । जलश्रोत मार्फत प्राप्त गर्न सकिने उर्जाको प्रचुर सम्भावना रहेको जस्तो मुलुकमा इन्धन र उर्जाको रुपमा प्रयोग हुँदै आर्को काठ दाउराको प्रयोगको अन्त्य गरी भविष्यमा मानवीय क्रियाकलापमा धेरै जसो आवश्यकता विद्युत बाटै व्यवस्थापन गर्न आवश्यक रहेको छ भने वैकल्पिक उर्जाको रुपमा सोलार र बायो ग्याँस प्लान्टको समेत सम्भावना रहेकाले यसको समेत व्यवस्थापन गर्न अनिवार्य देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा आफनै बिजुलीको मिटर भएका घरपरिवार करिव ७०.२६ प्रतिसत, आफ्नै बिजुलीको मिटर नभएका परिवार ७.६४ प्रतिशत रहेका छन् भने यस गाउँपालिकाले गरेको घरधुरी सर्वेक्षण, सन् २०२० का आधारमा २२.०९ प्रतिशत घरपरिवारको विवरण खुल्न सकेको अवस्था छैन । यसका अतिरिक्त इन्धनको रुपमा विधुतको प्रयोग गर्ने घरपरिवार मात्र ८६ देखिएको छ । यस गाउँपालिका भित्र खाना पकाउने इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने घरपरिवार ६०५०, गाईको गोबर बाट बनेको गुइठा प्रयोग गर्ने २० र मट्टीतेल प्रयोग गर्ने घरपरिवार ५ रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जाको रुपमा ८०९ घरपरिवारले LPG ग्याँसको प्रयोग गरेको अवस्था छ, ३० घरपरिवारले गोबर ग्याँसको प्रयोग गरेको अवस्था छ भने सोलार इनर्जीको प्रयोगको विवरण प्राप्त हुन सकेको छैन । तसर्थ यस गाउँपालिकाले यस आवधिक योजना मार्फत विद्युत पहुँच नपुगेका घरपरिवारमा पहुँच विस्तार, उद्योग, व्यापार र व्यवसायका क्षेत्रमा क्षमता विस्तार साथै वैकल्पिक उर्जा व्यवस्थापन विशेष योजना तर्जुमा तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक देखिएको छ ।

तालिका नं. २.३४ वडागत तहमा विद्युत पहुचको अवस्था

उर्जाका श्रोत र अवस्था	वडा नं.							
	१	२	३	४	५	६	७	जम्मा
इलेक्ट्रिसिटि	५३६	१११४	१०१९	१०२९	७६९	८१८	१००७	६२९२
सोलार	२१८	४६	२१२	२०	९	१७	९	५३१
बायो ग्याँस	२२	५	८	०	३	२	९	४९
क्यरोसिन	०	०	१	०	०	०	२	३
अन्य	७	१०	११	०	०	८	८	४४
जम्मा घरधुरी	७८३	११७५	१२५१	१०४९	७८१	८४५	१०३५	६९१९

श्रोतः शान्तिनगर गाउँपालिका, घरधुरी सर्वेक्षण, सन् २०२०

तालिका नं. २.३५ वडागत तहमा खाना पकाउने उर्जाको प्रयोगको अवस्था

खाना पकाउने इन्धनका प्रकार	वडा नं.							जम्मा
	१	२	३	४	५	६	७	

काठ दाउरा	६९७	१०८२	१०२२	९२२	६७८	७८८	८६१	६०५०
LPG ग्याँस, पेट्रोलियम	८५	८९	२२०	१२५	१०१	२५	१६४	८०९
विद्युतीय उपकरण	०	०	२	१	०	२	०	५
गोबर को चिप्री	१	१	०	१	०	११	६	२०
गोबर ग्याँस	०	३	६	०	२	१६	३	३०
क्यरोसिन	०	०	१	०	०	३	१	
अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा घरधुरी	७८३	११७५	१२५१	१०४९	७८१	८४५	१०३५	६९१९

श्रोतः शान्तिनगर नगरपालिका, घरधुरी, सन् २०२०

२.४.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

शान्तिनगर गाउँपालिकामा सूचना प्रविधिको पहुँच तिब्र गतिमा विस्तार र विकास भईरहेको अवस्था छ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले २०७८ को विवरणलाई आधार मानी तयार पारेको दाङ्ग जिल्लाका स्थानीय तहहरुको बस्तुगत विवरण २०७८ का आधारमा यस गाउँपालिकामा रेडियोको प्रयोग गर्ने १७६६ घरपरिवार, टेलिभिजन प्रयोग गर्ने २९५९, कम्पुटर/ल्यापटोप प्रयोग गर्ने ३८६, इन्टरनेट प्रयोग कर्ता २७१४ साथै टेलिफोन प्रयोगकर्ता ५६ तथा मोबाईल प्रयोगकर्ता ११९२३, कुनै पनि उपकरण नभएको १९७ घरपरिवार र कम्तिमा कुनै एक उपकरण भएको ६७२२ घरपरिवार रहेको अवस्था देखिन्छ । यस १० वर्षको अवधिमा यो संख्यामा तिब्र गतिले विकास भई यस गाउँपालिकामा करिब ९० प्रतिशत जनसंख्या तथा घरपरिवारले नेट इन्टरनेटको सेवा सुविधा उपयोग गरिरहेको अनुमान गरिएको छ ।

यस गाउँपालिकाको कार्यपालिका भवन र वडाकार्यालय भवनमा नेट इन्टरनेटको सेवा विस्तार भई सकेको अवस्था छ भने केहि विद्यालय साथै सार्वजनिक महत्वका स्थलहरुमा समेत पहुँच विस्तार तिब्र गतिमा अघि बढिरहेको छ । विद्यमान अवस्थामा नेपाल टेलिकम, ऐनसेल, नेपल टेलिभिजन, रेडियो नेपाल, कान्तिपुर समेतका विभिन्न एफ एम रेडियो लगायतका प्रयास सवै सञ्चालन स्रोत साधन र ऐनटिसि, वोल्ड लिङ्क, सुबिसु लगायतका संस्थाहरुबाट नेट इन्टरनेटको सेवा प्रवाह हुदै आएको छ । यस गाउँपालिकाले कार्यपालिका भवन लगायतका मातहतका संम्पूर्ण कार्यालयहरु, विभिन्न विद्यालय लगायतका संघ संस्थामा सूचना प्रविधिका पहुँच विस्तार गरेको, कार्यपालिकाका धेरै जसो काम सरसफाईको माध्यम बाट गरिएको, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा समेत विद्युतीय हाजिरीको व्यवस्था गरेको, सार्वजनिक खरिदकालागि विधुतीय दर भाउपत्र प्रणाली पूर्ण रुपले कार्यान्वयन गरेको, वएभसाइटर फेसबुक पेजमा दैनिक गतिविधि राखिने गरिएको, छिटो र सरल सूचना प्रवाहकालागि समुह ऐसएमऐस प्रणालीको अवलम्बन माध्यम बाट सञ्चालन गर्ने गरिएको साथै डिजिटल प्रोफाईल समेत तयार गरी कार्यान्वयन गरेको छ । सूचना प्रविधिको

व्यवस्थापन र प्रयोगमा यो गाउँपालिकाले अग्रणी भूमिका निर्वाह गरिरहेको भएता पनि वर्तमान परिवेश बमोजिम अभाव तथा अपुग भएको यस प्रबिधि सँग सम्बन्धित विषय बस्तुलाई आवधिक योजना मार्फत गाउँपालिकाका सवै स्थानमा सूचना र संचारको सहज सेवा प्रवाहकालागि सम्बन्धित सेवा प्रदायक संस्था संगको समन्वय र सहकार्यमा विस्तार तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ ।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र १५ वटा सामुदायिक वनको उपस्थिति रहेको तथा उल्लेखित वनजङ्गलका साथमा पाइने जैविक विविधताका आधारित विभिन्न प्रकारका जडिबुटी, चराचुरुंगी, वन्यजन्तु पाईने गरेको स्थानीयबासीको भनाइ रहेको छ । यस गाउँपालिकामा उपलब्ध वनजङ्गल तथा जैविक विविधताका विषयमा प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा खण्डमा तालिका नं. २.३ उल्लेख गरिएको छ । यस क्षेत्रमा पाइने बन्य जन्तुको संरक्षण गर्न, वनक्षेत्र भित्र पाइने विभिन्न प्रकारका जडिबुटीको खोजि, संरक्षण र विकास गर्न, घाँस दाउराको नाममा हुने वन क्षेत्रको आनाधिकृत अतिक्रमण रोक्न, सामुदायिक वनजङ्गल भित्र पाइने साल, सिमल, कदम, हर्रो, चिलाउने खयर लगायतका रुख बिरुवाको संरक्षण र सार्थक रुपमा स्थानीयबासीको जीवनस्तरको सुधारमा प्रयोग योग्य बनाउन वनजङ्गलमा आधारित उद्योग व्यवसायको स्थापना र विकास गर्न, साथै वृक्षारोपणको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउदै विद्यमान जैविक विविधतालाई थप विकास गर्न, आवश्यक घेराबार, अग्नि नियन्त्रणको प्रवन्ध लगायतका विषयमा यस आवधिक योजना मार्फत संघीय तथा प्रदेश सरकार सँगको सहयोग र समन्वयमा स्थानीय उपभोक्ता र गाउँपालीकाको संयुक्त प्रयास र साझेदारी सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने गरी दिगो योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक रहेको महशुस गरिएको छ ।

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

आवधिक सेवा योजना सर्वेक्षण, २०८० का आधारमा यस गाउँपालिका भित्र केराघारी खोला, चिराघाट खोला, बौलाहा खोला, ज्यामिरे खोला र पेदी खोला गरी कुल ९ वटा खोल्सिहरु रहेका छन् । उल्लेखित खोलाहरु गाउँपालिकाका अन्य वडाहरूबाट समेत बग्ने भएका कारण यिनको प्रभाव प्राय सवै वडामा पर्ने गरेको अवस्था छ । उल्लेखित खोलाहरु मध्ये केहि खोलाहरुमा पानीका वहाव नियमित हुने गरेको छ भने केहीमा वर्षमा वर्षातको समयमा मात्र वहाव आउने गरेको अवस्था छ । वर्षादको समयमा प्राय सवै खोलाहरुमा वर्षातमा समयमा आउने पानीले छेउछाउको जमिन कटान गरी उर्वर भूमिलाई क्षति पुर्याईरहेको छ भने केहि अवस्थित बस्तीहरु समेत असुरक्षित रहेको अवस्था छ । उल्लेखित खोला तथा खोल्सीहरुलाई प्राकृतिक देनको रुपमा स्वीकार गरी यिनको सहि व्यवस्थापन गर्न सकियो भने यिनिहरुबाट राम्रो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिन्छ । यस गाउँपालिकामा रहेका उल्लेखित खोला तथा खोल्सीमा विगतमा देखिने सामान्य रुपमा तटबन्ध लगाइदै आएको भएता पनि पूर्ण हुन सकेको छैन । यिनीहरुले वर्तमानमा पुर्याईरहेको क्षतिको अवस्था र भविष्यमा पुर्याउन सक्ने सम्भावनालाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर प्राथमिकता

निर्धारण गरी उर्वर भूमिको संरक्षण र आर्थिक उपार्जनमा सहयोगी बन्न सक्ने गरी जलाधार व्यवस्थापन गर्न यस आवधिक योजनाले सम्बोधन गर्न आवश्यक रहेको छ ।

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

विश्वव्यापि रुपमा देखिएको जलवायु परिवर्तनका असर नेपालमा समेत देखा परिरहेको छ । दैनिक रुपमा अनियन्त्रित तवरले बढ्दै मानवीय क्रियाकलापका कारण वातावरणमा दिन प्रतिदिन जोखिम निम्तिरहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकाले विगत वर्षहरुबाटै वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापनका निम्ति संघीय सरकार बाट जारी भएको वातावरणमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी प्रारुपको प्राभावकारी कार्यान्वयन गर्ने नीतिगत व्यवस्था सहित गाउँपालिका भित्रका मुख्य सडक र शाखा सडकका दुवै किनारा लगायतका सम्भाव्य स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने, वातावरण मैत्री स्थानीय शासनलाई प्रबर्द्धन गर्नका लागि **हरित शान्तिनगर नामक** अभियान सञ्चालन गर्ने, नयाँ घर सम्पन्न प्रमाण पत्र विवरण गर्नु, गाउँपालिका क्षेत्रमा नर्सरी व्यवसाय सञ्चालन गर्ने व्यवसायिहरुलाई लाग्ने व्यवसाय करमा छुट दिने, प्लास्टिकका झोलाको किनबेचमा प्रतिबन्ध लगाउने, गाउँपालिका क्षेत्रमा गैरप्लास्टिकजन्य झोला उत्पादन गर्न चाहने स्थानीय उद्योगिहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने, गाउँपालिकाका क्षेत्रमा हुने फोहोरलाई निश्चित स्थानमा व्यवस्थापन गर्ने, पूर्ण सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विपन्न वर्गको आर्थिक अवस्थामा सुधार गर्न तथा वातावरण स्वच्छ बनाउन सुधारिएको चुल्हो, सौर्य वत्ति जडान र गोबर ग्याँसजस्ता नवीकरण उर्जाको स्रोतलाई पहिचान तथा परिचालन गर्ने, गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेको साना उद्योगबाट निस्कने फोहोर तथा धुलो र स्वास्थ्यलाई प्रतिकुल असर गर्ने सवै खाले प्रदुषणलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि सरोकारवालासँग समयसमयमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गर्ने, जैविक विविधता र श्रोत संरक्षण लगायत वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गरी त्यसलाई न्यायोचित वितरण सुनिस्चित गर्ने जस्ता नीतिगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको पाइन्छ ।

नीतिगत रुपमा अधि बढ्ने प्रयत्न गरिएको भएतापनि फोहोरमैला व्यवस्थापनको उचित र दिगो व्यवस्थापन हुन सकेको छैन, फोहोर सङ्कलन र नियमनलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनमा ल्याउन अझैपनि थप प्रयासको खाँचो रहेको छ । वृक्षारोपण र नर्सरी स्थापनाले अपेक्षाकृत सफलता प्राप्त गर्न सकेको छैन भने धुलो धुँवा र ध्वनि प्रदुषण निकै चुनौतिपूर्ण रहेको छ । तसर्थ यस पालिकाले यसै आवधिक योजना मार्फत फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनकालागि सम्भव रहे आफै सो नभए यस क्षेत्रमा कार्य गर्न अग्रसर निजी क्षेत्र तथा छिमेकी गाउँपालिकाहरु सँगको सहकार्य र साझेदारीमा फोहोरमैला प्रशोधन तथा व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना र सञ्चालनकालागि जग्गाको व्यवस्था, मेसिन उपकरणको व्यवस्था साथै वृक्षारोपणको कार्यलाई व्यापकता दिई वातावरण सन्तुलनमा योगदान, विद्यमान वनजङ्गलको संरक्षण, धुलो र धुवाँ साथै ध्वनि प्रदुषण नियन्त्रणमा विशेष योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा लैजानु पर्ने अवस्था रहेको छ।

२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन

गएका झन्डै २ वर्ष विश्वनै कोभिड १९ को महामारीको चपेटमा पर्यो । यस परिवेश बाट शान्तिनगर गाउँपालिका पनि अछुतो रहन सकेन । यसका अतिरिक्त यदाकदा देखिने आउँ, ज्वरो लगायतका विषय बाहेक खासै महामारीको अवस्था यस गाउँपालिकामा रहेको छैन ।

आगलागीबाट हुने क्षतिबाट प्रारम्भिक रुपमै नियन्त्रित गर्न गाउँपालिकाका कार्यालय, वडा कार्यालयहरुका साथै गाउँपालिकाको हकमा पालिका क्षेत्रमा रहेका उद्योग, कलकारखाना, गोदाम तथा सफल कलवहरुमा फायर ऐक्सटिङ्गुईसर (fire extinguisher) राख्ने, दमकलको प्रयोग गर्ने, भूकम्प प्रतिरोधक भवन निर्माणमा संलग्न दक्ष/अदक्ष निर्माणकर्मिलाई तालिम दिने, विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन समिति मार्फत गाउँपालिका स्तरीय विपद् प्रतिकार्य योजना को निर्माण गर्ने, बाढी प्रभावित क्षेत्रका जनताहरुको तत्काल उद्धार गर्नका लागि लाइफ ज्याकेट, डोरी, नाउ आदि खरिद गरी सुरक्षा निकाय तथा जिल्ला दैबी प्रकोप उद्दार समितिसँग समन्वय गरी तयारी अवस्थामा रहने, गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्थापन गर्ने, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने, नदि कटान र भू-क्षयको खतरा हुने स्थानको पहिचान गरी ढुङ्गा, बालुवा र गिट्टी लगायत उत्खनन गर्ने कार्यमा बन्देज लगाउने, जलाधार क्षेत्रमा पानीको वहावलाई न्यूनीकरण गर्न सम्बन्धीत विज्ञहरुको परामर्शमा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवम् व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माण गर्ने, गाउँपालिका भित्र रहेको बाढी प्रभावित क्षेत्रहरुमा खोलाको दुवै तर्फ निश्चित क्षेत्र तोकी खनजोत गर्न निषेध गर्ने, हात्ती आक्रमणबाट जोगिन बाढी प्रभावित क्षेत्रमा पुर्व सूचना प्रणालीको विकास वा अन्य उपयुक्त र आवश्यक सामग्रीहरुको व्यवस्था मिलाउने लगायत खोला बाढीको कटान पहिरो (लुकुवा पहिरो) लाई नियन्त्रण तथा रोकथाम (न्यूनीकरण) गर्न उपयुक्त व्यवस्था मिलाउने नीतिगत निर्णय समेत गरी अति जोखिम रहेको तथा प्रभावित क्षेत्र विपद् व्यवस्थापनको कार्य केहि हद सम्म हुँदै आएको छ । तथापी विपद् जोखिम न्यूनीकरण र विपद् व्यवस्थापनकालागि विपद् व्यवस्थापन कोषलाई अझ प्रभावकारी बनाउदै सम्भावित जोखिम युक्त क्षेत्रको विवरण अध्यावधिक गर्ने, विपद् जोखिम न्यूनीकरण गरुयोजना तर्जुमा गर्ने र सोहि गुरु योजना बमोजिम भावी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने तर्फ यस आवधिक योजना मार्फत सम्बोधन हुन अनिवार्य देखिएको छ ।

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्थापन

संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, प्रचलित ऐन कानून, दिगो विकास लक्ष्य र पन्ध्रौ योजनाले अघि सरेका विकास लक्ष्य पुरा गर्न स्थानीय सरकारको हैसियतमा शान्तिनगर गाउँपालिकाले सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, राजस्व परिचालन, वित्तीय व्यवस्थापन, सार्वजनिक सुनुवाई बाट नागरिक संतुस्टि सर्वेक्षण तथा सामाजिक उत्तरदायित्व, आन्तरिक र अन्तिम लेखा परिक्षण, सेवा प्रवाह, सूचना प्रविधिको प्रयोग, अन्तर निकाय समन्वय, वार्षिक समिक्षा आदिका क्षेत्रमा योजनावद्ध रुपमा क्रियाशिल हुन र सार्थक व्यवस्थापन गर्न अनिवार्य छ । यहाँ उल्लेख गरिएको विषय बस्तु मध्ये केहि विषयबस्तु सम्बन्धित विषय शिर्षक अन्तर्गत समेटिएकाले देहाय बमोजिमका विषयहरु यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन

२.६.१.१ स्थानीय नीतिः

शान्तिनगर गाउँपालिकाले पुनसंरचना ग्रहण गरेको प्रारम्भ बाटै नेपालको संबिधानमा भएका अनुसूची-८ समेतका व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएका साथै र जनप्रतिनिधिलाई प्राप्त अधिकार, राष्ट्रिय योजना, दिगो विकासका लक्ष्यहरु, अर्थ मन्त्रालयबाट प्राप्त मार्ग निर्देशन, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी भएका परिपत्रहरू, गाउँपालिकाबाट गठित विभिन्न विषयगत समिति र राजश्व परामर्श समिति, सम्पूर्ण वडा समिति, बजेट, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति समेत बाट प्राप्त सुझावहरुलाई समेटेर आफ्नो नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । स्थानियबासि आम नागरिकहरुको विकासप्रतिको उच्च आकाङ्क्षालाई सुशासनको माध्यम बाट न्यायोचित रुपमा सम्बोधन गर्नकालागी गाउँपालिकाको दिगो विकास र समृद्धिका लागि राष्ट्रियता, लोकतन्त्र र कानूनी शासनलाई आत्मसात गर्दै शान्ति र स्थिरता कायम गर्न जनताद्वारा, जनताका लागि जनताको शासन भन्ने मुल सिद्धान्त लाई आत्मासात गर्दै शान्तिनगर गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिलाई यथार्थतामा परिणत गर्ने उद्देश्यका साथ आ.व. २०७८/०७९ का लागि आफ्ना नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरेको अवस्था छ । उक्त नीति तथा कार्यक्रमहरुको भावार्थ संक्षेपमा देहाय बमोजिम रहेको छ ।

नीति तथा कार्यक्रमका उद्देश्यहरु

- सेवा प्राप्तिमा सर्वसुलभता, छिटो र गुणस्तरीयता कायम गर्ने
- गाउँपालिकाप्रति आम नागरिकहरुको आस्थालाई वृद्धि गर्ने
- शान्तिनगरबासि नागरिकहरुको आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा सुधार गर्ने
- भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नुका साथै मानवीय संशाधनको समुचित परिचालन र विकास गर्ने
- सामाजिक न्याय सहितको समतामुलक समाज निर्माण गर्ने
- तिब्र गतिमा विकास र विस्तार हुँदै गरेको व्यापार र व्यवसाय क्षेत्रको थप विकास र विस्तारका साथमा कृषि क्षेत्रलाई रुपान्तरण सहितको आधुनीकिकरण, विविधिकरण, बजारीकरण र व्यवसायीकरण मार्फत आय तथा स्वरोजगारमुलक बनाउने
- लक्षित वर्गको सशक्तिकरण गर्ने
- उद्देश्य पुरा गर्न आ.व. ०७९/०८० का प्राथमिकताहरु
- शान्तिनगर गाउँपालिकाले दिगो विकास लक्ष्य र पन्ध्रौ योजना समेतले अघि सरेका विकास लक्ष्य समेत पुरा गर्दै जाने गरी दायरा बमोजिमका कार्यक्रमका प्राथमिकता निर्धारण गरेको र सोहि बमोजिम आफना वार्षीक योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरेको अवस्था छ ।
- कृषि, पशुपालन, प्रयटन प्रवर्द्धन तथा कृषिको व्यवसायिकरण गर्ने
- कोभिड १९ महामारीलाई मध्यनजर गर्दै स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी एवंम् सर्वशुलभ बनाउने
- सडक पूर्वाधार निर्माण र स्तरोउन्नतीमा जोड़ दिने साथै यसका माध्यम बाट उद्योग, व्यापार र व्यवस्थापन क्षेत्रमा उल्लेख योगदान पुर्याउने

- पर्यटकीय गन्तव्यहरुको उजागर गरी आर्थिक उपार्जनसँग पर्यटन क्षेत्रलाई एकिकृत (tie up) गर्ने
- शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार सहित वैकल्पिक विधिहरुको अवलम्बन गर्ने
- रोजगारीको अवसरमा वृद्धि गर्ने
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणमा व्यवस्थित र सहजता ल्याउने
- संस्थागत क्षमतामा वृद्धि गर्ने
- वन तथा वातावरणको संरक्षण गर्ने
- सुशासनमा जोड़ दिने
- सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउने

२.६.१.२ स्थानीय ऐन कानूनहरु

संबिधानत नेपालमा राज्य शक्तिको बाँडफाँड संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तिन तहमा विभक्त रहेको अवस्था छ । संबिधानको धारा ५७ मा स्थानीय तहको अधिकार अनुसूची-८ उल्लेखित विषयमा निहित रहनेछ र त्यस्तो अधिकारको प्रयोग यो संबिधान र गाउँपालिकाको हकमा गाउँपालिका सभाले बनेको कानून बमोजिम हुनेछ । यसरी गाउँपालिका सभाले कानून बनाउदा संघीय तथा प्रदेश कानूनसँग नबाझिने गरी बनाउनु पर्नेछ र गाउँपालिका सभाले बनेको त्यस्तो कानून संघीय तथा प्रदेश कानूनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ भनी स्पष्ट व्यवस्था रहेको छ । यसै गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ५ को दफा २०, २१, र २२ मा स्थानीय तहले स्थानीय सरकारको हैसियतमा स्थानीय आवश्यकता बमोजिम आफ्ना अधिकारका क्षेत्रहरुलाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न स्थानीय कानूनको निर्माण गर्नु पर्ने र उक्त कानून निर्माण गर्न गरिनु पर्ने प्रक्रिया र पद्धति समेतको व्यवस्था गरेको छ । यस प्रकारको संबैधानिक तथा कानूनी आधारमा रहेर प्राप्त अधिकारलाई स्थानीय बासीको आवश्यकता र अपेक्षा पुरा गर्ने गरी आर्थीक विनियोजन ऐन, आर्थिक ऐन, न्यायिक समितिको (कार्यविधि सम्बन्धि) ऐन, करारमा प्राविधिक जनशक्ति नियुक्ति गर्ने कार्यविधि लगायतको ५४ वटा ऐन कानुन, कार्यविधि मापदण्ड तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिरेहेको छ ।

उल्लेखित विवरणको अध्ययन गर्दा स्थानीय सरकारको हैसियतमा यस गाउँपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमका जिम्मेवारी निर्वाह गर्न, सुशासनलाई थप प्रभावकारी बनाउन र सवै कार्यहरुलाई बिधि सम्मत कार्यान्वयनमा ल्याउन अझ थप स्थानीय ऐन र कानूनहरुको निर्माण गर्नु पर्ने अवस्था देखिएकोले यस आवधिक योजना मार्फत अति आवश्यक ऐन कानूनको निर्माणकालागि योजनाबद्ध कार्यको थालनी गर्ने वातावरण सृजना गर्न आवश्यक देखिएको छ ।

२.६.२ संगठनात्मक विकास

संगठन विकास तथा व्यवस्थापन कुनै पनि संघ, संस्था, निकाय तथा कार्यालयको सुशासन तथा संस्थागत विकास र व्यवस्थापनको आधार संरचना हो । यस गाउँपालिकामा अधिकृत स्तर आठौं/नवौं तहको १ जना, आठौंतहमा १ जना, सातौं/आठौं तहमा ४ जना र छैटौं तहमा २ जना र पाँचौ/छैठो २

जना गरी जम्मा १० जना, सहायक स्तर पांचौंमा २१ जना सहायक स्तर चौथो/पाँचो २ जना, सहायक सत्र चौथोमा १४ जना, सहायक तेस्रोमा २ जना र श्रेणी विहिन मा २ जना गरी कुल ४१ जना कर्मचारी बाट बिकास निर्माण, सेवा प्रवाह र प्रशासनिक क्षेत्रका दैनिक कार्य जिम्मेवारीहरु सम्पादन तथा व्यवस्थापन हुदै आएको अवस्था छ । कुल कर्मचारीहरुमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सहित विगतमा गाउँपालिका तथा गा.वि.स. मा कार्यरत रहेका र विभिन्न कार्यालय बाट समायोजन भइ आएका साथै अत्यावश्यक सेवा अन्तर्गत कानूनको परिधि भित्र रही करारमा नियुक्ति गरी विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका कार्यहरु सञ्चालन व्यवस्थापन हुँदै आएका छन् । स्थानीय सरकारको हैसियतमा यस गाउँपालिकाले आफना दैनिक जिम्मेवारिहरुलाई सुशासनको माध्यम बाट सञ्चालन, व्यवस्थापन गर्न वर्तमानमा आवश्यक पर्ने साथै कर्मचारीको प्रवृतिमा विकास र स्थायीत्वकालागि संगठन विकास तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणको आवश्यकता महसुस गरी सो बमोजिमका कार्य सम्पन्न गरिसकेको अवस्था छ । वर्तमानमा कार्यरत कर्मचारी तथा जनशक्तिले मात्र यस पालिकाको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहको जिम्मेवारी स्थानीय आवश्यकता बमोजिम पुरा गर्न केहि समस्या रहेको कारण संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण मार्फत प्राप्त प्रतिवेदनका आधारमा थप जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ भने करारमा रहेका कर्मचारीको वित्तियविकासको सुनिस्चित गर्न अनिवार्य छ ।

तालिका नं.२.३६ कार्यरत कर्मचारी तहगत विवरण

क्र.सं.	पद	तह	संख्या
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	८ औ	१
२	लेखा अधिकृत	७/८ औ	१
३	अधिकृत (प्रशासन)	६ औ	२
४	अधिकृत (शिक्षा सेवा)	७/८ औ	१
५	अधिकृत (ईन्जिनियर)	७/८ औ	१
६	आन्तरिक लेखा परीक्षक	५ औ	१
७	सहायक	५ औ	४
८	कम्प्युटर अपरेटर	५ औ	१
९	लेखा सहायक	५ औ	१
१०	प्रा.स. (शिक्षा)	५ औ	१
११	सब-ईन्जिनियर	५ औ	१
१२	अ.सब-ईन्जिनियर	४ औ	१
१३	स.महिला विकास निरिक्षक	४/५ औ	१
१४	खा.पा.स.टे	४/५ औ	१
जम्मा			१८
वडा कार्यालय तर्फ (७ वटा वडा)			
१	सहायक	५ औ	३

२	सब-इन्जिनियर	५ औ	३
३	सहायक	४ औ	२
४	अ.सब-इन्जिनियर	४ औ	४
जम्मा			१२
कृषि शाखा (शान्तिनगर गा.पा.)			
१	कृषि अधिकृत	७/८ औ	१
२	कृषि सहायक	५ औ	२
३	ना.प्रा.सा.	४ औ	१
जम्मा			४
पशु सेवा तर्फ			
१	पशु अधिकृत	८/९ औ (भेट.)	१
२	पशु सहायक	५ औ (भेट.)	१
३	पशु सहायक	५ औ (लापोडेडे)	१
४	सहायक	४ औ (भेट.)	२
५	सहायक	४ औ (लापोडेडे)	२
जम्मा			७
स्वास्थ्य सेवा तर्फ			
१	हे.अ.	५/६ औ	१
२	सि.अ.न.मि.	५/६ औ	१
३	ह.ई./सि.अ.हे.व./अ.हे.व.	५ औ	२
४	हे.ई.	४ औ	१
५	सहायक	४ औ क.न.	१
जम्मा			६
वि.क. गा.वि.स. अन्तर्गत स्थानीय तहका कर्मचारी			
१	सहायक तृतीय	तृतीय	२
२	सहायक चौथो	चौथो	१
३	का.स.	प्रथम स्तर	२
जम्मा			५

श्रोतः गाउँपालिका कार्यपालिकाको अभिलेख

२.६.३ श्रोत परिचालन

शान्तिनगर गाउँपालिकाले आफुमातहत रहेको मानवीय श्रोतलाई संगठन विकास तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणले निर्धारण गरेको कार्य विवरणका आधारमा परिचालन गर्दै आएको छ भने संघीय

तथा प्रदेश सरकार बाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, सशर्त वा विशेश अनुदान वापद प्राप्त हुने साथै विभिन्न विकास साझेदारहरुबाट र आन्तरिक आय बाट प्राप्त हुने वित्तीय श्रोतलाई ऐन कानूनको परिधि भित्र रही विनियोजन ऐन मार्फत चालु खर्च र पुँजीगत खर्च (लगानी) अन्तर्गत परिचालन गर्दै आएको अवस्था छ । आ.व. २०७८/०७९ मा यस गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने अनुमान गरिएको वित्तीय श्रोत लाई चालु खर्च अन्तर्गत कर्मचारी/जनप्रतिनिधिको सेवा सुबिधा, कार्यालय सञ्चालन खर्च र पुँजीगत लगानी अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास, आर्थिक विकास, वातावरण विकास, सामजिक विकास, वित्तीय व्यवस्थापन साथै संस्थागत विकास र व्यवस्थापन क्षेत्रमा परिचालन गरिदै आएको अवस्था छ

संबिधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन मार्फत स्थानीय तहहरुलाई प्राप्त विकास निर्माण र सेवा प्रवाह सम्बन्धिका जिम्मेवारी व्यवस्थापन गर्न शान्तिनगर गाउँपालिकामा अधिकृत स्तर आठौं/नवौं तहको १ जना, आठौंतहमा १ जना, सातौं/आठौं तहमा ४ जना र छैटौं तहमा २ जना र पाँचौ/छैठो २ जना गरी जम्मा १० जना, सहायक स्तर पांचौंमा २१ जना सहायक स्तर चौथो/पाँचो २ जना, सहायक सत्र चौथोमा १४ जना, सहायक तेस्रोमा २ जना र श्रेणी विहिन मा २ जना गरी कुल ४१ जना कर्मचारी बाट बिकास निर्माण, सेवा प्रवाह र प्रशासनिक क्षेत्रका दैनिक कार्य जिम्मेवारीहरु सम्पादन तथा व्यवस्थापन हुँदै आएको अवस्था छ ।

योजनाको तर्जुमा समिति मार्फत पेश भएका विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाहरु क्रमश गाउँ कार्यपालिका हुदै गाउँपालिका सभा बाट पारित भए पछी कार्यान्वयनमा आउने गरेको अवस्था छ । सवै शाखाहरुलाई निर्धारण गरिएको कार्य विवरणका आधारमा विषयगत शाखा अन्तर्गतका योजनाहरु सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी मुख्य गरी सम्बन्धित शाखाको रहेको छ । गाउँपालिका सभा बाट स्वीकृत भएका योजना, आयोजना तथा परियोजनाहरुको वास्तविक लागत तयार पारी वार्षिक खरिद योजना बमोजिम सम्बन्धित शाखा प्रमुखले प्रस्ताव तयार पारी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट कार्यान्वयनकालागि स्वीकृत भएपछि निम्नानुसार कार्यान्वयनमा जाने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिका सभा बाट पारित वा स्वीकृत भएका विषयगत योजनाहरु मध्ये सवै विषयगत भौतिक पूर्वाधारका योजनाको हकमा योजना शाखा र पूर्वाधार विकास तथा प्राविधिक शाखाको जिम्मेवारी रहने व्यवस्था रहेको छ । निर्माण व्यवसायी, उपभोक्ता समिति वा परामर्शदाता सँग भएको निर्माण सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्झौता बमोजिम कार्यान्वयनमा गएका योजनाहरुको गुणस्तर कायम राख्न गाउँपालिकाको हकमा उपप्रमुखको अध्यक्षतामा गठित अनुगमन समिति मार्फत अनुगमन गर्ने तथा वडाको हकमा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वका गठित अनुगमन समितिले अनुगमन गरी यथार्थ विवरणका आधारमा पेश भएको प्रतिवेदनका आधारमा निर्माण प्रगति गुणस्तर सुधार वा योजना सम्पन्न पछी फरकफरक हुने व्यवस्था रहेको छ । तसर्थ वर्तमानको आवश्यकता बमोजिम संगठन विकास तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण मार्फत प्राप्त प्रतिवेदन बमोजिम थप व्यवस्थापन गर्ने तर्फ आवधिक योजना परिलक्षित गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

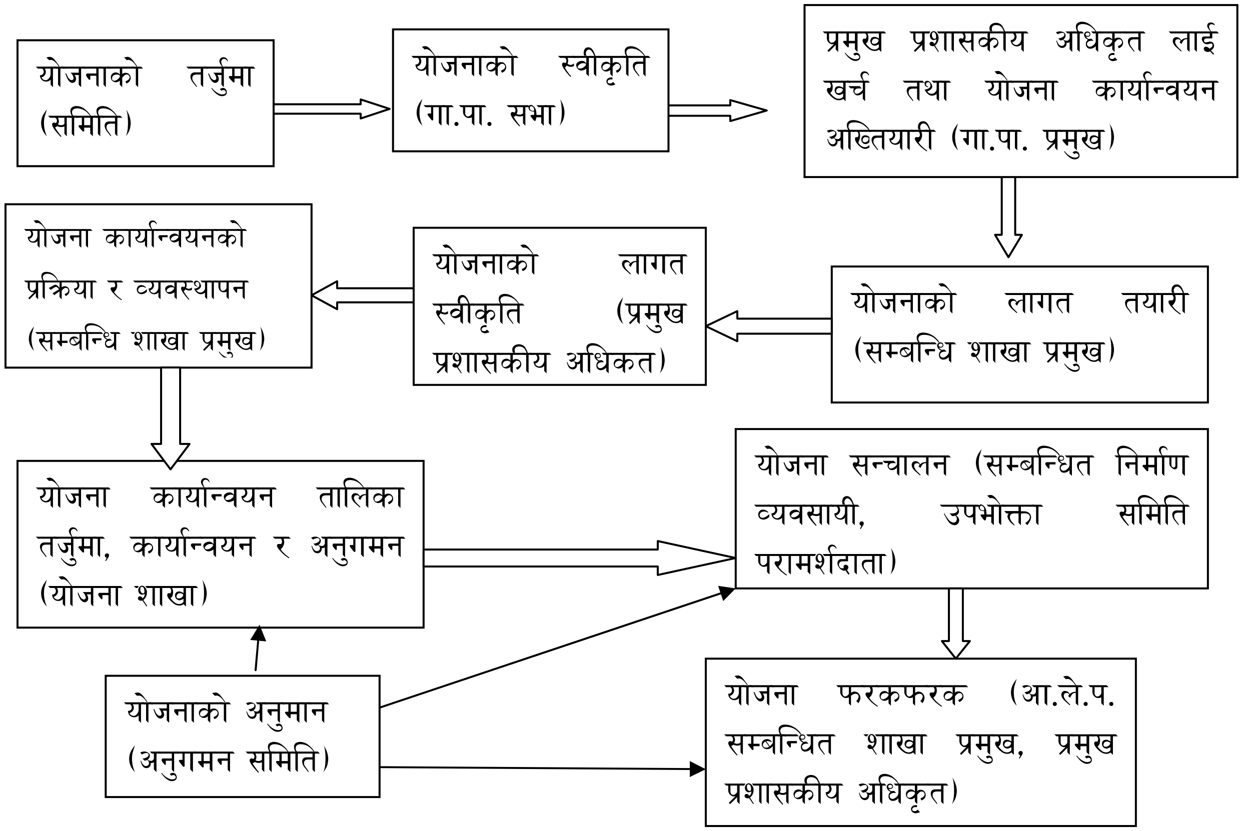
योजनाको तर्जुमा (समिति)
योजनाको स्वीकृति (गा.पा. सभा)
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लाई खर्च तथा योजना कार्यान्वयन अख्तियारी (गा.पा. प्रमुख)
योजना कार्यान्वयनको प्रक्रिया र व्यवस्थापन (सम्बन्धि शाखा प्रमुख)
योजनाको लागत स्वीकृति (प्रमुख प्रशासकीय अधिकत)
योजनाको लागत तयारी (सम्बन्धि शाखा प्रमुख)
योजना कार्यान्वयन तालिका तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन (योजना शाखा)
योजना सन्चालन (सम्बन्धित निर्माण व्यवसायी, उपभोक्ता समिति परामर्शदाता)
योजनाको अनुमान (अनुगमन समिति)
योजना फरकफरक (आ.ले.प. सम्बन्धित शाखा प्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

परिच्छेद ३ (तिन)

सोच तथा विकासको अवधारणा

३.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि देश, भूगोल वा क्षेत्रको दिगो विकासको आधारमा पुग्ने वा प्राप्त गर्ने स्वरूप वा प्रतिफल सँग सम्बन्धित रहन्छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको हकमा समेत आवधिक योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा दिर्घकालिन सोच निर्माण एक अनिवार्य शर्त हो । दिर्घकालिन सोचले भविष्य वा दिर्घकालिन हासिल गर्न चाहेको सम्बन्धित स्थान वा क्षेत्रको विकासको आदर्श अवस्थाको परिकल्पना गर्दछ । शान्तिनगर गाउँपालिका आफ्नो स्थापनाकाल बाटै दिगो विकासको माध्यमबाट एक समृद्ध र व्यवस्थित गाउँपालिकाको रुपमा निर्माण विकास गरी मानव बसोबासकालागि सुविधा सम्पन्न शहरको रुपमा विकास गर्न कृयाशिल रहेको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रका सम्भावना र अवसरहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको प्राथमिकता क्रमका आधारमा दीर्घकालिन सोच निर्माण गरेको छ । यस गाउँपालिकाले आगामी २० वर्ष भित्र के कस्ता प्रगति हासिल गरी आफ्नो भौगोलिक स्वरुपलाई शहरी सजावट सहितको आकार दिन सकिन्छ र यस सजावट बाट स्थानीयबासीको जीवनस्तरमा के के परिवर्तन तथा विकास हुन सक्छ भन्ने विषयगत परिमाणात्मक लक्ष्य सहितको आवधिक योजना तयार गरेको छ । यस गाउँपालिकाले २०८०/०३/१३ गते सम्म संचालित दिर्घकालिन सोच निर्माण तथा योजना प्राथमिकिकरण कार्यशाला गोष्ठी मार्फत गाउँपालिकामा रहेका विद्यालय समस्या, चुनौती, सम्भावना र अवसरहरुलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर देहाय बमोजिम विकास सम्भावनाका प्राथमिकता प्राप्त विषयगत क्षेत्र निर्धारण गरी दीर्घकालिन सोच निर्माण गरेको छ ।

विकास सम्भावनाका प्रमुख आधार क्षेत्रहरु

१. उद्योग तथा औद्योगिक विकास
२. व्यापार व्यवसाय
३. स्वास्थ्य
४. शिक्षा
५. कृषि तथा पशुपालन
६. संस्कृति, सम्पदा, ललितकला
७. यातायात (सडक) पूर्वाधार
८. वनजङ्गल

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

संघीयताको कार्यान्वयन सँगै शान्तिनगर गाउँपालिका पुन संरचित भएको करिब ७ वर्ष व्यतित हुन लागेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकालाई संबिधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन मार्फत अधिकारहरुको पूर्ण कार्यान्वनयको माध्यम बाट स्थानीयबासीको वर्तमान जीवनस्तरमा सुधार गरी समृद्धि निर्माणको हिसावले अग्रणी गाउँपालीकाको रुपमा विकास र व्यवस्थापन गर्न विद्यमान समस्या तथा चुनौती लाई तहगत रुपमा व्यवस्थापन गरी अघि बढ्न अनिवार्य रहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाका बारेमा विभिन्न स्थानीय सरोकारवालाहरु, कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीताहरु सँगको अन्तरकृया तथा उपलब्ध तथ तथ्याङ्क र विवरणका आधारमा समग्र रुपमा देहाय बमोजिमका समस्या तथा चुनौतिहरु रहेको र तिनको सहज समाधान तर्फ यो आवधिक योजना लक्षित हुनु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र	समस्या/चुनौतीहरु
३.२.१	नागरिक सहभागिता	• गाउँपालिकाको सामाजिक आर्थिक रुपान्तरण गर्न गाउँपालिकाबासीको सार्थक सहभागिता न्यून • लक्ष र शिपयुक्त जनसक्ति उचित उपयोगमा कमी र श्रमशक्ति युक्त प्रतिभा पलायन • पूर्वाधारहरुको नयाँ स्थिति र परिवर्तन अनुसार गाउँपालिकाको भौतिक विकाशको अवधारणामा परिवर्तन ल्याउन अझै थप प्रयासको खाँचो
३.२.२	जनसंख्या	• केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले भर्खरै सार्वजनिक गरेको जनगणना, २०७८ को प्रारम्भिक प्रतिवेदन आधारमा महिला १४८४० रहेका छन् भने १२८०१ पुरुष गरि शान्तिनगर गाउँपालिका कुल जनसंख्या २७६४१ रहेका छन् । शान्तिनगर गाउँपालिकाको वार्षिक जन्मदर ०.९७ प्रतिशत रहेका छन् । • जनसंख्याको बनावटमा झन्डै दुई तिहाई अंश बालक र जेष्ठ नागरिकहरुले ओगटेको हुँदा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र युवा विकासको क्षेत्रमा थप प्रयासको आवश्यकता
३.२.३	भौतिक योजना तथा विकास	• दिगो विकासमा आधारित योजनाको अभाव • गाउँपालिका विकासका लागि नयाँ सोच विकासको आवश्यकता • आर्थिक समृद्धि निर्माणमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउने पूर्वाधारहरुको कमी १. सडक • सडक गुरुयोजनाको निर्माण तथा कार्यान्वयन • कालो पत्रे सडकको न्यूनता, पक्कि मोटरेवल पुल तथा कलभर्ट हरुको थप निर्माण विकासको आवश्यकता

		• वर्तमानमा निर्मित पूर्वाधारहरुको मर्मत सम्भारको संयन्त्र सहितको दिगो व्यवस्थापन • यर्थात फरक, मापदण्डको अभाव २. ढल तथा सतह नाला • गुरुयोजनाको अभाव • तत्कालिन स्थानीय समस्या हल गर्ने कार्यमा मात्र जोड़ • निर्मित पूर्वाधारको नियमित मर्मत सम्भारको अभाव • गाउँपालिकाको केहि भू-भाग बाढी तथा पहिरो बाट प्रभावित • Sewage र फोहोर पनि प्रसोधन केन्द्रको अभाव ३. खानेपानी • शुद्ध र सुरक्षित खानेपानीको अपर्याप्तता • वितरण लाइनको अभाव • खानेपानिको मुख्य स्रोत संरक्षणको अभाव • पानी भण्डारण ट्याङ्कीहरुको अपर्याप्तता • नियमित मर्मत संभारको अभाव • नियमित पानीको गुणस्तरमा परिक्षण हुने नगरेको • विभिन्न NGO/INGO हरुसँगको समन्वयमा कमी ४. विद्युत • अपर्याप्त आपूर्ति र सिमित सडक बत्ति • नयाँ क्षेत्रमा लाइन विस्तारको समस्या • अनियमित आपूर्ति ५. दुर सञ्चार • वर्षमा झन्डै १७ % ले ग्राहक संख्यामा वृद्धि • प्रिपेड मोबाइलको माग बढी • लेन लाइन विस्तारको समस्या • सार्वजनिक टेलिफोने बुथहरुको अपर्याप्त • टेलिफोने टावरको कमी ६. गाउँपालिकाको वातावरण • आयात निर्यात केन्द्रहरुको अभाव तथा विद्यामान बजार केन्द्रहरु अव्यवस्थित • बजार लगायतका सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा हरित र मनोरंजन साथै खुला क्षेत्रको कमी तथा भएकाहरुको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा कमी • जलवायु तथा ध्वनि प्रदुषणको प्रचुरता • फोहोरमैला प्रसोधन केन्द्र तथा ल्याण्डफिल साइड सहितको दिगो

		फोहोर मैला व्यवस्थापन हुन नसकेको • फोहोर व्यवस्थापन गर्ने वैकल्पिक उपायहरुको कमी • विभिन्न NGO/INGO हरुसँगको समन्वयमा कमी ७. यातायात तथा ढुवानीका साधनहरुको सही पार्किङ्ग स्थलको अपर्याप्तता साथै यातायात व्यवस्था ऐन तथा कार्यविधिको अभाव ८. पूर्वाधारयुक्त खेलमैदानको अभाव
३.२.४	सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा	१. मानव संसाधन विकास • गणनायोग्य संख्यामा बालबालिका विद्यालय बाहिर रहनु • सामुदायिक विद्यालयहरुमा विद्यालय छाड्ने दर (Droupout rate) अत्याधिक हुनु साथै तहको वृद्धि सँगै (Droupout rate) बढ्दै जानु • सञ्चालनमा रहिरहेका समुदायिक विद्यालयहरुमा बालमैत्री पूर्वाधार तथा भौतिक सुविधाहरुको अपर्याप्तता • शिक्षित महिलाहरुको संख्यामा प्रयाप्त वृद्धि हुन नसक्नु साथै सिप तथा क्षमता विकास तालिमको अभाव रहनु • महिलाहरुलाई रोजगारी दिन हिच्किचाउने पुरातनवादी संस्कार यथावत रहनु • महिलाले घरको मात्र कम गर्न सक्छन, घर बाहिर काम गर्नु हुदैन भन्ने प्रचलनमा खासै परिवर्तन आउन नसकेको २. सामाजिक सुरक्षा • दक्ष र विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको सुविधा युक्त अस्पतालको थप आवश्यकता • बालबालिका तथा महिलाको स्वास्थ्य प्रजनन् स्वास्थ्यमा सुधार, सरुवा रोग (औलो, कालाजर, अन्य रोग, HIV आदि) नियन्त्रणमा थप प्रयासको आवश्यकता • खाद्य गुणस्तर नियन्त्रण हुन नसकेको • आपतकालीन तथा प्राकृतिक प्रकोप न्यूनिकरणकालागि दिगो योजनाको अभाव • महिला, असक्त, असहाय, विधवा तथा जेष्ट नागरिक संरक्षण तथा सुरक्षाकालागि दिगो योजनाको अभाव • गरिवी निवारण र सामुदायिक विकास, तथा लक्षित समूह समावेशीकरण र शसक्तिकरणका लागि थप प्रयासको खाँचो • शहरी तथा ग्रामिण गरिवी (Urban and Rural Poverty) को मात्रा

		सोचे अनुरुप घट्न नसक्नु • गाउँपालिकामा योजना बद्ध रुपमा रोजगारी श्रीजना क्षेत्रमा थप कार्यक्रमको आवश्यकता • विशेष गरी दलित जनजाति मधेसी समुदाय तथा अन्य विभिन्न क्षमता भएका नागरिकहरुको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्ने दिर्घकालिन योजना र कार्यक्रमको अभाव रहेको • समाज तथा परिवारमा महिला विरोधी आर्थिक राजनैतिक र सांस्कृतिक संरचना र मान्यता कायम रहिरहेको • महिला असमानता न्यून गर्न चेतना, सूचना र आय आर्जनको बृहत प्याकेज कार्यक्रम जरुरि रहेको • सूचना, चेतना, आयआर्जन र सहभागिता सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसकेको
३.२.५	आर्थिक तथा रोजगारी स्थिति (Rural and Urban Economy)	श्रमशक्ति र रोजगार • निम्न आय भएका तथा शिप र क्षमता कम भएका मानिसहरु श्रमिकको रुपमा निर्माण, उद्योग तथा व्यापार र कृषिमा सम्लग्न • शिप र क्षमता सहितका स्तरीय जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेश पलायन भएका तथा रहेका जनशक्तिको उचित उपयोग हुन नसकेको • स्वरोजागरमुलक व्यवसायिक तालिमको कमी • व्यवसायिक, औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्र • कृषि तथा पशुपन्छीपालनको व्यवसायिकिकरणमा थप प्रयासको खाँचो साथै निकासी योग्य कृषि तथा पशुपन्छीबाली उत्पादनमा कमी • कृषि कार्यकालागि आवश्यक मल तथा सिचाइको अपर्याप्तता • पशुपन्छीबालि उत्पादनकालागि आवश्यक आहार र चरन क्षेत्रको न्युनता • खाद्य भण्डारण तथा चिस्यान केन्द्रहरुको अभाव • गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदानको संरक्षण, सम्बर्द्धन विस्तार हुन नसक्नु • व्यवस्थित औद्योगिक क्षेत्र/ग्रामको विकास र आधारशिला नभएको पूर्वाधारहरुको कमी • मौजुदा उद्योगहरुमा सरकारी संरक्षण र सम्बर्द्धनको अभाव • घरेलु तथा परम्परागत शिपमा आधारित उद्योगहरु लाई प्रोत्साहन र बजार सुनिस्चितताको अभाव

		• दिगो वातावरणीय सन्तुलनका बारेमा औद्योगीहरु थप चेतना र जागरुकताको आव श्यकता • नीति नियममा स्पष्टता साथै सरकारी संयन्त्र भरपर्दो नहुनु • समयानुकुल प्रविधिको विकास हुन नसक्नु • आर्थिक विकास साथै वातावरण संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि बनेका ऐन नियमको कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन नसक्नु • थोक तथा खुद्रा व्यापारको लागि विद्यमान बजार केन्द्रहरुमा न्युनतम पूर्वाधारको समेत कमी साथै संरक्षणको अभाव • अव्यवस्थित बजार तथा व्यापारी र व्यवसायिक बीच समन्वयको अभाव • सुविधायुक्त बजारको पूर्वाधार निर्माण व्यवस्थापनमा कमी उद्यम विकास र व्यापार प्रवर्द्धन सम्बधि पर्याप्त ज्ञानको कमी • आर्थिक विकासका क्षेत्रलाई रोजगारी श्रीजना सँग आवद्ध गर्न नसक्नु
३.२.६	गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोत तथा क्षमता	• गाउँपालिका क्षेत्र भित्र संचालित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय र उपलब्ध पारिवारिक सम्पतिको हिसाबमा आन्तरिक राजस्व न्यून रहेको • उपभोक्ता लागत सहभागिता तथा संस्थागत लागत सहभागिता र साझेदारी नगन्य तथा स्पष्ट • तालिम प्राप्त जनसक्तिको थप आवश्यकता • राजस्व स्रोत परिचालनका लागि आय वृद्धिमा तत्परता, आन्तरिक स्रोतको पहिचान र Resource mapping अभाव • आन्तरिक लेखापरिक्षणको सिफारिसमा मात्र खर्च गर्ने कानूनी व्यवस्थाको कडाईको साथ परिपालना • ऐन नियममा व्यवस्था भएअनुसार प्रतिवेदन प्रणालीको विकास हुन नसक्नु • चौमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक समिक्षा गोष्ठीको व्यवस्थापन र प्रतिवेदन प्रणालीको कार्यमा कमी • गाउँपालिकाको सम्पूर्ण सम्पतिको अभिलेख राख्न नसक्नु • वेरुजुको लागत अनुसार फच्चौंटको कारवाहीमा थप प्रयासको खाँचो • खर्च निर्देशिका नहुनु • उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरु बाट सम्पति तथा व्यवसाय सङ्कलन चुनौतिपूर्ण रहेको

३.२.७	गाउँपालिकाको संस्थागत स्रोत तथा क्षमता	• प्राबिधिक कर्मचारीको कमी • कर्मचारीहरुको कार्य विवरण बमोजिम अधिकार प्रत्यायोजनको कार्य बाँकी रहेको साथै कार्यकुसलताको आधारमा सूचक निर्धारण सहितको मुल्याङ्कन पद्धतिको विकासमा कमी • अत्यावश्यक अभिलेखहरुको व्यवस्थापनको अभाव • संगठन क्षमता अभिवृद्धिका लागि अभिलेख प्रणालीको विकासको अभाव • कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिको सम्पति विवरण पूर्ण रुपले अध्यावधिक हुन नसकेको • कर्मचारीको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको अभाव • योजना कार्यान्वयन र व्यवस्थापन पक्षमा सुधारको खाँचो • योजना र बजेटको बीचमा थप तालमेलको आवश्यकता • योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा उपभोक्ताहरुको सार्थक सहभागिताको कमी • अन्तरशाखा कार्यगत सञ्चार र समन्वयमा कमी • शाखाहरुले अभिलेख लाई व्यवस्थित रुपमा राख्न नसकेको अवस्था • कतिपय शाखा/उपशाखाहरुलाई दराज रयाकहरुको समेत कमी • प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने सवारी साधनको अभाव • कार्यान्वयनभएका योजनाहरुको मर्मत सम्भारको दिगो व्यवस्थामा कमी • मापदण्ड विपरित निर्माण भएका भवन तथा कम्पाउण्ड बाल नियन्त्रण हुन नसकेको अवस्था • घर निर्माण इजाजत साथै विगतका बनेका भवन तथा घरहरुको अभिलेखीकरण अनिवार्य गरिनु पर्ने साथै निरक्षण अनुगमनमा कमी • सिफारिसको लागि गरिने सर्जमिन, आदेश-पत्र तथा सर्जमिन मुचुल्काहरु स्वयं निवेदकले वडा कार्यालय लाने तथा वडा कार्यालयबाट गा.पा. मा ल्याउने कार्य गर्ने गरेको अवस्था • वातावारण संरक्षण तथा फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनमा गाउँपालिका पूर्ण सक्षम हुन नसकेको • गाउँपालिका सरसफाईको लागि फोहोर फाल्ने साधनको कमी तथा स्थानको अभाव • गाउँपालिका सवारी साधनहरु राख्ने ग्यारेज स्थलको कमी

३.३ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर

यस गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाका बारेमा विभिन्न स्थानीय सरोकारवालाहरु सँगको अन्तरक्रिया तथा उपलब्ध तथ्याङ्क र विवरण साथै दिर्घकालिन सोच निर्माण कार्यशाला गोष्ठी समेतका आधार समग्रमा देहाय बमोजिमका सम्भावना तथा अवसरहरु रहेको देखिन्छ ।

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र	सम्भावना/अवसरहरु
३.३.१	नागरिक सहभागिता	• संघीयताको कार्यान्वयन भएपछी पुन संरचित भएको गाउँपालिका • विधायिकी कार्यपालिका र न्यायपालिका सहितको स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित • निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु बाट स्थानीय सरकारको नेतृत्व साथै गाउँपालिका उपाध्यक्षको नेतृत्वमा महिला • दिगो र सबल राजनैतिक आधारशिला निर्माण • बौद्धिक र चेतनशील समाजको क्रमिक विकास • समावेसिता र सहकार्यमा अभिवृद्धि
३.३.२	जनसंख्या	• विकास प्रति गाउँपालिकाबासीहरुको प्रतिबद्धमा नुणात्मक परिवर्तन • बदलिएको परिवेश र समयको माग सँगै जनचेतना अभिवृद्धिका साथ पूर्ण मापदण्ड सहितका गाउँपालिकाका आवश्यक पूर्वाधार निर्माणकालागि प्रसस्तै सम्भावना र श्रमशक्ति युक्त गाउँपालिकाबासि को साथ रहने अवस्था
३.३.३	भौतिक पूर्वाधार विकास योजना	• गाउँपालिका क्षेत्र भित्र निर्माण गरिनुपर्ने भौतिक पूर्वाधार संरचना विकासका लागि पर्याप्त जग्गा जमिनको उपलब्धता • करिव ६५ कि.मी. कालोपत्रे, १५० कि.मी. ग्राभेल र ९५ कि. मी. र बाँकि कच्ची गरी कुल ३११ कि.मी. हाराहारीमा सडक संजाल निर्माण भइसकेको, पक्कि पुल तथा कल्भर्ट गरेर ४७ वटा निर्माण सम्पन्न भइ सञ्चालनमा रहेको • आगामी ३ वर्ष भित्र सबै घर परिवारलाई शुद्ध र स्वास्थ खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने गरी कार्य भइरहेको • नयाँ उद्योगहरु क्रमश गाउँपालिकाको सांकेटिक क्षेत्रमा विकास हुने क्रममा जारी रहेको • गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय भवन निर्माण सुरु भएको छैन आफ्नै कार्यालय भवनमा वडासमितिका कार्यालय सञ्चालन गर्ने कार्यमा तिब्रता • विद्यालय भवनहरु निर्माण तथा निर्माण सुधार हुदै गरेको
३.३.४	सामाजिक पूर्वाधार	• विगतको तुलनामा विद्यालयहरुको शैक्षिक गुणस्तरमा क्रमिक सुधार

	तथा सेवा	हुदै गएको • वालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्य व्यवस्थित रुपमा अघि बढाउने नीतिगत निर्णय भइ कार्यान्वयनको चरणमा रहेको • विगतको तुलनामा गाउँपालिकाबासीको शिक्षाको महत्व बारेमा चेतनामा अभिवृद्धि हुदै गएको साथै अभिभावकले आफ्ना छोरीहरुलाई समेत विद्यालय पठाउने कार्यमा सुधार हुँदै गएको • सामाजिक चेतना अभिवृद्धिकालागि विभिन्न संघ संस्थाको क्रियासिलातामा अभिवृद्धि हुदै गएको • राजनैतिक तथा विभिन्न संघ संस्थामा महिला सहभागिता र प्रतिनिधित्व अभिवृद्धि हुँदै गएको • बिगतको तुलनामा महिला तथा वालबालिकाहरु सँग सम्बन्धित शोषण र उत्पीडितका घटनाहरुमा कमी हुँदै गएको • जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई हेर्न दृष्टिकोण र गर्ने व्यवहारमा सकारात्मकता अभिवृद्धि हुदै गएको • केहि खेलमैदानहरुको निर्माण र स्तरोउन्नतीको कार्य भइरहेको • करिव ४२१९ व्यक्तिगत र ११९७ सार्वजनिक गरी कुल ५४१६ घरपरिवारले पाईपलाईन बाट खानेपानी सेवा उपभोग गरिरहेका • करिव ९१ प्रतिशत भन्दा बढी घरपरिवारमा विद्युत सेवाको पहुँच पुगेको • आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरु मार्फत सवै वडामा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार रहेको • थोरै संख्यामा भए पनि स्वास्थ्यकर्मीहरु कृयाशील रहेका • महिलाको उपस्थिति र सहभागिता तथा निर्णय प्रकृयामा वरावरी साझेदारी गराउने कार्यमा अग्रगामि सोचेको विकास हुदै गएको • सिप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापनकालागि गाउँपालिकासभाले निर्णय लिई सकेको
३.३.५	आर्थिक तथा रोजगारी स्थिति (Rural Economy)	• वास्तविक विवरण तयार नभएको भएतापनि यस गाउँपालिकाले कुल भू-भाग मध्ये करिव २८.९१ प्रतिशत ३३.५५ वर्ग कि.मि. भू-भाग कृषि कार्यमा प्रयोग भईरहेको • कृषि तथा पशुपन्छी पालनका कार्यमा क्रमश व्यवसायिकता अभिवृद्धि हुँदै गएको • कृषिको व्यवसायीकरण मार्फत क्रमश कृषि उपजको वृद्धि र यसमा आधारित उद्योगहरुको विकासका माध्यम बाट निकासीमा वृद्धि गर्न

		सकिने • Value addition को दृष्टिले उद्योग, सुचना प्रबिधि, होटल पर्यावरण तथा सेवामुलक उद्योग, वित्तीय प्रबिधि जस्ता उद्योग स्थापनाको प्रचुर सम्भावना • ओद्योगीक ग्राम स्थापनाकालागि स्थान छनौट भइरहको • उद्योगहरुको स्थापना र विकासमा नीतिगत तथा कानूनी आधार निर्णय गर्ने कार्य अघि बढेको • पर्यटन विकासका सम्भाव्य सवै क्षेत्रलाई एकिकृत गरी पर्यटन विकास गुरु योजना तयारी गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता राखिएको • व्यापारिक क्षेत्रको विकास, बजार पूर्वाधार निर्माण विकास लगायतका कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने गरी नीतिगत व्यवस्था गरिएको • रोजगारीको प्रसस्त सम्भावना रहेको साथै विगतको तुलनामा रोजगारीको क्षेत्रमा केहि मात्रामा भए पनि सुधार हुँदै गएको • विद्यमान अवस्थामा साना तथा ठुला गरी ३२ वटा साना तथा मझौला उद्योगहरु सञ्चालनमा रहेका साथै करिब ५८ वटा पसल व्यवसाय गाउँपालिकामा सुचिकृत रहेका • ढुवानीका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्न सकिने • सूचना प्रबिधिको विकासलाई आधार मानेर internet, web site बाट गाउँपालिकाका विभिन्न सूचनाहरु लगायत कृषि उपजको मूल्य परिणामलाई ईच्छुक समुदायमा जानकारी गराई सम्भावित बजार र उत्पादन बीच सामन्जस्य ल्याई आर्थिक क्रियाकलापमा वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना • आर्थिक उद्यम समुहको उत्पादित वस्तुलाई E-Commerece को माध्यमबाट अन्तराष्ट्रियकरण गरी व्यवसायिक वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको
३.३.६	गाउँपालिकाको वित्तीय श्रोत तथा क्षमता	• करको दायरा पुनरावलोकन गरी आन्तरिक राजस्व वृद्धिको प्रसस्त सम्भावना रहेको • जनचेतना अभिवृद्धि र पारदर्शी खर्च प्रणालीको माध्यमबाट स्थानीय पूर्वाधार निर्माण र सामाजिक विकासका कार्यमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्न सकिने साथै गैर सरकारी संघ संस्था सँगको साझेदारीलाई थप मजबूत र वृद्धि गर्न सकिने • लेखा तथा राजस्व व्यवस्थापनलाई थप व्यवस्थित गर्न सकिने • राजस्व समयमा बुझाउनेलाई पुरस्कार र ढिलो बुझाउने दण्डको

		व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने सकिने • कर्मचारीलाई क्षमता विकास योजना मार्फत तालिमको माध्यम बाट efficient बनाउन सकिने • गाउँपालिकाको कम उत्पादनयोग्य जमिनलाई बढी उत्पादन योग्य बनाउन सकिने • राजस्व सुधार योजना तयार गरी समयानुकुल करको दायरा र दरलाई प्रगतिशिल बनाउन सकिने • करदाताको लागत कम्प्युटरकृत गर्न तथा कर बुझाउनका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र व्यवस्थापन गर्न सकिने • स्थापित र सञ्चालित साना तथा मझौला उद्योगको संरक्षण र साझेदारी तथा ससाना उत्पादनमुलक उद्योगको स्थापना तथा प्रवर्द्धनमा गाउँपालिकाले आफ्नो भूमिकालाई बढाई रोजगारीको समेत सृजना गरी सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासीको आय वृद्धि गर्न सकिने • सडक वत्ती, विज्ञापन, सवारी पार्किङ्गलाई उचित व्यवस्थापन गरी वृद्धि गर्न सकिने • यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेको तथा स्वामित्वमा आउने लगायत गाउँपालिकाले संरक्षत्व प्रदान गर्नु पर्ने सार्वजनिक जग्गा तथा भवनको व्यवस्थित ढंगबाट सञ्चालन गर्न सकेमा हाल असुली भैरहेको रकमको दुई गुणा थप रकम असुल गर्न सकिने • सम्पति कर लागु गरी व्यवस्थित गर्नका लागि पूर्वाधार विकासको थालनी गर्न सकिने • प्रशासनिक खर्च नियन्त्रणका लागि आवश्यक रहेका मात्र दरवन्दी सृजना गर्न सकिने • कार्यरत कर्मचारीहरुको कार्यकुशलता मापन गरी त्यसको आधारमा काममा लगाउन सकिने • सौर्य बत्तिको जडान तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा सडक बत्तीको व्यवस्था गर्न सकिने • ईन्धन तथा टेलिफोन लगायतका आन्तरिक खर्च कटौतीमा Log Book लाई अनिवार्य गर्न सकिने • बजेटको परिधिभित्र रही खर्च गर्ने • पेश्की खर्च नियन्त्रण गर्न सकिने • चन्दा दान उपहार आदिलाई कार्यविधि बनाएर नियन्त्रण गर्न सकिने ।
३.३.७	गाउँपालिकाको	• संगठन विकास सर्वेक्षणले प्रस्ताव गरे बमोजिम आवश्यक प्राविधिक

	संस्थागत श्रोत तथा क्षमता	कर्मचारीको दरबन्दि सृजना गरी पदपूर्ति गर्न सकिने • आवधिक गाउँपालिका विकास योजना निर्माण गरी योजना र बजेट बिचको तालमेल, योजनाको प्रथामिकिकरण र यसैका आधारमा कार्यान्वयन गर्न सकिने • कार्यालय भवन भित्र आवश्यक साधन र स्रोतको व्यवस्थापन सहितको शाखागत अन्तरसम्बन्ध विकास लगायतका सवै क्षेत्र र विषयमा आवश्यक व्यवस्थापन गर्न सहज

३.४ निर्देशक सिद्धान्त

वर्तमान संबिधान कार्यान्वयनको सँगै पुनसंरिचित भएको लुम्बिनी प्रदेश को दाङ्ग जिल्लामा अवस्थित शान्तिनगर गाउँपालिकाले स्थानीय सरकारको हैसियतमा रहेर निर्वाचित जनप्रतिनिधिको नेतृत्वमा विकास र सेवा प्रवाहका कार्यको जिम्मेवारी सम्हाल्नु भएको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने तयारी गरी नेपालको संबिधान जारी भएको समेत करिव ५ वर्ष बितिसकेको छ । वर्तमान संबिधान बमोजिम समाजबाट उन्मुख राज्य व्यवस्थाका राष्ट्रिय लक्ष्यको रुपमा स्थापित "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" सङ्कल्पलाई पुरागर्ने मूल अभियानमा यस गाउँपालिकाको तर्फबाट विशेष योगदान पुर्याउने दिगो विकास लक्ष्य सँग आवद्ध रहने गरी यर्थात परक दीर्घकालिन सोच निर्धारण र त्यसले स्थापित गरेको लक्ष्यलाई गन्तव्यको मुख्य मार्गको रुपमा स्वीकार गर्दै विद्यमान र भविष्यमा हुने प्राप्त सम्पूर्ण स्रोत र साधनको परिचालन गर्ने कार्यमा केन्द्रिकृत रहने गरी यस गाउँपालिकाले देहाय बमोजिमका निर्देशक सिद्धान्तहरु स्वीकार गरेको छ ।

- स्थानीय सरकार सञ्चालनकालागि आवश्यक सम्पूर्ण स्थानीय ऐन तथा नियमहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित गाउँपालिकाको जिम्मेवारीमा रहेका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीकालागि आवश्यक आचार संहिता निर्माण गरी विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहलाई समय सापेक्ष प्रभावकारी बनाउने
- गाउँपालिकाको समग्र भू-उपयोग उत्पादनमुलक बनाउन भू-उपयोग नक्सा, नीति तथा योजना तयार पारि भौतिक विकासको स्वरूप सुनिस्चित गर्ने
- भू-उपयोग नक्साका आधारमा गाउँपालीकाको सम्पूर्ण भू-भागलाई वर्गीकृत गरी समृद्धि निर्माणको कार्यमा उपयोग गर्न २० वर्षे लक्ष्य र ५ वर्षे आवधिक योजना सहितको आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तयार गर्ने
- गरिवी निवारण, आम्दानी र रोजगारी सृजना, समावेशी तथा दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, लागत सहभागिता जुट्ने तथा निर्धारित समय सिमा भित्र सम्पन्न गर्न सकिने साथै स्थानीय स्रोत साधन र सिपको पर्याप्त पर्योग गर्न सकिने टोल बस्ती हुदै वडासमिति बाट प्राप्त भएका तथा स्रोत साधन र क्षमताको हिसाबले वडा बाट सम्पन्न गर्न कठिन हुने गाउँपालिका स्तरीय योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्रथम प्राथमिकता भित्र राख्ने भौतिक पूर्वाधार निर्माणलाई गुरुयोजनामा आधारित दिगो र गुणस्तरीय बनाउने

- दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तथा सन्तुलनमा प्रत्यक्ष योगदान ठुला तथा मध्यम प्रकारका योजनाको पहिचान गरी सोहि बमोजिम लगानी तथा कार्यान्वयनको सुनिस्चितता गर्ने
- गाउँपालिकाको समग्र विकासकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकारका नीति, योजना कार्यत्रम तथा बजेट समेतलाई समन्वयात्मक र कृयात्मक बनाउने
- स्थानीय स्रोत र साधनको खोजि र विकासका माध्यम बाट गाउँपालिकाको दिगो आयको मार्ग पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
- गाउँपालिकाबासि जनसमुदायको जीवनस्तर उच्च बनाउन कृषिको व्यवसायिकिकरणकालागि पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने साथै बजार संजाल सँग आवद्ध गर्ने
- वितरणमुखी तथा परम्परागत शैलीमा बजेट बाँडफाँड र विनियोजन गर्ने विगतको परिपाटीमा सुधार गरी आवधिक गाउँपालिका विकास निर्माणलाई प्राथमिकतामा राख्ने साथै काल्पनिक र देखावटी रुपमा हुन सक्ने उपभोक्ता सहभागिताको अन्त्य गर्ने
- शिक्षा, स्वास्थ्य लक्षित वर्ग र समुदायमा आधारित सामाजिक समावेसिकरण, संरक्षण तथा अवसरको सुनिस्चितका माध्यम बाट समानता सहितको सामाजिक विकास र परिवर्तनको दिगो आधार निर्माण गर्ने
- बालमैत्री स्थानीय शासनको पूर्ण कार्यान्वयन बाट सृजनसिल र क्षमतावान मानवीय स्रोतको दिगो जग स्थापित गर्ने
- गाउँपालिकाको दिगो आन्तरिक आयको सुनिस्चितताकालागि पारदर्शिता, जवाफदेहीता तथा उत्तरदायी स्थानीय सरकारको संघीय परिकल्पनालाई साकार पार्ने सम्भाव्य सवै उपाय अवलम्बन गर्ने
- उत्पादनमा आधारित आर्थिक आधारसिला निर्माण गरी आत्मनिर्भर आन्तरिक आयआर्जन तर्फ केन्द्रित रहने
- निजी क्षेत्र, सहकारी तथा सहयोगी र साझेदारी संघ संस्थाको सार्थक उपस्थिति र साझेदारीलाई दिगो बनाउने तर्फ क्रियाशिल रहने
- बलियो र भरपर्दो संस्थागत संरचना निर्माणका साथ सेवा प्रवाहलाई सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासीको पहुँच सम्म सहज रुपमा पुग्ने वातावरण सिर्जना गरी गाउँपालिकाबासीको विश्वासमा बढोत्तरी ल्याउने
- संस्थागत सुशासन कायम गरी नीतिगत, संस्थागत, प्रकृयागत तथा कार्यान्वयनगत तहमा हुन सक्ने सम्भावित ढिलासुस्ती र भ्रस्टाचारमा सुन्य सहनसिलता अपनाउने साथै सोहि बमोजिमको स्थानीय ऐन कानूनको समेत तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने
- गाउँपालिका कार्यपालिकाका तथा वडा समितिको कार्यालयबाट प्रवाह हुने सवै प्रकारका विकास निर्माण र सेवा प्रवाह दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन बाट सहज र सम्भव पार्ने
- संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा स्थानीय तह सञ्चालन व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने प्रचलित ऐन कानून साथै संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्रतिपादन भई कार्यान्वयन आउने

ऐन कानूनको पूर्ण पालनामा प्रतिवद्ध रही गाउँपालिका सञ्चालन व्यवस्थापनको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने

- गाउँपालिकाबासिले तिरेको कर तथा राजस्व बाट साथै संघीय तथा प्रदेश सरकार र विकास साझेदारको सहयोगमा संचालित योजना, आयोजना, परियोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति विवरण प्रत्यक महिनाको १० गते भित्र सर्वसाधारण नागरिकले जानकारी पाउने गरी विद्युतीय माध्यम बाट सूचना प्रसारण गर्ने ।

३.५ सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा विषयका तिन दिने कार्यशाला गोष्ठी मार्फत दिर्घकालिन सोच निर्माण, योजनाको प्राथमिकीकरण तथा अनुमानित बजेटको खाका निर्धारण गर्ने शिलशिला गठन गरिएको दिर्घकालिन सोच निर्माण तथा लक्ष्य एवम् उद्देश्य तर्जुमा समिति मार्फत प्रस्ताव भइ आएको तथा कार्यशाला गोष्ठीमा उपस्थित सहभागीहरुले व्यापक छलफल गरी थप सुझाव र परिमार्जन सहित अनुमोदन गरिएको दिर्घकालिन सोच, त्यसमा आधारित लक्ष्य र उद्देश्य देहाय बमोजीम रहेका छन् ।

३.५.१ दिर्घकालिन सोच (vision)

"उद्योग, व्यापार, स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, र रोजगारीको अभिवृद्धि शान्तिनगर गाउँपालिकाको विकास र सुशासन सहितको समृद्धि"

३.५.१.१ दिर्घकालिन सोच निर्माणका आधारहरु

शान्तिनगर गाउँपालिकामा स्वीकार गरेको विकास र सेवा प्रवाहमा निर्देशक सिद्धान्त, विद्यमानमा रहेका र भविष्यमा उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत र साधनको खाका र यस गाउँपालिकामा रहेका विद्यमान सम्भावना र अवसरहरुका आधारमा दिर्घकालिन सोच निर्माणकालागि देहाय बमोजिम आधारहरुमा स्वीकारिएको छ ।

१. औद्योगिक विकास तथा व्यवसाय

- शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र वर्तमानमा स्थापित भएका उद्योगको संरक्षण र सम्बर्द्धन साथै शान्तिनगर गाउँपालिका वडा नं. १, २, ३, ४ र ७ को सडक मार्ग औद्योगिक क्षेत्रका रुपमा विकास सहित कृषि उपजमा आधारित उद्योगहरुको थप विकास गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावना रहेको
- औद्योगिक क्षेत्रको पूर्वधार विकासमा निजी क्षेत्र समेत उत्साहित रहेको कारण नयाँ उद्योग स्थापना सञ्चालनकालागि उपयुक्त कानूनी संरचना निर्माण गरिने छ ।
- स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने कच्चा पदार्थ, स्रोत साधन र सीपमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना, विकास र प्रवद्धन गरी औद्योगिक उत्पादनमा बढोत्तरी ल्याउन सकिने
- उद्योगहरुबाट हुन प्रदुषण न्यून गर्न वातावरण मैत्री अवस्थाको विकास र विस्तारका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला तयार रहेको

- आवश्यक नीति तथा कानून निर्माण गरी व्यापार तथा ब्यापारिहरुको सुरक्षा प्रत्याभूति साथ मुख्य बजार केन्द्र भित्र व्यापार व्यवसायलाई चौविसै घण्टा सञ्चालन हुने वातावरण तयार गर्न सकिने सम्भावना रहेको
- दलीय सहभागिताको आधारमा बन्दमुक्त शान्तिनगर लाई निर्माण गर्न सकिने
- कृषि उत्पादनमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना र विकास साथै व्यापारिक तथा व्यवसायिक कारोवार अभिवृद्धि बाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने जनशक्तिको मात्रा कटौती गर्न सक्ने

२. स्वास्थ तथा सरसफाई

- गाउँपालिको अस्पताल सञ्चालनमा रहेको साथै गाउँपालिकाका सवै वडामा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरूले स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गरिरहेका
- गाउँपालिका अस्पतालको स्तरोउन्नती गरी विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको सेवा विस्तार विकास गर्न सकिने
- जेष्ट नागरिक तथा अपाङ्गता भएकाहरुकालागि नियमित रुपमा स्वास्थ्य परिक्षण तथा उपचारको सेवालाई होमडीलेभरि सेवा सञ्चालन गर्ने तथा यसकालागि विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको स्वास्थ्य कृटिकल केयर एम्बुलेन्स सञ्चालन गर्ने तयारी गाउँपालिकाले गरेको
- आर्थिकरुपमा पछाडी परेका समुदाय सम्म स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार र विकास हुँदै गएको
- बहुक्षेत्रीय पोषणको अवधारणालाई सवै नागरिक सँग आवद्ध गराई स्वास्थ्य समाज निर्माण गर्न सकिने सुनौलो अवसरहरु पर्याप्त रहेको
- खानेपानी पूर्वाधारको क्रमिक विकास भइ रहेका कारण आगामी ३ वर्ष भित्र यस गाउँपालिकाका ९५ प्रतिशत भन्दा बढी घरपरिवारलाई शुद्ध, सफा, सुरक्षित र गुणस्तरीय पानी उपलब्ध गराउने लक्ष्यका साथ गाउँपालिकाले आफ्ना योजनाहरु कार्यान्वयनमा ल्याएको
- पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा अस्पताल तथा कृषिबाली विकासका लागि माटो परिक्षण समेतका परिक्षणशालाको विकास गर्न गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको
- कृषि विषादीको प्रयोग बाट कृषि बालिमा हुने संक्रमण रोगहरुको नियन्त्रण गर्न सकिने सम्भावना रहेको
- विभिन्न स्थानमा सार्वजनिक शौचालयहरुको स्थापना गर्न गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको

३. शिक्षा

- शान्तिनगर गाउँपालिका शैक्षिक हवको रुपमा विकाश गर्न सकिने सम्भावना रहेक छ
- यस गाउँपालिका भित्र हाल ९ वटा माध्यमिक विद्यायय १० वटा आधारभूत विद्यालय र ६ वटा प्राथमिक विद्यालय, ३ संस्थागत पुर्व प्रा.लि कक्षा सञ्चालनमा रहेका छन् भने उक्त विद्यालयहरुमा करिव ८ हजार वालवालिकाहरु अध्यनरत छन् जस मध्ये करिब ५ प्रतिशत वालवालिका गाउँपालिका भन्दा बाहिर बाट अध्ययनका लागि यहाँ आएको अवस्था छ । उच्च शिक्षा तर्फ १ वटा सामुदायिक क्याम्पस सेवा दिइ रहेको छन् । कृषि तथा पशुपन्छी बालि प्रवर्द्धन र विकासकालागि प्राबिधिक शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक पूर्वधारको सहज व्यवस्थापन गर्न सकिने र सोका लागि प्राविधिक शिक्षालयको व्यवस्था गर्न सकिने

- गाउँपालिका क्षेत्रमा प्राविधिक शिक्षालाई उच्च प्राथमिकता दिई सञ्चालनमा ल्याउने गरी गाउँपालिकाले प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने नीति लिएको
- चिया, अन्य बालि, पशुपन्छी बालि उद्योग व्यापार तथा व्यवसायको शान्तिनगर अध्यन अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने गरी गाउँपालिकाले तयारि गर्न थालेको
- आवधिक योजना अवधिमा ८७ प्रतिशत भन्दा बढी जनसंख्या उच्च शिक्षा हासिल गर्न सक्ने अवसर सृजना गर्न सकिने सम्भावना रहेको
- ५ वर्ष सम्म माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा पूर्णता निशुल्क गर्ने अभियानमा गाउँपालिका क्रियाशिल रहेको
- आधारभुत तहमा सतप्रतिशत र माध्यमिक तहमा न्युनतम ९० प्रतिशत बालबालिकाले अध्ययन गर्न पाउने वातावरण विकास गर्न गाउँपालिका शिक्षा शाखा क्रियाशील रहेको

४.कृषि तथा पशुपन्छी

- शान्तिनगर गाउँपालिकाको जम्मा ११६.०२ वर्ग किमी क्षेत्रफल मध्ये २८.९१ प्रतिशत कृषि क्षेत्र रहेको
- धान, मकै, तोरी, कोदो, आलु तरकारी खेति भईरहेको
- सम्पूर्ण कृषि क्षेत्रहरु मध्ये ६५ प्रतिशत २१८०.७५ हे. जग्गामा सिचाई सुविधा उपलब्ध भएको
- गाउँपालिका क्षेत्रभित्र परम्परागत प्राय सवै कृषक परिवारले पशुपालन गरिरहेको छन् भने हालसम्म पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास शाखामा २९ वटा कृषक समूहहरु, ३ गाइ र भैसी फर्महरू, १८ बाखा फर्महरू, ७ कुखुरा फर्महरू, ३ बंगुर फर्महरू, ३ माछा फर्महरू, ३९ पशुपन्छी पालन तथा वस्तु उत्पादन व्यवसाय र २ वटा माहुरी पालन फर्म दर्ता भई व्यवसायिक उत्पादन गरिरहेको छन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ३ वटा मासु पसलहरु गाउँपालिकामा दर्ता भइ सञ्चालनमा आएका छन् ।
- कुखुराको मासु बंगुरको मासु तथा पाठापाठी, र दुधमा गाउँपालिका आत्मनिर्भर रहेको छ भने च्याउ उत्पदनमा र माछा उत्पादनमा आत्मनिर्भर उन्मुख रहेको छ ।
- कृषक तथा गाउँपालिकाको सहकार्यबाट कृषि क्षेत्रलाई उन्नत मल बिउ र प्रविधि सहित विकास गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावना रहेका कारण माछा, कुखुराको मासु अन्डा र तरकारीमा आगामी ३ वर्ष भित्र पूर्ण रुपले आत्मनिर्भर हुन सक्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन भइ रहेका

५. भौतिक पूर्वाधार

- विद्यमान रहेका सडकको स्तरोउन्नती गर्दै युटिलिटी सहितको सडक निर्माण गरिने
- नयाँ निर्माण हुने सडकमा ड्रेन युटिलिटी कोरिडोर सहितका निर्माण गरिने साथै भइ रहेको सडकको चौबाटोमा ट्राफिक लाइट जडान गर्ने लक्ष्य रहेको
- सवै सडकमा ५ वर्ष भित्र उच्चस्तरीय ग्राभेल गरी सवै सडकको स्तरो उन्नति भइ सक्ने
- ५ वर्षमा १६५ कि.मि. सडक कालो पत्र तथा पेवर्स लगाएको हुने (४० किमि पेवर्स तथा १२५ किमी कालो पत्रे हुने)

- करिब १० वटा झोलुङ्गे पुल र ४० वटा थप कल्भर्ट पुल निर्माण गरिने छ ।
- ५ वर्ष भित्र सबै घरमा विद्युत सेवा पुर्याइएको हुने छ ।
- गाउँपालिकाका विभिन्न खोला कोरिडोर निर्माण गर्न दुई वर्ष भित्रमा अध्यन गरी DPR तयार गरी सम्बन्धित निकायमा प्रस्ताव पेश गरिने
- सतह नाला सहितको शहरी विकास गुरुयोजना निर्माण गरिने
- स्थानीय बजार सञ्चालन व्यवस्थापनको लागि कानूनी संरचना निर्माण गरिने छ भने भेइरहेको कृषि थोक बजार लाई व्यवस्थित गर्दै लाने तथा वैकल्पिक कृषि बजारको समेत अध्ययन गरिने
- यातायात व्यस्थापन ऐन निर्माण गरी व्यवस्थित सञ्चालनको सुनिस्चितता गरिने
- खेलमैदान हरुलाई पनि व्यवस्थित गर्दै लगिने छ र खेलप्रति यहाका युवा पिढीलाई जागरुकता जगाउने ।

६. पर्यटन विकास

- गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका पर्यटकीय एवं धार्मिक क्षेत्रलाई व्यापक प्रचार प्रसार गरी आन्तरीक तथा बाह्रय पर्यटकलाई आकर्षक गरिनेछ ।
- शान्तिनगर आश्रमलाई प्रमुख पर्यटकीय एवं धार्मिक क्षेत्र मानि त्यस आसपसका क्षेत्रहरुको समेत पहिचान गरी पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गरिने छ ।
- पर्यटकीय व्यवसायलाई व्यवस्थित र व्यवसायिक बनाउन शान्तिनगर केवलकार सञ्चालनको लागि विभिन्न पर्यटन व्यवसायी एवं निजी क्षेत्रको लगानी मैत्री वातावरण तयार गरिने छ ।
- ग्रामिण क्षेत्रलाई होमस्टे सञ्चालन गर्न विशेष प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- परम्परागत भाषा संस्कृति र भेषभुषा पर्वको संरक्षण गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालनग रिनेछ ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकासमा ध्यान दिई शान्तिनगर गाउँपालिकालाई महत्वपूर्ण पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गरिनेछ ।
- माण्डवी नदिमा प्याफटिङ सञ्चालन संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा विभिन्न पर्यटन व्यवसायिहरुसँगको समन्वय कार्य अगाडि बढाउने छ ।
- धनवाङको होमस्टेलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा थप प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- सारीको भू-बनोटलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

७. वनजङ्गल

- विद्यमान वनजङ्गललाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी काष्ठ उद्योगको विकास गर्न सकिने साथै पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा विकास गर्न सकिने ।
- शहरी वन विकाश कार्यलाई जोड़ दिदै हरित गाउँपालिकाको प्रारूप तयार गर्ने
- सडक पेटी, नदि किनार र खुला क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरी हरियाली प्रवर्द्धन गरिने

८. भू- उपयोग

- भू-उपयोग योजना निर्माण बाट शान्तिनगर गाउँपालिकाका प्रथामिकता प्राप्त क्षेत्रको विकासलाई व्यवस्थीत पार्ने

- खेतीयोग्य, आवासीय, उद्योगिक, कृषि योग्य जग्गा वर्गीकरण गरी सोहि अनुसार मापदण्ड तयार गरी land use plan अनुसार विकास कार्य अगाडि बढाउने ।

३.५.२ मिसन (mission)

शान्तिनगर गाउँपालिकाको उद्योग, पर्यटन, व्यापार क्षेत्रलाई पहिलो स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्रलाई दोस्रो, कृषि तथा पशुपन्छी पालन क्षेत्रलाई दोस्रो प्राथमिकतामा राखी श्रोत साधन परिचालन गर्दै रोजगारी सिर्जना र गरिवी न्यूनीकरणका साथै गाउँपालिकाको सुशासन सहितको समृद्धि तर्फ अगाडि बढ्ने मुख्य मार्गदर्शक हुनेछ ।

३.५.३ लक्ष्य (goal)

क. आगामी २० वर्षमाः-

मानव विकासका तिन वटै सुचकमा वृद्धि गर्दै आगामी २० वर्षमा शान्तिनगर गाउँपालिकाका नेपालको मानव विकास सूचाङ्कमा शिर्ष पाँच स्थापना रहेको गाउँपालिका हुनेछ ।

ख. अगामी ५ वर्षमा :-

शान्तिनगर बासीहरुको स्वास्थ्य शिक्षा, आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार भइ निरपेक्ष गरिवी ५ प्रतिशत झरेको हुनेछ ।

३.५.४ उद्देश्य

क. मुलभूत उद्देश्य

गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिकम, भौतिक तथा भौतिक पूर्वाधार विकासकालाई दिर्घकालिन सोचले निर्धारण गरेको लक्ष्य प्राप्त गर्न कम्तिमा ५ वर्ष अवधिकालागी आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने

ख. सहायक उद्देश्यहरु

- वर्तमान संबिधान, ऐन कानूनले अधिनमा रही यस गाउँपालिकाको समृद्धिको मार्ग प्रशस्त गर्न स्थानीय आवश्यकता बमोजिम दिगो विकासको जग बलियो बनाउन आवश्यक योजना तथा कार्यक्रमहरु परिचालन गर्ने
- वर्तमान अवसर र भावी सम्भावना समेतका आधारमा गाउँपालिकाको दिर्घकालिन सोचअनुरुप विकाश लक्ष्य प्राप्त गर्न सवै विषयगत गुरुयोजना, मध्यमकालीनखर्च संरचना यस गाउँपालिकाको संस्थागत स्वमुल्याङ्कनमा आधारित सूचकहरुकालागि मार्ग निर्माण गर्ने
- गाउँपालिकाको वार्गीकित विकासमा आधारित भौतिक, सामाजिक वातावरण व्यवस्थापन, आर्थिक, वित्तीय, संस्थागत विकास जस्ता विषयगत क्षेत्रहरु र तदनुरूप लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा रणनीतिक, कार्यक्रमहरु बजेट दिर्घकालिन योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने
- संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको मूल मर्म र भावना बमोजिमको विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानिकरण गर्ने

३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य

१. आवधिक योजना प्रक्षपन

क्र.सं.	सुचकांक	लुम्बिनी प्रदेशको		गाउँपालिकाको लक्ष्य २०८३/०८४
		आधार वर्ष २०७६/०७७	अन्तिम वर्ष २०८०/०८१	
१	माध्यमिक तहमा विद्यार्थी भर्नादर	७४.७	९३	१००
२	खानेपानीको पहुँचमा पुगेको जनसंख्या (प्रतिशतमा)	८९.८३	१००	१००
३	विद्युतीय पहुचको अवस्था (प्रतिशतमा)	८१.०३	१००	१००
४	सिंचित क्षेत्र (प्रतिशतमा)	५१	७०	९०
५	बाटोको लम्बाई (कि.मी.)	११२३३	१२५००	३५०
६	पक्की सडक (प्रतिशतमा)	१७	२८	३२
७	इन्टरनेटको पहुचको घरधुरी (प्रतिशतमा)	४९.४	८५	९५

२. आवधिक योजना प्रक्षपन

क्र.सं.	सुचकांक	लुम्बिनी प्रदेशको		गाउँपालिकाको लक्ष्य २०८३/०८४
		आधार वर्ष २०७६/०७७	अन्तिम वर्ष २०८०/०८१	
१	GDP growth rates (%)	७.४	९.५	१२.५
२	Consumer Price rate (%)		६	८
३	Population below absolute proverty level (%)	१८.२	१०	३
४	Multi Dimensional Proverty rate (%)	२९.९	१५	५
५	Per capita Incom (US $)	८०३	१५००	१४००
६	Unemployment rate (%)	११.२	६	०
७	Life expectancy at birth (years)	६९.३	७२	८०
८	Literacy rates above 15 years (%)	५८	८५	९५
९	Child Mortality rates (per 1000)	४५	२५	१०

३.७ रणनीति तथा प्राथमिकता (प्राथमिकता निर्धारित समेत)

शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजना मार्फत दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, बमोजिमका परिमाणात्मक लक्ष्य पुरागर्न विषय क्षेत्रगत रणनीति निर्माण गरी सोहि बमोजिम आफ्ना क्रियाकलाप सञ्चालन व्यवस्था गर्न अनिवार्य छ । तसर्थ यस आवधिक योजनाले स्वीकार गरेका विकास लक्ष्य बमोजिमका विषयगत क्षेत्रको योजना, आयोजना तथा परियोजनाको सफल कार्यान्वयनकालागि देहाय बमोजिमका क्रमका आधार र रणनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

३.७.१ रणनीति

३.७.१.१ आर्थिक क्षेत्र विकास रणनीति

- आर्थीक विकास सँग सम्बन्धित सवै खाले गाउँपालिका स्तरीय ऐन, नियम निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गर्ने
- आर्थिक विकासका तमाम योजना र कार्यक्रममा समन्वयन गर्न संस्थागत संजाल समन्वय समितिको निर्माण गर्ने
- तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अध्यावधिक गर्ने
- गरिवी नक्साङकन तयार पार्ने साथै गरिवी परिवारलाई परिचय पत्र दिने
- कृषि, पशुपन्छी पालन, उद्योग, व्यापार, व्यवसाय, पर्यटनम एकीकृत बजार लगायतका आर्थिक विकासमा आधारित सवै क्षेत्रलाई समेटेर एकीकृत आर्थिक विकास गुरुयोजना तयार गर्ने
- अर्थ, यन्त्र उपकरण, प्रविधि मानवीय श्रोत र साधनको व्यवस्थापनकालागी गाउँपालिकाबासी, निजी क्षेत्र, संघीय तथा प्रदेश सरकार, सहयोगि तथा विकास साझेदार लगायतका सवै साझेदारी र सहयोगि हरु सँग समन्वय गरी साझेदारीको सुनिस्चितता गर्ने
- सार्वजनिक निजी साझेदारी, सामुदायिक निजी साझेदारी, सार्वजनिक सामुदायिक निजी साझेदारी जस्ता विधि र प्रक्रियालाई र पद्धतिलाई आर्थीक विकास र व्यवस्थापनको मुल आधार बनाउने
- माटो परिक्षण गरी कृषिबाली उत्पादनको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गर्ने
- सिचाइको पूर्वाधार नपुगेको क्षेत्रमा पूर्वाधार पुर्याउने, बेमौसमी तरकारी खेतीलाई प्राथमिकता र प्रोत्साहन गर्ने साथै कृषि यन्त्रको प्रयोगमा सहुलियत प्रदान गर्ने
- विउ विजन केन्द्र (सिड बैंक) को स्थापना साथै नश्ल सुधार कार्यक्रमकालागि प्राविधिक जनशक्ति सहितको दिगो व्यवस्थापन गर्ने
- नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालन गरिने प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना सँग समन्वय गरी आवश्यक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने
- व्यवसायिक कृषि फर्म सञ्चालनमा कर छुट सहित विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने तथा आवश्यक स्थानीय कानूनको निर्माण गरी आफु सँग रहेको जग्गा जमिन शेयरमा रुपान्तरण गरी त्यस प्रकारका संस्था दर्ता गर्न सामुहिक कृषि व्यवसाय सञ्चालन विशेष भूमिका निर्वाह गर्ने

- गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको विशेष जातका बाली लगाएर प्रति रोपनी तोकिएको मात्रा भन्दा बढी उत्पादन गर्ने किसान तथा व्यवसायीलाई स्थानीय सरकारको हैसियतमा गणनायोग्य सुविधाहरु घोषणा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
- निजी क्षेत्र समेतको सहयोग र साझेदारीमा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन गर्ने साथै मल खाद्यमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन भण्डारण केन्द्रको व्यवस्था गर्ने
- रोगनिरोधक विषादीको सुलभ व्यवस्थापन गर्ने साथै प्राङ्गारिक (अर्गानिक) खेतिकालागी गरिएको योजनाबद्ध कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी र प्रोत्साहन गरी रासायनिक मल्लको प्रयोगलाई विस्थापित गर्दै लाने
- श्रोत तथा सङ्कलन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने, व्यवसायमुलक तालिम तथा सुरक्षित र सुनिस्चित बजार संजाल निर्माण गर्ने
- चरण क्षेत्रमा डाले तथा भुइँघासको विकास र विस्तार गर्ने
- पशुपन्छी आहार उत्पादन तथा आवश्यक आहारको आपूर्ति गर्ने
- रोगनिरोधक औशधिको सुलभ उपलब्धता अनिवार्य गर्ने साथै यसकालागी आवश्यकताका आधारमा संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग आवश्यक समन्वय गर्ने
- सम्भाव्य वडामा कृषि प्रशोधन केन्द्र सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने साथै दुग्ध पदार्थ प्रशोधन केन्द्रको स्थापना, पशुबघस्थल निर्माण लगायतका कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिने
- औद्योगिक क्षेत्र, औद्योगिक ग्राम तथा वडा स्तरीय पकेट औद्योगिक ग्रामको स्थापना गर्ने तथा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने
- उद्योग, कृषि पर्यटन सहकारी तथा सांस्कृतिक विकास लगायतका आर्थिक विकासका क्षेत्रमा योगादन पुर्याउने सवै खाले व्यवसायिक संघसंस्था, कार्यालय तथा व्यक्तिलाई गाउँपालिका बाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने
- पर्यटन विकास अन्तर्गत धार्मिक साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक क्षेत्रहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने तथा यसकालागी निजी क्षेत्रलाई आकर्सित गर्ने
- ग्रामिण स्याटलाईट स्मार्ट ग्रामिण बजारका लागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने
- गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा वडाबासीको माग बमोजिम बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, लघुवित विकास संस्था वित्तीय संस्था तथा बैंकहरुका कार्यालय तथा शाखा पुर्याउने
- घरपरिवार तथा वचत कार्यक्रम र वित्तीय साक्षरताका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु सँग साझदारी गर्ने तथा युवा स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- सवै घरपरिवार अनिवार्य बैंक खाता हुने व्यवस्था मिलाउने
- न्युनतम ब्याजदर र सहज रुपमा आवश्यक आर्थिक श्रोत प्राप्त गर्न सक्ने अवस्थाहरुको श्रीजना गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्था र सहकारी विकास गर्ने
- आर्थीक विकासका सवैखाले क्षेत्रमा गाउँपालिकाले औधोगिक, ब्यापारिक तथा व्यवसायिक दुतको भुमिका निर्वाह गर्ने
- कोसेली घर निर्माण गरी पर्यटकलाई आकर्षित तथा स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने

३.७.१.२ सामाजिक क्षेत्र विकास रणनीति

क. विषय क्षेत्रगत रणनितिया

- संबिधान, संघीय तथा प्रदेश कानूनको समेत अधिनमा रही आवश्यक स्थानीय नीति, ऐन नियम, निर्देशिका वा कार्यविधिहरु तर्जुमा तथा व्यवस्थापन गर्ने
- स्रोतको पहिचान तथा परिचालन र व्यवस्थापन गर्ने साथै स्थानीय स्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोग र परिचालन गर्ने
- नागरिक तथा सरोकारवाला र साझेदार संघ संस्थाको सहभागितालाई प्राथमिकता दिने
- अनुत्पादन खर्चमा कटौती गर्ने
- सवै योजना तथा कार्यक्रमलाई उत्पादकत्व सँग आवद्ध गर्ने
- रोजगारीको श्रीजना, गरिवी निवारण तथा न्यूनीकरण साथमा दिगो विकासमा आधारित योजना र कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई विशेष प्राथमिकता दिने
- शिक्षा र साक्षरताका साथमा सिप विकास र प्रविधिको विकास र व्यवसाय प्रवर्द्धनमा विशेष लगानी गर्ने
- कम्तिमा २० वर्षको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी सामाजिक विकासकालागि सवै पूर्वाधारहरुको निर्माण र विकास गर्ने
- भौतिक पूर्वाधार निर्माणकालागि आवश्यक जग्गा जमिन तथा वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय क्षेत्र निर्धारण गर्ने
- सार्वजनिक निजी साझेदारी, सार्वजनिक सामुदायिक साझेदारी तथा सार्वजनिक सामुदायिक निजी साझेदारी कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता राख्ने
- आधुनिक प्रविधिको विकास, विस्तार र जनचेतना अभियान बाट सामाजिक कुरीति र अन्ध विश्वाशको अन्त्य गर्ने
- सन्तुलित आहार स्वास्थ्य जीवनको लागि अन्त्यतै आवश्यक भएकाले एक घर एक करेसाबारी कार्यक्रमका लागि सुआहर लगायतका दातु निकाय तथा गैर सरकारी संस्थाहरु मार्फत साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- विभिन्न जातजातिको बसोबास रहेको गाउँपालिका सामाजिक, संस्कृतिक तथा जातीय सदभाव कायम राख्न समन्वयात्मक कार्य प्रणालीको विकास गर्ने
- खाद्य पदार्थ तथा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षणका लागि प्रयोगशालाको व्यवस्थापन गर्ने साथै उक्त व्यवस्था नहुदाको बखत सम्म सम्भाव्य निकाय सँग समन्वयन र साझेदारी गर्ने
- स्थापित दिर्घकालिन सोच लक्ष र उद्देश्य पुरा गर्न समग्र सामाजिक विकासको माध्यम बाट एक उतकृष्ट, आधुनिक र सुविधा सम्पन्न गाउँपालिकाको विकास गर्ने

ख. विषय शिर्षक गत रणनीतिहरु

१. शिक्षाः

- शैक्षिक सत्रको सुरुवात बाटै विद्यालय प्रशासन, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, अभिभावक संघ समेतलाई परिचालन गरी घरदैलो अभियान सञ्चालनका साथ विद्यालय भर्नालाई सतप्रतिशत बनाउने
- विद्यालयको नियमितताका आधारमा बालबालिकालाई पुरस्कृत गर्ने
- सवै विद्यालयहरुमा अनिवार्य इ-हाजिरीको व्यवस्था गर्ने साथै बालकक्षा को प्रभावकरी व्यवस्थापन र डिजिटल कक्षा कोठाको विकास गर्ने
- विद्यालय शिक्षकलाई बालमैत्री अवधारणा र बालमैत्री कक्षा व्यवस्थापन सहितका आवश्यक तालिम प्रदान गरी सवै शिक्षकलाई सर्वप्रथम आफु सहजकर्ता भएको अनुभुति दिलाउने तथा बाल मनोविज्ञान आधारित पाठन कला र शैली तथा विद्यार्थी शैक्षिक गुणस्तर र उतिर्ण स्तरका आधारमा सम्बन्धित विषय शिक्षकलाई पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- विद्यालयका लागि आवश्यक भवन, कक्षा कोठाम डेस्कबेंच, सौचालय, खानेपानि, सरसफाई, सेवा सुविधा र सुरक्षामा सुधार गरी बालबालिका विद्यालय जाउँजाउँ लाग्ने गरि बालमैत्री मापदण्ड बमोजिम निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यालयहरुमा सूचना र प्रविधिको विकासकालागी इन्टरनेट सुबिधाको अनिवार्य व्यवस्था गर्ने
- विद्यालयमा दिवा खाजालाई अनिवार्य गर्ने साथै आफ्ना छोराछोरीकालागि आफ्नै घरमा पाकेको खाजा अनिवार्य पठाउनु पर्ने व्यवस्था मिलाउने
- विद्यार्थीलाई विद्यालय हाता भित्र र शिक्षकलाई कक्षा कोठा भित्र मोबाइलको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाउने साथै अभिभावकले आफ्ना छोराछोरीललाई मोबाइलको प्रयोगमा व्यवहारिक बनाउन जिम्मेवारी भूमिका निर्वाह गर्ने
- विद्यालयमा आर्थिक सुशासन कायम गर्न सवै विद्यालयहरुले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको २ महिना भित्र विद्यालयका आम्दानी र खर्च हिसाब सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाई सोको अनुगमनको व्यवस्था मिलाउने
- विगतमा जिल्ला शिक्षा कार्यालय बाट अनुमति प्राप्त गरेका तर आवश्यक दरबन्दीको व्यवस्था नभएको प्रस्तावित विद्यालय हरुमा दरबन्दी तथा अनुदानको व्यवस्था गर्ने
- सवै विद्यालयमा सिसिटिभी जडान गरी नियमित अनुगमनलाई प्रविधि मैत्री बनाउने

२. स्वास्थ्य :

- गाउँपालिकामा पालिका स्तरीय १ वटा अस्पताल, प्रत्येक वडामा न्युनतम स्वास्थ्य केन्द्रको हिसाबले सुविधा सम्पन्न आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रको निर्माण र दक्ष र स्वास्थ्यकर्मीहरुको व्यवस्थापन गर्ने
- महिला तथा बालमैत्री स्वास्थ्य केन्द्रको व्यवस्थापनका साथ गर्भवती महिला र बालबालिकालाई खोपको सुनिस्चितता र नियमितताको व्यवस्थापन गर्ने तथा घरमा सुत्केरी गराउने प्रथालाई सुन्यमा झार्ने

- पानी उमालेर खाने तथा मिचिमिची हात धुने बानीको थप विकास गर्न प्राथमिकताका साथ जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने साथै यसरि गाउँपालिका सँग साझेदारी गर्नेलाई गाउँपालिकाको तर्फबाट विशेष सहयोग वा सहुलियत उपलब्ध गराउने
- आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा औषधि, उपकरणको व्यवस्था गर्ने साथै नेपाल सरकार बाट निशुल्क वितरण गर्ने भनि तोकिएका औषधी वितरणमा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने
- आधारभुत स्यस्थ्य सेवा केन्द्रमा औषघी उपकरणको व्यवस्था गर्ने साथै नेपाल सरकार बाट निशुल्क वितरण गर्ने भनि तोकिएको औषघीको वितरणमा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने
- आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा प्रयोगशाला, स्वास्थ्य परिक्षण कोठा, बिरामी आराम कक्ष प्रतिक्षालय तथा बालबालिका तौलने मेसिन लगायतका सवै उपकरणको व्यवस्था गर्ने
- सवै उमेर समुहका स्थानीयबासिकालागी सामान्य तर महत्वपूर्ण रहेको ब्लड ग्रुप, ब्लड सुगर, ब्लड प्रेसर जस्ता जाँचलाई निशुल्क गर्ने साथै महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाहरुको सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने
- निजी क्षेत्रबाट संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरुको सेवालाई सर्वसुलभ र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने

३. खानेपानी

- खानेपानीका मुहानहरुको सरसफाई र संरक्षण गर्ने साथै खानेपानी गृह (ट्याङ्की) निर्माण गर्ने
- पानीको शुद्धिकरणका लागि परिक्षण र प्रशोधनको व्यवस्था गर्ने (खानेपानीको मुहान नजिक प्राकृतिक पानी प्रशोधन केन्द्रहरुको निर्माण गर्ने)
- गाउँपालिका भित्रको सम्पूर्ण घरपरिवारमा एक घर एक स्वच्छ र शुद्ध खानेपानी धाराको अवधारणा बमोजिम खानेपानी सुविधा पुर्याउने साथै सवै घरपरिवार, विद्यालय लगायतले अनिवार्य फिल्टरको प्रयोग गर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाउने
- प्रत्यक विद्यालय, सार्वजनिक सेवाका क्षेत्र कार्यालय र सार्वजनिक स्थलहरुमा आवश्यक संरचना निर्माण विकास गरी सुरक्षित र स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउने
- विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थान र क्षेत्रमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री खानेपानी प्रवाह धाराको व्यवस्था गर्ने
- समुदायको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने गरी समुदाय स्तरीय खानेपानी आयोजनालाई विशेष प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन ल्याउने

४.शौचालय :

- सवै घरपरिवारलाई अनिवार्य पानीको पर्याप्तता हुने गरी सुविधायुक्त शौचालय अनिवार्य निर्माण गर्नु पर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था मिलाउने साथै यस कार्यलाई घर नक्सा पास तथा घर सूचीकरण वा अभिलेखीकरण सँग आवद्ध गर्ने
- सवै घरपरिवारले शौचालय सँगै अनिवार्य साबुन पानि सहितको हातधुने स्थानको व्यवस्था अनिवार्य गर्ने यस कार्यलाई सेवा प्रवाह सँग आवद्ध गर्ने

- सवै वडाका आवश्यक सार्वजनिक स्थलहरुमा सुविधा युक्त सार्वजनिक शौचालयहरु निर्माण गरी सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने र यसरि सञ्चालनमा आउने शौचालयहरु अनिवार्य बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री निर्माण गर्ने
- पूर्ण सरसरफाई लागि चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै खुला दिशामुक्त गाउँपालिकालाई थप व्यवस्थापन गरी निरन्तरता दिने

५. महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.१ महिला

- सामाजिक विभेद, घरेलु हिंसा र दुर्व्यवहार अन्धविस्वास लगायतका सामाजिक कुरीतिको अन्त्यकालागी महिला तथा पुरुष सम्मिलित सामाजिक न्याय सञ्चार समुह गठन गरी क्रियाशील गराउने
- शिप विकास सहित महिलालाई आर्थिक उपार्जनका क्षेत्रका क्रियाशिल गराउन महिला द्वारा प्रवर्द्धित उद्योग कलकारखाना तथा व्यापार व्यवसायलाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने साथै सहुलियत पूर्ण आर्थिक स्रोको व्यवस्थापकालागी सहकारी तथा बैंक वित्तीय संस्था सँग सहकार्य गर्ने
- महिलाले मात्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने प्रकृतिका उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय सँग सम्बन्धित परियोजना बैंक तयार गर्ने
- महिला द्वारा प्रवर्द्धित आय आर्जन र रोजगारी श्रीजना गर्ने प्रकृतिका आयोजनामा बिशेष सहयोग कोष स्थापना गरी उक्त कोषको पूर्ण सदुपयोग गर्ने
- समान कामको समान ज्यालाको कानूनी मान्यतालाई कडाईका साथ व्यवहारमा ल्याउने
- सामाजिक संस्कारहरुमा महिला माथि गरिने विभेदको अन्त्यकालागी सामाजिक न्याय सहितको गाउँपालिका स्तरीय कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने

५.२ बालबालिका

- बालमैत्री स्थानीय शासनमा आधारित रणनीतिक योजना समेतका आधारमा बालमैत्री गाउँपालिकाको दिगो पनाको सुनिस्चितता गर्ने
- घरपरिवार, सार्वजनिक संघ संस्था तथा कार्यालय लगायत सम्पूर्ण सरोकारवाला निकाय र स्थानमा बालमैत्री वातावरण विकास गर्ने साथै घरपरिवार लगायतका सवै सरोकारवालाले आफ्नो भौतिक संरचना अनिवार्य बालमैत्री बनाउने
- समुदाय स्तरीय तथा विद्यालय स्तरीय साथै वडा र गाउँपालिका स्तरीय बाल क्लबहरुलाई थप क्रियाशील गराउने
- लागु औषध लगायतका कुलतमा लागेको बालबालिकाको उद्धार गर्ने तथा यसो हुन नदिन बालक्लबलाई परिचालन गर्ने
- अनाथ तथा सडक बालबालिकाको उद्धार, पुनरस्थापना, व्यवस्थापना र संरक्षण गर्ने
- सामाजिक तथा पारिवारिक अवहेलना र तिरस्कारको अन्त्यकालागी आवश्यक कानून समेत निर्माण गरी सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूतिको सुनिस्चितता गर्ने

५.३ लक्षित वर्ग तथा समुदाय

- वडा तथा टोलटोलमा जेष्ठ नागरिकहरुको स्वास्थ्य परिक्षण सेवा तथा औषधी उपलब्धताको व्यवस्था गर्ने
- जेष्ठ नागरिकहरुकालागि अनुभव, ज्ञान र सिपको आदान प्रदान लक्षित शैक्षिक भम्रण, शिप विकास लगायतका कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने
- जेष्ठ नागरिकलाई वहाँहरुको वासस्थानमा नै गएर सम्मान गर्ने व्यवस्था मिलाउने
- जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र, जेष्ठ नागरिक मिलन चौतारीहरुमा व्यवस्थापन गरी पारिवारिक एक्लोपन वा अभावको न्यूनिकरण गर्ने
- गाउँपालिका भित्र सञ्चालन हुने सार्वजनिक यातायात साधनमा छुटको व्यवस्थालाई अनिवार्य र व्यवस्थित गर्ने
- स्थानीय कानूनको निर्माण गरी आर्थिक, सामाजिक तथा पारिवारिक अपहेलनाको अन्त्य गर्ने
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको प्रकृति र क्षमताका आधारमा सिप विकास तथा आय आर्जन कार्यत्रम सञ्चालन गरी स्वनिर्भरता तर्फ उत्प्रेरणाकासाथ अघि बढाउने
- न्यायिक अधिकार र पहुँचमा अभिबृद्ध गर्न लक्षित वर्ग तथा समुदाय सचेतना अभियान लाई अघि बढाएर समान पहुँच स्थापित गराउने साथै कानूनी साक्षरता तालिम प्रदान गर्ने
- राज्य बाट प्राप्त अधिकारको सुनुस्चितताकालागि लक्षित वर्ग तथा समुदायको क्रियाशीलतालाई थप प्रभावकारी बनाउने
- सिप तथा क्षमता विकासका माध्यम बाट स्वरोजगार बनाउने

६. युवा तथा खेलकुद

- खेलकुदकालागि आवश्यक पूर्वाधारहरुको विकासका साथ गाउँपालिका खेलकुद प्रशिक्षकको व्यवस्था गरी व्यवसायिक खेलाडी उत्पादन गर्ने
- विद्यालयहरुमा अनिवार्य खेलमैदानको निर्माण विकास गर्ने
- जिल्ला तथा गाउँपालिका स्तरीय खेलमैदान (रंगशालाका साथमा एक वडा एक खेलमैदानका हिसाबले प्रत्येक वडामा वडास्तरीय खेलमैदानको निर्माण विकास गर्ने
- विद्यालय तहदेखिनै खेलकुदको दिगो विकास गर्न अन्तर वडा खेलकुद प्रतियोगीता सञ्चालन गर्ने
- स्वास्थ्यकालागि खेलकुद अभियानलाई कार्यान्वयन गर्ने
- युवा स्वरोजगारिको सिर्जना गरी रोजगारीको शिलसिला विदेशिने प्रकृयालाई निरुत्साहित गर्ने

७. खाद्य सुरक्षा र उपभोक्ता हित संरक्षण

- आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी पालिकाबासीलाई आफ्नै उत्पादनले धान्ने गरी खाद्य भण्डारको व्यवस्था गर्ने तथा आत्म निर्भरताकालागि खाद्य उत्पादनमा वृद्धि गर्ने
- उपभोक्ता हित सँग समन्धीत गाउँपालिका स्तरीय ऐनको व्यवस्था गरी सोही बमोजिम उपभोक्ता हित संरक्षणका गतिबिधि सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने साथै बजार अनुगमनलाई नियमित र व्यवस्थित बनाउने
- प्राङ्गारिक तथा विषादी रहित खाद्य पदार्थको मात्र उत्पादन र बिक्रिबितिरणलाई अनिवार्य गर्ने साथै विषादीयुक्त खाद्य पदार्थ बिक्रि वितरण गर्नेकालागि नियमन गर्ने

३.७.१.३ पूर्वाधार क्षेत्र विकास रणनीति

- भौतिक पूर्वधार निर्माण विकास सँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन, नियम निर्देशिका तथा कार्यविधिहरु निर्माण, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्ने
- अतिनै बिकट भौगोलिक स्वरूप, छरिएको बस्ति, स्थानीय उत्पादनहरुको बजारीकरण र सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा स्थानीयबासीको पहुँचमा विकास, विस्तार र सुगमताकालागी सडक तथा पुलहरुको बिस्तारमा बढोत्तरी गर्ने
- यातायात गुरुयोजना तयार गरी सो अनुसार सडकहरुको वर्गीकरण गरी न्युनतम रुपमा सतह नाला, फुटपाथ अलगै रहने १४ मिटर १० मिटर ८ मिटर र ६ मिटरका कृषि, पर्यटन, औद्योगिक र आवासीय सडकहरुको न्युनतम मापदण्ड निर्धारण गर्ने साथै कुनै पनि संरचना निर्माण गर्दा अनिवार्य सेडब्याक छाड्नु पर्ने व्यवस्था मिलाई कडाईकासाथ कार्यान्वयनमा ल्याउने
- विषयगत क्षेत्र उल्लेख गरिएका भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास सँग सम्बन्धित योजना तथा आयोजना र कार्यत्रमहरु समेत समन्वयात्मक रणनीति र मापदण्ड बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने
- वातावरणीय प्रभावको विषयलाई ध्यानमा राखी भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा वर्गीकरण र मापदण्डका आधारमा वातावरणीय अध्यापन (BEA/IEE/EIA) गर्नु पर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य गर्ने
- निर्मित भौतिक पूर्वाधारहरु मर्मत संभार गर्नु पर्ने अवस्थामा गाउँपालिकाले खडा गरेको मर्मत सम्भार कोषबाट प्राथमिकताका आधारमा मर्मत सम्भार गर्ने
- तालिम, गोष्ठी, सफ्टवेयरका कार्यक्रम र लक्षित वर्गको आयोजना बाहेकका प्रत्यक आयोजनाबाट २% रकम कट्टा गरी मर्मत सम्भार कोषमा जम्मा गरिने
- आवधिक योजनामा प्राथमिकता क्रम बमोजिम निर्माण सम्पन्न गर्नु पर्ने भौतिक पूर्वाधार निर्माणकालागि आवश्यक जग्गा जमिन तथा स्थानको व्यवस्थापन गर्ने
- विषयगत र क्षेत्रगत गुरुयोजना तयार गर्ने साथै लगानी क्षमता र महत्वका आधारमा यस आवधिक गाउँपालिका विकास योजनामा गरिएका प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाको विशेष प्राथमिकीकरण गर्ने
- प्रचलित कानूनको अधिनमा रही गाउँपालिका दर रेट निर्धारण गर्ने
- गाउँपालिकाको आन्तरिक सार्वजनिक खरिद कार्यविधि र खरिद योजना तयार गर्ने
- सडक पूर्वाधार गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गर्न गाउँ स्तरीय निर्माण सामग्रीको उपलब्धताको सुनिचिताता गर्ने
- सडक पूर्वाधार गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गर्न गाउँ स्तरीय निर्माण सामग्री प्रयोगशाला स्थापना गर्ने
- स्थानीय स्तरमा रहेको आर्थिक, भौतिक तथा मानवीय स्रोत र साधनको प्रयोग तथा व्यवस्थापना साथै पारदर्शी तथा न्यायोचित, मितब्ययी र दिगो विकासमा आधारित लगानीको सुनिस्चितता गर्ने
- छरिएर रहका बस्ति वा घरहरुलाई समेटेर सेवा सुविधा प्रवाहमा सहजता ल्याउनकालागि एकिकृत गर्ने प्रयोजनकालागि उपयुक्त स्थानमा एकिकृत बस्ति विकास योजना सञ्चालन गर्ने

- गाउँपालिकामा नक्सा पास नगरी नयाँ संरचना निर्माण गर्ने कार्यमा पूर्ण रुपमा प्रतिबन्ध लगाउने साथै पुरानो घरको अभिलेख कार्यलाई प्राथमिकता दिने
- संघीय तथा प्रदेश सरकार लगायत सम्भाब्य सवै स्थानीय तथा बाह्रय विकास साझेदार सँग समन्वय र सहकार्य गर्ने
- लागत सहभागिता अभिवृद्धिमा जोड़ दिने साथै लागत सहभागीतामा आधारित कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने
- भौतिक पूर्वाधार निर्माणकालागि आवश्यक यन्त्र उपकरणको सहज व्यवस्थापन र उपलब्धतामा निर्माण व्यवसायीलाई सशक्तिकरण गर्ने ।
- उपभोक्ता तथा नागरिक समाजलाई सङ्कल्प सहितको शान्तिनगर विकास अभियानमा सहभागिता, साझेदारी र अगुवाई गराउने
- तोकिएको समय सिमा भित्र निर्माण कार्य अनिवार्य सम्पन्न गर्ने लाई पुरस्कार तथा दण्ड जरिवाना सहितको सवै खाले उपाय बिधि र प्रक्रियाहरुको अवलम्बन गर्ने ।
- सवै ठेक्काहरू विधुतीय प्रणालीहरुबाट इ बिडिंग मार्फत गरिएको र सो लाई निरन्तरता दिने ।
- गाउँपालिकाको प्राविधिक जनसक्ति वृद्धि गरी प्रत्यक वडामा एक प्राविधिक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने साथै प्राविधिक जनशक्ति क्षमता अभिबृधि हुने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- हरेक आ.वा. मा १०० जनाका दरले मिसन तालिम आयोजना गरी ५ वर्षमा भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणको ज्ञान भएको दक्ष जनशक्ति डकर्मि उत्पादन गर्ने ।
- हरेक आ.व. मा ५० जनाका दरले अदक्ष श्रमिकहरुलाई दक्षमा रुपान्तरण गर्न तालिम सञ्चालन गरी ५ वर्षमा २५० दक्ष श्रमिक उत्पादन गर्ने ।
- भवन निर्माणमा नेपाली नागरिकको प्रयोग अनिवार्य गरी विदेशिमुलुकका ठेकेदार न्यूनीकरण गर्ने ।

३.७.१.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र विकास रणनीतिहरु

- स्थानीय ऐन नियम, निर्देशिका र कार्यविधिलाई दुरुस्त र प्रभावकारी बनाउने
- गाउँपालिका स्तरीय प्राकृतिक प्रकोप उद्धार समितिको निर्माण गर्ने
- प्रकोप न्यूनीकरण, राहत तथा उद्धार कोषको स्थापना र विकास गर्ने साथै प्राकृतिक प्रकोप उद्धार कोष सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
- दिर्घकालिन वातावरण संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकासकालागी सवै सम्भाव्य क्षेत्रलाई समेटने गरी एकिकृत वातावरण संरक्षण सम्बर्द्धन गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने
- सरकारी, सामुदायिक, कवुलियति तथा निजी वनजङ्गलको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकासका साथमा चरण क्षेत्रको रेखाङ्कन सहित सुनिस्चितता गर्ने साथै निजी क्षेत्रले समेत आनाधिकृत रुपमा रुखको कटानी गर्ने कार्यलाई नियमन गर्ने
- मुख्य बजार क्षेत्रमा आफ्नो घर कम्पाउण्ड अनिवार्य प्रत्यक घरले २ वटा विरुवा र गाउँपालिकाका अन्य क्षेत्रमा एक घर १० विरुवा (घाँसे वा फलफूलका विरुवा) रोप्नै पर्ने गरी

अभियान सञ्चालन गर्ने सार्वजनिक स्थलमा रोपिएका विरुवाको हेरचार र संरक्षणकालागि टोल विकास वा सामुदायिक विकास संघ संस्था लाई जिम्मेवारी दिने

- सयौं वर्ष पुराना रुख काट्न नपाइने नियमिति ल्याउने र रुख काटिएको ठाउँमा १ रुख काटे वापत अनिवार्य ५ वटा रुख रोप्ने अनिवार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउने साथै वनक्षेत्र तथा खेत बारीमा डालेघाँसकालागि उपयोगी र करेसा बारी लगायतका घरनजिकका क्षेत्रमा फलफूलका विरुवा रोप्ने कार्यलाई विशेष प्रोत्साहन गर्ने
- कम्तिमा १०० रोपनी जग्गाको व्यवस्था गरी फोहोरमैला बिसर्जन केन्द्र बनाउने साथै उक्त क्षेत्रलाई फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको रुपमा विकास गरी रोजगारीको सृजना र आय आर्जन मुलक बनाउने वा छिमेकी गाउँपालिका तथा निजी क्षेत्र सँगको साझेदारीमा फोहोरमैला प्रसोधन केन्द्र सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने
- डस्टविनको प्रयोग गरी प्रत्यक घरले कुहिने र नकुहिने फोहोरमैलालाई छुट्याउनै पर्ने गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन मार्फत बाध्यकारी व्यवस्था गर्ने साथै जग्गा जमिन उपलब्ध रहेका घरपरिवारले अनिवार्य रुपमा कुहिने फोहोरमैलालाई कम्पोष्ट तथा गड्यौले मल बनाउनै पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था सहित कम्पोष्ट मल बनाउने घरपरिवारलाई अनुदान दिने
- फोहोरमैलाको व्यवस्थित विशर्जनाकालागि ढुवानीका साधनको व्यवस्था गर्ने, सवै घरपरिवारले गाउँपालिकाले तोकेको समय र स्थानमा मात्र फोहोर फाल्न अनिवार्य गर्ने साथै टोल टोलमा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बधि जनचेतनामुलक तालिम दिने
- २० वर्ष भन्दा माथिका प्राविधिक रुपमा सञ्चालनका लागि अयोग्य ठहरिएका पुराना गाडीको प्रयोगमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा प्रतिबन्ध लगाउने
- धुलो धुवाको नियन्त्रण साथै विभिन्न धार्मिक तथा संस्कृतिक गतिविधिमा हुने ध्वनि प्रदुषण नियन्त्रणकालागि मुख्य बजार क्षेत्र, विद्यालय, अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र रहेका स्थान र क्षेत्रमा हर्न माइक तथा डीजेबाजालाई निषेध गर्ने ।
- उद्योग कलकारखाना, सार्वजनिक स्थल लगायतका स्थानबाट निस्कने फोहोर पानीको नियन्त्रण गर्ने, फोहोर पानी प्रशोधन गरेर मात्र खोला तथा सार्वजनीक प्रयोगका स्थानमा निस्कासन गर्न आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने साथै मुख्य बजार केन्द्रहरुमा ढल/पानी निकासनको आवश्यक व्यवस्थापन मिलाउने
- मुख्य बजार क्षेत्रमा यत्रतत्र छरिएर रहेका विद्युत, टेलिफोने तथा केवलका तार पानीका पाइपलाई बजारको सुन्दरता र सेवा प्रवाहमा अबरोध नआउने गरी व्यवस्थापन गर्ने गराउने
- प्लास्टिक अथवा प्लास्टिक जन्य वस्तुलाई जलाउने प्रचलनलाई निषेध गर्ने तथा निषेधित कार्य गर्नेलाई दण्ड जरिवाना गर्ने
- धुम्रपान तथा मध्यपान निश्चित क्षेत्र तोकी सोहि स्थानमा मात्र यस प्रकारका बस्तुको प्रयोग गर्न पाउने व्यवस्था गर्ने
- विपद् जोखिम वडा टोलको नक्साङकन गर्ने, विपद् व्यवस्थापन टोलसमुह गठन गर्ने.

- गाउँपालिका क्षेत्र भित्र निर्माण हुने सडक, भवन लगायतका सवै प्रकृतिका भौतिक संरचना निर्माण गर्दा निर्माण स्थलको भौगोलिक बनोट र अवस्थाको अध्ययन गरेरमात्र निर्माण गर्ने तथा निर्माण इजाजत दिने व्यवस्था गर्ने
- भूकम्प प्रतिरोधक घर निर्माणलाई अनिवार्य गर्ने बाढीको जोखिम रहेका स्थानमा अनिवार्य वृक्षारोपण गर्ने गराउने साथै आगलागी तथा महामारी जस्ता जोखिमबाट बच्न जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने
- असुरक्षित स्थानमा तथा छरिएर रहेको मानव बसोबासलाई एकीकृत आवास क्षेत्र निर्माण विकास गरी सुरक्षित स्थानमा स्तानान्तरण गर्ने
- आगलागी बाट वनजङ्गलको संरक्षणकालागि अग्निरेखा निर्माण, सुख्खा क्षेत्रमा पानी संरक्षणकालागि पक्कि पानी पोखरी निर्माणको कार्यलाई अधि बढाउने
- सके सम्म प्रत्यक टोलमा स्थानीयबासीको सहभागितामा सुरक्षित पानी पोखरी निर्माण गर्ने
- प्रकोपको जोखिम देखिएका वा सम्भावना रहेका भौतिक संरचना निर्माण तथा वासस्थानको रुपमा रोक लगाउने
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानीको १०% रकम सर्व साधारण गाउँपालिकाबासी, नागरिक समाज, उद्योगी तथा व्यवसायिक र व्यापारिक प्रतिष्ठान, बैंक तथा वित्तीय संस्था लगायत सबैलाई उनीहरुले सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत खर्च गरिनु पर्ने कुल रकमको १० देखि १५ % रकम, प्रदुषण गरेवापत तथा जथाभावी फोहोरमैला गरेवापत गरिने दण्ड जरिवाना बाट उठेको १०० % रकम, पर्यटन बाट प्राप्त शुल्कको १५ % रकम, वन व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित संघ संस्था बाट वनपैदावारको उपयोग तथा बिक्रि वितरण गर्दा हुने आम्दानीको १० % रकम सवारी साधन बाट लिइने सडक पूर्वाधार सेवा शुल्क बाट उठेको रकमको १० % रकम प्रकोप उद्धार तथा न्यूनीकरण कोषमा जम्मा गर्नै पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था मिलाउने
- उद्धार र राहत कार्यबारे नियमित अभ्यास द्वारा गाउँपालिकाबसीहरुलाई सुचित गर्ने
- प्रदुषण रहित यातायातका साधन तथा उद्योग व्यवसायलाई व्यवसाय करको निश्चित प्रतिशत छुट दिने
- वायुमण्डल मा रहेका तथा रहने कार्वन तथा क्लोरोफ्लोरो कार्वनको मात्रा साथै वायुमण्डलीय तापक्रमलाई कमी पार्न वातावरणीय विकासको माध्यम बाट सहयोग गर्ने
- वनजङ्गलको संरक्षण र सम्बर्द्धन बाट वन्यजन्तु, पशुपन्छी तथा जडिबुटीको संरक्षण, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन गरी स्थानीय तथा राष्ट्रिय आय वृद्धिमा सहयोग पुर्याउने
- वातावरण विकास र वन्यजन्तु संरक्षण बाट पर्यापर्यटनको विकास र विस्तार सहित पर्यटन विकासमा सहयोग पुर्याउने
- हरित क्षेत्रको विकास र विस्तार तथा संरक्षण गरी ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक स्थल र क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्ने

- फोहोरमैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण तथा वायु जल तथा ध्वनि प्रदुषण र नियमको माध्यम बाट शान्तिनगर गाउँपालिकाको दिगो विकासलाई सुनिस्चित गर्ने साथै प्रदुषणका कारण उत्पन्न हुने रोग्ब्याधिको प्रकोपमा न्युनिकारण गर्ने

३.७.१.५ संस्थागत विकास सुशासन क्षेत्र विकास रणनीति

- आवश्यकताका आधारमा गाउँपालिका सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि अनिवार्य रहेको स्थानीय कानूनहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ
- प्रचलित कानून बमोजिम वा सहयोगी र साझेदारी संघ संस्था वा व्यक्ति संगको सहकार्य र साझेदारीमा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय भवन तथा वडाकार्यालय भवन निर्माणकालागि आवश्यक जग्गा नपुग भए सोको प्राप्ति गरिनेछ ।
- कार्यपालिका तथा वडाकार्यालय भवन निर्माणकालागि आवश्यक श्रोत व्यवस्थापन गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार सँग समन्वय र साझेदारी गरिने छ ।
- निर्धारित समय सिमा भित्र गाउँपालिका तथा वडा गाउँ कार्यालयका कार्यालय भवन निर्माण, पुन निर्माण तथा स्तरोउन्नतीको कार्य सम्पन्न गरिनेछ ।
- गाउँपालिका कार्यपालीका (कार्य विभाजन) नियमावली तथा गाउँपालिका कार्यपालिका (कार्य सम्पादन) नियमावली साथै आवधिक गाउँपालिका विकास योजना समेतका आधारमा संगठित संरचना र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्दै जाने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- सुशासन कार्यान्वयन तर्फ सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परिक्षण र उपभोक्ता समितिबाट सार्वजनिक परिक्षणलाई व्यवस्थित र प्रविधिमैत्री गर्दै लगिनेछ ।
- सुशासन एकाई र सार्वजनीक खरिद इकाईलाई सकृय पारिने छ ।
- स्थानीय सञ्चार माध्यमहरुलाई गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र विकास निर्माण सूचना प्रवाहको साझेदारको रुपमा विकास गर्ने ।
- आयोजना स्थलमा होड्रिङ्ग बोर्ड राख्ने, खर्च सार्वजनिक गर्ने, कार्यालयमा उजुरी पेटिका राख्ने सहयोगी कक्ष स्थापना गुनासो सुन्ने अधिकारी र सम्पर्क अधिकारी थप क्रियाशिल गर्ने गाउँकार्यपालिकाको प्रवक्ता तोकिएको, डिजिटल नागरिक वडापत्रमा, सीसि टिभी क्यामरा सञ्चालन गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी ढङ्गले बढाइने छ ।
- गाउँपालिकालाई आन्तरिक तथा बाह्य रुपमा चिनाउने प्रशोधन भण्डारण र प्रवाह गर्न सक्ने स्वचालित आधुनिक सूचना प्रबिधि मैत्री गाउँपालिका सूचना केन्द्र तत्काल सञ्चालन गरी वडा कार्यालय विस्तार गरिनेछ ।
- क्षमता विकास योजना निर्माण गरी प्रत्यक वर्ष जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुकालागि क्षमता अभिवृद्धि सँग सम्बन्धित तालिमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- समायोजन भई आउने प्राविधिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रका कर्मचारीहरुको दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ

- सङ्गठन विकास तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण मार्फत प्रस्ताव भइ आएका दरबन्दीलाई स्वीकृत गरी उक्त स्वीकृत दरबन्दीका आधारमा अस्थायी र करार सेवामा कार्यरत कर्मचारिलाई व्यवस्थापन गर्दै थप गर्नु पर्ने कर्मचारी तथा जनशक्तिको हकमा नेपाल सरकारको नीति निर्देशन र प्रचलित सेन नियम बमोजिम प्रक्रिया पुर्याई पदपूर्ति गरिने ।

३.७.२ योजनाको प्राथमिकता क्रम निर्धारणमा आधारहरु

आवधिक योजना तर्जुमाका आधारमा टोल वस्ती तथा वडा स्तर हुदै गाउँपालिका स्तर सम्म भएका छलफल, कार्यशाला गोष्ठी र स्थानीय आवश्यकता पहिचानका साथ प्रस्ताव भएका योजनाको लागत गाउँपालिकाको वर्तमान आयले धान्न सक्ने अवस्था रहने तथा आर्थिक, सामाजिक भौतिक, वातावरणीय तथा संस्थागत विकासमा अग्राणी स्थान हासिल गर्ने तथा गाउँपालिकाको आय स्रोत र संघीय तथा प्रदेश सरकार विकास साझेदारीहरु बाट प्राप्त हुन सक्ने सम्भावित सहयोग र साझेदारी समेत केन्द्र बिन्दु मा राखेर प्राथमिकता क्रम $P_१$ $P_२$ र $P_३$ मा वर्गिकरण गरी लगानी योजना समेत तयार गरिएको छ । यसरी छनौट तथा प्राथमिकता क्रम निर्धारण भएको योजनाहरु प्राथमिक क्रम $P_१$ मा रहेका योजना सम्भावना र जोखिम पक्ष समेतलाई ख्याल राख्दै सकेसम्म यसै आवधिक योजना अवधिभित्र संम्पन गर्ने र सम्पन्न हुन नसकेमा साथै बहुवर्षीय योजनाहरु त्यस पछीको आवधिक योजना प्राथमिकताका साथ सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने साथै $P_२$ र $P_३$ का योजनाहरु अति आवश्यक देखिएमा मात्र आवधिक योजनामा समावेश गर्न सकिने अन्यथा दोस्रो तथा तेस्रो आवधिक योजनामा क्रमिक रुपले समावेश गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । समग्र लगानी योजना समेत प्राथमिकता $P_१$ का योजनालाई आधार मानेर तर्जुमा गरिएको छ भने संघ र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य उद्देश्य, समय सिमा र प्रक्रिया सँग अनुकुल हुने, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकुल, विपद् व्यवस्थापन गर्न सकिने, सुशासन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण र लक्षित वर्गको सशक्तिकरणमा अन्तरसम्बन्धित रहने, समाजका सवै वर्ग क्षेत्र र समुदायको अधिकतम सहभागिता सुनिस्चित गर्न सकिने, अन्तर स्थानीय तहको योजना कार्यान्वयनमा सघाउ पुग्ने साथै विषयगत र क्षेत्रगत तथा भौगोलिक सन्तुलन कायम गर्ने विषय तथा पक्षहरुलाई योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा विशेष ध्यान पुर्याउने देहाय बमोजिमका आधारमा प्राथमिकता क्रम निर्धारण गरिएको छ । योजना प्राथमिकता क्रम निर्धारणका आधारहरु देहाय बमोजिम रहेको छन् ।

- आर्थिक विकास तथा गरिवी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउने
- उत्पादनमुलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने
- गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगारी बढ्ने
- स्थानीय सहभागिता जुट्ने, स्वयम् सेवा परिचालन गर्न सकिने तथा लागत कम लाग्ने
- स्थानीय स्रोत साधनको र सिपको अधिकतम प्रयोग हुने
- महिला, बालबालिका र पिछिडीएका क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने
- लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा अभिवृद्धि हुने
- दिगो विकास वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न सघाउ पुर्याउने

- भाषिक तथा सांस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिकी सदभाव तथा एकता अभिवृद्धिमा सघाउ पुर्याउने
- गाउँपालिकाले देखेका तथा गाउँपालिकाबासी र सरोकारवालाहरुको तर्फ बाट माग भइ आएका गाउँपालिकाको विकास सँग जोडिएका अन्य महत्वपूर्ण विषयहरु

३.८ लगानी स्रोत र अनुमान र बाँडफाँड

कुनै पनि क्षेत्र र स्थानको विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहको गति आर्थिक अवस्था र भावी सम्भावनामा निर्भर रहेने गर्दछ । संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन समेतका प्रचलित ऐन दोगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौ योजनाले स्विकारेका आर्थिक विकासका क्षेत्र लाई आधार मानेर गाउँपालिकाले यस आवधिक योजनामा समेटिएका योजना, आयोजना तथा परियोजनामा लगानी प्रस्ताव गर्नु अघि विगतको अवस्था र भावी सम्भावनामा टेकेर स्रोतको अनुमान गरिएको छ । यसरि गरिएको अनुमानित आयलाई पुँजीगत लगानीमा अधिकतम कसरि परिचालन गर्न सकिन्छ त्यस केन्द्रित भई स्रोतको बाँडफाँड गरिएकको छ । यस आवधिक योजनाले ५ वर्ष भित्र यसपालिकाको वास्तविक स्वरूप निर्माण गर्ने दिर्घकालिन सोच निर्माण गरी सोहि सोच बमोजिमको लक्ष्य र परिणात्मक लक्ष्य सुनिस्चित गरेको छ । लक्षित परिणात्मक लक्ष्य लाई केन्द्र बिन्दुमा राखेर यस गाउँपालिकाले स्रोतको अनुमान, लगानीको सुनिस्चितता तथा रकमको बाँडफाँड गरकोछ । यसरी लगानीको सुनिस्चितता गर्दा सम्भावित विस्तृत विवरण अनूशुचिमा उल्लेख गरिएको छ ।

- स्रोत अनुमान तथा बजेट सिमा निर्धारण समिति, तर्जुमा समिति र राजश्व परामर्श समितिलाई थप क्रियाशिल बनाएर लगानीका प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको पहिचान र छनौट साथै राजश्वका श्रोत, क्षेत्र र दायराको खोजि, व्यवस्थापन र बिकासमा लगाउने व्यवस्था गरिएको
- योजना तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन तथा स्रोत परिचालन र योजना कार्यान्वयन सँग सम्बन्धित सवै खाले स्थानीय ऐन, नियम निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने गुरुयोजना अघि बढाईएको
- स्रोत अनुमानको आधारमा बजेट विनियोजना गर्दा विषयगत क्षेत्रको महत्व र भारका आधारमा प्राथमिकता प्राप्त योजनामा मात्र कार्य सम्पन्नहुने गरी बजेट बिनियोजन तथा बाँडफाँड प्रस्ताव गरिएको
- अनुत्पादक खर्चको कटौति गरी व्यवसायिक कृषि अथवा पशुपंछी पालन, उद्योग पर्यटन लगायतका उत्पादन मुलक योजना तथा आयोजना तथा सो सँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने आयोजनामा अधिक लगानीको सुनिस्चितता गरिएको
- गाउँपालिकाका सवै खाले विकास निर्माण सँग सम्बन्धित विषय बस्तुलाई उत्पादन र उत्पादकत्वको मापदण्ड भित्र आवद्ध गर्ने प्रयास गरिएको
- आन्तरिक आयको निश्चित प्रतिशत रकम सम्बन्धित वडाबासीले माग गरेको स्थानीय योजनामा परिचालन गर्ने वयवस्था गरिएको

- गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने गाउँपालिकाका गौरवका योजना साथै शहरी पूर्वाधारमा आधारित गाउँपालिका निर्माणकालागि ग्रामिण स्याटलाइट स्मार्ट ग्रामिण बजार केन्द्र जस्ता ठुला तथा देखिने योजनामा अधिक लगानीको व्यवस्था गरिएको
- वडा रुपमा हुने वा गरिनुपर्ने विकासको आवश्यकताका आधारमा मात्र लगानी गर्ने व्यवस्था गरिएको
- संघीय, प्रदेश र विकास साझेदारको सहयोग र साझेदारीलाई विशेष प्राथमिकतामा राखिएको

परिच्छेद ४ (चार)

आर्थिक विकास

४.१ कृषि तथा पशुपन्छी

४.१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल कृषि प्रधान देश हो । नेपालका करिव ७३.८ प्रतिशत जनता कृषि कार्यमा आवद्ध रहेका छन् भने देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको २७ प्रतिशत क्षेत्रको योगदान रहेको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकाको जम्मा ११६.०२ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मध्ये २८.९१ प्रतिशत कृषि क्षेत्र रहेको छ । कृषि क्षेत्रहरुमा मुख्य गरेर धान, मकै, तोरी, मसुरो, केराउ, उखु आलु र तरकारी खेति पनि गरिन्छ । सम्पूर्ण कृषि क्षेत्रहरु मध्ये ६५ प्रतिशत (२१८०.७५ हे) जग्गामा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको छ । हाल गाउँपालिका क्षेत्र भित्र २९ वटा कृषक समूहहरु, दर्ता भइ सञ्चालनमा आएका छन् ।

यसैगरी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र परम्परागत रुपमा प्राय सवै कृषक परिवारहरुले पशुपालन गरिरेहेका छन् भने व्यवसायिक पशुपंछी पालनमा केहि कृषकहरु आवद्ध रहेका छन् । हाल सम्म पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास शाखामा २९ वटा कृषक समुहहरु, ३ गाई र भैंसी फर्महरू, १८ बाख्रा फर्महरू, ७ कुखुरा फर्महरू, ३ बंगुर फर्महरू, ३ माछा फर्महरू, ३९ पशुपन्छी पालन तथा वस्तु उत्पादन व्यवसाय र २ वटा माहुरी पालन फर्म दर्ता भई व्यवसायिक उत्पादन गरिरहेको छन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ३ वटा मासु पसलहरु गाउँपालिकामा दर्ता भै सञ्चालनमा आएका छन् । कुखुराको मासु, बंगुरको मासु तथा पाठा पाठी, र दुधमा नगर आत्मनिर्भर रहेको छ भने च्याउ उत्पादनमा र माछा उत्पादनमा आत्मनिर्भर उन्मुख रहेको छ ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

शान्तिनगर गाउँपालिकाको धेरै जसो भू-भाग ग्रामिण स्तरको रहेको छ । सामान्य रुपमा सुधारात्मक कार्यहरु भई रहेको भएतापनि कृषि तथा पशुपन्छी पालनलाई व्यवसायिक रुप प्रदान गरी यस गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणको कार्यमा थप गति प्रदान गर्न केहि समस्या तथा चुनौतीहरु रेहका छन् । उत्पादन खाद्य भण्डार तथा शीत भण्डार र बजारीकरण सम्बन्धी पूर्वाधारहरुको कमि, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरुमा यान्त्रिकीकरण हुन् नसक्नु, साना तथा मझौला कृषकहरुले सरल रुपमा कृषि ऋण प्राप्त गर्न नसक्नु, संघीय तथा प्रदेश सरकार मार्फत सञ्चालनमा आएका कार्यक्रमहरुमा सामान्य कृषकहरुको सहज पहुँच पुग्न कठिनाइ रहनु, राज्यले समयमा रासायनिक मलखाद उपलब्ध गराउन नसक्नु साथै कृषि उपज तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादन सङ्कलन केन्द्र तथा विद्युत अभाव मुख्य समस्याका रुपमा रहेको छन् ।

कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनमा उत्पादकत्व वृद्धि गरी असातित सफलता प्राप्त गर्न नश्ल सुधार र उन्नत जातको बिउबिजनको अपर्याप्तता रहेको छ भने बिशेष गरी समतल भू-भुगामा रहेका स्थानमा जमिनको खण्डिकरण तिब्र गतिमा भईरहेको छ । उपयुक्त प्रविधिको विकास र विस्तारको गरी न्यून, प्राविधिक जनशक्तिको न्यूनता, परिक्षण प्रयोगशालाको क्षमता विकास, वातावरण मैत्री कृषि

प्रणालीको कमी लगायतका कारण कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनको यस क्षेत्रको आधुनिकिकरण, व्यवसायिकिकरण, यान्त्रिकरण, औद्योगीकरण जस्ता महत्वपूर्ण पक्षले गतिलिन सकेको छैन भने उत्पादित बस्तुहरुको यथोचित संरक्षण, भण्डार तथा प्रशोधन हुन नसकेको कारण मूल्य शृंखलालाई गतिसिल बनेर मूल्य अभिबृद्धि गरी आपेक्षाकृत प्रतिफल बढाउँन सकिएको छैन । यसैका अतिरिक्त अनियन्त्रित र असन्तुलित रुपमा जिवनासक विषादी, एन्टीबायोटिक्स तथा रासायनिक पदार्थको प्रयोगले मानव स्वास्थ्यमा असर पुगीगरेहेको छ भने वातावारणमा समेत यसको असर देखिने गरेको छ । खाद्य स्वच्छता, खाद्य पदार्थमा पाइने पुस्तिका तत्वको संरक्षण र विकास साथै तिनको समयोचित उपयोगको चेतना र ज्ञानको कमीले स्वास्थकर खानपान तथा सोको लागि व्यवहार परिवर्तन गर्न कठिन भैरहेको छ भने खाद्य बस्तुको गुणस्तर नियमनको पक्ष समेत बलियो बन्न सकिरहेको छैन । यस गाउँपालिका भित्र कृषि तथा पशुपालन कार्यमा लागेको अधिकान्स कृषकहरु साना तथा मझौला स्तरका रहेका, दर्ता वा सुचिकृत भएका व्यक्ति तथा समुह र फर्म मध्ये कहिले मात्र व्यवसाय गरिरहेको, तिनको दक्षता अभिवृद्धि गरी व्यवसायिक रुप प्रदान गर्न, जलबायु परिवर्तनका नकारात्मक असर न्युनिकरण गर्दै प्राकृतिक प्रकोप सँग जुध्ने क्षमता विकास गर्न निकै चुनौतिपूर्ण रहेको छ । यस गाउँपालिकाका क्षेत्र बाट वैदेशिक रोजगारीमा गएकालाई फर्काएर रोजगारी प्रदान गर्न र विद्यमान अवस्थामा रहेको युवकहरुलाई विदेशी प्रलोभन बाट टाढा राखी गाउँपालिकाभित्रै टिकाइराख्न, भूमिको खण्डिकरण रोकी कृषि क्षेत्रको संरक्षण गर्न, कृषि प्रसार सेवामा कृषकको पहुँच वृद्धि गर्न, समिति श्रोत र साधन, कृषि बिमा, सहुलियत पूर्ण कृषि ऋण तथा अनुदानको सार्थक सदुपयोग, प्रविधि र ज्ञानको समयोचित प्रयोग र विस्तार साथै कृषक तथा कृषक समुह बिचको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिबृधि गर्ने जस्ता कार्यमा चुनौतिहरु रहेको छन् । कृषि तथा पशुपंक्षी जन्य उत्पादनमा हानिकारक विषादीको प्रयोगलाई पूर्ण रुपले अन्त्य गर्न, स्थानीय उत्पादनलाई बजार को उपयुक्त व्यवस्थापन गरी बजारको सुनिस्चितता गर्न, सिंचाई पर्याप्त व्यवस्था गर्न, स्थानीय उत्पादनलाई बजार संजालको उपयुक्त उत्पादित बस्तुको लगात प्रतिस्पर्धी र प्रभावकारी बनाउन, कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गरी आत्मनिर्भर बनाउन, यस क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धनकालागि आवश्यक न्युनतम स्रोत र साधानको व्यवस्थापन गर्न साथै अन्तर सरकार समन्वयलाई थप प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न समेत चुनौती रहिरहेका छन् ।

४.१.३ सम्भावना तथा अवसर

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र उर्वरता सहितको प्रसस्त कृषि योग्य जमिन रहनु, करिव ५६ प्रतिशत भन्दा बढी जनसंख्या कृषि तथा पशुपन्छी पालन कार्यमा संलग्न रहनु, भौगोलिक रुपमा समतल भू-भाग नरहनु, गाउँपालिका स्थानीय सरकारको रुपमा कृयाशिल हुनु गाउँपलिकाको कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकतामा राखी बजेट विनियोजन गर्नु गाउँपालिकाले ५ वर्ष भित्रमा गाउँपालिका कृषियोग्य जमिनलाई पूर्ण सिंचित बनाउने निर्णय गर्नु, युवा कृषकहरु व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी पालन तर्फ आकर्षित हुनु, कृषिजन्य उत्पादनहरुको माग दिन प्रतिदिन बढ्दै जानु, उपभोक्ताहरुको क्रय शक्तिमा वृद्धि हुन बढ्दो शहरीकरणले कृषिजन्य उत्पादनको माग दिन प्रति दिन बढ्दै जानु । शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र कृषि उपज थोक बजार रहनु र विषादी अवशेष परिक्षण

प्रयोगशाला रहनु, स्थानीय उत्पादन प्रति बाह्य उपभोक्ताहरुको समेत अभिरुची बढ्दै जानु यसका सम्भावनाहरु रहेको छन् ।

तिब्र गतिमा भईरहेको सडक पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोउन्नतीले कृषि कार्यको पहुँचमा अभिबृद्धि हुन पूँजी लगानी र साझेदारीमा स्थानीयबासी र गाउँपालिका बीच दरिलो सम्बन्ध कायम रहनु, स्थानीयबासी कृषकहरुमा क्रमश यस क्षेत्रमा प्रेरणा बढ्दै जानु विदेश बाट प्रविधिको ज्ञान र सिप सहित फर्किएका युवाहरु कृषि कार्यमा आकर्सित भई नमुनाको रुपमा प्रस्तुत हुने कार्यले मुर्तरुप लिदैजानु, जैविक खेति र कृषि वन, पशु नश्ल सुधार, दुध व्यवसाय, माछा मासुको उत्पादन, सुधारिएका गोठको महत्व प्रति कृषकहरुको आकर्षण बढ्दै जानु, सिंचाईका पूर्वाधार विकासले थप गति प्राप्त गर्नु बजार सञ्चालनको विकास र विस्तारमा गाउँपालिका योजनाबद्ध रुपमा अधि बढ्नु कृषि तथा पशुपन्छी बालिको विमा योजना कार्यान्वयनमा आउनु, प्रविधि सहितका यन्त्र उपकरणको प्रयोगमा बढोत्तरी हुँदै जानु, प्रतिको मार्यां र मोहमा बढोत्तरी हुदै जानु साथै काम प्रतिको विभेदीकरण क्रमश हट्दै जानु, कृषि क्रियामा ठुलो संघ संस्था तथा निजी क्षेत्रको सम्लग्नता र आकर्षण बढ्दै जानु, प्राङ्गारिक उत्पादन प्रति किसान र उपभोक्ता सचेत र आकर्सित हुँदै जानु कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनका सम्भावना तथा अवसरहरु रहेका छन् ।

जलवायु परिवर्तन सँग विश्वव्यापी रुपमा बढ्दै गएको चासो र विस्तारित ज्ञान, शिप, प्रविधि र स्रोतले कृषि तथा पशुपन्छी पालन कार्यमा सम्लग्न भएकालागी आकर्षक बढेको छ भने कृषिलाई अनुकुलन तथा उत्थानशिल बनाउदै जानु यस क्षेत्रको उपयुक्त अवसरको रुपमा अधि सरेको छ । स्थानीयबासीको क्रय शक्तिमा क्रमश बढोत्तरी हुँदै जानु, माछा, मासु, दुग्ध पदार्थ तथा दुग्ध जन्य उत्पादन, फलफुल जन्य बस्तुको आन्तरिक माग र खपतमा बढोत्तरी हुदै जानु साथै आत्मनिर्भर तर्फ विकास हुँदै जानु खाद्य स्वच्छताबारे जनसाधारण सचेत हुँदै जानु, उपभोक्ता हित संरक्षणको आधारभुत अधिकार स्थानीय सरकरमा आउनु, कृषकहरु प्राङ्गरिक उत्पादनमा आकर्सित हुदै जानु, प्राङ्गारिक खाद्य बस्तु प्रति आन्तरिक तथा वैदेशिक पर्यटकहरुको चासो र आकर्षण बढ्नु, विकास साझेदार समेत नेपालको कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादन प्रति लगानी गर्न उत्सुक देखिनु तिनै तहका सरकारले आर्थिक समृद्धिको प्रमुख आधार क्षेत्रको रुपमा कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायिकिरणमा पर्नु, नवीकरणीय उर्जाको विकास साथै गाउँपालिकाका सम्भाव्य सवै स्थानमा विद्युत सेवाको विस्तार हुँदै जानु यस गाउँपालिका भित्र सिंचाई पूर्वाधार विकासकालागि स्थानीय खोलानालाको उपस्थिति रहनु साथै समतल क्षेत्रमा भूमिगत सिचाइको प्रसस्त सम्भावना रहनु साथै यस गाउँपालिका बाट वर्षमा लाखौको कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादन बाह्व बजारमा निकासी भएर गईरहेको अवस्था रहनु यस क्षेत्रको विकासका प्रमुख सम्भावना र अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

४.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

४.१.४.१ लक्ष्य

भू-उपभोग नीति तथा योजनाले स्वीकारेका सम्पूर्ण कृषि योग्य जमिनमा पूर्ण रुपले सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराई उत्पादकत्वमा औषत् २०० प्रतिशतले (दलहन बालीहरुको उत्पादनमा ३०० प्रतिशतले, तेलहन

बालीहरुको उत्पादनमा २०० प्रतिशतले) वृद्धि गरी तरकारी, दाल, तेल, आलु, र महमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर उन्मुख बनाउनु साथै दुध, मासु (बंगुर, कुखुरा, र खसी) च्याउ र माछामा गाउँपालिकालाई पूर्ण आत्मनिर्भर बनाउने ।

४.१.४.२ उद्देश्य

१. गुजारामुखि कृषि तथा पशुपालनलाई पूर्ण रुपमा व्यवसायिकिकरण गर्ने साथै दलहन बालीहरु लगायत कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादन वृद्धि गरी गाउँपालिकालाई आत्म निर्भर बनाउने
२. कृषक तथा कृषक समूहरुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्दै कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनमा स्थानीय कृषक तथा कृषक समूहको निकासीयोग्य क्षमताको थप विकास गर्ने
३. कृषि तथा पशुपन्छी जन्य स्थानीय उत्पादनहरुको विक्री वितरणको सुनिस्चितताकालागि कृषि तथा पशुपन्छी थोक बजार केन्द्रहरुको विकास र व्यवस्थापन गर्ने साथै गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रेहका सम्पूर्ण मासुपसलहरुलाई व्यवस्थित गर्ने
४. कृषि तथा पशुजन्य चिस्यान केन्द्रहरुको निर्माण, सञ्चालन तथा दिगो व्यवस्थापन गर्ने

४.१.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ४.१ र ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यत्रम तथा आयोजना)
१	कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादन र विकास सम्बन्धी स्थानीय ऐन, नियम, कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	• कृषि, पशुपन्छी तथा मत्स्य पालन सम्बन्धी आवश्यक गाउँपालिका स्तरीय ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • ऐन कानूनको सफल कार्यान्वयनकालागि सरोकारवाला समेतको प्रतिनिधित्व रहने गरी शान्तिनगर गाउँपालिका कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसायिक विकास गाउँपालिका समितिको निर्माण गर्ने
२	कृषि तथा पशुपन्छी बालीकालागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण, बजार सूचना प्रणालीको स्थापना, साना तथा मझौला कृषि तथा पशुपन्छी उद्यमसिलताको विकास, खाद्य	• कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धी तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्ने • कृषि, पशुपन्छी पालन, उद्योग, पर्यटन, एकीकृत बजार लगायतका आर्थिक विकासमा आधारित सवै क्षेत्रलाई समेटेर एकीकृत आर्थिक विकास गुरुयोजना तयार गर्ने • अर्थ, यन्त्र, उपकरण, प्रविधि, मानवीय श्रोत र साधनको व्यवस्थापनकालागि गाउँपालिकाबासी, निजी क्षेत्र, संघीय तथा प्रदेश सरकार, सहयोग तथा विकास साझेदार लगायतका सवै साझेदार र सहयोगीहरु सँग समन्वय गरी साझेदारीको सुनिस्चितता गर्ने

	स्वच्छता तथा गुणस्तर अभिवृद्धिका साथ कृषक तथा कृषक समूहको प्रतिस्पर्धी क्षमताको वृद्धि गर्ने	• कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धिकालागि व्यवसायिक शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसार पद्धतिलाई स्थानीयकरण गर्ने • सिंचाई, सडक सञ्चालन, बजार पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने • कृषकहरुद्वारा उत्पादित कृषिजन्य उत्पादनहरुको बजारीकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याउने • बजार प्रणालीमा सहकारीको सम्लग्नतालाई प्रोत्साहन गर्ने साथै मध्यस्थकर्तालाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाएर उनिहरुका कृयाकलाप र अतिरिक्त मुनाफालाई नियमन र व्यवस्थापन गर्ने • खाद्य स्वस्च्छता र गुणस्तर नियन्त्रणकालागि गाउँपालिकाले उपभोक्ता हित संरक्षण समितिलाई क्रियाशिल बनाउने साथै खाद्य शुद्धता परिक्षणकालागि खाद्य परिक्षण प्रयोगशाला सञ्चालन गर्ने • कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनको विक्रि वितरण र नयाँ प्रविधिको खोजी र विस्तारकालागि सूचना केन्द्रको स्थापना गरी सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई प्रभावकारी र सर्वसुलभ बनाउने
३	कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा निजी क्षेत्रको सहभागिता र सहकार्यको सुनिस्चितता गर्ने साथै सार्वजनिक निजी साझेदारी, सामुदायिक निजी साझेदारी, सार्वजनिक सामुदायिक निजी साझेदारी जस्ता विधि प्रक्रिया र पद्धतीलाई आर्थिक विकास र व्यवस्थापनको मुल आधार बनाउने	• कृषि तथा पशुपन्छीपालनका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई आकर्सित गर्न जग्गा जमिनको उपलब्धता श्रम शक्तिको सुनिस्चितता, मेसिन औजारको खरिद तथा जडानमा सहुलियत, सुरक्षाको प्रत्याभूति, मूल्य शृङखला व्यवस्थापनमा प्राविधिक सहयोग लगायतका कार्यमा सहयोग गर्ने • निजी क्षेत्र समेतको सहयोग र साझेदारीमा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन गर्ने • चिस्यान केन्द्र र खाद्य भण्डारण केन्द्रको निर्माण विकास गर्ने • स्थानीय बजारको पूर्वाधार विकास र बजार सञ्जाल विकास गर्ने
४	यस गाउँपालिकाका	• माटो परिक्षण गरी गाउँपालिकाका सम्भाव्य स्थानको आवश्यक

	सम्भाव्य वडामा कृषि तथा पशुपन्छी पालन विशेष पकेट क्षेत्र तथा पकेट निर्धारण गरी उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने साथै यस व्यवसायमा सम्लग्न कृषक तथा पशुपन्छी पालक व्यक्ति वा समूहको व्यवसायिक तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी उत्पादन र बजारीकरणलाई नाफामुलक बनाउने	अध्ययन तथा अनुसन्धान गरी बिशेष पकेट क्षेत्रका अलावा अन्य पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने • एक समूह एक उत्पादन (तोरी, आलु, उखु, मसुरो) कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने • बाख्रा तथा बंगुरको श्रोत केद्रहरुको विस्तार गर्ने • धान, मकै, तरकारी, दलहन, तेलहन र मौरीपालनको पकेट क्षेत्रहरु विस्तार गर्ने । • कृषि तथा पशुपन्छीमा लाग्ने महामारी जन्य रोगहरु नियन्त्रणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने । • कृषकहरुलाई फलफुल र व्यवसायिक फुल खेतीतर्फ आकर्षित गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याउने । • कौशी खेती, कृषक पाठशाला, माटो परिक्षण, आई.पि.एम. अनुसरण, नेपाल सरकारद्वारा उन्मोचित विभिन्न बालिका जातहरुका प्रचार प्रसार, बालीमा जैविक विविधता संरक्षण, कृषक तालिमहरु र अगुवा कृषक उत्पादन जस्ता कृषि प्रसारका कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याउने । • पशुधन तथा बाली विमामा कृषकहरुको पहुँच वृद्धि गर्ने • कृषिबालीमा विषादी न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
५	नश्ल सुधार, उन्नत जातको बिउ बिजन तथा यन्त्र उपकरणको प्रयोग बाट कृषि तथा पशुपन्छी पालन व्यवसायलाई आधुनिकरण र प्रविधिमैत्री बनाउने	• दुध दुहुने, घाँस काट्ने, थलो सफा गर्ने लगायतका आधुनिक यन्त्र उपकरणहरुको प्रयोगमा विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने • उन्नत जातको विउ विजन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने, नश्ल सुधार-कृत्रिम गर्भाधान सेवाको विकास र विस्तारलाई थप प्रभावकारी बनाउने साथै बाख्रा पालनका लागि बोका, वितरण गर्ने • कृत्रिम गर्भाधान मिसन कार्यक्रम सञ्चालनको लागि कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनमा विशेष योगदान राख्ने प्रत्यक वडामा १ जना पशु प्राविधिक व्यवस्थापन गर्ने • कृषि तथा पशुपालनका क्षेत्रमा प्रयोग भएका नविनतम प्रविधिहरुको खोजि गरी कृषकहरु माझ प्रदर्शन र प्रचार प्रसार गर्ने • पोखरी निर्माणमा सहयोग गर्ने तथा माछा भुरा सहुलियत दरमा प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने • गोठखोर सुधारका कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिने

		• घाँसमा आधारित पशुपालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • पशु बन्ध्याकरण, प्रयोगशाला परिक्षण, खोप तथा उपचार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने • पशु नश्ल सुधार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने • कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका लागि आवश्यक सामग्रीहरुका व्यवस्थापनका लागि आपूर्ति व्यवस्थापनक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
६	कृषि उपजकालागि प्राङ्गरिक (अर्गानिक) रोगनिरोधक विषादी र पशुपन्छीकालागि रोग निरोधक औषधीलाई सर्वसुलभ बनाउदै उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने	• प्राङ्गारिक रोगनिरोधक विषादीको सुलभ व्यवस्थापन गर्ने • प्राङ्गारिक (अर्गानिक) खेतीलाई प्रोत्साहन गरी रासायनिक मलको प्रयोगलाई विस्थापित गर्दै लाग्ने • पशुपन्छी रोगनिरोधक औषधीको सुलभ व्यवस्थापन तथा खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • गाउँपालिकाको समेत सहयोग र साझेदारीमा कृषि बालि तथा पशुबिमा कार्यत्रम लागु गरी प्रभावकारी बनाउने साथै गाउँपालिका बाट विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने
७	कृषि श्रोत केन्द्र, कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र, कृषि उपज प्रशोधन केन्द्र (Agro Processing Center) को स्थापना र विकास गर्ने, व्यवसायमुलक तालिम तथा सुरक्षित र सुनिस्चित बजार सञ्चालन निर्माण साथै प्रोत्साहन समेत गरी कृषि तथा पशुपन्छी पालन व्यवसाय प्रति आकर्षण वृद्धि गर्ने	• विद्यमान अवस्थामा सञ्चालनमा रहेका बजार केन्द्रहरुमा कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र तथा आयात निर्यात केन्द्रको स्थापना र पूर्वाधार निर्माण विकास गर्ने • कृषि उत्पादनको सहज विक्री वितरणकालागि बजारको सुनिस्चितता प्रदान गर्ने प्रभावकारी बजार सञ्चालन निर्माण गर्ने • गाउँपालिकाले व्यापारिक दुतको भूमिका र जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने • कृषि श्रोत केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने • कृषक समूह तथा कृषकहरुलाई निशुल्क रुपमा व्यवसायमुलक तालिम दिने • प्रत्यक व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी बालि उत्पादन फर्म तथा समूह बीच उत्पादनको मात्रा र उत्पादकत्व वृद्धिका आधारमा वडागत रुपमा प्रथम, दोस्रो र तेश्रो हुने १-१ जनालाई वार्षिक रुपमा क्रमश रु १ लाख, ५० हजार र २५ हजारको नगद पुरस्कार बाट सम्मानित गर्ने • कृषिबालिका सम्भाव्य रोगका बारेमा विशेष प्रकारको जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • कृषिबालि उपचारलाई गुणस्तरीय, समयबद्ध र प्रभावकारी बनाउने

८	पशुपन्छी आहारको दिगो आधार निर्माण गर्ने	• चरन क्षेत्र, डाले तथा भुईघासको विकास र विस्तार गर्ने • पशुपन्छी आहार उत्पादन तथा आवश्यक आहारको आपूर्ती गर्ने • रोगनिरोधक औषधीको सुलभ व्यवस्थापन र खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
९	प्रशोधन केन्द्रको स्थापना, पशुबधस्थल निर्माण लगायतका कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिने	• फलफुल तरकारी तथा दुग्ध पदार्थ प्रशोधन केन्द्रको निर्माण विकासमा निजी क्षेत्रलाई आकर्सित गर्ने • औद्योगिक ग्राम तथा वडा स्तरीय पकेट औद्योगिक ग्रामको स्थापना गर्ने तथा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने • पशु बधस्थल निर्माण गरी स्वस्थकर मासु उत्पादन र विक्रिवितरणको सुनिस्चितता गर्ने
१०	कृषि तथा पशुपन्छी पालनलाई व्यवसायिकरण गर्ने कृषक तथा कृषक समुहलाई विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने	• व्यवसायिक कृषि फर्म सञ्चालनकालागि आवश्यक स्थानीय कनूनको निर्माण गरी आफु सँग रहेको जमिन शेयरमा रुपान्तरण गरी त्यस प्रकारका संस्था दर्ता गर्न र सामुदायिक कृषि व्यवसाय सञ्चालनमा विशेष भूमिका निर्वाह गर्ने • गाउँपालिकाले निर्धारण गरेका विशेष जातका बालि लान गाउँपालिका प्रति रोपनी तोकिएको मात्रा भन्दा बढी उत्पादन गर्ने किसान तथा व्यवसायीलाई स्थानीय सरकारको हैसियतमा गणनायोग्य सुबिधाहरु घोषणा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • दुध दुहुने, घाँस काट्ने, थलो सफा गर्ने लगायतका आधुनिक यन्त्र उपकरणहरुको प्रयोगमा विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने • उन्नत जातको विउ बिजन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने, नश्ल सुधार कृत्रिम गर्भाधान सेवाको विकास र विस्तारलाई थप प्रभावकारी बनाउने साथै बाख्रा पालनका लागि बोका, विर वितरण गर्ने • कृतिम गर्भाधान मिसन कार्यक्रम सञ्चालनको लागि पशु प्राविधिकको थप व्यवस्थापन गर्ने • पोखरी निर्माणमा सहयोग गर्ने तथा माछा भुरा सहुलियत दरमा प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३ मा समावेश गरिएको छ ।

४.१.५.१ अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सम्पूर्ण कृषियोग्य जग्गाहरु पूर्ण सिंचित भै उत्पादन र उत्पादकत्वमा २०० प्रतिशत वृद्धि भएको हुनेछ । माछा, मासु, दुध र च्याउमा पालिका पूर्ण आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।

४.१.५.२ नतिजा/ सूचक

१. चक्रीय कृषि प्रणाली समेतको आधारमा पकेट क्षेत्रको थप विकास तथा कृषि क्षेत्रको विस्तार भई चैते धान विस्तार कार्यक्रमबाट धान उत्पादनमा ३० प्रतिशत, दलहन तथा तेलहन (तोरी) उत्पादनमा क्रमश ३०० र २०० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ साथै धान, तोरी, उखु, मकै र आलु बालीहरुको उत्पादनमा गाउँपालिका आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।

२. वडा स्तरीय सङ्कलन केन्द्रहरुबाट तरकारी सङ्कलन गरी १ मुख्य सङ्कलन केन्द्र हुदै विभिन्न बिक्रि केन्द्रहरु मार्फत विषादी न्युनिकरण गरिएका तरकारीहरुको विक्री वितरण आ.व. २०८०/०८१ शुरु भएको हुनेछ साथै योजना अवधिको ३ वर्ष भित्रमा तरकारी बालीहरुको न्युनतम बिक्रि मूल्य कायम गरी कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

३. ३० टन क्षमताको चिस्यान केन्द्र आ.व. २०८०/०८१ भित्र सञ्चालनमा आएको हुनेछ साथै प्रदेश तथा संघीय सरकारको सहयोगमा थप २ वटा चिस्यान केन्द्रहरुको निर्माण आवधिक योजना अवधि भित्र गरिने छ ।

४. तोरी, उखु र फलफुलको क्षेत्रविस्तार संगै विस्तार भएको मौरी पालन व्यवसाय बाट उत्पादित मह प्रशोधन गरी आ.व. २०८०/०८१ भित्र बजारीकरण गरिने छ ।

५. आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा ८ वटा बाख्रा फकेटहरु र ६ वटा बंगुर पकेटहरू व्यवसायिक रुपमा सञ्चालनमा आएका हुनेछन् साथै सम्पूर्ण गाई तथा बाख्रा फर्महरू हरियो घाँसमा आधारित भएका हुनेछन

६. नश्ल सुधार र व्यवस्थापनका लागि बाख्रामा २ वटा र बंगुरमा १ वटा व्यवस्थित श्रोत केन्द्रहरु सञ्चालनमा आएका हुनेछन ।

७. सम्पूर्ण गाउँपालिका क्षेत्र भित्र व्यवस्थित र सुधारिएका माछा तथा मासु पसलहरु सञ्चालनमा आएका हुनेछन्

८. गाउँपालिकाको सहजीकरण सम्पूर्ण व्यवसायिक कृषकहरुको कृषि ऋणमा पहुँच पुगेको साथै आर्थिक क्रियाकलापमा बढोत्तरी भएको हुनेछ ।

४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

१. प्रदेश तथा संघीय सरकारबाट निरन्तर सहयोग प्राप्त हुनेछ ।

२. महामारी तथा दैविक प्रकोपबाट हुने क्षतिमा कृषकहरुलाई क्षतिपूर्ति प्राप्त हुनेछ ।

४.१.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष (विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३)

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीक श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी	• गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • कृषि विकास शाखाका अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • कृषि विकास शाखा • सम्बन्धित कृषक तथा कृषि समूह २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• स्रोत र साधनको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • बजार सञ्चालनको अभाव • प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्री • मलखाद को अभाव • रोगनिरोधक औषधीको अभाव • उन्नत जातको विउ बिजन र नक्षको अभाव

४.२ सिंचाई

४.२.१ पृष्ठभूमि

कृषि कार्यलाई व्यवसायिक रुप प्रदान गर्न बार्है महिना सिंचाइको दिगो पूर्वाधार निर्माण विकास हुन अनिवार्य छ । नेपालको कुल २६ लाख ४१ हजार हेक्टर कृषि योग्य जमिन मध्ये करिव २२ लाख ६५ हजार हेक्टर जमिन मात्र सिंचाई योग्य रहेको छ । आ.व. २०७५/७६ को अन्त्य सम्ममा १४ लाख ७३ हजार हेक्टरमा सिंचाई सुविधाकालागि पूर्वाधार निर्माण भएको छ । यस गाउँपालिकाले बस्तुगत अवस्थाका आधारमा गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रेहका कुल ३३५५ हे. कृषियोग्य जमिन मध्ये ६५ प्रतिशत (२१८०.७५ हे.) जग्गा सिंचाई सुविधा प्राप्त भएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ठुला र साना गरी जम्मा ११० वटा कुलो सिंचाईहरु रहेका छन् । जम्मा सिंचित क्षेत्रमध्ये १५०० हे. कुलो

सिचाईबाट र ६८०.७५ हे. साना सिंचाई (मोटर बोरिङ्ग) बाट सिचाई भएको छ । साना सिंचाई कार्यक्रमका लागि गाउँपालिका, कृषि ज्ञान केन्द्र प्रदेश सरकार, स्थानीय संघ संस्था (सहारा नेपाल) र कृषकहरुको लागत साझेदारी रहेको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकालाई ५ वर्ष भित्रमा पूर्ण संचित नगर बनाउने कार्यक्रम अनुसार ठुलो सिंचाई विस्तार र मर्मतका कार्यक्रमहरु P_1 अन्तर्गत राखी कार्यक्रम तयार गरिएको छ । यसैगरी गाउँपालिका, प्रदेश सरकार, स्थानीय संघ संस्था र कृषकहरुको लागत साझेदारीमा साना सिंचाई (मोटर बोरिङ्ग) कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

शान्तिनगर गाउँपालिका सिचाई पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा देहाय बमोजिमका समस्या तथा चुनौती रेहका छन् ।

४.२.२.१ समस्या

अधिकांस सिचाई पूर्वाधार प्राकृतिक खोला तथा खोल्सी प्रणालीमा आधारित भएका कारण वर्षै भरि एकै प्रकारले सिंचाइको सुविधा पुग्न नसक्नु, वर्तमान सिंचाई प्रणालीको नियमित मर्मत संभार हुन नसक्नु, धेरै कुलो सिंचाईहरुमा पानी हेरालु र सामान्य सेवा शुल्क नराख्दा सानो मर्मत संभारमा समेत स्थानीय तह सक्षम पुग्नु पर्ने अवस्था रहनु, सिंचाई सुविधा पुग्ने जग्गा जमिनमा नियमित र अधिक जमिनको खण्डीकरण हुदै जानु, सतह सिचाइको श्रोत र भूमिगत श्रोतको समन्वयात्मक उपयोग हुन नसक्नु, वनजङ्गलको विनास र बाढी पहिरोका कारण पानीका श्रोतहरु सुक्दै हुँदै जानु, खोला जन्य निर्माण सामग्रीको दोहन बढ्दै जानु सिंचाई तथा जलउपयोगको दक्षता र विज्ञतामा कमी रहनु, सिंचाई आयोजनामा पर्याप्त लगानीको अभाव रहनु जस्ता समस्या विद्यमान रहेका छन् ।

४.२.२.२ चुनौती

भूमिगत जलभण्डार घट्दै जानु, निर्माणधिन योजना तथा आयोजना निर्धारित समय सिमा भित्र तोकिएकै लागतमा सम्पन्न गर्न कठिनाई रहनु, संघीय तथा प्रदेश सरकार र गाउँपालिका बीच योजनाको प्राथमिकता र लगानीको सुनिस्चिततामा ऐक्यवद्धता नहुनु, गाउँपालिकाको आन्तरिक आय न्यून रहेका कारण लगानीको भरपर्दो आधार निर्माण गर्न, विगत देखिने सञ्चालनमा रहेको सिंचाई प्रणालीको नियमित मर्मत संभार गर्न, ठुला प्रकृतिका सिंचाई योजना कार्यान्वयनमा ल्याउन, कृषि भूमिका कृषि कार्यकालागी संरक्षण गर्न, जलवायु परिवर्तनका कारण पानीको स्रोतको हुन सक्ने सम्भावित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न साथै उपलब्ध जश्रोतको पूर्ण सदुपयोग गरी कृषि कार्यलाई दिगो बनाउने कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने जस्ता कार्यमा यस गाउँपालिकाले चुनौतिको सामना गरिरहेको छ ।

४.२.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र थप ७०० हे. जग्गामा सिंचाई विस्तार गर्न सकिने अवस्था रहनु, कृषकहरुको माग र आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम हुन, सामान्य रुपमानै भए पनि सिंचाई कार्यक्रमका लागि स्थानीय संघ संस्था, कृषक र प्रदेश सरकारको साझेदारी गाउँपालिकालाई प्राप्त हुन, उपलब्ध जलश्रोतको बहूपयोग

सम्भावना रहनु, आवश्यक व्यवस्थापन गर्न सके दक्ष जनशक्ति स्वदेशमानै उपलब्ध रहनु, दिन प्रतिदिन नयाँ नयाँ प्रविधिको विकास र विस्तार हुँदै जानु स्थानीय ऐन कानून गाउँपालिका आफैले निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सक्ने व्यवस्था हुन कृषि कार्य र व्यवसायीक कृषि प्रणाली प्रति स्थानीयबासि जनसमुदायको रुची बढ्दै जानु, कृषिको व्यवसायिकिकरणमा सम्लग्न हुन निजी क्षेत्र समेत अग्रसर हुनु, सिंचाई पूर्वाधार निर्माण, विकास र विस्तारमा सम्बोधन तथा व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिका नीतिगत र संस्थागत रुपले तयार हुनु मर्मत संभार र स्तरोउन्नतीको पर्खाईमानै भएको भएता पनि करिव ११० वटा सिंचाई पूर्वाधार विगत वर्षबाटै सञ्चालनमा तथा निर्माणाधिन अवस्थामा रहनु र सिंचाई पूर्वाधार विकासमा स्थानीयबासि कृषक तथा कृषक समूहहरुको माग बढ्दै जानु यस क्षेत्रको विकासका सम्भावनाहरु रहेका छन् ।

४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

४.२.४.१ लक्ष्य

यस आवधिक योजना अवधिमा सम्पूर्ण कृषि योग्य जमिनहरूमा सिचाई सुविधा उपलब्ध गराई बालि साधनतामा २०० प्रतिशतले वृद्धि गर्नु

४.२.४.२ उद्देश्य

१. बालीको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु
२. बालीहरुको क्षेत्र विस्तार गर्न
३. आधुनिक कृषि पद्धतितर्फ कृषकहरुलाई आकर्षित गर्नु
४. कृषकहरुको आय वृद्धि गर्नु

४.२.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ४.१ र ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	सिंचाई विकास तथा व्यवस्थापन र प्रयोग सम्बन्धी स्थानीय ऐन नियम कार्यान्वयनमा ल्याउने	• सिंचाई स्रोत उपयोग तथा व्यवस्थापनकालागि गाउँपालिका स्तरीय ऐन कानून निर्माण गर्ने • सिंचाई पूर्वाधार र सेवा तथा सेवा व्यवस्थापनको यथार्थ विवरण अध्यावधिक गर्ने
२	सिंचाई गुरुयोजना तर्जुमा गरी सिंचाई प्रस्तावित सिंचाई योजना तथा आयोजनाहरु विकास एवं विस्तार गर्ने साथ नयाँ सिंचाई प्रविधिको विकास र विस्तार गरी कृषकहरुलाई	• सिंचाई पूर्वाधारको विकास र एकिकृत प्रणालीको दिगो व्यवथापन गर्न एकिकृत सिंचाई गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने • प्राविधिक, आर्थिक र वातावरणीय पक्ष बाट सम्भाव्य रहेका साना तथा भूमिगत साना सिचाई प्राथमिकताका साथ निर्माण, विकास र विस्तार गर्ने

	अभ्यस्त बनाउने	
३	सिचाई प्रणालीको विकास गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार र स्थानीय उपभोक्ता बीच समन्वय र साझेदारि विकास गर्ने	• अन्तर सरकार समन्वय संयन्त्रको निर्माण गरी प्रदेश र संघीय सरकार साथै छिमेकी गाउँपालिकाहरु सँग समन्वय र साझेदारी विकास गर्ने • प्रदेश सरकारको सहयोगमा गाउँपालिकाका समतल सम्भाव्य वडामा स्यालो तथा लिफ्ट सिंचाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
४	विद्यमान, निर्माणाधीन तथा भविस्यमा निर्माण हुने सिचाई पूर्वाधारको दिगो व्यवस्थापनकालागि उपभोक्ताको सार्थक सहभागिता गराउने साथै भूमिगत सिंचाई आयोजनाको दिगोपनकालागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयनता ल्याउने	• साना सिंचाई कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिने • सवै वडाका कृषि योग्य जमिनमा सिंचाईकालागि वर्षातको पानीको मात्र निर्भरताको अन्त्यकालागि अनुशुची २ मा प्रस्ताव भएका प्रथम प्राथमिकतामा परेका नया तथा पुराना सिंचाई पूर्वाधारको प्राथमिकताका आधारमा निर्माण विकास गर्ने साथै सञ्चालनमा रहेका वा विभिन्न कठिनाईका कारण नियमित सञ्चालन हुन रहेका वा विभिन्न कठिनाईका कारण नियमित सञ्चालन हुन नसकेका पुराना सिंचाई पूर्वाधारको मर्मत संभार र स्तरोउन्नती गरी कृषकहरुलाई सुलभ सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने • वर्तमान श्रोत र पूर्वाधार बाट सिंचाइको सुविधा पुग्न नसक्ने सवै क्षेत्रमा नवीनतम प्रविधि समेतका अन्य वैकल्पिक व्यवस्थाको खोजि गरी सिंचाईको सुविधा पुर्याउने
५	गाउँपालिका, सम्बन्धित सरोकारवाला उपभोक्ता, र जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने	• विद्यमान अवस्थामा यस गाउँपालिका भित्र कृषि बालिका पकेट क्षेत्र, तिनमा आधारित सेवा केन्द्र र कृषक समूहहरुको क्षमता विकास र विस्तारकालागि थप सहयोग गर्ने • पानीको उपयोग, उपादेयता र सदुपयोग, वितरण प्रणालीका बारेमा उपभोक्ता क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने • पर्याप्त पानीको उपयोगका कारण कृषि उपजमा हुने पौस्टिक तत्वको गुणस्तर र वृद्धिमा हुने प्रभावका बारेमा स्थानीय कृषक र कृषक समुहलाई तालिम प्रदान गर्ने

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३ मा समावेश गरिएको छ ।

४.२.५.१अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको सम्पूर्ण कृषि योग्य जमिन ससिंचित भएको हुनेछ ।

४.२.५.२ नतिजा/सूचक

१. आवधिक योजना अवधिको प्रथम वर्ष भित्र सिंचाई पूर्वाधारको र सिंचाई प्रणालीको विकास सम्बन्धी स्थानीय ऐन कानून निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ साथै जमिन बाझों राख्ने प्रवृतिको अन्त्य भएको हुनेछ ।

२. आवधिक योजनाको दोस्रो वर्ष भित्र सिंचाई गुरु योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

३. हाल २१८०.७५ हे. जग्गा सिंचित रहेकोमा योजनको अन्त्य सम्ममा थप ७०० हे. जग्गामा सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ ।

४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

सहज रुपमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र व्यवस्थापन भएको हुनेछ साथै प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव न्यून रहेको हुनेछ ।

४.२.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष (बिस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३)

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	सिंचाई पूर्वाधार विकास	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका	१. पमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • कृषि विकास शाखा • सम्बन्धित कृषक तथा कृषि समूह उपभोक्ता समिति	• स्रोत र साधनको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव

		• स्थलगत अवस्था • कृषि विकास शाखाका अभिलेख • गाउँपालिकाको वेभसाइट • उपभोक्ता समितिका अभिलेख • सञ्चारका श्रोत	२. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संधीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• निर्माण सामग्री • प्राकृतिक प्रकोप

४.३ पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा

४.३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल प्राकृतिक सुन्दरताले भरिपूर्ण रहेको छ । नेपालको हकमा पर्यटन विकास अर्थतन्त्रको विकास र आर्थिक समृद्धि निर्माणको एक प्रमुख र उच्च सम्भावना बोकेको क्षेत्र हो । नेपालका अद्धितीय प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा र विविधताका कारण कोभिड १९ को अवधि बाहेक अवधिमा पर्यटकहरु आगमन र बसाई वर्षेनि बढ्दो अवस्थामा रहेको छ । पर्यटन विकासकालागी अनुकुल मौषमी वातावरण, हिमाल प्राकृतिक सुन्दरता, धार्मिक पर्यटकीय गन्तब्य तथा मौलिक सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदा नेपालका प्रचुर सम्भावना बोकेका क्षेत्र र स्थान हुन ।

शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र ठुला साना गरेर ३४ वटा मठमन्दिरहरु रहेका छन् । यसै गरी ३ वटा पोखरीहरु र १ वटा सिमसार क्षेत्रहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र निजी स्तरबाट र स्थानीय स्तरबाट संचालित १४ वटा पार्कहरुले पर्यटकीय विकासको सम्भावना बोकेको छन् । यस गाउँपालिका भित्र ठुला र साना गरी जम्मा १५ वटा सामुदायिक वनहरू, पोखरी र सिमसारहरु प्राकृतिक सम्पदा रुपमा रेहका छान ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

४.३.२.१ समस्या

शान्तिनगर गाउँपालिका मध्यम स्तरको पर्यटकीय विकासको सम्भावना बोकेको गाउँपालिका भएतापनि पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारकालागि पर्याप्त लगानीको स्रोतको अभाव रहनु, पर्यटकीय क्षेत्रको बस्तुगत अभिलेख तयार नहुनु, पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण नहुनु, यस गाउँपालिका भित्र पर्यटन विकासको क्षेत्रमा पर्यटन उपज र क्रियाकलापको अपेक्षित विकास र विविधिकरण हुन नसक्नु, विद्यमान सिमसार क्षेत्र तथा पोखरीहरु आकर्षक तथा भौतिक पूर्वाधार युक्त नहुनु, पर्यटन पूर्वाधारको सौन्दर्यकरण, विकास र व्यवस्थापन हुन नसक्नु धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा

निजी क्षेत्रको सहभागितालाई प्रभावकारी बनाउन नसक्नु, पयर्टन क्षेत्रको विकासमा उद्यमसिलतालाई जोड्न नसक्नु, यस क्षेत्र बाट प्राप्त लाभलाई न्युयोचित वितरण गर्न नसक्नु पर्यटकीय गतिविधि प्रविधिमैत्री नहुनु साथै गाउँपालिकाबासीहरुलाई गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रेहका पर्यटकीय क्षेत्रहरुको बारेमा जानकारी नहुनु तथा विद्यमान पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार नहुनु यस क्षेत्रका समस्याको रुपमा रेहका छन् ।

४.३.२.२ चुनौती

आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुलाई आकर्षित गर्ने तरिका ठुला धार्मिक स्थलहरु शान्तिनगर/भूबनोट पार्कहरु लगायत अन्त्य पर्यटकीय क्षेत्रहरु नहुनु लगायत पर्यटन पूर्वाधारको यथोचित विकास र विस्तार गर्न, आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकको बुझाई सम्म सूचना सम्प्रेषण गर्न, पर्यटकीय क्षेत्रको सेवा र सुविधा विस्तार गर्न, पर्यटन क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षक गर्न, पर्याप्त श्रोत र साधनको व्यवस्था गर्न, गुणस्तरीय पर्यटकको आगमनलाई आकर्सित गर्न, दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्न चुनौती रेहको छ ।

४.३.३ सम्भावना तथा अवसर

पर्यटन विकास बहुआयामिक, बहु प्रकृति र बहु स्वरुपको साथै मनोरंजन र आर्थिक विकास सँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो । पर्यटन विकास र विस्तारलाई आर्थिक समृद्धिको महत्वपूर्ण अङ्गको रुपमा स्वीकार गरी तिनै तहका सरकारले उच्च प्राथमिकतामा राख्नु, शहरी क्षेत्रबाट नजिक रहेको वडा नं. ३ मा रहेको वस्तिखोला छहरा लाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने, निर्माणाधिन पातेटाकुरा ग्रीन पार्कलाई व्यवस्थित पर्यटकीय क्षेत्र साथै पिकनिक स्पोटको रुपमा विकास गर्न सकिने, ग्रामिण शक्ति पिठलाई धार्मिक पर्यटनसँग जोड्न सकिने, बौद्ध गुम्बा चिराघाट र धनौर शिवालय मन्दिर, हरियाली सामुदायिक वन भित्र रहेको सिमसार क्षेत्र, वडा नं. ४ को शिव मन्दिर मन्दिर साङ्बेद संस्कृति शिक्षालाई र बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहु सांस्कृतिक संग्रहालय सहितको दाङ्ग नाटकीय घर बिचको पर्यटकीय कोरिडोर (सम्बन्ध) निर्माण गर्न सकिने जस्ता नयाँ नयाँ पर्यटन गन्तब्यका स्थलहरुको पहिचान हुँदै जानु, आन्तरिक पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनमा निजी क्षेत्र सहभागी हुन तयार देखिनु यस क्षेत्रको विकासमा स्थानीयबासि र सरोकारवालाको चासो बढ्नु जैविक विविधता र प्राकृतिक सुन्दरता युक्त स्थलहरुको विकास गर्न सकिने जस्ता सम्भावना रहेको कारण यस गाउँपालिकालाई पर्यटन विकासको माध्यम बाट आन्तरिक आय बढाउँन् सकिने अवसर समेत रहेको अवस्था छ ।

४.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

४.३.४.१ लक्ष्य

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका शान्तिनगर मन्दिर गरी पर्यटकीय क्षेत्रहरुको विकासका साथमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन बजारमा शान्तिनगर गाउँपालिकाको पहिचानलाई स्थापित गरी गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणको महत्वपूर्ण अङ्गको रुपमा विकास गर्नु ।

४.३.४.२.उद्देश्य

१. गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय क्षेत्रहरुको पहिचान र विकास गर्नु
२. धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय महत्वका क्षेत्रहरुको विकास र सम्बर्द्धन गर्नु
३. पहिचान भएका समेतका पर्यटकीय स्थलहरुमा आवश्यक पर्यटन पूर्वाधार विकास गरी आन्तरीक र बाह्य पर्यटकको आगमनलाई बढाउनु
४. पर्यटकको संख्यामा वृद्धि, बसाई समयको विस्तार बाट आन्तरीक कृषि उत्पादनको खपत सँग आवद्ध गरी गाउँपालिकाको आतारिक आय आर्जनको महत्वपूर्ण अङ्गको रुपमा स्थापित गर्नु
५. पर्यटन क्षेत्रको विकास बाट प्राप्त लाभलाई स्थानीयबासीको पहुँच सम्म पुग्ने सहज वातावरणको विकास गरी लाभको वितरण समन्यायिक बनाउनु

४.३.४.३ रणनीति कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ४.१ र ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र. सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	आवश्यक स्थानीय ऐन कानून निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	• पर्यटन विकासकालागी गाउँपालिका स्तरीय ऐन कानून निर्माण गर्ने • पर्यटकीय स्थल र क्षेत्रको यथार्थ विवरण अध्यावधिक गर्ने
२	एकिकृत पर्यटन विकास गुरु योजना तयार गुरुयोजना बद्ध विकासको थालनी गरी	• पर्यटन को सम्भावना बोकेका धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्र, प्राकृतिक सुन्दरताले भरिएको स्थल, सिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद जस्ता सम्भाव्य सवै क्षेत्र समेटेर एकिकृत पर्यटन विकास गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने
३	स्थानीय स्वदेशी तथा विकास साझेदारको लगानी आकर्सित र प्रोत्साहन गर्ने साथै सार्वजनिक, निजि, सहकारी तथा सामुदायिक साझेदारीको विकास गरी सिमसार तथा पार्क र मनोरंजन स्थल निर्माणको विकास र व्यवस्थापन बाट पर्यटन गन्तब्य केन्द्रको रुपमा स्थापित गर्नु	• गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सम्पूर्ण ऐतिहासिक मठ मन्दिर, गुम्बा, चर्च लगायत अन्य धार्मिक क्षेत्रहरु समेट्ने गरी एकिकृत धार्मिक तथा सांस्कृतिक विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने • मठ, मन्दिर, पार्क, पिकनिक, स्पोर्ट, पोखरी आदि पर्यावरणसँग सम्बन्धित रहने हुँदा गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रहेका ऐतिहासिक तथा सिमसारहरु संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • शान्तिनगर गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रहेका धार्मिक, ऐतिहासिक र सांस्कृतिक सम्भावना बोकेको पर्यटकीय क्षेत्रहरुको पहिचान गरी hand book र e-book मार्फत स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरमा प्रचार प्रसार गर्ने

		• पर्यटकीय पार्कहरु निर्माण तथा सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने • श्रोत व्यवस्थापनकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै स्थानीय, राष्ट्रिय साथै अन्तराष्ट्रिय सहयोगी र साझेदारहरु सँग समन्वय गर्ने • ऐतिहासिक महत्वको मठ मन्दिर सम्म सहज आवागमनकालागि सम्भाब्य सडक पूर्वाधार समेतका अन्य पर्यटक क्षेत्र निर्माण विकासकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहयोग र छिमेकी गाउँपालिकाहरुको संयुक्त समन्वय, साझेदारी तथा व्यवस्थापनमा बृहत्तर पर्यटन विकास कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने
४	पर्यटकीय उपजलाई मूल्य शृङ्खला सँग आवद्ध गरी यस क्षेत्रको लाभलाई सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासीको पहुँच सम्म पुर्याउने	• पर्यटन उपजको विकासमा स्थानीय श्रोत र साधनलाई प्रोत्साहन गर्ने • पर्यटकीय क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिका र स्थानीय समुदाय साझेदारीको विकास गर्ने • समुदाय स्तरमा सामुदायिक होम्स्टे समेतको विकास गरी स्थानीय विशेषता सहितको पर्यटकीय गन्तब्य स्थल व्यवस्थापन गरी यस क्षेत्रको लाभ स्थानीय टोल बस्ती सम्म पुर्याउने • स्थानीय कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनलाई पर्यटन विकास संग आवद्ध गर्ने • जैविक विविधता सहितका वनजङ्गललाई पर्यटक मनोरंजन स्थलको रुपमा विकास गर्ने

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीक श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं ४.३ मा समावेश गरिएको छ ।

४.३.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक तथा पर्यावरणीय दृष्टिकोणबाट महत्वपूर्ण रहेका सम्पूर्ण क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्न एकिकृत गुरु योजना बनि कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ साथै गरुयोजना बमोजिम कार्यक्रमको माध्यम बाट गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमय गणनायोग्य योगदान पुगेको हुनेछ ।

४.३.५.२ नतिजा/सूचक

१. ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक क्षेत्र तथा स्थल समेत समेटिने गरी स्थानीय ऐन तथा एकिकृत पर्यटन विकास गुरु योजना भएको हुनेछ
२. आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा थप १ वटा सिमसार क्षेत्रहरु, ३ वटा धार्मिक तथा पौराणिक पोखरीहरु र अन्य धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण पुरा भएको हुनेछ साथै आवधिक योजनाको अन्तिम सम्ममा प्रतिवर्ष पर्यटन आगमन १ लाखको हाराहारीमा पुगेको हुनेछ ।
३. आन्तरिक आयमा यस क्षेत्रको योगदान करिब सुन्यको अवस्थामा रहेकोमा यस आवधिक योजना अवधिमा गाउँपालिकाको कुल आन्तरिक आयमा ३ देखि ५ प्रतिशतको योगदान पुगेको हुनेछ साथै यस क्षेत्र बाट यस गाउँपालिकामा २०० जनाले प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा रोजगारी प्राप्त गरेको हुनेछन ।

४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

पर्यटन क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागितामा वृद्धि भएको हुनेछ । प्राकृतिक विपत्तीमा कमी आएको हुनेछ । श्रोत र साधनको पर्याप्तता रहेको हुनेछ ।

४.३.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष (विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३)

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनामा आईपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	पर्यटन विकास	• गाउँपालिकासभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • आर्थिक विकास शाखाका अभिलेख • गाउँपालिकाको	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • आर्थिक विकास शाखा • सम्बन्धित पर्यटन क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्ति साथै निजी तथा सामुदायिक संघ संस्था २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यक्रम	• स्रोत र साधनको आभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव • निर्माण सामग्री

		वएभसाइट • पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समितिका अभिलेख • सञ्चारका श्रोत	• संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र तथा समुदाय	• प्राकृतिक प्रकोप • विद्यमान ऐन कानून

४.४ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति

४.४.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक विकासको प्रमुख आधारको रुपमा विश्व बजारमा स्थापित रहेको उद्योग, व्यापार, व्यवसायले विश्व आपूर्ति व्यवस्थापनमा समेत ठुलो प्रभाव पारेको छ । विश्व बजारमा भईरहेको तिब्र औद्योगिकिकरण, उत्पादनका साधनको रुपमा विश्व बजारमा उपलब्ध सिप, पूँजी र प्रविधिको उपयोग गरी प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका बस्तुको उत्पादन, आन्तरिक उपभोग र स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय बजारमा प्रवेश जस्ता विषयवस्तुले नेपालको समग्र व्यापार घाटा कम गर्न र स्थानीय उत्पादनमा तिनै तहका सरकार क्रमश आत्म निर्भर हुने मात्र नभई सवाल र दिगो राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सकिन्छ । नेपालको संविधानले अर्थतन्त्रको विकासकालागि उद्योग धन्दा र स्रोत साधनको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी नेपाली कच्चा पदार्थ, श्रम र शिपमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिने र राष्ट्रिय हित अनुकुल आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने गरी औद्योगिक पूर्वाधार विकासमा प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने राष्ट्रिय हित अनुकुल निर्यात प्रवर्द्धन आयात व्यवस्थापन गर्ने, प्रत्यक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय बस्तु र सेवा प्राप्त गर्ने हक र गुणस्तरहिन बस्तु र सेवाबाट क्षति पुगेको व्यक्तिलाई कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुने जस्ता संबैधानिक व्यवस्था गरेको छ । नेपालको हकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल गार्हस्थल उत्पादनमा द्धितिय क्षेत्रको योगदान १०० प्रतिशत र उत्पादनमुलक उद्योग क्षेत्रको योगदान ५.६ प्रतिशत रहेको छ भने कुल राष्ट्रिय रोजगारीमा यस क्षेत्रको योगदान ८.१ प्रतिशत रेहको छ भने थोक तथा खुद्रा व्यापारको अंस कुल गार्हस्थ उत्पादनमा १४.४ प्रतिशत रहेको छ । बस्तु व्यापारको आयात निर्यात अनुपात १:१४.४ र व्यापार घाटा कुल गार्हस्थ उत्पादनको अनुपातमा ३८.१ प्रतिशत रहेको छ । उच्च मूल्य भएका बस्तुको आयात उच्च रहेको छ भने कृषि जन्य र कम मूल्य भएका बस्तु मुख्य रुपमा निर्यात भएका छन् ।

शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र हाल विभिन्न क्षेत्रहरुमा साना तथा घरेलु गरी ३१ वटा उद्योगहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । यसका साथै गा.पा.को वडा नं. ३ र ४ लाई औद्योगिक क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने नगरको नीति अनुसार उक्त क्षेत्रमा विभिन्न प्रका रका उद्योगहरु सञ्चालनमा आएका छन् । उक्त उद्योगहरुले गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रोजगारीका अवसरहरु निर्माण गरिरहेको छन् । उक्त क्षेत्र बाहिर पनि कृषि तथा पशुजन्य उद्योगहरुका साथै अन्य उद्योगहरु सञ्चालनमा आएका छन् । यो गाउँपालिका माडी क्षेत्रको कृषिजन्य उत्पादनहरुको मुख्य व्यापारिक केन्द्र रहेको हुँदा प्रशस्त मात्रामा

कृषिजन्य उद्योग तथा प्रसोधन केन्द्रहरु सञ्चालनमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । संचालित साना तथा ठुला उद्योगहरुले ठुलो परिमाणमा रोजगारीका अवशरहरुको सिर्जना गरिरहेका छन् । उक्त उद्योगहरुले निर्यातयोग्य सामग्रीहरुको उत्पादन गर्नुका साथै निर्यातमा समेत सहयोग गरिरहेका छन् । यस गाउँपालिका भित्र दाल चामल तथा किराना पसल, लत्ता कपडा पसल, माछा मासु पसल भाडाकुडा पसल, सुनकागहना पसल समेतका ५८ वटा पसल व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका अवस्था छ भने पर्यटन विकासमा समेत सहयोग पुर्याउने चिया खाजा समेतका साना तथा मझौला स्तरका समेत गरी कुल ९ वटा होटल व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका छन् । यसै गरी आर्थिक विकासमा योगदान दिने गरी २ वटा बैंक वित्तीय संस्था, ३ वटा लघुवित संस्था साथै बचत तथा ऋण सहकारी संस्था ३ वटा बहुउद्धेसिय सहकारी संस्था २ वटा र कृषि सहकारी संस्था ११ वटा सञ्चालनमा रहेको अवस्था छ ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

४.४.२.१ समस्या

उद्योगको स्थापना र विकासका लागि पूर्वाधार युक्त औद्योगिक ग्रामको व्यवस्था नहुनु, उद्यमशिल सोचको विकास हुन नसक्नु, उत्पादनशिल क्षेत्र र उद्योगमा पूँजी परिचालन र लगानी कम हुनु, स्थानीय औद्योगिक उत्पादनहरुको लागत प्रतिस्पर्धि गुणस्तरीय र निर्यातयोग्य हुन नसक्नु, स्थानीय स्तरमा हुने लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धनमा पूँजी, सिप, कच्चा पदार्थ र प्रविधिको संयोजना गराउन निजी क्षेत्रले नेतृत्व लिन नसक्नु, औद्योगीकिकरणमा नविन प्रविधि र उपकरणहरुको प्रयोगमा कमी हुनु, अल्पकालीन मुनाफाकालागि आयात व्यापारमा व्यवसायीहरु आकर्षित हुनु साथै सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक र सहकारी साझेदारीले मुर्तरुप लिन नसक्नु, ठुला उद्योग, मझोला उद्योग, घरेलु उद्योग तथा लघु उद्योग सम्बन्धी नितिगत स्पष्टता नहुनु, घरेलु तथा लघु उद्यमहरुलाई संरक्षण गर्ने कार्यक्रमहरु स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन नहुनु, लघु उद्यमका लागि कर्जा प्रक्रिया झन्झटिलो हुनु, उद्यम तथा उद्यमशिलता विकास र प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रयाप्त तालिमहरुको व्यवस्था नहुनु उद्योग धन्दाको विकासमा देखिएका मूल समस्याहरु रहेका छन् ।

उपभोग्य सामग्री र विलासिताका सामानको माग उच्च हुनु साथै यसलाई धान्नेगरी आन्तरिक उत्पादन बढ्न नसक्नु, कृषि क्षेत्रलाई यान्त्रीकरण, औद्योगीकरण तथा व्यवसायिकीकरण गर्न नसकेका कारण यस क्षेत्रको उत्पादन क्षमतामा अपेक्षाकृत बढोत्तरी हुन नसक्नु, कृषि जन्य बस्तुको आयातमा दिन प्रतिदिन वृद्धि हुदै जानु, स्थानीय उत्पादन शृंखलामा अग्र र पृष्ठ सम्बन्ध स्थापित तथा विकास हुन नसक्नु, तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षेत्रका बस्तु तथा सेवाक क्षेत्रको अपेक्षित विकास र मूल्य अभिवृद्धि हुन नसक्नु, औद्योगिक लगानी भन्दा आयात व्यापारमा लगानी आकर्षित हुनु जस्ता समस्या रहेका छन् ।

अत्यावश्यक बस्तु तथा सेवा सहज रुपमा उपलब्ध हुन नसक्नु, खाद्य पदार्थमा हुने मिसावट, ठगि, कालोबजारी कार्टेलिङ र सिन्डिकेट जस्ता विकृतिका कारण स्थानीय बजारमा कृतिम अभाव सिर्जना हुनु, अनावश्यक रुपमा अनुपयुक्त समयमा मूल्य बृद्धि हुनु, खाद्य भण्डार तथा चिस्यान केन्द्रको अभाव रहनु गाउँपालिकाको भौतिक तथा संस्थागत क्षमता अपेक्षाकृत सुधार भई नसक्नु, गाउँपालिका क्षेत्रमा

उत्पादन हुने अतिरिक्त खाद्य बस्तुको सङ्कलन, भण्डारण र निकासीकालागि उचित व्यवस्थापन गर्ने निर्यात प्रवर्द्धनको उपयुक्त संयन्त्रको विकास भई नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा देखिएका छन् ।

४.४.२.२ चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र पूर्वाधारयुक्त औद्योगिक ग्रामको स्थापना र विकास गर्न, छरिएर रहेका लघु, घरेलु तथा साना उद्योगलाई औद्योगिक ग्राम भित्र लैजान, औद्योगिक विकासमा लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरी तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमताका साथ लगानी आकर्षक गर्न ठुला उद्योगहरुमा स्थानीय कामदारहरुलाई रोजगारीको सुनिस्चितता गर्न साथै विश्वब्यापिकरणले सिर्जना गरेको द्विपक्षीय र बहुपक्षीय व्यापार सम्झौता बमोजिमका मापदण्ड पुरा गरी गाउँपालिका स्तरमा उत्पादन भएको औद्योगिक उत्पादनलाई विश्व बजारमा प्रवेश योग्य गुणस्तरको बनाउन चुनौती रहेको छ । व्यापारिक क्षत्रको हकमा यस क्षेत्रभित्र विकसित हुँदै गरेका अन्य व्यापारिक हवहरु सँग सहज प्रतिस्पर्धाको वातावरण सृजना गर्न, स्थानीय उत्पादनको उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी सहज रुपमा व्यापार क्षत्रमा प्रवेश गर्न, स्थानीय स्तरमा रहेका लघु तथा घरेलु उद्योग बाट उत्पादित बस्तुमा मापदण्ड बमोजिमको लेवलिङ, ब्राड़ीङ गरी गुणस्तरीयता वृद्धिका साथ विश्व बजारमा सहज प्रवेशको वातावरण तयार पार्न, यातायात पूर्वाधारको अभावका कारण माग बमोजिम बजार सम्म बस्तुको पहुँच नियमित र प्रभावकारी रुपमा स्थापित गर्न समेत चुनौती रहेको छ । यसै गरी नियमित र प्रभावकारी रुपमा बजारको अनुगमन गरी उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्न, कृतिम अभाव, चुहावट, अस्वभाविक मूल्य वृद्धि, कार्टेलिङ र सिण्डीकेटको अन्त्य गर्न, दैनिक उपभोग्य बस्तुको सहज आपूर्ति र खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभूति कायम राख्न समेत चुनौतिको रुपमा रहेका छन ।

४.४.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिकाका सवै वडामा सडक संजाल निर्माण हुदैं जानु, स्थानीय स्तरमा उत्पादित कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनलाई औद्योगिक उत्पादनको कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गर्न सक्ने अवस्था रहनु, आर्थिक विकासको ऐजेण्ड सबैको साझा प्रतिवद्धताको विषयको रुपमा स्थापित हुनु लचिलो श्रमनीति तथा संघीय र प्रदेश सरकार एकद्धार प्रणाली प्रति प्रतिवद्ध रहनु, नेपाल अन्तरास्ट्रिय तथा क्षेत्रीय संगठनहरुमा आवद्ध रहनु, तिनै तहका सरकार बाट लगानीमैत्री वातावरणकालागि नीति तथा कानूनको निर्माण गर्ने कार्यले तिब्रता पाउनु, स्वदेशी तथा विदेशी व्यापारलाई सन्तुलित अवस्थामा राख्ने प्रयास हुनु रोजगार योग्य जनसंख्या गाउँपालिका भित्रै उपलब्ध रहनु, देशभित्रै उत्पादित बस्तुको उपयोगमा तिनै तहका सरकारको चासो र सरोकार रहनु गाउँपालिका स्तरमा व्यापारिक क्षेत्रको विकास क्रमिक रुपले विस्तार हुँदै जानु, बिगतको तुलनामा खाद्य तथा पोषण सचेतनामा अभिवृद्धि भई स्थानीय र प्राङ्गारिक उत्पादनका बस्तुहरु प्रति उपभोक्ताको रुची वृद्धि हुदै जानु, संघीय तथा प्रदेश सरकारले स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गरी कृषि उत्पादनमा आत्म निर्भर हुने नीति अवलम्बन गर्नु, तिनै तहका सरकार आपूर्ति अनुगमनमा अग्रसर रहनु साथै उपभोक्ताको हक हित संरक्षणको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको जिम्मामा रहनु, देशका विभिन्न स्थानमा प्राङ्गरिक मल उत्पादन गर्ने उद्योगहरु स्थापित हुँदै जानु, यस पालिकामा समेत प्राङ्गारिक मलको

उत्पादन र उपयोगमा स्थानीय कृषकको अभिरुची वृद्धि हुँदै जानु यस क्षेत्रको विकासका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

४.४.४.उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

४.४.४.१ लक्ष्य

योजना अवधि भित्रमा थप ५० वटा घरेलु तथा साना उद्योगहरुको दर्ता तथा सञ्चालन, २०० पसल तथा व्यवसाय गरी साथै व्यापार व्यवसायको क्षेत्रगत पहिचान गरी उक्त क्षेत्रहरुमा उद्यमशिलता र व्यापार, व्यवसाय र निर्यात प्रवर्द्धन तालिम प्रदान गरी वर्तमान निर्यातको अवस्थालाई सत प्रतिशत वृद्धि गर्ने ।

४.४.४.२ उद्देश्य

१. साना तथा निम्न आय भएका परिवारहरुलाई लघु तथा घरेलु उद्योग कार्यक्रममा समावेश गरी रोजगारी श्रीजनाका साथ आय वृद्धि गर्ने ।
२. गाउँपालिका क्षेत्र भित्र खाद्यान्न, आधारभुत उपभोग बस्तु र तुलनात्मक लाभको बस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी निर्यात योग्य क्षमताको विकास गर्ने
३. उद्योग, व्यापार र व्यवसायका क्षेत्रमा लगानीमैत्री वातावरणको विकास गरी पालिका स्तरमा उत्पादित बस्तु तथा सेवाको राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय मूल्य शृङखला आवद्धता स्थापित गर्ने
४. गाउँपालिकाबासिलाई खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभुती गर्नु, सबै प्रकृतिका उपभोग्य बस्तुको सहज र पर्याप्त आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु साथ बजार प्रणालीलाई उपभोक्ता मैत्री र जिम्मेवार बनाउनु

४.४.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ४.१ र ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	औद्योगिक, व्यापारिक तथा सहज आपूर्ति व्यवस्थापन र विकासकालागि नीतिगत व्यवस्था संस्थागत तथा प्रक्रियागत सुधारका साथ आवश्यक स्थानीय ऐन कानून निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	• उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने साथै गाउँपालिका स्तरीय औद्योगिक तथा व्यापारिक विकास र प्रवर्द्धन ऐनको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने • अनौपचारिक क्षेत्रको कारोबारलाई औपचारिक क्षेत्र अन्तर्गत ल्याई गणनायोग्य बनाउने • उद्योग तथा व्यापार क्षेत्रको विकासकालागि सम्बन्धीत उद्योगि तथा व्यवसायीलाई व्यवस्थापकीय ज्ञान र सिप प्रदान गरी व्यवसायिक क्षमता विकास गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना र विकासका साथै संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न साथै उत्पादित बस्तुको बजारीकरण, रोजगारी सृजना र गरिवी

		निवारण जस्ता कार्यमा संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार सँग सहकार्य गर्ने • लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • विधुतिय पूर्वाधारको विकास गरी औद्योगिक उत्पादनको लागत न्यूनीकरण गर्ने
२	औद्योगिक विकास गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	• औद्योगिक विकास र विस्तारलाई प्रमुख प्राथमिकतामा राखी औद्योगिक विकास गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने • स्थानीय स्तरमा उद्योग दर्ता प्रक्रियालाई सहज र सरल बनाउने
३	आवश्यक न्युनतम र आधारभुत सुविधा सहितको औद्योगिक ग्रामको निर्माण विकास गरी उद्योगको स्थापना, विकास र व्यवस्थापन बाट औद्योगिक उत्पादनको विविधिकरण गर्ने साथै स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना र विकासमा सार्वजनिक-निजि-सहकारीमा लगानी परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने	• औद्योगिक ग्राम तथा वडा स्तरीय पकेट औद्योगिक ग्रामको स्थापनाकालागि क्षेत्र निर्धारण गर्ने • रोजगारमूलक ठुला उद्योगहरुको स्थापना र विकासमा सहुलियत पूर्ण मापदण्ड निर्धारित गरी विशेष आकर्षक गर्ने • निर्धारित औद्योगिक ग्राममा विधुत, सडक, खानेपानी लगायतका पूर्वाधारको व्यवस्थापन गरी उद्योगको स्थापना र सञ्चालन गर्ने सुरक्षित वातावरण तयार गर्ने • औद्योगिक ग्राम कार्यान्वयनमा नआउदाका बखत सम्म सम्भाव्य बजारमा दुग्ध पदार्थ प्रशोधन केन्द्रको स्थापना र विकास गर्ने • पशुबधस्थल स्वस्थ र सुरक्षित मासु उत्पादन र बिक्रि वितरणकालागि सुरक्षित स्थानको पहिचान र छनोट गरी पशुबधस्थल तथा बिक्रि कक्षहरुको निर्माण गरी वा गराई सुरक्षित र स्वस्थ मासु उत्पादन तथा बिक्रि वितरणको सुनिस्चितता गर्ने • पशुपालन स्थलमा गोबरग्यास प्लान्ट स्थापना गरी उर्जाको समेत व्यवस्थापन गर्ने • विभिन्न स्थानमा छरिएर रहेका उत्पादनमुलक घरेलु तथा साना उद्योगलाई औद्योगिक ग्राममा स्थानान्तरण कालागि प्रोत्साहन गर्ने • निश्चित मापदण्ड तयार गरी रोजगारमूलक, अधिक मात्रामा स्थानीय कच्चा पदार्थको प्रयोग गरी निर्यातमुखी र गुणस्तरीय उद्योग स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने उद्योगकालागि ५ वर्ष सम्म स्थानीय कर तथा राजश्वमा

		५०% छुट सहित आवश्यक सहुलियत प्रदान गर्ने साथै सम्बन्धित उद्योगीलाई सम्मान प्रदान गर्ने • फलफुल, दुग्ध पदार्थ तथा मासु जन्य परिकार बनाउने उद्योग सञ्चालनकालागि साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • लघु तथा घरेलु उद्योग उद्यमशिलता तालिमहरु सञ्चालन गर्ने • प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना र विकासमा सार्वजनिक-निजि-सहकारी साझेदारीमा लगानी गर्ने वातावरण विकास गर्ने
४	व्यापार क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र व्यवस्थापन बाट आपूर्ति व्यवस्थालाई पर्याप्त, गुणस्तरीय र उपभोक्ता मैत्री बनाउने	• औद्योगिक उत्पादनको सहज बजारीकरणकालागि आवश्यक सहयोग गर्न निजी क्षेत्रको समेत सहभागिता शान्तिनगर निर्यात तथा बिक्रि प्रवर्द्धन केन्द्रको स्थापना, विकास र सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने • स्थानीय बजार केन्द्रहरुको न्युनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास गर्ने • आधुनिक र अत्याधुनिक प्रविधिको खोजि र व्यापार विस्तारकालागि गाउँपालिकाले विशेष दुतको भुमिका निर्वाह गर्ने • बजार सूचना संजालको स्थापना र व्यवस्थापन गर्ने • पुरानो बजारको रुपमा स्थापित भई विद्यमान अवस्था सम्म सञ्चालनमा रहेका बजार केन्द्रहरुलाई प्राथमिकताका आधारमा सेटलाइट स्मार्ट ग्रामिण बजारको रुपमा निर्माण विकास सहितको दिगो व्यवस्थापनकालागि जग्गाको व्यवस्थापन साथै सुविधा सम्पन्न एकिकृत बजार सेडहरु, खानेपानी, शौचालय, प्रतिक्षालय लगायतका आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने • आवश्यक जग्गा जमिनको व्यवस्थापन सहितको खाद्य प्रशोधन केन्द्र, खाद्य पदार्थ (धान, चामल, गहुँ, मकै तथा दलहन आदि) को भण्डारण को व्यवस्था गर्ने • कोल्ड स्टोरेज, एकिकृत सपिङ्ग सेन्टर, खरिद बिक्रि केन्द्र जस्ता पूर्वाधार निर्माणकालागि निजी क्षेत्र तथा साझेदार र सहयोगी संस्थालाई बिशेष सहुलियत प्रदान गर्ने • सार्वजनिक निजी साझेदारी, सामुदायिक निजी साझेदारी,

		सार्वजनिक सामुदायिक निजी साझेदारी जस्ता विधि र प्रक्रियालाई विशेष प्राथमिकतामा राखी कार्यविधि समेत निर्माण गर्ने • निजी क्षेत्रबाट प्रवर्द्धित हुने र भएका आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रलाई विशेष सहुलियत र सुविधा उपलब्ध गराउने
५	गाउँपालिका स्तरमा रहेका तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमताका बस्तु तथा सेवाहरुको थप पहिचान गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धिका साथ आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन कार्यमा नेतृत्व प्रदान गर्ने	• निर्यात व्यापार अभिवृद्धि गर्न अन्य गाउँपालिका, प्रदेश तथा संघीय सरकार सँग समन्वयात्मक कार्यप्रणालीको विकास गर्ने • गाउँपालिका स्तरमा सम्भावना रहेका उच्च मूल्य अभिवृद्धि हुने कृषि तथा पशुपन्छी जन्य उत्पादनको निर्यात प्रवर्द्धनकालागि पालिका स्तरीय निर्यात प्रवर्द्धन केन्द्र सञ्चालनमा ल्याउने • प्रत्यक्ष रुपमा स्थानीयबासीको स्वास्थ्यमा असर गर्ने प्राकृतिक खाद्य तथा पेय पदार्थ साथै जीवजन्तुको स्वास्थ्य असर गर्ने बस्तुको आयातलाई निरुत्साहित गर्ने • व्यापार पूर्वाधार विकासकालागी निजी क्षेत्र सँग सहकार्य गर्ने • सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको व्यापार व्यवसायको बढोत्तरीमा योगदान पुर्याउने साथै उत्पादित बस्तुहरुको बजारीकरणमा सहजिकरण गर्ने
६	उद्योग तथा व्यापार व्यवसायका क्षेत्रमा लगानीको सुनिस्चितताकालागी स्थानीय बैंक, वित्तीय संस्था साथै सहकारीहरू सँग समन्वयात्मक साझेदारी विकास गरी वित्तीय पहुँच स्थापित गर्ने तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्ने	• उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय सञ्चालनकालागि आवश्यक पुँजीको विकास र व्यवस्थापन गर्न बैंक वित्तीय संस्था साथै सहकारीहरुलाई क्रियाशिल गराउने • लघु तथा घरेलु उद्योगहरुलाई वित्तीय संस्थाहरुलाई सहज पहुँचका लागि गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्ने • नयाँ प्रविधिको प्रयोग, तोकिएको गुणस्तर कायम, व्यवसायिक किसान र महिला उद्यमिलाई सहुलियत, वित्तीय उत्प्रेरणा र सहजीकरण, निर्माण सामग्रीको सहज आपूर्ति, कच्चा पदार्थको उपलब्धता, बजार संजालको विकास र विस्तार जस्ता कार्यकालागि गाउँपालिकाले मध्यस्थकर्ता र संरक्षकको भूमिका निर्वाह गर्ने
७	उद्योग व्यापार क्षेत्रको विकास र विस्तार साथै	• स्थानीय उत्पादनको विकास, भण्डारण र बजारीकरणका क्षेत्रमा योगदान पुर्याउने उद्योगि तथा व्यापारीलाई योगदान

	आपूर्ति व्यवस्थापनकालागि पुरस्कार, प्रोत्साहन तथा दण्ड जरिवानाको व्यवस्थाका साथ नियमन प्रणालीको दिगो आधार निर्माण गर्ने	मापन सूचकका आधारमा प्रोतसाहन युक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • न्युनतम ९० प्रतिशत सम्म स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित निकासीजन्य बस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगमा नया प्रविधि अपनाउन र उत्पादन प्रक्रियामा सुधार गर्न प्रोत्साहन सहितका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • स्थानीय उत्पादनको पहिचान, विविधिकरण र बजारीकरणकालागि वर्षमा एक पटक निजी क्षेत्र संगको सहकार्यमा प्रदर्शनी मेलाको आयोजना गर्ने • निर्यात योग्य स्थानीय बस्तुको ब्राण्ड दर्ताकालागि सहजीकरण र आवश्यक सहयोग गर्ने • कालोबजारी, एकाधिकार कृत्रिम अभाव सृजना गर्ने कृयाकलापमा सम्लग्न उद्योगि, व्यापारी तथा उद्योगी साथै व्यापारिक प्रतिष्ठानलाई कानून अनुसार सुधारात्मक निति लिने साथै सो नभएमा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने • प्रचलित संघीय तथा प्रादेशिक कानून साथै स्थानीय कानून समेतका आधारमा उपभोक्ता हित संरक्षण र सम्बर्द्धनका क्षेत्रमा सरोकारवालाको सहभागीतामा नियमित अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गरी नियन्त्रनात्मक प्रद्धतिलाई भरपर्दो र विश्वासिलो बनाउने । • उपभोक्ता हित संरक्षणका क्षेत्रमा संघीय तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय सँग समन्वय विस्तार गर्ने

४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३ मा समावेश गरिएको छ ।

४.४.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र कृषि तथा गैरकृषि थप, साना तथा घरेलु उद्योगहरु स्थापना भै सञ्चालनमा आएका हुनेछन । यी उद्योगहरुले स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवशरहरु निर्माण गर्नेछन साथै साना तथा लघु उद्यमहरुले स्वरोजगारीका अवसरहरुको निर्माण गर्नेछन । योजना अवधि भित्र थप ५० साना तथा घरेलु उद्योगहरु दर्ता तथा व्यापार व्यवसायका क्षेत्रमा ३० प्रतिशतको बढोत्तरी भई थप २०० जनामा रोजनागारीको सृजना भएको हुनेछ ।

४.४.५.२ नतिजा/सूचक

१. उद्योग, व्यापार तथा आपूर्ति व्यवस्थापनकालागि आवश्यक स्थानीय नीति तथा कानून तर्जुमा भई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ साथै सम्भाव्य सवै वडाहरुमा साना तथा मझौला पकेट औद्योगिक ग्राम समेतको स्थापना र विकास हुने क्रमको सुरुवात भएको हुनेछ ।

२. स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने कच्चा पदार्थ स्रोत साधन र सिपमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना लगायतका द्योगहरुको स्थापना र सञ्चालन हुनुको साथै स्थान अभाव र न्युनतम औद्योगिक पूर्वाधार नभएका कारण अब्यवस्थित रुपमा सञ्चालनमा रहेका लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

३. गाउँपालिका स्तरीय निर्यात प्रवर्द्धन केन्द्रको स्थापना भई निर्यातयोग्य बस्तुको उत्पादनमा बढोत्तरी हुनुको साथै वर्तमानमा रहेको निर्यात कारोवारको मात्रामा सत प्रतिशत वृद्धि भएको हुनेछ ।

४. उपभोक्ता हित संरक्षण समेतका कार्य बाट कालोबजारी, कार्टेलिङ, एकाधिकार, मिसावट जस्ता गम्भीर प्रकृतिका क्रियाकलाप पूर्णत निरुत्साहित भएको हुनेछ ।

५. गाउँ क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका मझौला, साना घरेलु तथा लघु उद्योगहरु साथै व्यापार व्यवसायको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अध्यावधिक भई उक्त क्षेत्रमा कार्यरत दक्ष तथा अदक्ष कामदारहरुको विवरण प्राप्त भएको हुनेछ ।

६. रोजगारदाताहरुको माग र आवश्यकता अनुसार कामदारहरुलाई आवश्यक शिप तथा तालिमको व्यवस्था गरी स्थानीय व्यक्तिहरुलाई रोजगारको सुनिस्चितता गरिएको हुनेछ ।

७. आन्तरिक आयमा उद्योग व्यवसाय क्षेत्रको उल्लेख्य योगदान र हिंसा नरहनुको साथै गाउँपालिकाको कुल आन्तरिक आयको न्युनतम ५० % योगदान नियमित रुपमा यसै क्षेत्रबाट पुरा भएको हुनेछ

४.४.६ अनुमान तथा जोखिमपक्ष

औद्योगिक ग्राम तथा उद्योगहरुको स्थापना, व्यापार व्यवसाय सञ्चालन व्यवस्थापनकालागि जग्गा जमिन, पूर्वाधार, स्रोत र साधनको प्रयाप्तता रहेको हुनेछ । ऐन कानूनको सरलीकरण साथै प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव कम रहेको हुनेछ ।

४.४.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्ने सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	उद्योग, व्यापार तथा आपूर्ति	• गाउँपालिका सभाको निर्णय	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका	• जग्गा जमिनको अभाव

		पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • आर्थिक विकास शाखा अभिलेख • गाउँपालिकाको वएभसाइट • विषयगत समितिको निर्णय तथा अभिलेख • सञ्चारका श्रोत	• आर्थिक विकास शाखा • सम्बन्धित उद्योगि, व्यापारिक, औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठान २. सहयोगी • सम्बन्धीत वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार स्थानीय सरोकारवाला • उपभोक्ताबादी संघीय सं स्थाहरु • उपभोक्ता • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र तथा समुदाय	• स्रोत र साधनको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव • निर्माण सामग्री • प्राकृतिक प्रकोप • विद्यमान ऐन कानून • विद्युत आपूर्ति • स्थानीय सञ्चारका स्रोत • नेट इन्टरनेटको अभाव

४.५ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

४.५.१ पृष्ठभूमि

श्रम शक्ति नेपालको अर्थतन्त्र विकासको प्रमुख क्षेत्रको रुपमा स्थापित रहेको छ । श्रम बजारको आवश्यकता बमोजिम शिपमुलक श्रम शक्तिको विकास र व्यवस्थापन बाट गरिवी विवरण र आर्थिक विकासका बहुआयामिक क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रको दरिलो आधार निर्माण गर्नु आजको प्रमुख आवश्यकता हो । उत्पादनमुलक रोजगारी सृजना गरी स्थानीय स्तरमा उपलब्ध युवा श्रम शक्तिको उपयोग मार्फत शान्तिनगर गाउँपालिकाको कृषि, पशुपालन, उद्योग, व्यापार, पर्यटन शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता उत्पादन र सेवाका क्षेत्रमा उपयोग तथा सम्लग्न गर्न सके गाउँपालिकाको समृद्धि निर्माणमा आधारित अर्थतन्त्रको संरचनात्मक परिवर्तनमा सकारात्मक योगदान पुग्न जान्छ । तिनै तहका सरकारको संयुक्त र एकताबद्ध प्रयास बाट व्यवस्थित, दिगो र सुरक्षा प्रत्याभूति सहितको आन्तरिक रोजगारी श्रीजना गरी वैदेशिक रोजगारीलाई निरुत्साहित गर्नु गाउँपालिका, निजी क्षेत्र, स्थानीय समुदायको साझेदारी विकास गर्न आवश्यक छ ।

वर्तमान संबिधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गर्नु, दक्ष र व्यवसायिक श्रम शक्तिको विकास गरी श्रमिक र उद्यमी बीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगार

बाट आर्जित पूँजी, सिप, प्रविधि र अनुभवलाई स्वदेशमा उपयोग गर्ने र सबैकालागि मर्यादित कामको अवसर सुनिस्चित गर्ने, समान कामकालागी समान ज्यालाको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हैसियतमा स्थानीय सरकारलाई दिने जस्ता नीति आफैमा श्रम शक्ति संरक्षण र प्रयोगकालागी महत्वपूर्ण उपलब्धिका रुपमा रहेका छन् । नेपालमा प्रत्यक वर्ष करिव ५ लाख युवा श्रम बजारमा प्रवेश गर्दछन् भने दैनिक रुपमा ५०० युवा वैदेशिक रोजगारीकालागि विदेशिने गरेको अवस्था छ । वैदेशिक रोजगारी बाट प्राप्त विप्रेशणले कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको २५.४ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । कमजोर नियमन र निरीक्षण प्रणालीका कारण विदेशी श्रमिक आप्रवाह बढ्दै गइ स्वदेशी श्रमिक विस्थापित भइ रहेको अवस्था छ । कमजोर नियमन र निरीक्षण प्रणालीका कारण विदेशी श्रमिक आप्रवाह बढ्दै गई स्वदेशी श्रमिक विस्थापित भै रहेको अवस्था छ । वर्तमान श्रम शक्तिको ३६.५ प्रतिशत मात्र औपचारिक क्षेत्रमा सम्लग्न रहेको देखिन्छ भने बेरोजगारी दर ११.४ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिकाभित्र हाल पूर्ण बेरोजगारको संख्या बढ्दै गएको र उपलब्ध रोजगारी न्यून रहेको छ । कृषिमा लुप्त बेरोजगारी उच्च बन्दै गएको छ । शैक्षिक बेरोजगार उच्च बन्दै जादा विदेशीने प्रवृति बढ्दै गरेको अवस्था छ । गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न उद्योग एवम् निर्माण क्षेत्र लगायतहरुमा दक्ष गाउँपालिका बाहिरका नागरिकहरुले कार्य गर्दै आएका छन् । हाल कृषि तथा पशुपालन क्षेत्र र केहि लघु उद्यमहरुले रोजगारीका अवसरहरु निर्माण गरेतापनि यी क्षेत्रहरु पूर्ण रोजगार उत्पादनका क्षेत्रहरु हुन सकेका छैन । कृषि तथा पशुपालनका क्षेत्रहरुमा युवाहरुको आकर्षण रहेता पनि राज्यको नितिगत कारणले यी क्षेत्रहरु रोजगारकालागि आकर्षक क्षेत्र हुन पुगेका छैन भने स्थानीय कानूनको अभावका कारण गाउँपालीकाले समेत आवश्यक नियमन र व्यवस्थापन गर्न सकिरहेको छैन ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौति

४.५.२.१ समस्या

रोजगार सम्बन्धी गुरुयोजना निर्माण नहुनु, बेरोजगार संख्या एवम् उपलब्ध रोजगारी सम्बन्धमा एकिकृत र वास्तविक विवरण अभाव, बस्तुगत विवरण स्वतह अध्यावधिक हुने प्रणालीको अभाव, रोजगारीका क्षेत्र र स्थान साथै श्रमप्रतिको सम्मानको कमि, उद्यमसिलताको विकास र विस्तारमा न्यूनता, रोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादनशील रोजगारीको अपर्याप्तता, वैदेशिक रोजगारी बाट प्राप्त सिप र पूँजीको न्यून परिचालन, विभिन्न प्राकृतिक बालश्रमको विद्यमानता, रोजगारमैत्री लगानीलाई प्रोत्साहन र संरक्षणको अभाव, सूचना प्रणाली र श्रम प्रशासन प्रभावकारी हुन नसक्नु वर्तमान श्रम तथा रोजगार क्षेत्र समस्याका रुपमा रहेका छन् । उपलब्ध रोजगारीहरुमा अदक्षताका कारण स्थानीय नागरिकलाई प्रयोग गर्न नसक्नु नारा एवम् घोषणा पत्रमा उच्च प्राथमिकता रहेको रोजगारी व्यवहारमा नगन्य बजेट छुटिनु, वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित व्यवस्थित एवम् मर्यादित बनाउन बजेट, नीति तथा कार्यक्रम नहुनु, स्थानीय रोजगारी नीतिको अभाव, आवश्यकता बमोजिम तालिम प्राप्त नभई एउटा व्यक्तिले पटक पटक विभिन्न तालिम लिई पनि स्वरोजगारमा सम्लग्न नहुनु, वास्तविक लाभग्राही छनोट हुन नसक्नु, पालिकासँग बेरोजगार संख्या एवम् उपलब्ध रोजगारी सम्बन्धमा एकिकृत विवरण नहुनु ।

४.५.२.२ चुनौती

श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी संबैधानिक हकको कार्यान्वयन गर्न, उद्योग तथा कलकारखाना स्थापना गर्न र औद्योगिक ग्रामको स्थापना गर्न आवश्यक पर्ने जग्गाको सहज व्यवस्थापन गर्न, प्रदेश र संघबाट छरिएर आएका कार्यक्रमहरुबीच समन्वय गर्न रोजगारीका क्षेत्रको प्रयाप्त विकास र विस्तार गर्न, वैदेशिक रोजगारी प्रतिको आकर्षण न्यून गर्न, सुरक्षित र भरपर्दो श्रम बजार विकास गर्न, अनौपचारिक क्षेत्रमा रहेको रोजगारीलाई औपचारिक ल्याउन, शिक्षालाई व्यावहारिक र रोजगारमैत्री बनाउन, वैदेशिक रोजगारी बाट प्राप्त पूँजीको पूर्ण र भरपर्दो उपयोग गर्नु, आधुनिक प्रविधि, ज्ञान र सीपलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा सदुपयोग गर्नु चुनौतीको रुपमा रहेका छन् ।

४.५.३ सम्भावना तथा अवसर

संघीय स्तरमा श्रम शक्तिको पूर्ण सुरक्षाकालागि श्रम, सामाजिक सुरक्षा र रोजगार सम्बन्धी आधारभुत कानून निर्माण भई कार्यान्वयनमा आउनु, योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमले विस्तारै आकार ग्रहण गर्दै जानु, अनौपचारिक क्षेत्र क्रमश औपचारिक क्षेत्रमा परिवर्तन हुन इच्छुक देखिनु, प्राविधिक शिक्षा तथा सिपमुलक तालिम कार्यक्रम तिनै तहका सरकारको प्रथम प्राथमिकता भित्र समेट्नु, श्रम बजारमा न्युनतम पारिश्रमिकको कानूनी व्यवस्था हुन शैक्षिक बेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारबाट आएको सिपमुलक व्यक्तिलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलब्ध हुने आधार निर्माण हुदै जानु, बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यान्वयन संगै बालश्रम न्यूनीकरण अभियानले मुर्त रुप लिदै जानु तथा निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर उल्लेख्य रुपमा घट्दै जानु, गाउँपालिकामा रोजगार सूचना केन्द्र स्थापित हुनु, गाउँपालिकामा बेरोजगारहरुको अभिलेख सङ्कलन गर्ने कार्यको थालनी हुनु, स्थानीय स्तरमा कृषि, पशुपालनका क्षेत्र क्रमश व्यवसायिक रुप धारण गर्दै जानु, स्थानीय उत्पादनहरु निकासी योग्य अवस्थामा विकशित हुदै जानु साथै स्थानीय स्तरमानै शिक्षित जनशक्तिको उपलब्धता रहनु, वडा वडामा वार्षिक रुपमा क्षमता विकासकालागि बजेट विनियोजन गर्न गाउँपालिका, प्रदेश र संघ बीच साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगारी सृजना गर्न सकिने सम्भावना बढ्दै जानु, निजी क्षेत्रबाट संचालित उद्योग, कलकारखाना, व्यापार र व्यवसायिक क्षेत्र सँग सहकार्य गरी थप रोजगारी सृजना गर्न सकिने जस्ता अवसर र सम्भावना यस गाउँपालिकामा रहेका छन् ।

४.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

४.५.४.१ लक्ष्य

गाउँभित्रका शैक्षिक एवम् अदक्ष बेरोजगारहरुलाई जीवन जिउन आवश्यक न्युनतम रोजगारी प्रदान गर्नुका साथै वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित र सिप सिकेर मात्र जाने वातावरण सिर्जना गर्ने । औपचरिक क्षेत्रको बढोत्तरी गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा रोजगारी अभिवृद्धि गर्दै यस गाउँपालिकाको वर्तमान बरोजगारी दर ७५ प्रतिशतले घटाउने ।

४.५.४.२ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र पर्याप्त रुपमा उत्पादनशील र मर्यादित आन्तरिक रोजगारीका अवसर श्रीजना गरी बेरोजगारी दर घटाउनु साथै सिप सिकेर मात्र विदेश जाने प्रवृतिको विकास गर्नु
२. असल औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यवसायिक श्रम सम्बन्ध स्थापित गर्नु
३. निकृष्ट लगायत सवै प्रकारका बालश्रमको अन्त्य गर्नु
४. श्रमप्रतिको सम्मान बढोत्तरी ल्याएर वैदेशिक रोजगारीमा जाने संख्या घटाउनु

४.५.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ४.१ र ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	श्रम तथा रोजगार सृजना र व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय ऐन तथा कानून निर्माण गरी श्रम बजार र कामलाई मर्यादित र प्रभावकारी बनाउने	• गाउँपालिका स्तरीय श्रम तथा रोजगार व्यवस्थापन ऐन तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने • गाउँपालिका भित्र रहेका बेरोजगार तथा श्रमिकहरुलाई बास्तविक विवरण अध्यावधिक गर्ने • औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठान, उद्योग, व्यापार र व्यवसायिक क्षेत्रले स्थानीय श्रमिकहरुलाई रोजगारीका क्षेत्रमा प्रथम अवसर प्रदान गर्ने वातावरण सृजना गर्ने सवै गाउँपालिकाले समन्वय गर्ने • संस्थागत सञ्चालन समन्वय समितिको निर्माण तथा सञ्चालन कार्यविधि तयार गरी संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग समन्वयात्मक कार्ययोजना निर्माण गर्ने • गरिवी परिवारको पहिचान गरी परिचय पत्र वितरण गर्ने • सम्बन्धित रोजगारदाताले अनिवार्य रुपमा श्रमिक परिचय पत्र दिने व्यवस्था मिलाउने
२	रोजगार कार्यक्रमलाई विस्तार गरी लक्ष्य बमोजिमको न्युनतम रोजगारीको सुनिस्चितता गर्ने	• प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने • प्रविधिको पहुँच विस्तार गरी उच्च र प्रविधियुक्त सचेतना तथा रोजगार पशुपन्छी पालन युवा युवतीलाई विशेष सुबिधाको व्यवस्था गरी आकर्षण गर्ने • व्यापार व्यवसाय अभिवृद्धिकालागि सम्बन्धित सरोकारवालालाई उत्पादन, व्यवस्थापन र बजारीकरणका विषयमा तालिम प्रदान गर्ने • यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका लघु, घरेलु तथा

		साना उद्योगको क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने साथै लगानी अभिवृद्धि गर्ने • औद्योगिक ग्राम भित्र रोजगारमूलक नयाँ उद्योगक स्थापनालाई प्रथम प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयनमा ल्याउने • लघु, साना, मझौला तथा ठुला उद्योग स्थापना र सञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन गरी निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने • सहकारी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित सञ्चालन तथा विकासकालागी आवश्यकताका आधारमा विभिन्न विषयगत तालिम तथा सुविधा प्रदान गर्ने • सहकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति र कार्यविधि समेत तयार गरी उनीहरुको पूर्वाधार विकास र क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सहकारी उद्योग, सहकारी कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय, सहकारी पर्यटन विकास सुपथ मूल्यक पसल लगायतका सहकारीमा आधारित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय सञ्चालनमा विशेष सहयोग गर्ने • कृषि सहकारीले निजहरुको स्थापित उद्देश्य बमोजिम गाउँपालिकाको समग्र नीति, योजना र कार्यक्रम सँग आवद्ध भई आर्थिक विकासमा सकृय रहने प्रतिवद्धताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने कृषि सहकारी संस्थालाई पूँजीगत अनुदान सहित प्रोत्साहन गर्ने • वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त रेमिटेन्स सदुपयोग गर्न परिवारलाई वित्तीय साक्षरता तथा मनोपरामर्ष जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
३	विद्यमान तथा अब बन्ने श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी कानूनहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत असल औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यवसायिक श्रम सम्बन्धको विकास गर्ने	• गाउँपालिका स्तरमा असल श्रम सम्बन्ध स्थापित गर्न, श्रम विवादलाई सरल माध्यम बाट समाधान गर्न, रोजगारदाता र ट्रेड युनियन बीच नियमित सम्बादको वातावरण सिर्जना गर्न सञ्चालन व्यवस्थापन विधि समेत निर्माण गर "शान्तिनगर श्रम सामाजिक सम्बाद कार्यक्रम" सञ्चालन गर्ने • उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरुमा श्रमिक मैत्री वातावरण निर्माणकालागि अनुगमन तथा नियमन प्रणालीको विकास गर्ने • विद्यमान श्रम ऐन समेतका आधारमा अनौपचारिक क्षेत्रमा रहेका श्रम बजारलाई औपचारिक क्षेत्रमा प्रवेश गर्नकालागि सहज वातावारणको सिर्जना गर्ने साथै गाउँपालिकाले समन्वयकारी र व्यवस्थापकीय भूमिका निर्वाह गर्ने

		• बालमैत्री गाउँपालिकाको घोषणा र दिगो व्यवस्थापन बाट सबै प्रकारका बालश्रमको अन्त्य गर्ने • सिप सिकेर मात्र विदेश जाने प्रवृतिको विकास गर्न कार्यक्रम निर्माण तथा बजेट व्यवस्थापन गर्ने • औद्योगिक, व्यापारिक र व्यवसायीक प्रतिष्ठान तथा संघ संस्था, श्रमिक आवद्ध संघ संगठन समेतको सहयोगमा मापदण्ड निर्माण गरी प्रत्यक वर्ष २ जना महिला र २ जना पुरुष गरी जम्मा ४ जना असल श्रमिकलाई "शान्तिनगर श्रमिक तारापुन्ज" बाट सम्मानित गर्ने साथै रोजगारी श्रीजना र असल श्रम सम्बन्ध कायम राख्न उत्कृष्ट योगदान गर्ने उद्योगीक, व्यापारि तथा व्यवसायी वा तिनसँग आवद्ध प्रतिष्ठानलाई "शान्तिनगर श्रम सम्बन्ध तारापुन्ज" बाट सम्मानित गर्ने

४.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ४.३ मा समावेश गरिएको छ ।

४.५.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

यस आवधिक योजना अवधि भित्र कृषि, उद्योग, पर्यटन, व्यापार व्यवसाय लगायतका सम्पूर्ण आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित कृयाकलापका कारण गाउँपालिका क्षेत्रमा रोजगारी तथा स्वरोजगारिको विकास भई वर्तमान निरपेक्ष गरिवीको मात्र ५५% र समग्र शहरी तथा ग्रामिण गरिवीको मात्रा कम्तिमा ६५% ले घटेको हुनेछ ।

४.५.५.२ नतिजा/सूचक

१. आवश्यक पालिका स्तरीय ऐन कानून निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएका हुनेछन
२. गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने गरिब घरपरिवारका तथा बेरोजगारीहरूको विवरण तथा तथ्याङ्क अध्यावधिक भएको हुनेछ
३. आवधिक योजनाको ५ वर्ष भित्र गाउँपालिकाका ५० प्रतिशत बेरोजगारहरु स्वरोजगार एवम् रोजगारीमा संलग्न भई नगरको अर्थतन्त्रमा सकारात्मक योगदान पुगेको हुनेछ
४. भित्र कम्तिमा थप ५०० प्रत्यक्ष रोजगारी सृजना भइ वर्तमान समग्र शहरी तथा ग्रामिण गरिविमा ६५% ले कमी आएको हुनेछ

४.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

रोजगारीका क्षेत्रहरुको विकास र स्वरोजगारिका क्षेत्रको विस्तार भएको हुनेछ । रोजगारदाता र श्रमिक बिच असल श्रम सम्बन्धको विकास साथै गाउँपालिका सँग असल समन्वय र साझेदारी कायम र दिगो भएको हुनेछ ।

४.५.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • आर्थिक विकास तथा रोजगार शाखा अभिलेख • गाउँपालिकाको वएभसाइट • विषयगत समितिको निर्णय तथा अभिलेख • सञ्चारका श्रोत	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • आर्थिक विकास/रोजगार शाखा • सम्बन्धित उद्योग, व्यापारी, औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठान साथै श्रमिक तथा श्रमिक सँग सम्बन्धित संघ संगठनहरु २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• स्रोत र साधनको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • सरोकारवाला संघ संस्थाको निस्कृयता • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव • विद्यमान ऐन कानून

परिक्षेद ५
सामाजिक क्षेत्र

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधानले प्रत्यक नागरिकलाई राज्य बाट आधारभुत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकारको हैसियतमा शान्तिनगर गाउँपालिकाले यस प्रकारको जिम्मेवारी पुरागर्न स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको योजनावद्ध विकास अभियान सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । स्वास्थ्य क्षेत्रले जिम्मेवारी तिनै तहले निर्वाह गर्नुपर्ने व्यवस्था भए अनुसार आधारभुत तहको स्वास्थ्य सेवाको जिम्मेवारी स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्र राखिएको छ । आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रको आधारभुत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन, प्रजनन स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा सञ्चालन, स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास, खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर नियन्त्रण, ध्वनी तथा वायु प्रदुषण नियन्त्रण, स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन र सरसफाई, रक्त सञ्चार सेवा, औषधी पसल सञ्चालन, नियमित तथा व्यवस्थापन, परिवार नियोजन तथा मातृशिशु स्वास्थ्य सेवा साथै कुपोषण न्यूनीकरण सम्बन्धी जिम्मेवारीहरु स्थानीय तहमा राखिएको छ ।

नेपालको हकमा प्रति हजार जीवित जन्ममा शिशु मृत्युदर ३२, नवजात शिशु मृत्युदर २१, ५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर ३९, मात्रु मृत्युदर प्रतिलाख जीवित जन्ममा २३९ साथै प्रति महिला कुल प्रजनन दर २.३ र ५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा हुने पुड्को पन ३६ प्रतिशत रहेको अवस्था छ ।
शान्तिनगर गाउँपालिकामा विगत लामो समयको प्रयासले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनिय उपलब्धिहरु भएका छन् । सहर केन्द्रीत र उपचारात्मक सेवामा मात्र संलग्न देखिए पनि स्वास्थ्यमा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढेको छ । यसैगरी सर्वसुलभ रुपमा सेवा उपलब्ध नभए पनि सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्रमा गरी आखाँ, मुटु, हाडजोर्नी सम्बन्धी उपचार गर्ने केहि प्रयासहरु भएका छन् । स्वास्थ्य चौकी तथा एकाईहरु प्रयोगशाला विस्तार भएका छन् । विगतमा यस गाउँपालिकाको मुख्य समस्याको रुपमा रही आएको ओउलो, क्षयरोग, झाडापखाला, स्वासप्रस्वास, टाइफाइड, दादुरा, हात्तिपाईले, एच.आई.भी. जस्ता संक्रामक रोगहरु नियन्त्रणमा छन् र रोग भार घट्दो क्रममा छन् । कुष्ठरोग निवारणको रुपमा रहेको छ । मातृ तथा शिशु धनुष्टङ्कार निवारण भइसकेको र निवारण हुने अवस्थामा छ । स्वास्थ्यको लागि मानव संसाधन, उत्पादन, स्वास्थ्य सेवा, आपुर्ति गर्ने औषधी र सम्पादन गरिने अनुसन्धानमा गुणस्तरीयता सुनिश्चितताको लागि नियमन गर्ने विभिन्न निकायहरु कार्यरत रहेको अवस्था छ ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

५.१.२.१ समस्या

संघीयताको कार्यान्वयन सँगै सरकारको रुपमा स्थानीय तह स्थापित भए पछि जनताले गरेको स्वास्थ्य सेवा प्रतिको अपेक्षा पुरा हुन सकेको छैन । अहिले पनि गाउँपालिकाका दुर्गम क्षेत्रमा बसोबास

गर्ने सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासि महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका छन् । गाउँपालिका द्वारा सञ्चालित गाउँ भित्रका विद्यमान आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रमा दक्ष जनशक्तिको न्यूनता, कम्पाउण्ड घेराबारा, सुद्ध खानेपानी, प्रयोगसाला सेवा तथा स्वास्थ्य परिक्षणकालागि अति आवश्यक न्यूनतम उपकरणको अभाव रहेको छ भने औषधी उपकरण, भवन तथा जग्गा मापदण्ड अनुसार व्यवस्थापन हुन सकेको छैन ।

संबिधानको मूल मर्म र भावना अनुसार सवै क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायका नागरिकहरुका लागि स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ पहुँच पुर्याउन सकिएको छैन भने राज्यको निरन्तर प्रयास रहदाँरहदै पनि ५ वर्ष मुनिका करिव आधा बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलाहरुमा न्यून पोषण व्याप्त छ । गाउँपालिकामा रहेका स्वाश्थ्य संस्थाहरुलाई विशेषज्ञ सहितको विशिष्ठ गाउँपालिका अस्पताललाई स्तरोउन्नती गर्न सकिएको छैन भने दिन प्रतिदिन क्यान्सर, उच् रक्तचाप लगायत मुटुरोग, मधुमेह, मृगौला, कलेजो र फोक्सोका रोग साथै मानसिक रोग जस्ता नसर्ने प्रकृतिका रोगको प्रकोप बढ्दो क्रममा रहेकोछ ।

सरकारले निशुल्क वितरण गर्ने भनिएका औषधीहरुको अपर्याप्तता, गाउँपालिका क्षेत्रका सवै बस्तीमा सडक संजाल नपुगेकाले एम्बुलेन्स सेवाको प्रवाहमा कठिनाइ, कुपोषण, दुर्घटना, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता समस्या रहेका छन् । मातृ मृत्यु दर घट्दो क्रममा रहेको भएता पनि अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकिएको ५ वर्ष मुनिक करिव १५ प्रतिशत र प्रजनन उमेर समुहका महिलामा आवश्यकता बमोजिमको पोषणको अभाव, समुदायमा प्रवाह गरिने स्वास्थ्य सेवामा निजी क्षेत्रको प्रभाव, प्रभावकारी नियमनमा कमी र यथार्थ विवरणको अध्यावधिक गर्ने कार्य न्यून गतिमा जस्ता समस्या यस गाउँपालिका भित्र रहेको छन् ।

५.१.२.२ चुनौती

शान्तिनगर गाउँपालिकामा रहेको एक मात्र गाउँपालिका अस्पताललाई आवश्यक न्युनतम भौतिक संरचनाहरुको निर्माण विकास, दक्ष जनशक्तिको परिपूर्ति र व्यवस्थापन, विशेषज्ञ सेवा सहितको आकस्मिक सेवा सुविधा सम्पन्न प्रयोगशाला, एम्बुलेन्स सेवा प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व सेवामा स्तरोउन्नती गर्न, यस गाउँपालिका भित्र रहेका अन्य आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र, सहरी स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी आदिमा आवश्यक दरवन्दी, औषधी उपकरण, सुविधा सम्पन्न भवन, प्रयोगशाला सेवाको व्यवस्थापन गर्न, पर्याप्त आर्थिक श्रोतको व्यवस्थापन गर्न साथै स्वास्थ्य क्षेत्रमा स्थानीयबासीको समतामुलक पहुँचको विस्तार र व्यवस्थापन, स्वास्थ्य बिमाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, स्थानीय जडिबुटीको ज्ञान र प्रयोग, बालबालिका तथा महिलाको प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार, सरुवा रोगको नियन्त्रण, खाद्य गुणस्तर नियन्त्रण, मानिसको आनिवानीमा सुधार र चेतनाको विकास, स्वास्थ्य क्षेत्रमा भईरहेको अधिक खर्च कटौती, भरपर्दो र विस्वाशिलो सूचना प्रणालीको विकास र व्यवस्थापन, नीति निर्माणकालागि आवश्यक तथ्याङ्कको व्यवस्थापन, प्रभावकारी अनुगमन तथा मुल्याङ्कन साथै स्वस्थ सेवाको गुणस्तर अभिवृद्धि जस्ता विषय वस्तु यस क्षेत्रका चुनौतिको रुपमा रहेको छन् ।

५.१.३ सम्भावना तथा अवसर

संबिधानका तिनै तहका सरकार विच स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी अधिकारको बाँडफाँड हुनु, स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा आउनु, उपकरणको व्यवस्थापन र जनशक्तिको परिपुर्तिमा लगानीको सुनिश्चितता गर्दै जानु, गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सवै जनतामा सर्वसुलभ रुपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न सकिने गरिका आधारमा तयार हुदै जानु, घर घरमा एम्बुलेन्स सेवा प्रवाह गर्न सकिने गरिका सडक सञ्चालन निर्माण हुदाँ जानु, आपतकाललिन अवस्थामा जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी विच समन्वयात्मक कार्य व्यवस्थापन हुनु, कोभिड १९ जस्तो महामारी नियन्त्रणमा निजी क्षेत्र र समुदायको समेत सकृय सहभागिता रहनु, स्वास्थ्य क्षेत्रका भौतिक पूर्वाधार, यन्त्र उपकरण र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापनमा तिनै तहका सरकार नीतिगत र कानूनी रुपले अघि बढ्नु, विगतको तुलनामा औषधी तथा उपकरणको उपलब्धता बढ्दै जानु, गाउँपालिकाबासिमा स्वास्थ्य सचेतना र चासो क्रमिक रुपले बढ्दै जानु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संघ संस्था गाउँपालिका सँग सहकार्य गर्न अग्रसर हुनु, स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य क्षेत्रका भौतिक पूर्वाधार निर्माणकालागि आवश्यक जग्गा जमिन स्थानीयबासी बाट निशुल्क उपलब्ध गराउन तयार हुनु, देश भित्रै दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता वृद्धि हुदै जानु लगायतका सम्भावना र अवसरहरु यस गाउँपालिकामा रहेका छन्।

५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

५.१.४.१ लक्ष्य

आधारभुत मानव अधिकारको रुपमा सवै नागरिकहरुलाई स्वास्थ्यको अधिकार सुनिश्चितता पार्न गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच वृद्धि गरी न्याय संगत एवं जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणालिको माध्यमबाट सम्पूर्ण गाउँबासीलाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराएर सुरक्षित मातृत्वको सुनिस्चितता गर्नु तथा बाल मृत्यूदर घटाउनु ।

५.१.४.२ उद्देश्य

१. आवश्यक स्थानीय ऐन कानून समेत निर्माण गरी गाउँपालिकाका सवै वडामा सवै प्रकारका आधारभुत स्वास्थ्यसेवाहरुको सन्तुलित विकास र विस्तार गर्नु
२. गाउँपालिकाबासी सर्वसाधारण नागरिकको सहज पहुँच स्थापित गरी नागरिकको मौलिक अधिकारको रुपमा रहेको आधारभुत स्वास्थ्य सेवा लाई निशुल्क र गुणस्तरीय बनाउनु
३. वर्तमान बाल तथा मातृ मृत्युदर घटाउनु
४. सरकरी, निजी तथा सामुदायिक सहभागिता र साझेदारीको माध्यम बाट बहुक्षेत्रगत स्वास्थ्य सेवामा उपभोग बढाई सेवा प्रदायक र सेवाग्राहीलाई थप जिम्मेवार बनाउने साथै पालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य जीवनशैली कार्यक्रमको प्रवर्दन गर्ने

५.१.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ५.१ र ५.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापना र नियमनकालागि स्थानीय ऐन कानून निर्माण गर्ने	• स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • गाउँपालिका स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिलाई थप कृयाशिल गर्ने • नियमित रुपमा आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र प्रभावकारिता सम्बन्धी तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने
२	गाउँपालिका अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी लगायत गाउँ घर क्लिनिककालागि समेत भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा व्यवस्थापन गरी सुविधा सम्पन्न बनाउने	• संघीय सरकारको लक्ष्य बमोजिम गाउँपालिका स्तरीय अस्पतालको स्तरोउन्नती गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने • गाउँपालिका अस्पताल साथै गाउँपालिकाका वडामा सञ्चालित तथा अब निर्माण हुने सवै आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीकालागि निर्धारित प्राथमिकता क्रमका आधारमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार (जग्गा भवन, परिक्षण कक्ष, बिरामी आराम कक्ष, औषधि भण्डारण तथा विवरण कक्ष, प्रतिक्षालय, खानेपानी पूर्वाधार, शौचालय, विद्युतीय सेवा लगायत) को निर्माण व्यवस्थापन गरी सुविधा सम्पन्न बनाउने
३	प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, उपचारात्मक, पुनरस्थापनात्मक र प्रशामक (palliative care) जस्ता आधारभुत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सवै गाउँपालिकाबासीको सहज पहुँचको सुनिस्चितता गर्ने	• निशुल्क आधारभुत स्वास्थ्य सेवामा सवै गाउँपालिकाबासीको पहुँच स्थापित गर्ने • सवै वडामा स्थायी खोप केन्द्रहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापन गरी महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाहरुले जुनसुकै मौषम र परिस्थितिमा समेत सहज सेवा प्रवाह गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने • स्वास्थ्य संस्थाहरुमा विशेषज्ञ डाक्टर, मेडिकल अधिकृत, हेल्थ असिस्टेन्ट, फिजियोथेरापिष्ट, रेडियोग्राफर, साइकोसोसिमल काउन्सिलर, नर्स तथा शहरी आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रमा हेल्थ असिस्टेन्ट सहितको आवश्यक जनशक्तिको दरबन्दि किटान गरी दक्ष स्वास्थ्य कर्मिहरुको व्यवस्थापन गर्ने • सवै स्वास्थ्यकर्मि तथा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको सिप र दक्षता वृद्धिका लागि नियमित प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाउने • अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र र चौकी सँग नियमित समन्वय गर्न गाउँकार्यपालिकामा स्वास्थ्य हेल्प डेक्सको व्यवस्था गर्ने

		• दीर्घरोगी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, असहाय, बृद्धहरुको विशेष पहिचानका साथ स्वास्थ्य रक्षा र स्वास्थ्य व्यवस्थापनका क्षेत्रमा अभियान सञ्चालन गर्ने साथै सवै वडाहरुमा सुलभ औषधी पसलको समेत व्यवस्था गरी सुगर र प्रेशरको रोग भएका ७५ वर्ष नाघेका जेष्ठ नागरिकलाई निशुल्क औषधी वितरण गर्ने तथा किडनी फेल भएकालागी कार्यविधि निर्माण गरी आर्थिक सहयोग समेत उपलब्ध गराउने • समग्र स्वास्थ्य उपचार साथै महिला तथा बालबालिकाका लागि अनिवार्य खोप, सुत्केरी गराउने तथा महिला तथा बाल पोषण, स्वास्थ्य सरसफाई, प्रजनन स्वास्थ्य, एच.आई.भी एड्स नियन्त्रण, परिवार नियोजन, महामारी, क्षयरोग, कुष्ठरोग तथा सरुवा रोग लगायत स्वास्थ्य सँग सम्बन्धित सवै विषय र क्षेत्रका बारेमा सञ्चार श्रोत, ऐसएमऐस लगायतका सम्भाव्य सवै खाले प्रविधिको प्रयोग गरी जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै गर्भिणी महिलाले स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालमा गई सुत्केरी गराए बापत सुत्केरी स्याहार भत्ताको दिगो र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने • विभिन्न किसिमका खोप, भिटामिन ए, पोलियो थोपा, अल्वेण्डाजोल वितरण जस्ता अभियानगत कार्यक्रमको नियमित सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने टाइफाइट खोपलाई कभर गर्ने • स्वास्थ्य विमालाई अनिवार्य र प्रभावकरी बनाउने • स्वास्थ्य केन्द्र मार्फत गर्भवती जाँच सेवालाई प्रभावकारी वनाउने • कुपोषित बालबालिका तथा गर्भवति र सुत्केरी महिलाकालागि पोषण शिक्षा तथा पोषण सहयोग कार्यक्रम साथै आइरन चक्की तथा क्यालसियम चक्की वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • सिमान्तकृत परिवारका गर्भवती महिलालाई सरसफाई को लागी निशुल्क सावुन, स्याम्पु तथा तेल वितरण गर्ने • विद्यालयमा अद्ययनरत तथा सार्वजनिक सेवामा कार्यरत किसोरीहरुका लागि सेनिटरी प्याडको प्रयोगको विकास तथा प्रयोग र उपलब्धताको सुनिस्चितता गर्दै कार्यस्थलमा डिस्पोजल साइडको व्यवस्थापन गर्ने • गाउँपालिकाका दुर्गम टोल बस्तीलाई लक्षित गरी एम्बुलेन्स सेवालाई प्रभावकारी, सर्व सुलभ र सहुलियत पूर्ण बनाउने

		• विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाको संलग्नता र सहयोगमा कम्तिमा ६-६ महिनामा गाउँपालिकाका बिपन्न वर्ग, पिछीडीएको तथा गरिब समुदायहरु बसोवास गरेका क्षेत्रहरुलाई लक्षित गरी निशुल्क औषधी र विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको घुम्ति स्वास्थ्य सिविर सञ्चालनलाई थप प्रभावकारी बनाई निरन्तरता दिने • बच्चा जन्मने वित्तिकै नाभी मलमको प्रयोग तथा एक घण्टा भित्र आमाको बिगौति दुध खुवाउनकालागि आमाहरु लाई सूशुचित गर्ने गराउने कुरालाई शत प्रतिशत सुनिस्चित गर्ने • गाउँपालिकाघर क्लिनिक सञ्चालन गर्ने साथै नवजात शिशुको नियमित तौल लिने व्यवस्था मिलाउने • नेपालले अनुमोदन गरेको दिगो विकास लक्ष्यलाई सहयोग पुर्याउन पूर्ण सरसफाई युक्त गाउँपालिका अभियान सञ्चालन गर्ने • शुन्य होमडेलिभरीको नीति अवलम्वन गर्ने, जटिलता भएका गर्भवतीहरुलाई निशुल्क यातायात व्यवस्थापन मिलाइ माथिल्लो निकायमा अप्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने • सम्भाव्यताको अध्ययन गरी आवश्यकता देखिएको स्थानमा शिशु स्याहार केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने • व्यवस्थित परिवार प्रोत्साहन पुरस्कार वितरण गर्ने • महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको पूर्ण स्वास्थ्य बिमा गरी निजहरुको सेवालाई थप प्रोत्साहन गर्ने साथै निजहरुलाई परिचालन गरी प्राथमिक उपचार विधी र प्रकृयाका बारेमा जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • स्वास्थ्य स्वयम् सेविका तथा सामाजिक अगुवाहरुलाई प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम दिने • पशु विकास शाखासँगको समन्वयमा रेविज रोग नियन्त्रण तथा पशुपन्छी स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
४	आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा पद्धती समेतको योजनाबद्ध विकास र विस्तार गर्ने	• प्राकृतिक चिकित्सा क्षेत्रको विकासकालागी आयुर्वेद सेवा केन्द्रको व्यवस्था तथा स्तरोउन्नती गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र तथा छिमेकी गाउँपालिका समेतका स्थानीय स्तरमा उपलब्ध औषधीजन्य जडिबुटी, खनिज द्धव्यको पहिचान, सङ्कलन, संरक्षण र प्रवर्द्धनकालागि गाउँपालिका स्तरीय संरचना निर्माण गरी कृयाशील गराउने • प्रचालित प्राकृतिक चिकित्सा, वैकल्पिक तथा अन्य चिकित्सा पद्धती तथा सेवाहरुलाई संघीय तथा प्रादेशिक मापदण्ड

		बमोजिम गाउँपालिका स्तरमा सुचिकृत तथा व्यवस्थित गरी आयुर्वेद, पंचकर्म, योग, र प्राकृतिक चिकित्सा सेवालाई स्थानियकरण गर्ने
५	दिगो विकासमा आधारित स्वास्थ्य सेवाको राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रादेशिक लक्ष्य पुरा गर्न समन्वयात्मक कार्य प्रणालीको विकास गरी प्रभावकारी बनाउने	• दिगो विकासमा आधारित अवधारणालाई स्थानियकरण गर्ने • जीवनचक्रको अवधारणा बमोजिम मातृशिशु, बालबालिका, किशोरकिशोरीको सर्वाङ्गिण विकास र परिवार व्यवस्थापन सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने साथै स्वास्थ्य सेवालाई जेष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउने • विभिन्न उमेर समूहमा हुन सक्ने स्वास्थ्य जोखिम तत्काल पहिचान गर्न नियमित रुपमा गरिने स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ५.३ समावेश गरिएको छ ।

५.१.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

शान्तिनगर गाउँपालिकामा कम्तिमा १५ सैयको विशेषज्ञ जनशक्ति र न्युनतम भौतिक पूर्वाधार सहितको सुविधा सम्पन्न अस्पताल, आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रमा सेवा सुविधा विस्तार सहितको स्तरोउन्नती, औषधालयहरुको स्थापना र विकास भई सम्पूर्ण गर्भवती महिला, नवजात शिशु, जेष्ठ नागरिक लगायत सवै गाउँपालिकाबासीले सर्वसुलभ रुपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचार सेवा, प्रसुती सेवा तथा आवश्यक खोप सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन पूर्ण स्तन पान, पोषणको सुनिस्चितता भई वर्तमान मातृ तथा बाल मृत्युदरमा ९५% ले कमी आएको हुनेछ ।

५.१.५.२ नतिजा/सूचक

१. शान्तिनगर गाउँपालिका स्वास्थ्य ऐन, तयार भई कार्यान्वयनमा आएका हुनेछन
२. नेपाल सरकारको घोसित नीति बमोजिम सम्पूर्ण सेवा सुविधा सहित १५ सैयाको अस्पताल निर्माण भई सञ्चालनमा आएको हुनेछ
३. आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकी हरुमा वर्थिङ सेन्टरको समेत सुविधा थप गरी सवै केन्द्रहरुको स्तरोउन्नती भई दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन र सेवा सुविधाको प्रभावकारी व्यवस्थापन बाट गाउँबासीले सुर्वसुलभ रुपमा स्वास्थ्य सेवा उपभोग गरेको हुनेछन्
४. शान्तिनगर गाउँपालिकाका गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसुती पुर्व ४ पटक र प्रसुती पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका, टिटानस विरुद्धको २ वटा

खोप लिएका, आवश्यक मात्रामा आइरन चक्की खाएका तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन

५. जन्मेको १ वर्ष भित्रका सवै बालबालिकाले नियमित रुपमा पूर्ण खोप पाएका तथा ६ महिनादेखि पाँच वर्षमुनिका सवै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन्
६. आगामी २ वर्ष भित्र अस्थाई रुपमा रहेका सवै खोप केन्द्रको स्थायी संरचना निर्माण गरी खोप प्रदान गर्न योग्य स्थलको रुपमा विकास भएका हुनेछन
७. ६ महिना सम्म उमेर समुहका ९०% बालबालिकाले आमाको दुध मात्र खाएका साथै एच आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सवै बालबालिका हरुले ARV Prophylaxis पाएका हुनेछन

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

आर्थिक, प्राविधिक, सामाजिक, राजनैतिक पक्ष बलियो र दृढ भएको हुनेछ । श्रोत साधनको पर्याप्तता हुनेछ । प्राकृतिक प्रकोप तथा दुर्घटनाका घट्नामा कमी आएको हुनेछ ।

५.१.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समुहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्ने सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	स्वास्थ्य तथा पोषण	• गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकासभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • स्वास्थ्य शाखाका अभिलेख • अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र साथै स्वास्थ्य चौकीहरुका अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • स्वास्थ्य शाखा • अस्पताल • स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरु २.सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था, निजी क्षेत्र	• विद्यमान ऐन कानून • स्रोत र साधनको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • प्रविधिको अभाव • निर्माण सामाग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • रोगनिरोधक औषधीको अभाव

५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

५.२.१ पृष्ठभूमि

भनिन्छ शिक्षा ज्ञानको ज्योति हो । शिक्षाको ज्योति बाट कोहीपनि मानिस वन्चित रहनु हुदैन । शिक्षा मानव सभ्यता र समिद्धि निर्माणको प्रमुख आधार हो । वर्तमान आधुनिक दुनियामा दिन प्रतिदिन नयाँ नयाँ प्रविधिको विकास भईरहेको छ । शिक्षाको विकास बाट भएका विज्ञानमा आधारित नवप्रवर्तन युक्त प्रविधिको विकास र विस्तारले आज दुनियाँ घरको एउटा कोठा जस्तो हुदै गईरहेको छ । वर्तमान विश्वमा विज्ञानले गरेको चमत्कार साच्चै उत्साहजनक रहेको छ र नवप्रवर्तन क्षेत्रमा अझ धेरै विषय बस्तु हाम्रो मासु आउने तयारीमा रहेका छन् । ज्यानमा आधारित समाजको माध्यम बाट मुलुकको दिगो शान्ति र समृद्धिकालागि शिक्षा एक प्रमुख अस्त्रका रुपमा स्थापित भएको छ वर्तमान संबिधानले आधारभुत तह सम्मको निशुल्क रुपले बिपन्न नागरिकलाई निशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक प्रत्याभूत गरेको छ । अपाङ्गता भएका, आर्थिक रुपले बिपन्न नागरिकलाई निशुल्क शिक्षा पाउने, प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम मातृ भाषामा शिक्षा पाउने र त्यसकालागि विद्यालय तथा शिक्षिक संस्था खोल्न र सञ्चालन गर्न पाउने हकको प्रत्याभूत गरेको छ । शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायिक, सिपमुलक तथा रोजगारमूलक बनाएर निजी क्षेत्रको लगानिलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामुलक बनाउने नीति अवलम्बन गरेको अवस्था छ ।

पन्ध्रौ योजनाका आधारमा नेपालमा १५ वर्ष भन्दा माथिका जनसंख्याको साक्षरता दर ५८ प्रतिशत, १५ देखि २४ वर्ष सम्मका युवाको साक्षरता दर ९२ प्रतिशत, पूर्व प्राथमिक शिक्षा कुल भर्नादर ८४.१ प्रतिशत, कक्षा १ देखि ५ वर्ष सम्मको खुद भर्नादर ९७.२ प्रतिशत, कक्षा १ देखि ८ सम्मको खुद भर्ना दर ९२ प्रतिशत, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२ सम्म) को खुद भर्नादर ४७ प्रतिशत रहेको छ भने वर्तमानमा यो मात्रामा केहि बढोत्तरी भएको अवस्था छ । वर्तमान अवस्थामा जति माथिल्लो कक्षामा जाने गर्दछन् बालबालिकाको विद्यालय छाड्ने दर समेत त्यसैगरी बढ्दो अवस्थामा रहेको छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिका शैक्षिक हावको रुपमा विकास गर्न सकिने प्रवल सम्भावना रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र हाल २८ वटा सामुदायिक विद्यालय, १० वटा मा.वि, १० वटा आ.वि. र ७ वटा पूर्ण प्रा.वि, १ ऊ.मा.वि. र १ वटा मदर्शा अनि ३ वटा निजि विद्यालय रहेका छन् भने उक्त विद्यालयहरुमा करिव ६ हजार बालबालिकाहरु अध्यनरत छन् । उच्च शिक्षा तर्फ १ वटा सामुदायिक क्याम्पस र वटा निजी क्याम्पसहरुले सेवा दिईरहेका छन् । यस गाउँपालिकाका कुल बालबालिका मध्ये विद्यालय नपुगेका संख्या २ प्रतिशत, विद्यालय भर्ना दर ९८ प्रतिशत, विद्यालय निरन्तरता दर ७५ प्रतिशत साथै विद्यालयको कुल आवश्यकता मध्ये ७५ प्रतिशत मात्र शिक्षकहरुको परिपूर्ति हुन सकेको अवस्था छ । शिक्षा क्षेत्रमा उपरोक्त बमोजिमका शैक्षिक संस्थाहरुको व्यवस्थापकीय पक्ष, भौतिक पक्ष, नवीनतम विधि/प्रद्धति सहितको शिक्षण सिकाई, आर्थिक पक्ष र जनशक्ति व्यवस्थापनलाई समेटेर राष्ट्रिय लक्ष्यलाई मार्गदर्शन मार्गको रुपमा राख्दै यो आवधिक योजना निर्माण गरिएको छ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

५.२.२.१ समस्या

यस गाउँपालिकामा संचालित धेरै जसो सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुमा आधारभुत स्तरका भवन, बालमैत्री कक्षा कोठा, खेलमैदान, शौचालय, खानेपानी कम्पाउण्ड घेराबरा, अभिभावक प्रतिक्षालय, कक्षाकोठामा पंखाको व्यवस्थापन, पुस्तकालय तथा विज्ञान प्रयोगशाला, बालबालिकाकालागि खाजा घर, शिक्षक तथा विद्यार्थीका सवारीसाधनकालागि पार्किङ्ग स्थल लगायतका अति आवश्यक पूर्वाधार तथा संरचना पुरा हुन नसकेको, विद्यार्थी बिचैमा विद्यालय छाड्ने दर उच्च रहेको, तहगत र विषयगत दरवन्दी व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, दक्ष तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिको समेत अभाव रहेको, अंग्रेजी माध्यमको सिकाइलाई व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, शैक्षिक क्षेत्र सुधारका कार्यक्रम तिनै तहका सरकारले प्रमुख प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्दै आएको भएता पनि बालबालिका केन्द्र तथा विद्यालय भर्ना दरलाई सतप्रतिशत गर्न नसकिएको जस्ता समस्या रहेका छन् ।

सबैकालागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिस्चित गर्न नसक्नु, लक्षित समुदायका बालबालिका अझै पनि विद्यालय बाहिर रहनु, अपेक्षा गरिए बमोजिम सिकाई उपलब्धि हासिल गर्न नसक्नु, प्राविधिक शिक्षालाई प्राथामिकताका साथ मुलआधारमा ल्याउन नसक्नु, विद्यालय आवश्यकता अनुसार विषयगत शिक्षकको परिपूर्ति गर्न नसक्नु, बजारको माग अनुसार सिपयुक्त जनशक्ति उपलब्ध गराउन नसक्नु शिक्षा क्षेत्रका सवै तहमा सुशासनको प्रत्याभूति गर्न नसकिनु, निजी क्षेत्रको लगानीमा सञ्चालित विद्यालयहरुको सञ्चालन व्यवस्थापनलाई सेवामुखी बनाउन नसक्नु साथै प्रतिभाहरुको पलायनलाई नियन्त्रण गर्न नसक्नु अहिलेको जल्दाबल्दा समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

५.२.२.२ चुनौती

विद्यालय शिक्षाको सर्वसुलभता, उपयुक्त र आधारभुत पूर्वाधारहरुको विकास र व्यवस्थापन, गुणस्तरको सुनिस्चितता, सामुदायिक विद्यालय प्रतिको आकर्षणमा बढोत्तरी, बालमैत्री वातावरणको विकास र दिगो व्यवस्थापन, साकारात्मक सोचको विकास र व्यवहार परिवर्तन, प्रविधिमैत्री शिक्षाको विकास, व्यवसायिक जनशक्तिको विकास तथा जनशक्तिमा व्यवस्थापकीय सिपको विकास अध्ययन अनुसन्धानका क्षेत्रको पर्याप्तता र सहजता, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय भर्ना, विद्यालय भर्ना भएका बालबालिकाको निरन्तरताको सुनिस्चितता, रोजगारीको सुनिस्चितता, प्रतिस्पर्धि क्षमता सहितका बालबालिकाको उत्पादन, प्राविधिक उच्च शिक्षाको सुनिस्चित अवसर, शिक्षा क्षेत्रमा उत्तरदायित्व बहन र सुशासनको प्रत्याभूति, शैक्षिक प्रशासनको समय सापेक्ष पुनरसंरचना, शैक्षिक संस्थाहरुको नक्साङ्कन साथै सूचना प्रविधिले विकास गरेका विविध अवसरहरुको सदुपयोग, आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन र मा.वि. तह सम्म पूर्ण निशुल्क शिक्षाको सुनिस्चितता गर्ने कार्यहरु वर्तमान चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

५.२.३ सम्भावना तथा अवसर

संबैधानिक तथा कानूनी संरचनागत आधार सहित स्थानीय सरकारको हैसियतमा स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी आउनु, शान्तिनगर गाउँपालिका क्रमश शैक्षिक हवको रुपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने

थालेको रुपमा स्थापित हुँदै जानु, शिक्षालाई रोजगारीसँग जोडेर आय स्रोतमा सुधार गर्न स्थानीयबासी सकारात्मक हुनु बालमैत्री वातावरणमा व्यवहारिक र सिपमुलक सिकाइकालागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहनु, बिगतको तुलनामा विद्यालय भर्ना दरमा बढोत्तरी हुँदै जानु, विद्यालय छाड्ने दर क्रमश घट्दै जानु, विद्यालयका न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण, विकास र व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाले अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्नु, सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक गुणस्तरमा क्रमिक सुधार हुँदै जानु, बालमैत्री गाउँपालिका निर्माणकालागि सकारात्मक वातावरणको सिर्जना हुँदै जानु, सार्वजनिक तथा सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरुको दृष्टिकोण र व्यवहार सकारात्मक तर्फ उन्मुख हुँदै जानु, विद्यालयमा बालक र बालिकाको अनुपात करिब बराबरको हाराहारीमा रहनु, शिक्षा तिनै तहको साझा अधिकार क्षेत्र भित्र समेटिनु, अवको लगानी बालबालिकामा भनी अभियानले क्रमश आकार ग्रहण गर्दै जानु, अभिभावक चेतनामा अभिवृद्धि हुन, सामाजिक संस्कारमा अनुभव गर्न सकिने गरिको सकारात्मक परिवर्तन आउनु, छुवाछुत प्रथा र सानो र ठूलो जातको नाउँमा हुने विभेद क्रमश अन्त्य हुँदै जानु, रोजगारमूलक शैक्षिक तथा सिपविकास कार्यक्रम सञ्चालनमा बढोत्तरी हुदै जानु शिक्षा, विज्ञान र नवप्रवर्तनका सम्भावना र अवसर रहेका छन् ।

५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

५.२.४.१ लक्ष्य

शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्रका विद्यालय उमेर समूहका सवै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याई व्यवहारिक, सिपमुलक, प्रविधिमैत्री र पूर्ण निशुल्क गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्तिको सुनिस्चितता गर्नु साथै गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाहको माध्यम बाट सृजनशील, दक्ष, प्रतिस्पर्धी, उत्पादनशील, नवप्रवर्तनशील, सुयोग्य र क्षमतावान मानव स्रोतको उत्पादन र विकास गर्ने ।

५.२.४.२ उद्देश्य

१. आवश्यक स्थानीय ऐन कानून समेत निर्माण गरी मा.वि. तह सम्म पूर्ण निशुल्क प्रदान गर्ने
२. बालमैत्री पूर्वाधारयुक्त वातावरण सिकाइ सिर्जना गर्ने
३. विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनउपयोगी, प्रविधिमैत्री, वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, व्यवसायमुलक र प्रतिस्पर्धी बनाएर प्रविधिमा आधारित व्यवहारिक र सिपमुलक शिक्षाको सुनिस्चितता गर्ने
४. विद्यालय उमेर समुहका सवै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याउने साथै सवै गाउँपालिकाबासिकालागि जीवन पर्यन्त शिक्षाको अवसर सिर्जना गर्ने
५. कक्षा छोड्ने र दोहोर्याउने दरमा न्यूनीकरण गर्ने

५.२.४.३ रणनिती, कार्यक्रम तथा आयोजना

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	गाउँपालिका शिक्षा योजना तयार गर्ने तथा	• “शान्तिनगर गाउँपालिकाको गाउँपालिका शिक्षा नीति तथा योजना” तयार गर्ने तथा त्यसमा आधारित आवश्यक ऐन,

	त्यसमा आधारित आवश्यक ऐन, नियम, निर्देशिका, तथा कार्यविधि तयार गर्ने	नियम निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गर्ने • गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन र परिचालन र व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाउने • सबै विद्यालयहरुमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन तथा पुनरगठन गरी थप क्रियाशील गराउने • बालक्लब गठन, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि निर्माण गर्ने • मानव संसाधन, स्थानीय प्राकृतिक श्रोत र सम्पदाको पहिचान, पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास, जीवनउपयोगी सीपमा आधारित गाउँपालिका स्तरीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामाग्री निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • मातृभाषामा शिक्षण सिकाईलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने • कृषि, पशुपन्छी, इन्जिनियरिङ्ग, स्वास्थ्य लगायतका प्राविधिक शिक्षालाई विद्यालय स्तरबाटै अघि बढाउन आवश्यक व्यवस्थाकालागी संघीय सरकार समक्ष आवश्यक पहल र पैरवी गर्ने • सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयको पाठ्यक्रम, भौतिक पूर्वाधार, विद्यालय वातावरण, शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन र आर्थिक व्यवस्थापन र परिचालनका विषयमा आवश्यक नियमन गर्ने व्यवस्था मिलाउने
२	गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका बालविकास केन्द्र र पुर्व प्राथमिक विद्यालय, सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय तथा उच्च शिक्षाकालागि स्थापित शिक्षण संस्थाहरु मापदण्ड बमोजिमका न्युनतम निर्माण गरी सुविधा सम्पन्न बनाउने	• बालमैत्री विद्यालयकालागि भौतिक पूर्वाधार, सेवा प्रवाह र गुणस्तर सुधार सम्बन्धी निर्धारित न्युनतम सूचनाहरुको अवस्था सुदृढीकरण गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सबै वडाका बालविकास केन्द्र तथा सबै सामुदायिक विद्यालय, उच्च शिक्षालयमा बालमैत्री सूचकका आधारमा सुविधायुक्त न्युनतम भौतिक पूर्वाधार (भवन, कार्यालय तथा कक्षा कोठा, फर्निचर तथा डेस्क बेन्च, छात्र र छात्राकालागी अलग अलग शौचालय क्षात्राकालागि आवश्यक सामाग्री सहितको चेनजिङ्ग कक्ष, खानेपानी, इन्डोर तथा आउटडोर खेलमैदान, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर सहितका शैक्षिक उपकरण, बगैंचा, जनशक्ति व्यवस्थापन समेत) लगायतका अनुसूची ३ मा उल्लेख भए बमोजिमका आधारमा भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण, विकास तथा

		व्यवस्थापन गर्ने • संस्थागत विद्यालयहरुले बालमैत्री विद्यालय सूचक बमोजिमका भौतिक पूर्वाधारहरुको अनिवार्य व्यवस्था गर्नु पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गर्ने • संरचनागत विकास तथा नियमनकारी व्यवस्था मिलाई साधारण एवं प्राविधिक गरी दुवै आधारको पठन पाठन गराउने विद्यालय हरुलाई नगद अनुदानको व्यवस्था मिलाउने
३	विद्यालय उमेरका सवै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गर्ने साथै बिचैमा विद्यालय छाड्ने दर घटाउने	• सामाजिक नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय उमेरका तर विद्यालय जाने अवसर बाट बन्चित रहेका बालबालिकाहरुको अवस्था विवरण सहितको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने • लक्षित वर्गका बालबालिकाको विद्यालयमा पहुँच वृद्धिकालागि अभिभावक शिक्षा तथा पिछिडीएका गरिव टोलबस्ति लगायतमा विद्यालय भर्नाका लागि जनचेतनामुलक घरदैलो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • गाउँपालिकाका सवै विद्यालयमा पूर्ण प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम तथा गाउँपालिका क्षेत्रका गरिब, सुकुम्बासी वस्तिहरुमा आवश्यकता बमोजिम प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने • सवै सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाहरुका लागि सेनिटरी प्याडको प्रयोगको विकास र सुनिस्चितता गर्ने • अनौपचारिक शिक्षा तथा बालशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • अति गरिव तथा विपन्न वर्गका बालबालिकाहरुलाई निशुल्क शैक्षिक सामग्री र छात्रवृतिको व्यवस्थापन गर्ने • गाउँपालिकाका सवै वडामा साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने • कक्षा ६ देखि माथिका विद्यालयमा कम्प्यूटर शिक्षा सहितको प्राबिधिक शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने • "घरमा जे पाक्छ त्यहि लाग्छ" भन्ने उद्दघोषणका साथ बालबालिकाकालागि विद्यालय खाजा कार्यक्रमलाई अनिवार्य र व्यवस्थित गर्ने
४	बालमैत्री वातावरण विकास गरी शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्ने	• सवै विद्यालयहरुले बालमैत्री वातावरणमा आफ्ना शैक्षिक कार्यक्रमहरु व्यवस्थित गरी सञ्चालन गर्ने गराउने साथै सवै वडामा सम्भाव्य १-१ वटा नमुना विद्यालय घोषणाका साथै न्यूनतम पूर्वाधार तयार गरी क्रमिक रुपले कक्षा ३ सम्म झोला रहित शिक्षण कार्यक्रम सञ्चालनको सुरुवात गर्ने

		• विद्यालय शैक्षिक गुणस्तर सुधार अभियान अन्तर्गत गुणस्तर सुधार, विद्यालय व्यवस्थापन विकासमा सिप, दक्षता र अनुभवको आदान प्रदान गर्न सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय बीच सिप तथा दक्षता साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • सवै विद्यालयमा आवश्यक दरवन्दी सृजना सहित दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने • सवै विद्यालयमा खेलकुद सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने गराउने • गाउँपालिकाका सवै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुले कक्षा ५ देखि माथिका बालबालिकाको सम्लग्नता रहने गरी अनिवार्य विद्यालय स्तरीय बालक्लब गठन तथा परिचालन गर्ने • विद्यालयको समग्र विकासकालागी SMC/PTA को बैठक नियमित गर्ने साथै बालबालिकाको शैक्षिक बिकासमा नियमित अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • बालमैत्री विद्यालयकालागि आवश्यक अनुसूची ३ मा उल्लेख भएका समेत न्यूनतम भौतिक पूर्वाधारसहितका श्रोत र साधन तयार गरेका निजी स्तरमा सञ्चालन तथा सञ्चालन हुने प्रस्ताविक विद्यालयहरुलाई मात्र स्तरोउन्नती, सञ्चालन सिफारिस तथा स्वीकृति दिने व्यवस्था गर्ने • सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरुको क्षमता विकासकालागि आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने तथा कार्य सम्पादन मुल्याङ्कन सूचक निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • प्राविधिक विषयमा माध्यमिक तथा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने अति गरिब तथा विपन्न, पिछडा वर्ग, दलित, जनजाती तथा आदिवासी समुदायका बालबालिकालाई शान्तिनगर दिब्य ज्ञान ज्योति छात्रवृतिको व्यवस्था गर्ने • सिकाई उपलब्धी र उतिर्ण संख्याको आधारमा १ विद्यालय १ शिक्षकका दरले उत्कृष्ठ शिक्षक पुरस्कार तथा सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • सवै विद्यालयमा स्मार्ट बोर्ड निर्माण (फ्री वाई फाई जोन निर्माण) तथा सि.सि.टि.भी. जडान गर्ने । • सवै विद्यालयमा सि.सि.टि.भी. जडान गरी शाखामा इन्टरनेट मार्फत वैज्ञानिक र प्रविधियुक्त अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा पृष्ठपोषणको व्यवस्था मिलाउने ।

		• विद्यार्थी संख्या ज्यादै न्यून रहेका विद्यालयको समायोजना गर्ने • प्रत्येक विद्यालयमा उजुरी सुझाव पेटिकाको व्यवस्था गर्ने • गाउँपालिका शिक्षा शाखाको नेतृत्वमा नियमित अनुगमनकालागि सरोकारवाला सहभागी रेहको अनुगमन सम्यन्त्र निर्माण गर्ने साथै विद्यालयमा बालबालिकाको उपस्थिति, भर्नादर, विद्यालय गतिविधिको जानकारीकालागि सफ्टवेयर निर्माण गरी गाउँपालिका शिक्षा शाखामा आवद्ध गर्ने • सवै विद्यालयमा शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी, अभिभावक तथा सहयोगी र साझेदार संस्थाहरुको समेत अलग अलग आचार संहिता निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • आर्थिक पारदर्शिता र गुणस्तर सुधारकालागि प्रत्येक विद्यालयले सार्वजनिक सुनुवाईलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सवै विद्यालयहरुको सहभागितामा एक "बालमैत्री विद्यालय निर्माण विकास समन्वय समिति" को व्यवस्था गरी गाउँपालिका शिक्षा समितिको प्रमुख साझेदार सहयोगीको रुपमा स्थापित गर्ने
५	प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षाको विकास र विस्तार बाट, दक्ष क्षमतावान र सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गर्ने	• प्रत्यक सामुदायिक विद्यालयको कक्षा ७ देखि माथि प्राविधिक धारको पठन पाठन सञ्चालन गर्ने • सीपको बदलिदो आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न पेशा र व्यवसाय सँग सम्बन्धित सल्लाह सेवा प्रवाह गर्ने (carrier counseling service) प्रणालीको विकास गर्ने • प्राविधिक धारको पठनपाठन गराउने विद्यालय साथै व्यवसायिक तालिम प्रदायक शैक्षिक संस्थालाई आवश्यक प्राविधिक ज्ञान र सीप विकासकाकालागि विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरु सँग साझेदारी गर्ने • प्राविधिक ज्ञान र सिप भएका जनशक्तिको रोजनागरिको सुनिस्चितताकालागि रोजगार दाता फर्म, उद्योग, प्रतिष्ठानहरुसँग समन्वयात्मक साझेदारी गर्ने • अनौपचारिक तथा वैकल्पिक सिकाई मार्फत सिकेका ज्ञान र सीपलाई आयमुलक कार्यान्वयनसँग आवद्ध गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • यस गाउँपालिका भित्र रहेका परम्परागत ज्ञान, सिप र प्राविधिको खोजि, संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्दै वर्तमानमा विकसित भएका नयाँ ज्ञान, सिप र प्रविधि सँग आवद्ध गरी

		गाउँपालिकाको सर्वाङ्ग विकासमा सदुपयोग गर्ने • यस गाउँपालिकामा रही सेवा प्रवाह गरी रहेका शिक्षा, विज्ञान र प्रविधि सम्बद्ध सबै पक्षलाई सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिताका साथ शैक्षिक विकासकालागि तोकिएको कार्य सम्पादन र उपलब्धि प्रति जिम्मेवार बनाउने

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको समान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालीका नं. ५.३ मा समावेश गरिएको छ ।

५.२.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

- गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सबै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय तथा उच्च शिक्षककालागी स्थापित शिक्षण संस्थाहरु साथै बालविकास केन्द्र र पूर्व प्राथमिक विद्यालयहरुको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोउन्नती भई सुविधा सम्पन्न भएका हुनेछन् ।
- विद्यालय उमेरका सबै बालबालिका विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन साथै समय आगावै विद्यालय छाड्ने दर घट्नुको साथै शिक्षाको अवसर बाट वन्चित पूर्व प्राथमिक विद्यालय तथा विद्यालय र उच्च शिक्षा उमेर समुहका सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच पुगेको हुनेछ ।
- शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका तथा हुने सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय तथा शिक्षामा बालमैत्री वातावरणको विकास र वर्तमान शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार भई सतप्रतिशत बालबालिका हरुले बालमैत्री वातावरणमा शिक्षा प्राप्त गरेका तथा गरिरहेका हुनेछन ।

५.२.५.२ नतिजा/सूचक

१. भौतिक पूर्वाधार विकास

१.१ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सबै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय तथा उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षालयहरुमा

- देहाय बमोजिमका न्युनतम भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण विकास कार्य पुरा भएको हुनेछन ।
- सुविधा सम्पन्न भवन, कक्षा कोठा तथा फर्निचर १००% ।
- कम्पाउण्ड घेराबारा ९५ % ।
- विधुतीकरण १००% ।
- विद्यालय तथा सबै शिक्षालयमा छात्र छात्राको लागि अलग अलग र वास (wash) सहितको पर्याप्त शौचालयको व्यवस्था १००% साथै सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा सुविधा सम्पन्न वास सहितको शौचालय निर्माण ।
- शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी को सुविधा १००% ।
- कक्षा ६ भन्दा माथिको कक्षामा अध्ययन गर्ने बालबालीकाका लागि चेन्जिङ कक्ष १००% ।

- खाजा कक्ष निर्माण १००% ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन १००% ।
- पुस्तकालय (ई-पुस्तकालय समेत) ७५ % ।
- विज्ञान प्रयोगशाला ७५% ।

१.२ गाउँपालिका क्षेत्रमा १ वटा कृषि विज्ञान समेतको प्राविधिक विद्यालय वा क्याम्पसको स्थापना र सञ्चाल गर्ने साथै सम्भाव्य माध्यमिक तहमा कृषि विज्ञान तथा प्राविधिक विषयको पठन पाठनको व्यवस्था मिलाउने ।

१.३ शान्तिनगर गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका सवै धार्मिक विद्यालयहरु वर्तमान ऐन कानूनको परिधि भित्र रही सामुदायिक विद्यालयमा रुपान्तरण भएका हुनेछन ।

२. विद्यालय भर्ना तथा नियमितता

- सवै विद्यालयहरुमा न्युनतम पूर्वाधार सहितका बाल विकास केन्द्रहरुको स्थापना र व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- गाउँपालिका क्षेत्रका ४ वर्ष सम्मका ८५% बालबालिकाहरु प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन ।
- कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समुहका सतप्रतिशत बालबालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् ।
- ५ देखि १२ वर्ष उमेर समुहका ९५ % बालबलिका आधारभुत शिक्षा (१ कक्षा देखि ८ सम्म) क्रमिक रुपले पुरा गर्दै गरेका हुनेछन ।
- आवश्यक न्यूनतम पूर्वाधारको व्यवस्थापन गरी औपचारिक शिक्षाबाट वन्चित वालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्थाको सुरुवात भएको हुनेछ ।
- बालबालिकाले बिचैमा विद्यालय छाड्ने (Dropout) दर ९५% ले घटेको हुनेछ ।

३. बालमैत्री वातावरण र गुणस्तर सुधार

- सवै समुदायिक तथा संस्थागत रुपमा संचालित बालकक्षा, पूर्व प्राथमिक विद्यालय र सो भन्दा माथिका सवै विद्यालय तथा शिक्षालयमा बालमैत्री वातावरणमा पठनपाठन प्रकृया र पद्धतिको विकास भई बालमैत्री विद्यालय घोषणा भएका हुनेछन ।
- प्रत्येक वर्ष प्रत्येक वडाका कम्तिमा १-१ वटा श्रोत साधन युक्त नमुना विद्यालय विकास हुँदै जानेछन साथै इच्छुक कुनै १ वटा माध्यमिक विद्यालयमा विद्यार्थी कृषि सहकारी कार्यक्रम सञ्चालन भई प्राविधिक कृषि शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।
- शान्तिनगर गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्ष समेत समेटेको स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।
- वालाबलिकको वर्तमान सिकाई उपलब्धिमा २ अंकले बढोत्तरी भएको हुनेछ ।
- संघीय तथा प्रदेश सरकारको समेत सहयोगमा तालिम प्राप्त विषयगत दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन ९५% पुगेको हुनेछ ।
- सामुदायीक सिकाई केन्द्र (CLC) लाई भौतिक पूर्वाधार सहित सुविधा सम्पन्न भएका हुनेछन् ।

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

बालमैत्री विद्यालय व्यवस्थापन र गुणस्तर सुधारकालागि आर्थिक तथा प्राविधिक पक्ष बलियो रहेको हुनेछ । विषयगत जनशक्ति व्यवस्थापन पूर्ण भएको हुनेछ ।

५.१.६.१ जानकारीका स्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समुहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन	• गाउँ कर्यापलिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकासभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • शिक्षा शाखाका अभिलेख • विद्यालय तथा शिक्षालयहरुका अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • शिक्षा शाखा • विद्यालय तथा शिक्षालयहरु २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायीक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान ऐन कानून • श्रोत र साधनको अभाव • सहयोगि तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • प्रविधियुक्त पाठ्यक्रम र पाठ्य पुस्तकको अभाव

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी उपभोग गर्न पाउनु साथै स्वस्थ र सुरक्षित वातावरणमा जन्मन तथा हुर्कन पाउनु प्रत्यक नागरिकको नैतिक अधिकार हो । खानेपानीको गुणस्तर र सरसफाईको प्रभावकारीताले मानव जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने गर्दछ । वर्तमान संबिधानले यस क्षेत्रलाई नेपालीको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यमा समेत खानेपानी र सरसफाईलाई प्रधानता प्रदान गरी विषयगत परिणात्मक लक्ष्यहरु समेत किटान गरेको अवस्था छ भने नेपालको पन्द्रौ योजनाले समेत यसबारेमा स्पष्ट व्यवस्था रहेको छ । वर्तमान अवस्थामा नेपालका ८९ प्रतिशत मानिसहरुले आधारभुत स्तरको र २१

प्रतिशतले सुधरिएको (उच्च तथा मध्यम स्तरको) खानेपानी सेवा प्राप्त गरिरहेका छन् भने ९९ प्रतिशत घरपरिवारले आधारभुत स्तरको सरसफाई सेवाको उपभोग गरिरहेको अवस्था छ । स्वास्थ्य र सरसफाई मानव सभ्यताको एक प्रमुख सूचक हो । सुद्ध र सुरक्षित खानेपानी तथा आधारभुत स्तरको सरसफाईको पहुँच वृद्धि संगै समग्रमा नेपालीको सरदर आयुमा वृद्धि गर्न, बाल मृत्युदरलाई कम गर्न सहयोग पुगेको छ भने नागरिकको समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भई उत्पादनशील समयमा वृद्धि तथा बालबालिकाको विद्यालयमा उपस्थित दर र सर्वसाधारण नागरिकको सामाजिक रहन सहन मा सुधार गर्न योगदान पुगेको छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिकामा नेपालकै उत्कृष्ट खानेपानी योजना छ । हाल शान्तिनगर गाउँपालिका भित्रका शहरी क्षेत्रमा खानेपानीले आफ्नो सेवा विस्तार गरेको पाईन्छ भने गाउँपालिका भित्र अझैपनि करिब ६४ प्रतिशत जनता सफा तथा शुद्ध खानेपानी र सरसफाई व्यवस्थित प्रयोग गर्नबाट बन्चित छन् । खानेपानी संस्थानले आफ्नो क्षमता वृद्धि गर्ने कार्यमा अगाडि बढ्न सकेको देखिदैन भने जन स्तरबाट अत्यधिक माग रहेको छ । गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा खानेपानी सुविधा दिगोरूपमा विकास गर्न जमिन र सो ठाउँमा खानेपानी ट्याङ्की थप व्यवस्थापन गर्न जरुरी देखिन्छ । आम गाउँपालिकाबासीहरुमा शुद्ध खानेपानी र सरसफाई शौचालय प्रयोगमा चेतना अभिवृद्धि भई सकेको छैन । यस्तै अवस्थालाई सुधार गरी व्यवस्थित गाउँपालिका बनाउन यो आवधिक योजनामा शुद्ध खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी बिशेस कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गरिएको छ ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

५.३.२.१ समस्या

गाउँपालिका क्षेत्रमा अपेक्षा गरिए बमोजिम खानेपानी पूर्वाधारहरु निर्माण गर्न तथा खानेपानी सेवालाई सुरक्षित र भरपर्दो बनाउन सकिएको छैन । प्राकृतिक तथा मानवजन्य क्रियाकलापले पानीको स्रोतहरु सुक्दै जाने खतरा रहेको छ । शुद्ध खानेपानी सवै वडाहरुमा पुर्याउन सकिएको छैन भने नियमित र स्थानगत पानीको परिक्षण गर्ने सेवा सुविधा नभएका कारण ट्युवेलको पानी प्रयोग गर्ने अधिकासं गाउँपालिकाबासीहरु आर्सेनिकयुक्त पानीको प्रयोग गर्न बाध्य रहेका छन् । मानव बस्तीको विकास र विस्तार संगै मानवीय क्रियाकलपका कारण सिर्जित हुन गएको फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन स्थल र प्रविधिको प्रयोग गर्न नसकिएका कारण बस्ती, नदीनाला, जलाशय तथा वातावरण प्रदूषित हुने क्रम बढ्दै गएको छ । अझै केहि घरपरिवारको पारिवारिक शौचालय नबनेको, सरसफाई र शौचालयको प्रयोगमा कमी रहेको, सवै विद्यालयमा बालबालिकाकालागि अलग अलग र प्रर्याप्त मात्रामा शौचालयको व्यवस्था हुन नसकेको, विद्यालयमा बालबालिकाकालागि चेन्जिङ्ग कक्षको व्यवस्था हुन नसकेको सार्वजनिक स्थलमा प्रर्याप्त शौचालयको व्यवस्था हुन नसकेको जस्ता समस्या तथा अभाव कायमै रही रहेको छ ।

५.३.२.२ चुनौती

नेपालको संबिधानले मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको खानेपानी तथा सरसफाईको अधिकार अनुरुप प्रत्येक वडामा खानेपानीका लागि जमिनको व्यवस्था गरी डिप बोरिङ्ग र ट्याङकी सहित सवै

गाउँपालिकाबासीलाई शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराउन, जमिन मुनिबाट प्रयोग गरिएका पानिहरुको शुद्धता परिक्षण गरी व्यवस्थापन गर्न दिन प्रतिदिन ह्रासहुदै गएका खानेपानी मुहान तथा स्रोतहरुलाई पहिलेकै अवस्थामा ल्याउन सरसफाईका संरचनालाई जलवायु परिवर्तन अनुकुल र वातावरण र विपद् व्यवस्थापन मैत्री बनाउन, बालबालिकाहरुमा शुद्ध खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्न लक्षित वर्ग र समुदायमा सरसफाई तथा शौचालय निर्माण तथा प्रयोगकालागी आनिवानिको विकास गर्न सार्वजनिक शौचालय निर्माणकालागि उपयुक्त स्थानमा जग्गा व्यवस्थापन गर्न बढ्दो सहर उन्मुख बस्ति विकासको माग धान्नेगरी पुर्व तयारीमा बस्न खानेपानी तथा सरसफाईकालागि आवश्यक संरचनाको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्न, मानव सिर्जित फोहोरमैलालाई आधुनिक प्रविधिको प्रयोग बाट मानव उपयोगी बनाउन यस गाउँपालिकाकालागि यस क्षेत्रका केहि महत्वपूर्ण चुनौती रेहको छन् ।

५.३.३ सम्भावना तथा अवसर

वर्तमान व्यवस्था बमोजिम टोल वस्ती स्तर बाट योजना तर्जुमा गर्ने प्रक्रिया र पद्धतीको विकास, गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह इकाइका रुपमा स्थापित वडा कार्यालय र तीनका सहयोगीको स्थापित हुदै गएका टोल संगठन र सामुदायिक संघ संस्थाको कृयाशिलता, जीवनशैलीमा आएको परिवर्तन, चेतनाको सकारात्मक अभिवृद्धि, प्रविधिको विकास र विस्तार, गाउँपालिकाको अधिकार सहितको नेतृत्व, निजी क्षेत्र साथै समुदायको सहयोग र सहभागितामा क्रमिक वृद्धि, संघीय तथा प्रदेश सरकार लगायत विकास साझेदारीको सहयोग र चासो यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

५.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

५.३.४.१ लक्ष्य

आगामि ५ वर्ष भित्र शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने कम्तिमा ९० प्रतिशत जनताहरुलाई सफा, शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी र सरसफाईको संमुचित व्यवस्थापन गर्ने

५.३.४.२ उद्देश्य

१. जलवायु परिवर्तन अनुकूल तथा विपद् व्यवस्थापन मैत्री खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको सुनिश्चित गर्नु
२. हाल सञ्चालनमा रहेका ट्याङ्कीहरुको मर्मत सम्भार तथा सुधार गर्ने, आवश्यक अनुसार खानेपानी ट्याङ्की निर्माण गर्ने तथा वैज्ञानिक तवरले खानेपानी नपुगेको स्थानमा धारा विस्तार गरी सवै गाउँपालिकाबासीलाई शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी उपभोगको सुनिस्चितता गर्नु

५.३.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ५.१ र ५.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	खानेपानी	भौतिक पूर्वाधार, सेवा प्रवाह र गुणस्तर सुधार

	व्यवस्थापनका आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास गरी सहज रुपमा शुद्ध, स्वच्छ, सफा र गुणस्तरीय खानेपानी उपभोगको सुनिश्चितता गर्ने	• आवश्यक स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने • खानेपानीका मुहान तथा श्रोतहरुको संरक्षण सम्बर्द्धन एवं विकास गर्ने सहितको खानेपानी व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार गर्ने • वर्तमान खानेपानी सुबिधाको वास्तविक अवस्थाको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने • अनुसुचि ३ मा प्रस्ताव गरिए बमोजिमका खानेपानी आयोजनाहरु गाउँपालिकाका सवै वडाका सम्भव रहे सम्म सवै घरपरिवार लाभान्वित हुने गरी निर्माण गर्ने • जग्गाको अभाव रहेका वडाहरुमा खानेपानी सङ्कलन ट्याङ्की निर्माणकालागि आवश्यक जग्गा जमिनको व्यवस्था गर्ने • स्वच्छ खानेपानीकालागि समुदाय स्तरीय खानेपानी सङ्कलन ट्याङ्की निर्माण तथा सम्भव रहेसम्म सडक सञ्चालनमा आधारित पाइपलाइन र खानेपानी वितरणको व्यवस्था गर्ने • एक घर एक खानेपानी धारा निर्माण कार्यक्रम अन्तरगत खानेपानी पूर्वाधार विस्तार तथा उपभोगलाई गाउँपालिका बाट प्रवाह हुने सेवा सँग आवद्ध गर्ने • सवै विद्यालय तथा सार्वजनिक भवन र स्थानमा सुरक्षित खानेपानी पूर्वाधारको विकास अनिवार्य गर्ने • प्रत्यक टोल बस्तीमा शुद्ध र सुरक्षित पानीको उपभोगका बारेमा जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने • सवै घरपरिवारले पानीको प्रयोग गर्दा फिल्टर गर्ने वा शुद्धिकरण गर्ने तथा उमालेर मात्र पिउने बानीको विकासकालागि सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने • छिमेकी गाउँपालिका तथा परिक्षण प्रयोगशाला समेतको साझेदारीमा गाउँपालिकाले खाद्य तथा पानीको नियमित परिक्षणको व्यवस्था मिलाउने साथै विपद् पछिको खानेपानीको सम्भावित समस्यालाई व्यवस्थापन गर्ने आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्ने
२	सवै घरपरिवार र सार्वजनिक स्थलहरुमा सुविधा सम्पन्न शौचालयको निर्माण गरी खुल्ला	भौतिक पूर्वाधार, सेवा प्रवाह र गुणस्तर सुधार • शौचालय नभएका घरपरिवारको पुरक विवरण सङ्कलन गर्ने • अनुसूचि ३ मा प्रस्ताव गरिएका साथै सम्भाव्य अन्य घना बस्ति भएका वडाहरुमा आवश्यकताका आधारमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्नु पर्ने स्थानको पहिचान गरी जग्गाको व्यवस्थापन गरी

	दिशा मुक्त क्षेत्रको पूर्ण कार्यान्वयन गर्ने साथै सुरक्षित र व्यवस्थित शौचालयको पूर्ण प्रयोगको सुनिस्चितता गर्ने	नयाँ शौचालय निर्माण गर्ने • सार्वजनिक सेवा प्रवाह हुने सवै सरकारी तथा गैरसरकारी कर्यालाय, सभा सम्मेलन केन्द्र, पर्यटकीय क्षेत्र, खेलमैदान लगायतका स्थान र क्षेत्रमा सम्बन्धित सरोकारवालाले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी व्यवस्थित शौचालय निर्माणलाई अनिवार्य गर्ने • पारिवारिक तथा सार्वजनिक शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्थापन सहित सरसफाईको विश्वासिलो र भरपर्दो आधार तयार पार्ने • अति बिपन्न परिवार (जस्ले शौचालयको निर्माण गर्न सक्ने अवस्था छैन) को हकमा शौचालय निर्माणकालागि गाउँपालिका बाट अनुदान सहयोग उपलब्ध गराउने वा वैकल्पिक व्यवस्था गरी शौचालय निर्माण गर्ने गराउने • पारिवारिका तथा सार्वजनिक सवै शौचालयहरु बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री समेत बनाउन अनिवार्य गर्ने • शौचालयको नियमित प्रयोग र त्यस बाट पुग्ने फाईदा लगायत शौचालयको प्रयोग पछी साबुनपानीले हातधुनु पर्ने आवश्यकताका बारेमा जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने • पारिवारिक शौचालयको निर्माण र नियमित सरसफाईलाई गाउँपालिको सेवा प्रवाह सँग आवद्ध गर्ने तथा अनुगमन मुल्याङ्कन मापदण्ड निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
३	खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरुलाई जलवायु अनुकुल तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण हुने गरी दिगोपना कायम गर्ने	• खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको डिजाइन सहितको प्रारूप तथा निर्माणमा जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका मुलभूत सिद्धान्त संघीयता र प्राविधिक पद्धती अवलम्बन गर्ने • भूमिगत पानीको पुनर्भरण गर्ने उपाय र प्रविधिको प्रयोग गर्ने • सडक, पुल तथा भवन जस्ता भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा तथा वनजङ्गलको सदुपयोग गर्दा पानीका प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि विशेष अभियान सञ्चालन गर्ने • खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी आयोजनाको छनोट, प्राथमिकिकरण र निर्माणमा गाउँपालिकाको क्षमता विकास गर्ने • प्रदेश तथा संघीय सरकार साथै विकास साझेदारको सहयोग र सहकार्यलाई थप व्यवस्थित बनाउन समन्वयात्मक कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने

५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ५.३ मा समावेश गरिएको छ ।

५.३.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

१. खानेपानीका आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकासका साथमा शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सवै गाउँपालिकाबासीले सहज रुपमा शुद्ध, स्वच्छ, सफा सुरक्षित र गुणस्तरीय खानेपानीको उपभोग गर्न पाएका हुनेछन साथै पिउने पानीका कारण लाग्ने रोगको प्रकोपमा ९०% ले कमी आएको हुनेछ ।

२. शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने घरपरिवारले अनिवार्य रुपमा सुरक्षित र व्यवस्थित शौचालयको पूर्ण प्रयोग गरेका हुनेछन साथै सवै सार्वजनिक स्थलहरुमा सुविधा सम्पन्न शौचालयको निर्माण भई खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्रको पूर्ण कार्यान्वयन भएको हुनेछ साथै खुला दिसाका कारण गाउँपालिकाबासिमा लाग्ने रोगब्यधिमा ९५ % ले कमी आएको हुनेछ ।

५.३.५.२ नतिजा/सूचक

१. खानेपानी

- खानेपानी व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय ऐन, नियम निर्देशिका वा कार्यविधि तयार कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ
- प्राथमिकता नं. $P_१$ मा परेका आवश्यक खानेपानीका पुर्वाधारहरु मर्मत सम्भार, नयाँ निर्माण तथा पुननिर्माण भई सञ्चालनमा आएका हुनेछन साथै एक घर एक खानेपानी धारा अभियान अन्तर्गत सवै वडाका कम्तिमा ९५% घरपरिवारमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको हुनेछ
- शान्तिनगर गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका तथा सञ्चालनमा आउने सवै विद्यालय, सार्वजनिक स्थलमा रिजर्वायर ट्याङ्की सहितको पाइपलाइन बाट स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ
- गाउँपालिकामा खाद्य पदार्थ तथा खानेपानी परिक्षणकालागि उपयुक्त परिक्षण प्रयोगशाला सँग साझेदारी गरी वा आफनै प्रयोगशाला निर्माण तथा सञ्चालन गरी नियमित परिक्षणको कार्य भएको हुने
- गाउँपालिका क्षेत्र भित्र खानेपानीका कारण मानिसमा लाग्ने रोगमा ९५% ले कमी आएको हुनेछ ।

२. शौचालय तथा सरसफाई

- गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने सवै घरपरिवारको आ-आफ्नो पारिवारिक शौचालय निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन भई पूर्ण रुपले प्रयोगमा ल्याएका हुनेछन् ।

- बसपार्क, हाटबजार क्षेत्र, मुख्य बजार क्षेत्र, पर्यटकीय स्थल, सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालय लगायतका सर्वजनिक स्थलहरुमा सुविधायुक्त सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माण भई पूर्ण रुपले सञ्चालनमा आएका हुनेछन साथै गाउँपालिका पूर्ण कालीन खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्रको रुपमा स्थापित भएको हुनेछ ।
- शान्तिनगर गाउँपालिका पूर्ण सरसफाईको अभियानगत योजना तथा कार्यक्रम बाट खुल्ला शौच र सरसफाईमा हुने गरेको असावधानीका कारण उत्पन्न हुने रोगब्याधिमा ९५ % ले कमी आएको हुनेछ ।

५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

स्थानीय ऐन कानूनको समेत व्यवस्था भई खानेपानी तथा सरसफाईक कार्यमा संघीय, प्रदेश सरकार, विकास साझेदारको सहयोग र समन्वयमा विस्तार भएको हुनेछ । स्थानीयबासि स्वास्थ्य र सरसफाइका बारेमा पूर्ण सचेतनाको विकास भएको साथै प्राकृतिक प्रकोप प्रभाव न्यून भएको हुनेछ ।

५.३.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	खानेपानी तथा सरसफाई	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • सम्बन्धित शाखाका अभिलेख • सरसफाई सँग सम्बन्धित संघ संस्थाका अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • खानेपानी तथा सरसफाई शाखा • स्थानीयबासी २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यालय ऐन कानून • उपयुक्त स्थानमा जग्गा जमिनको अभाव • स्रोत साधनको अभाव/अपर्याप्तता • सहयोगी तथा उपकरणको अभाव • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.४.१ पृष्ठभूमि

लैङ्गिक समाना तथा महिला सशक्तिकरण, बालमैत्री स्थानीय शासनको माध्यम बाट अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन साथै लक्षित बर्गको सामाजिक समावेशीकरण र सशक्तिकरण आजका मुख्य सवालहरुको रुपमा रहेका छन् । नेपालको वर्तमान संविधानले महिलालाई लैङ्गिक भेदभाव विना समान बंशीय हक, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक राज्यका सवै निकायमा समानुपातिक र समावेशीताका आधारमा सहभागी हुने हक लाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको अवस्था छ ।

संबिधानत बालबचाऊ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता जस्ता विषयहरु समेटी सर्वालिङ्गण विकासको आधार निर्माण गर्न बालबालिकाको हकलाई समेत मौलिक हकमा राखेको अवस्था छ । संयुक राष्ट्र संघीय बालअधिकार सम्बन्धित महासन्धी, १९८९ को पूर्ण कार्यान्वयनका लागि नेपालले प्रतिबद्धता जाहेर गरी सोहि बमोजिमका नीति, कानून योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी सञ्चालन व्यवस्थाप समेत गर्दै आएको अवस्था छ । दिगो विकास लक्ष्यमा समेत बालबालिकाको हक अधिकार स्थापित गर्न विषयगत परिमाणात्मक लक्ष्यहरु निर्धारण गरिएका छन् । अन्तरास्ट्रिय स्तरमा गरिएका सन्धी सम्झौता बमोजिम नेपालले महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सवै प्रकारका विभेद, शोषण, दुर्व्यवहार र हिंसाको अन्त्य गर्ने सङ्कल्प सहितका परिमाणात्मक लक्ष्य पन्ध्रौ योजना मार्फत स्पष्ट रुपले अघि सारेको अवस्था छ ।

गरिवी न्यूनीकरण, मर्यादित जीवन र सुरक्षित भविष्यको सुनिस्चितताकालागी सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण एक अनिवार्य सर्त हो । समाजवाद उन्मुख लोककल्यानकारी राज्यको अवधारणा बमोजिम कमजोर, बिपन्न र विभिन्न जोखिममा रहेका प्रत्यक नागरिक र समुदायको जीवनयापनलाई सहज बनाउन र सवै नागरिकको जीवन सुरक्षित, संरक्षित र गुणस्तरीय बनाउन सामाजिक सुरक्षा उपलब्ध गराउनु तिनै तहका सरकारको दायित्व भित्र पर्दछ । यसै जिम्मेवारी र दायित्व बोधका साथ यस गाउँपालिकामा समेत समाजमा पछि परेका तथा पारिएका व्यक्ति, परिवार वा समुह, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका समेतको सर्वोतम हित हुने गरी सामाजीक कार्यक्रमहरु व्यवस्थापन हुदै आएका छन् ।

शान्तिनगर गाउँपालिकामा करिव ५३.७ प्रतिशत महिलाहरुको संख्या रहेको र आर्थिक सामाजिक साँस्कृतिक, राजनैतिक क्षेत्रहरुमा महिलाहरुको न्यून सहभागिताको विद्यमान अवस्था रहेको छ । यसै गरी बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठनागरिकहरु राज्यबाट प्रत्याभुत गरेका सेवा सुविधाहरुमा न्युन सहभागिता रहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकामा अझै पनि छुवाछुत प्रथाको अन्त्य हुन सकेको छैन भने जाति बीचको विभेद सामान्यतया कायमनै रहेको अवस्था छ । सवै जातजाती भित्र महिला र बालबालिका प्रतिको हेराई र व्यवहारमा अझै पनि विभेद कायमै रहेको पाईन्छ । यती हुँदाहुदै पनि यस गाउँपालिकाले आफ्नो स्थापनाकाल बाटै माथि उल्लेख भए बमोजिमका राष्ट्रिय सङ्कल्प र नेपाल पक्ष रहेका सन्धी सम्झौता बमोजिमका कार्यक्रमहरुलाई नीतिगत र कानूनी आधार निर्माण गरी सञ्चालन व्यवस्थापन गर्दै आएको अवस्था छ । हाल शान्तिनगर गाउँपालिकामा महिला तथा बालबालिका शाखाको स्थापना भै कार्य हुँदै आइरहेको छ । विगत वर्षहरुमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता अन्तर्गत लक्षित वर्गका लागि सचेतनामुलक, क्षमता अभिवृद्धि, नेतृत्व विकास, सिप विकास कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुँदै

आएका छन् । साथै यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापन भई सञ्चालन आएको छ । हाल कति महिलाहरु वैदेशिक रोजगारीमा गएको अवस्था र स्वदेशमा रहेका महिलाहरुको पनि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारीमा पहुँच नरहेकाले घरेलु हिंसाका घटना बढी रहेकाले महिला लक्षित कार्यक्रमहरु जस्तै उद्यमशिलता, स्वरोजगार, सचेतनामुलक शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता कार्यक्रमहरु अगाडि सरि रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

५.४.२.१ समस्या

महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा महिला तथा बालबालिका माथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, पितृसत्तात्मक सोच लगायत अशिक्षा, हानिकारक अभ्यास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसालाई प्रश्रय, र बढावा दिने सामाजिक संरचना, सोच मूल्य र मान्यता, प्रथम परम्परा केहि हद सम्म कायमै रहनु, चेतना र सिपको अभाव रहनु साथै स्रोत साधनमापथको पहुँच स्थापित हुन नसक्नु महिला तथा बालबालिका माथि घरेलु, लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसा विद्यमान रहनु, यस क्षेत्र सँग सम्बन्धित खण्डिकृत तथ्याङ्क तथा विवरणको कमी रहनु, यस प्रकारका घटनालाई पारिवारीक तथा सामाजिक रुपमानै लुकाउने प्रथ कायमै रहनु, सामाजिक तथा पारिवारिक बहिस्करणमा परेका महिला पूर्ण रुपमा संरक्षण, पुनरस्थापना, सशक्तिकरण र स्वावलम्बी बनाउन नसक्नु, बेरोजगारी तथा परनिर्भरताको अवस्था विद्यमान रहनु सेफ हाउस, बाल सुधार गृह, जेष्ठ नागरिक आश्रम, अपाङ्गता पुनरस्थापना केन्द्र जस्ता सामाजिक सुरक्षाको आधारभुत संरचना नहुनु, सरकारी तथा विकास साझेदार संस्था बाट हुने कार्यक्रमको कमी हुनु, जस्ता समस्या कायम रहेका छन् ।

सवै बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्यमा पहुँच नहुनु, बाल सहभागिताको विषय ओझेलमा रहनु वा टोकनिजममा सिमित रहनु, विभिन्न संगठित तथा असंगठित क्षेत्रमा श्रमिक बालबालिका रहनु असहाय र अनाथ बालबालिकाको संरक्षण र उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सवै बालबालिका विद्यालय भर्ना नहुनु परिवावारिक तथा सामाजिक रुपमा हुने नकारात्मक प्रभावका कारण विद्यालय भर्ना भएका बालबालिका समेत बिचैमा कक्षा छाड्न बाध्य हुनु, बालविवाह बाट बालिकाको जीवनमा हुने हानि नोक्सनी र जोखिमका बारेमा सवै अभिभावकलाई सचेत गराउन नसकिनु जस्ता समस्या यस क्षेत्रमा रहेका छन् ।

लक्षित वर्गलाई विकासको मुलधारमा समेटेर सामाजिक सुरक्षालाई प्रभावकारी बनाउन नसकिएको, उपयुक्त र नतिजामुखी योजना तर्जुमा गर्न, लगानी र श्रोतको अनुमानलाई सकेसम्म यथार्थपरक बनाउन आवश्यक पर्ने आवश्यक सूचना र तथ्याङ्कको कमी हुनु, जातजाति बिचको छुवाछुत प्रथा कायम नै रहनु, जातीजाती बिचको विभेद, महिला र बालबालिका प्रतिको हेराई र व्यवहारमा नकारात्मकता, जेष्ठ नागरिकलाई सेवा सुविधा र सामाजिक सुरक्षा पर्याप्त हुन नसक्नु, जेष्ठ नागरिक सँग रहेको ज्ञान र सीपलाई नयाँ पुस्तामा हस्तारान्तरण हुन नसक्नु, सन्तान ले आफना बाबुआमा प्रति निर्वाह गर्नु पर्ने कर्तब्यमा ह्रास हुदै जानु, असहाय, एकल असक्त वेवारिसे तथा पिडित जेष्ठ नागरिकको उचित संरक्षण र व्यवस्थापनमा कठिनाई रहनु अपाङ्गमैत्री शिक्षाको अभाव रहनु, अपाङ्गता भएका बालबालिका

विद्यालय बाहिर रहनु भौतिक संरचना अपाङ्गमैत्री नहुनु, आर्थिक क्रियाकलाप, सेवाको प्राप्ति र अवसरमा समान पहुँच हुन नसक्नु, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम निजी क्षेत्र र रोजगारदाताको सहभागिता न्यून रहनु जस्ता समस्या यस गाउँपालिकामा विद्यमान छन् ।

५.४.२.२ चुनौती

आधारभुत रुपमा सामाजिक र आर्थिक जीवनमा लैङ्गिक समानता कायम गर्ने, मूल प्रवाहीकरण बाट स्थानीय तहमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको स्थापना र विकास गर्ने, स्थानीय तहका नीति, योजना तथा कार्यक्रमलाई पूर्ण रुपले लैङ्गिकमैत्री बनाउने, महिलाहरुले गर्ने घरेलु श्रमलाई मूल्यमा मिलान गर्ने गरी अर्थतन्त्रको विकासमा महिलाको योगदानको गणना गर्ने पद्धति स्थापित गर्ने, सम्पति माथि सबै महिलाको हक स्थापित गर्ने साथै महिला माथि हुने सबै प्रकारका हिंसा, अपहेलना, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्ने, पितृसत्तात्मक सोचको अन्त्यका साथ शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार साथै स्रोत र साधन महिलाहरुको पहुँच स्थापित गरी आत्मनिर्भर बनाएर बिशेषत ग्रामिण महिलाको जीवनस्तर माथि उठाउने जस्ता कार्यहरु अझै पनि यस गाउँपालिकामा चुनौतिपूर्ण रहेका छन् ।

शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षण र सहभागिता जस्ता विषयलाई केन्द्रमा राखी विद्यमान विश्वमा विकास भएको विज्ञान र प्रविधि अनुकुल बालबालिकाको हक हित संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने, बालश्रम, बालविवाह लगायत पारिवारिक तथा सामाजिक रुपमा गहिरो जरो गाडेका कुरिति, कुसंस्कारमा आमुल परिवर्तन गरी हत्या, अपहरण, यौनहिंसा, दुर्व्यवहार, शोषण, उत्पिडनको अन्त्य गरी भय रहित पारिवारिक, सामुदायिक तथा सार्वजनिक वातावरण सिर्जना गर्न, अनाथ, असहाय र जोखिममा परेका बालबालिकाको उद्धार गरी पुनरस्थापन गर्ने, सामाजिक संचारका श्रोतको सहिसदुपयोगको वातावरण विकास गर्ने जस्ता कार्य चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

जेष्ठ नागरिकको संख्यात्मक वृद्धि संगै सेवा सुबिधाको व्यवस्थापन गर्ने, संरक्षण र हेरचारको दिगो र भरपर्दो आधार निर्माण गर्ने, पारिवारिक तथा सामाजिक रुपमा हुने हिंसा, दुर्व्यहार, अपहेलना र बहिस्करणको अन्त्य गर्ने, जेष्ठ नागरिक सँग रहेका ज्ञान, सिप र अनुभवलाई पुस्तान्तरण गर्ने, जेष्ठ नगरिकका लागि पर्याप्त सुविधा सहितका आवश्यक दिवा सेवा केन्द्र तथा क्लब आश्रमको व्यवस्थापन गर्नु चुनौती रहेका छन् भने ऐन कानूनले निर्दिष्ट गरेका अपाङ्गमैत्री संरचना निर्मण गर्ने, स्रोत र साधनको समयोचित व्यवस्थापन गर्ने, सहयोगी र साझेदार व्यक्ति वा संघ संस्थाको पहिचान र व्यवस्थापन गर्ने, आवश्यकताका आधारमा व्यक्ति वा संघ संस्थाको पहिचान र व्यवस्थापन गर्ने, आवश्यकता अनुसार शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीको समयोचित व्यवस्थापन गर्ने, बिपन्न लक्षित वर्गलाई सामाजिक सम्मान र सहभागिताका साथ विकासको मुलधारमा समेट्ने जस्ता आधारभुत कार्य समेत यस गाउँपालिकाकालागि चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

५.४.३ सम्भावना तथा अवसर

बदलिदो विश्व परिवेश र नेपलमा भएको सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक रुपान्तरण संगै लैङ्गिकमैत्री संबिधान र संघीय तथा प्रदेश सरकार जस्तै स्थानीय तहले समेत लैङ्गिक मैत्री स्थानीय ऐन कानूनहरु निर्माण गर्ने कार्यको प्रारम्भ हुनु राज्यको तिनै तहमा महिलाहरुको सहभागिता उत्साहजनक हुदै

जानु, संबैधानिक अधिकार सहितको राष्ट्रिय महिला आयोग, लैङ्गिकमैत्री नीति, योजना कार्यक्रम र बजेटको व्यवस्थामा बढोत्तरी, विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिकमैत्री समदर कायम, सामाजिक मूल्य, मान्यता, सोच र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन हुदै आउनु, गाउँ कार्यपालिकामा महिला बालबालिका सम्बन्धित काम गर्न कर्मचारी व्यवस्था रहनु, गाउँपालिका स्तरमा लैङ्गिक निवारण कोष सञ्चालन रहनु, महिला मैत्री नीति तथा कार्यक्रमले प्राथमिकता पाउनु ।

संबिधानमानै बालबालिकाको हकलाई मौलिकहकको रुपमा स्थापित गर्नु, बालबालिका सम्बन्धी नीति, ऐन कानून योजना तथा कार्यक्रम राज्यका तीनै तहमा विकास र विस्तार हुदै जानु, गाउँपालिकाले आवश्यक न्यूनतम तथा आधारभुत सुचनाहरु पुरागरी बालमैत्री गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्ने नीतिगत निर्णय गर्नु, विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार तथा पठन पाठन समेत का समग्र शैक्षिक कार्यक्रम क्रमश बालमैत्री अवधारणा बमोजिम अधि बढ्दै जानु बालबालिका प्रतिको सोच र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन हुँदै जानु, घरपरिवारको सोच र व्यवहार समेत बालमैत्री बन्दैजानु, बालबालिकाको संरक्षण र विकासको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको जिम्मामा आउनु यस क्षेत्रको विकासको महत्वपूर्ण अवसरहरुको रुपमा रहेका छन् ।

जेष्ठ नागरिकको व्यवस्थापन स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, जेष्ठ नागरिकको विशेष संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षाको हक संबिधानमानै व्यवस्था गरिनु, जेष्ठ नागरिकको ज्ञान, सिप र अनुभव पुस्तान्तरण संस्थागत संरचनाको विकास गर्ने क्रमले तिब्रता पाउनु, गाउँपालिकाले जेष्ठ नागरिककालागि मिलन चौतारी, मनोरंजन केन्द्र, स्वास्थ्य हेरचाहा, सामाजिक सुरक्षा भत्ता जस्ता योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन, समन्वय र सहयोग गर्नु यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

संबिधानमानै अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सेवा सुविधा र सामाजिक व्यवस्था हुनु साथै संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन कानूनहरुको निर्माण भई कार्यान्वयनमा आउनु, गाउँपालिका क्षेत्र भित्र निर्माण हुने सवै सार्वजनिक तथा सामुदायिक भौतिक संरचना अपाङ्गमैत्री बनाउनु पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गरिनु, गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको वर्गीकरणका आधारमा परिचय पत्रको व्यवस्था सेवा सुबिधाको प्रवाह, सीप विकास तालिम, सहयोगी सामग्रीको वितरण लगायत सम्पूर्ण लक्षित वर्ग तथा सामुदायलाई समाज बिकासको मुलधारमा ल्याउने गरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा रहनु यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

५.४.४.१ लक्ष्य

विपन्न महिला बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, आदिवासी, जनजाती, पिछडिएको वर्ग, लक्षित समुहलाई सामाजिक समावेशीकरणको माध्यम बाट सशक्तिकरण गर्दै विकासको मुलप्रवाहमा समाहित गर्ने तथा सवै प्रकारका हिंसा, दुर्व्यवहार, शोषण बाट मुक्त गर्दै सम्मानित, सुरक्षित व्यवस्थित र आत्मनिर्भर जीवन यापनको सुनिस्चितता गर्ने

५.४.४.२ उद्देश्य

१. गाउँपालिका क्षेत्र सवै महिलाहरु हिंसा मुक्त वातावरणमा घरायसी तथा सामाजिक निर्णयमा सहभागी हुन पाउने व्यवस्था सहित लैङ्गिक उत्तरदायी स्थानीय शासनको संस्थागत व्यवस्थापन गरी पारिवारिक, सामाजिक तथा संस्थागत रुपमा महिलाको सम्मानित जीवन यापनको सुनिस्चित वातावरणको विकास गर्ने
२. बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकारका रुपमा स्थापित बाँच्न पाउने अधिकार, संरक्षणको अधिकार, विकासको अधिकार र सहभागिताको अधिकारको सुनिस्चितता गरी शान्तिनगर गाउँपालिकालाई बालमैत्री गाउँपालिकाको रुपमा स्थापित गर्ने
३. सामाजिक सम्मान र संरक्षणलाई दिगो बनाएर जेष्ठ नागरिक सँग रहेको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई गाउँपालिकाको समृद्धिमा सदुपयोग गर्ने
४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गरी आत्मनिर्भर बनाउने साथै विशेष संरक्षणको आवश्यकता रहेकाको हकमा सहज जीवन यापनमा सुनिस्चितता गर्ने
५. लक्षित बर्ग तथा समुदाय साथै लैङ्गिक तथा अल्पसंख्या व्यक्तिहरुलाई सामाजिक समावेशीकरणको माध्यम बाट मर्यादित वातावरणमा सामाजिक अनगुवाको रुपमा स्थापित गर्ने साथै सामाजिक जीवनमा क्रियाशील गराउने ।

५.४.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ५.१ र ५.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	आर्थिक र सामाजिक समताको आधारमा विकास र सामाजिक रुपान्तरणको नेतृत्व गर्न सक्ने गरी महिलाहरुको क्षमता विकास गर्ने साथै गाउँपालिका क्षेत्र बाट महिला हिंसा, शोषण तथा लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने	• गाउँपालिका स्तरीय ऐन, नियम निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने • गाउँपालिकामा महिला अधिकार सम्पर्क इकाई तथा हेल्प डेस्कको व्यवस्था गर्ने • महिलाअधिकार संरक्षण गाउँपालिका समिति को गठन गरी यसलाई संथागत स्वरूप प्रदान गर्ने • लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष लाई थप प्रभावकारी बनाउने • सामाजिक सशक्तिकरण सम्बधि तालिम, गोष्ठी तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • विद्यालय बिमुख किशोरीहरुका लागि क्षमता अभिवृद्धि एवं सिप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • समान कामका लागि समान ज्वालाको कानूनी व्यवस्थालाई व्यवहारिक रुपमा कार्यान्वयन गर्न सरोकारवाला सँग संस्था

		तथा निजी क्षेत्र सँग समन्वय गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • महिला सिप तथा व्यवसायिक क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै महिला पुरुष समानविकास तालिम तथा महिलाहरुलाई नेतृत्व तथा क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने • महिला उद्यमी सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • गाउँपालिकाका सम्भाव्य सबै वडाहरुमा महिला सहकारीका माध्यम बाट वा स्वयं महिलाहरु बाटै प्रवर्द्धित व्यवसायीका तरकारी खेति, गाइ, बाखा, बंगुर पालन, होमस्टे, कम्प्युटर तालिम केन्द्र, सिलाइकटाइ, ढाकाका सामग्री निर्माण, मोबाईल मर्मत, ब्युटिपार्लर, बुटिक, च्याउखेती, लगायतका ५९ हजार देखि १ लाख सम्म आत्मनिर्भर उन्मुख आय आर्जन र रोजगारमूलक व्यवसाय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न मापदण्ड निर्धारण गरी जम्मा लागतको ३०% सम्म बिउपुंजी उपलब्ध गराउने • सामाजिक संस्कारहरुमा इच्छुक महिलाको उपस्थिति र सहभागितालाई सुनिस्चित गर्ने • प्रदेश सरकारको सहयोगमा सेफ हाउस निर्माण गर्ने साथै सेफ हाउसमा आश्रय लिन आउने जोसुकैलाई पनि आयआर्जन कार्यक्रममा सहभागिता गराउने
२	बालमैत्री गाउँपालिका निर्माण विकास गर्ने	• बालमैत्री स्थानीय सासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजना तथा कार्यविधि तयार गरी पूर्ण कार्यान्वयन गर्ने • बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन रणनीतिक योजनात्व निर्धारण गरेका बाल बचाऊ, बाल संरक्षण, बालविकास र बाल सहभागिता सँग सम्बन्धित सबै सूचकहरू पुरा गर्ने गरी निर्धारण गरिएको योजना तथा कार्यक्रमहरु समय तालिकाका आधारमा नियमित सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने • सबै विद्यालय अनिवार्य बालमैत्री कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने • गरिव तथा विपन्न परिवारका दलित, आदिवासी जनजाती तथा पिछडा वर्गका जेहेन्दार विद्यार्थीहरुका लागि शान्तिनगर प्रतिभा विकास पुरस्कार एवं प्रोत्साहन शैक्षिक भत्ताको व्यवस्था गर्ने • बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीतिक योजना अन्तर्गत दलित, आदिवासी जनजाती तथा पिछडा वर्गका कुपोषित

		बालबालिकाहरुका लागि पोषण सहयोग गर्ने • बालमैत्री गाउँपालिका घोषणा पश्चात यसको दिगो विकास योजना समेत तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
३	जेष्ठ नागरिकहरुको ज्ञान, सिप र अनुभवको सदुपयोग सामाजिक सुरक्षाकालागि जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र, कानूनी सहायता केन्द्र, स्वास्थ्य उपचार केन्द्र जस्ता केन्द्र तथा चौतारिहरुको निर्माण, व्यवस्थापन र सञ्चालनका साथमा उनीहरुको पारिवारिक, सामाजिक सुरक्षा र आत्मसम्मानको सुनिस्चितता गर्ने	• जेष्ठ नागरिक सामाजिक सुरक्षा सँग सम्बन्धित स्थानीय ऐन, नियम निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • जेष्ठ नागरिकको ज्ञान, सिप तथा अनुभव प्रवर्द्धन समितिको गठन र परिचालन गर्ने साथै नागरिक मिलन केन्द्रका लागि आवश्यक जग्गा जमिन तथा स्थानको व्यवस्था गर्ने • प्रत्यक वडामा कम्तिमा १-१ वटा एकिकृत सेवा सुविधा (दिवा सेवा, स्वास्थ्य सा कानूनी सेवा लगायतका सेवा सुबिधा) सहितको अनुसूची ३ मा उल्लेख भएका समेत जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र तथा पाटि, पौवा तथा चौतारीको स्थापना, निर्माण र सञ्चालन गर्ने • जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य उपचार कोषको स्थापना गर्ने साथै असहाय जेष्ठ नागरिकका लागि स्वास्थ्य उपचार तथा गरिव तथा विपन्न वर्गका जेष्ठ नागरिकहरुकालागी निशुल्क औषधिको व्यवस्था मिलाउने तथा स्वास्थ्य अभ्यास (योग अभ्यास) केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने • आफ्नो ज्ञान, सिप र अनुभवको सदुपयोग गरी सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा पुर्याउने योगदानका आधारमा जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने • सार्वजनिक यातायातका साधनमा जेष्ठ नागरिकहरुकालागि निशुल्क आवत जावत व्यवस्था मिलाउने
४	क्षमताका आधारमा अपाङ्ग तथा फरक क्षमता भएकाहरुको आत्मसम्मान अभिवृद्धिको सुनिस्चितताका साथ अपाङ्ग तथा फरक क्षमता मैत्री गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्ने	• अपाङ्ग तथा फरक क्षमता भएकाहरुको सामाजिक सुरक्षा र सम्मान सँग सम्बन्धित गाउँपालिका स्तरीय ऐन नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • अपाङ्गता वा फरक क्षमता भएका व्यतिको क्षमता पहिचान सहित तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने तथा परिचय पत्र वितरण गर्न • अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारहरुको निर्माणलाई अनिवार्य गर्ने • अपाङ्गहरुकालागी आवश्यक सहायक तथा सहयोगी सामग्री वितरण गर्ने • अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागी सिप विकास केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने • अपाङ्गहरु बाट प्रवर्द्धित तथा सञ्चालित साथै अपाङ्गहरुले मात्र

		रोजगारी प्राप्त गर्ने गरी एक नमुना उद्योग, व्यापार वा व्यवसाय सञ्चालन व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाले सहयोग र साझेदारी गर्ने • पूर्ण अपाङ्ग भई क्षमताको प्रयोग गर्न नसक्ने भएका व्यक्तिहरुका लागि पोषण सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै स्वास्थ्य उपचार र संरक्षणको व्यवस्था मिलाउने
५	आर्थिक सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकासको माध्यम बाट दलित, आदिवासी, जनजाती तथा पिछडा वर्ग लगायतका लक्षित समुदायकालागि सामाजिक न्याय र समानताको सुनिस्चितता गर्ने	• दलित, आदिवासी जनजाती तथा पिछडा बर्ग लगायतका सवै लक्षित समुदायलाई गाउँपालिका विकासको मुल धारमा ल्याउन आवश्यक गाउँपालिका स्तरीय ऐन, नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने • कानूनी अधिकार एवं सचेतना मुलक तालिम, अन्तरकृया तथा गोष्ठी जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • लक्षित वर्ग र समुदाय समेतका अति विपन्न परिवारको आधारभुत आवश्यकताको परिपुर्तिकालागि "अति विपन्न परिवार सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि" निर्माण गरी उनीहरुको जीवन रक्षाको सुनिस्चितता गर्न "शान्तिनगर अति विपन्न परिवार सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम" सञ्चालन गर्ने • लक्षित बर्गका निम्ति बियोजना हुने रकमलाई समेत सिप विकास सँग एकिकृत गरी सवै बर्ग, सामुदायका विशेष रुपले पछाडी परेका तह पारिएका महिला तथा युवाहरुको सामाजिक, आर्थिक र राजनैतिक, सांस्कृतिक क्षमता र शिप विकासमा आधारित "शान्तिनगर लक्षित वर्ग तथा समुदाय क्षमता तथा सिप विकास कार्यक्रम" सञ्चालन गरिरहेको गरिनेछ तथा यसकालागी आवश्यक उद्यमशाला र स्वरोजगार बैंक समेत स्थापना गरी सोहि उद्यमशाला मार्फत सिप विकासका सवै कार्यक्रम र स्वरोजगार बैंक मार्फत रोजगारी सृजना गरिनेछ • क्षमता अभिवृद्धि एवं नेतृत्व विकास सँग सम्बन्धित तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • छुवाछुत मुक्त गाउँपालिकाको विकास गरी घोषणा गर्ने • व्यवसायिक कृषि विकास पशुपन्छी पालन, घरेलु उद्योग, सिलाई कटाई, ब्युटी पार्लर, मुडा तथा ढाकाका कपडा, दरका ठेकी बनाउने लगायत सम्बन्धित व्यक्तिसमूहले

		चाहेका सम्भाव्य सवै प्रकारका सिप विकास कार्यक्रम सँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • परम्परागत साँस्कृतिक सँग जोडिएका व्यवसायहरुको प्रवर्द्धन गर्ने • आर्थिक विकास कार्यक्रम सँग आवद्ध गरी वर्तमान निर्वाह तथा गुजारामुखी कृषि प्रणाली लाई प्रतिस्थापना गर्दै आधुनिक एवं व्यवसायिक कृषि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा आर्थिक तथा सामाजिक रुपले पछाडी परेका दलित, आदिवासी जनजाती, पिछडा वर्ग लगायतका लक्षित समुदाय द्वारा प्रवर्द्धित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धनकालागि गाउँपालिकाको विशेष अनुदान सहितका सामुदायिक साझेदारी उद्यम व्यवसाय प्रवद्धन प्रणालीको विकास गर्ने • सरकारी कार्यालय र निकायमा पहुँच वृद्धिकालागी लोक सेवाकालागी आधारभुत तयारी कक्षा सञ्चालन गर्ने • आवास विकास योजना सँग आवद्ध गरी सिमान्तकृत परिवारकालागि सामुदायिक आवाज गृह निर्माण गर्ने साथै फुसको छाना भएका गरिव तथा सिमान्तकृत सवै घरपरिवारको घरमा जस्तापाता उपलब्ध गराई सुरक्षित समेत गर्ने • साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • गरिवी तथा विपन्न परिवारका दलित, आदिवासी जनजाती तथा पिछडा वर्गका मानिस तथा परिवारका लागि स्वास्थ्य उपचारमा विशेष छुटको व्यवस्था गर्ने • लोपउन्मुख जात जाति, भाषा भाषीहरुको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्ने साथै यसकालागी इच्छुक विद्यालय छनोट गरी भाषा शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने • विभिन्न सांस्कृतिक तथा साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन गरी कला र साँस्कृतिको संरक्षण गर्ने

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ५.३ समावेश गरिएको छ ।

५.४.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

१. लैङ्गिक विभेद र महिला हिंसाको अन्त्य भई आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक रुपमा सशक्तिकरण भई समग्र गाउँपालिकाको विकास र सामाजिक रुपान्तरण नेतृत्व प्रदान गर्ने सक्ने क्षमताको विकास भएको हुनेछ ।
२. बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको पूर्ण प्रत्याभूति साथ बालमैत्री गाउँपालिकाको रुपमा स्थापित भएको हुनेछ ।
३. सामाजिक न्याय र समानताको सुनिस्चितता गर्न शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्रभित्र महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, आदिवासी जनजाती तथा पिछडा वर्ग लगायतका लक्षित समुदाय आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकासको माध्यम बाट गाउँपालिका विकासको मुलधारमा समावेश भएका हुनेछ ।
४. क्षमताका आधारमा अध्ययन अध्यापन, सिप विकास व्यवसाय प्रवर्द्धन पूर्वाधार विकास र सामाजिक सुरक्षा तथा अवसरको समेत व्यवस्थापन र सृजना गरी अपाङ्ग तथा फरक क्षमता भएकाहरुको आत्मसम्मान अभिवृद्धिहरुको सुनिस्चितताका साथ शान्तिनगर गाउँपालिका अपाङ्ग तथा फरक क्षमता मैत्री गाउँपालिकाको रुपमा विकास भएको हुनेछ साथै अपाङ्ग तथा फरक क्षमता भएका व्यक्तिको आत्मा सम्मानमा ठोस योगदान पुगेको हुनेछ ।

५.४.५.२ नतिजा/सूचना

१. आवश्यकता स्थानीय ऐन, नियम निर्देशिका वा कार्यविधि तयार भएको हुनेछ ।
२. घरपरिवार र समुदयबाट महिला हिंसा, बेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।
३. सरोकारवालाहरु संघ संस्था कार्यालय, उद्योग, व्यापारी तथा व्यवसायीहरुले महिला तथा बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन प्रतिवद्धता जाहेर गरेका हुनेछ र आ-आफ्ना क्षेत्र बाट आचार संहिता निर्माण गरी कर्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन ।
४. आ.व. २०८१/०८२ भित्र शान्तिनगर गाउँपालिका बालमैत्री गाउँपालिकाको रुपमा घोषित भई यसको दिगो पना व्यवस्थापन क्रियाशील भएको हुनेछ साथै श्रम शोषण र बालविवाहको अन्त्य भएको हुनेछ ।
५. महिला तथा लक्षित वर्ग र समुदायको सिप विकास र व्यवसाय सञ्चालन क्षमता विकास र व्यवस्थापनको हिसाबले शान्तिनगर गाउँपालिका सशक्त भएको हुनेछ साथै महिला तथा लक्षित वर्ग र समुदायहरुको आर्थिक आत्मनिर्भताको मात्रामा ५०% ले वृद्धि भएको हुनेछ तथा शान्तिनगर गाउँपालिका कम्तिमा एक वडा ५ महिला उद्यमी अन्तर्गत ३५ जना महिला उद्यमीको विकास भएको हुनेछ ।

५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

स्थानीय ऐन कानुनको निर्माण र कार्यान्वयनमा गाउँपालिका, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारको समन्वय स्थापित भएको हुनेछ । सामाजिक सचेतना वृद्धिका साथ सामाजिक न्याय र समानताका पक्षमा वकालत तथा पैरवी र क्रियाशिलतामा अभिवृद्धिका साथ चेतनाको स्तर उच्च भएको हुनेछ ।

५.४.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पुर्वानुमन तथा जोखिम पक्ष
१	महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • सामाजिक विकास शाखा अभिलेख • महिला तथा बालबालिका, लक्षित वर्ग र समुदाय सँग सम्बन्धित संघ संस्थाका अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • सामाजिक विकास शाखा • विद्यालय • बालक्लब २. सहयोगी • सम्बन्धित तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान ऐन कानून • स्रोत साधनको अभाव/अपर्याप्त • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

क. युवाः

उत्पादन क्षमता र श्रम शक्तिको प्रमुख आधार हुन । कुनै पनि प्रकारको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक परिवर्तन युवा शक्तिलाई अलग गरेर सम्भव छैन र रहदैन । वर्तमान संविधानले नेपालको विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोग गर्ने वातावरण तयार गरी युवाको सर्वाङ्ग विकास, सशक्तिकरण र युवा उद्यमशिलताकालागी शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । संबैधानिक व्यवसायको सफल कार्यान्वयनकालागि समेत दिगो विकास लक्ष्यले स्थापित गरेको परिमाणात्मक लक्ष्य र कार्यक्रम समेतलाई आधार मानेर भू-धरातलीय निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेरका युवाहरु (कुल जनसख्याको ४२.६ प्रतिशत) रहेका छन् ।

जसमध्ये करिब ५०० सय युवाहरु वैदेशिक रोजगारको सिलसिलामा रहेका छन् भने करिव २ हजार युवाहरु लागु औषध जस्ता कुलतमा रहेको पाइन्छ । बाँकि रहेका युवाहरु बेरोजगार रहेका अवस्था देखिन्छ ।

ख. खेलकुद

खेलकुदको विकास र व्यवस्थापन युवा शक्तिको सदुपयोगको अर्को महत्वपूर्ण आयाम रहेको हो । शारीरिक शुगठन, सामाजिक, मानसिक र सम्बेगात्मक विकासका साथमा स्वास्थ्य रक्षा साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय भाइचाराको विकास र पहिचानका लागि विभिन्न प्रकारका खेलकुद एक अनिवार्य आवश्यकता भित्र पर्दछन । आज विश्वमा खेलको माध्यम बाट विभिन्न मुलुकहरुले आफ्नो पहिचानमा व्यापकता ल्याउन र विश्व सामु आर्थिक गतिविधिको बाटो निर्माण गर्न सकेका कयौं उदाहरण हाम्रो सामु छन् । यस गाउँपालिकाले पनि आफ्नो स्थापनाकालबाटै आफ्नो क्षमता बमोजिम खेलकुदको विकासमा योगदान गर्दै आएको अवस्था छ । गाउँपालिका भित्रको खेलकुद विकासमा विगत वर्ष देखिने युवाहरुलाई समावेश गरेर अगाडी बढेको अवस्था छ । जसबाट यस पालिकामा रहेका विभिन्न खेलकुद विधामा राष्ट्रिय, अन्तराष्ट्रिय, प्रदेश तथा जिल्ला स्तरीय खेलाडीहरु उत्पादन गर्न सफल भएको अवस्था छ । गाउँपालिका भित्र अझ धेरै प्रतिभा भएका खेलाडीहरुलाई राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय खेलमा जोड्ने गरी खेलकुद कार्यक्रम व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउन जरुरि देखिन्छ भने खेलकुदलाई युवाहरुको चौतर्फी विकास, स्वस्थ जीवन र आयआर्जनसँग जोडन अपरिहार्य छ । यस कार्यलाई मध्यनजर गरी शान्तिनगर गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा खेलकुद सँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु लाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने अठोट गरेकोछ ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

५.५.२.१ समस्या

क. स्वदेशमा पर्याप्त रोजगारको अवसर र व्यवस्था नहुनु, युवा लक्षित नीति, योजना तथा कार्यक्रम प्रभावकारी हुन नसक्नु, बजारको माग बमोजिमका दक्ष युवा शक्तिको उत्पादन गर्न नसक्नु, यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकासका मुला आधार उद्योग, व्यापार, कृषि पशुपालन, उद्योग, व्यवसाय लगायातका बजारको माग र जनशक्तिको आपूर्ति बीच समानजस्य नहुनु, वास्तविक तथ्याङ्कको अभाव

रहनु, उद्यमशिलताका अवसर सिमित हुनु, पालिका क्षेत्रको युवाशक्ति विदेश पलायन हुनु विभेद, अन्धविस्वास र कुरीति जस्ता समाज विकासका बाधक अहिले पनि केहि मात्रामा रहिरहनु, युवाहरु कुलतमा फस्ने क्रम नरोकिनु, उच्च शिक्षा हासिल गर्न उपयुक्त र पहुच योग्य विश्वविद्यालय नहुनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।

ख. खेलकुद विकासको योजना बद्ध नीति, कार्यक्रम र पूर्वाधारको व्यवस्था नहुनु गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्रको अभाव रहेका कारण प्रशिक्षकको व्यवस्था गर्न नसक्नु खेलकुदलाई स्वरोजगार र आयआर्जन सँग जोडन नसक्नु, गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका अधिकान्स संरचना सुबिधायुक्त रहुनु, तोकिएको मापदण्ड बमोजिमको क्षेत्रफल नपुग्नु, खेलकुदका सामग्री अपर्याप्त रहनु, नियमित रुपमा खेलकुदका कार्यक्रम सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न नसकिनु नियमित तालिम तथा प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्न नसक्नु खेलकुदको विकासका लागि निजी क्षेत्र र समुदायको संलग्न कम रहनु, साहासिक खेलकुदक कार्यक्रम सञ्चालन व्यवस्थापनकालागि उपयुक्त स्थानको अभाव रहनु यस क्षेत्रका समस्याको रुपमा रहेका छन् ।

५.५.२.२ चुनौती

क. गाउँपालिका भित्रमा युवा प्रतिभाको पलायनलाई रोक्न, गाउँपालिका भित्र रहेका युवाहरु मध्ये वैदेशिक रोजगारमा रहेका युवाहरुलाई स्वदेशमै स्वरोजगारको व्यवस्था गर्न, गाउँपालिका भित्र रहेका युवाहरुलाई स्वरोजगार, उद्यमशिलता तथा विभिन्न क्षेत्रमा रोजगारको सिर्जना गरी आयआर्जनमा जोडन, यस गाउँपालिका भित्र कुनै पनि विश्व विद्यालय नभएका कारण उच्च शिक्षा हासिल गर्नका लागि विश्व विद्यालय स्थापना गर्न, सिमित श्रोतका कारण आवश्यक बमोजिम युवाशक्तिको थप क्षमता विकास गर्न, जीवन उपयोगी प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षामा युवाको पहुँच सहज, र सरल र सभ्य बनाउन, पालिका क्षेत्र भित्र रोजगारीका अवसर आवश्यकता बमोजिम थप सृजना गर्न युवामा सकारात्मक सोचको विकास गरी श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्न, वित्तीय श्रोतमा युवाको सहज पहुँच सुनिस्चित गर्न साथै यस पालिकाको सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक विकासका क्षेत्रमा युवाको सशक्त भूमिका स्थापित गर्न चुनौती रहेको छ ।

ख. गाउँपालिका भित्र रहेको खेलमैदानलाई मापदण्ड बमोजिमका भौतिक संरचना निर्माण गरी सुविधा सम्पन्न बनाउन, प्रत्यक वडास्तरबाट प्रशिक्षक र प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गर्दै खेलाडी उत्पादन र खेलाडीलाई आयआर्जन सँग जोड्न, आर्थिक लगानिकालागी पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था गर्न खेलकुदको विकासमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्न, व्यवसायिक खेलाडीको थप उत्पादन र व्यवस्थापन गर्न, खेल क्षेत्रमा लागेका युवाहरुको भविष्य सुनिस्चित गर्न, भौतिक संरचना निर्माण विकासकालागी जग्गा जमिनको पर्याप्त व्यवस्था गर्न, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संघ संस्थाको लगानी आकर्षित गर्न चुनौती रहेको छ ।

५.५.३ सम्भावना तथा अवसर

क. युवा विकास र सशक्तिकरणकालागि संबिधानमानै व्यवस्था गरिनु, गाउँपालिका स्तरमा युवा विकास सँग सम्बन्धित विभिन्न संरचना निर्माण विकास हुदै जानु युवा विकासमा राजनैतिक इच्छाशक्तिको

विकास हुँदै जानु, राज्यका तिनै तहमा साथै यस गाउँपालिकामा समेत युवाको प्रतिनिधित्व बलियो बन्दै जानु सूचना प्रविधिको विकासले युवाहरुलाई आर्थिक विकासको मुला प्रवाहमा समेट्दै लानु, प्राकृतिक श्रोत र सम्पदाको धनी मुलुक तथा गाउँपालिका भएका कारण गाउँपालिका भित्र रोजगारी सृजनाकालागी विभिन्न अवसरको खोजि, विकास र विस्तारमा सिंगो गाउँपालिका कृयाशिल रहनु ।

ख. स्थानीय सरकारको हैसियतमा स्थानीय तहलाई खेलकुदको क्षेत्रको विकासकालागी आधारभुत जगको रुपमा जिम्मेवार बनाईनु शारीरिक व्यायाम लगायत खेलकुदका क्षेत्रमा आम नागरिकको चासो बढ्दै जानु, गाउँपालिकाले खेलकुदको विकास र व्यवस्थापनमा आफ्ना नीति योजना तथा कार्यक्रम बजेट व्यवस्थापन सहित कार्यान्वयनमा ल्याउनु, गाउँपालिका भित्र रहेको खेलमैदान हरुको मर्मत गरी खेल्ने लायक को सुधार गर्ने प्रक्रियामा रहनु, सवै वडामा खेलमैदानको व्यवस्था गर्ने नीतिगत निर्णय हुनु, बालमैत्री अवधारना बमोजिम सवै विद्यालयले तोकिएको मापदण्ड बमोजिमका खेलमैदानका अनिवार्य व्यवस्था गर्नु पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गरिनु, स्थानीय युवाहरु साथै बालबालिका समेत खेल प्रति आकर्सित हुँदै तथा गाउँपालिकाका अधिकान्स युवाहरु मर्यादित, अनुसासित र स्वास्थ्य जीवनको विकास गर्न अग्रसर रहनु यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरहरु रहेका छन् ।

५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

५.५.४.१ लक्ष्य

क. गाउँपालिका भित्र रहेका युवा जनशक्ति लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्वास्थ्य, सकारात्मक सोच भएका, विपयुक्त, उद्यमशिल, सिर्जनशिल र कर्तब्य प्रति प्रतिवद्ध युवाहरुको उत्पादन गरी गाउँपालिका समृद्धि निर्माणको कार्यमा सकृय सहभागी गराउने ।

ख. खेलकुदको विकास र विस्तारको माध्यम बाट गाउँपालिकालाई राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय स्तरमा परिचित र स्थापित गराउंदै आर्थिक समृद्धिको मार्गमा सदुपयोग गर्ने ।

५.५.४.२ उद्देश्य

१. युवामा अन्तरनिहित क्षमता र दक्षताको अभिवृद्धि गरी युवाशक्तिको पूर्ण सदुपयोगकालागि उद्यमशील, स्वरोजागर तथा रोजगार बनाउने
२. गाउँपालिका सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक समृद्धि निर्माणका क्रियाकलापमा युवाको सहभागीतालाई गुणात्मक, सार्थक र प्रभावकारी बनाउने
३. खेलकुदको क्षेत्रलाई स्थानीय स्तरबाटै प्रतिस्पर्धी बनाएर यसको विकास र विस्तारका माध्यम बाट गाउँपालिकालाई राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा र स्थापित गराउंदै आर्थिक समृद्धिको मार्गमा गराउने साथै खेलकुदका सवै आयामहरुलाई स्थानीयकरण गर्ने ।

५.५.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ५.१ र ५.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कर्यक्रम तथा आयोजना)

१	आर्थिक विकास योजना तथा कार्यक्रम सँग आवद्ध गरी रोजगारी श्रीजना, सिप विकास स्वरोजगार अभिवृद्धि, आर्थिक श्रोत सुनिस्चितता सहितको समग्र युवा विकास कार्यक्रम सञ्चालन व्यवस्थापन गरी स्वास्थ्य, सकारात्मक सोच भएका, सीपयुक्त उद्यमशिल, सिर्जनशील र कर्तब्य प्रति प्रतिवद्ध युवाहरुको विकास साथ रोजगारी र अवसरको जोखिमा विदेशिने युवा युवतीहरुको संख्या घटाउने	• युवा विकास ऐन, नियम निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • बेरोजगार युवा युवतीहरुको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने • स्थानीय तहको शासन सञ्चालन, नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने • वैदेशिक रोजगारी बाट आर्जन गरेको पुंजी, सिप र प्रविधिलाई गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धि निर्माणमा कार्यक्रम तर्जुमा गरी परिचालन गर्ने • प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सँग आवद्धता गरी सिपमुलक्, व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना एवं शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • परम्परागत प्रविधिको संरक्षण, विकास र विस्तारका लागि नयाँ प्रविधि सँग आवद्धताको विकास गर्ने • व्यापार व्यवसाय सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि इच्छुक युवा युवतीहरुले सर्वशुलभ रुपमा न्युनतम व्याजदरमा ऋण प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्थाकालागि बैंक तथा वित्तीय संस्था सँग समन्वय र साझेदारी गर्ने • गाउँपालिका भित्रै अवसरको सृजना गरी वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहने युवायुवतीहरुलाई निरुत्साहित गर्ने साथै कारणबस वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहनेहरुकालागी सिप तथा सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउने • युवा युवतीहरुमा व्यप्त लागुपदार्थको दुर्व्यसनी रोक्न सचेतना तथा उद्धार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • युवायुवतीहरु बाट प्रवर्दित उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको विकास विस्तार र प्रवर्द्धनकालागी परियोजनाले प्रभावकारिता पहिचान गरी गाउँपालिका बाट ५ लाख सम्मका परियोजनाकालागि बिउपुँजी स्वरूप मापदण्ड निर्धारण गरी १० देखि १५% सम्म विशेष अनुदान उपलब्ध गराउने • युवामैत्री उद्यमशिलता सम्बन्धी परामर्श, पैरवी र प्राविधिक सहयोग सहित युवा उद्यमीहरू बाट उत्पादन भएका बस्तुहरुको सहज विक्रिवितरणकाल लागि बजार सूचना केन्द्र तथा बजार संजालको विकास गर्ने • व्यवसायिक शिक्षामा आधारित सामुदायिक युवा पुस्तकालय तथा युवा सूचना केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने
२	युवा सम्मान तथा युवा	• रोजगारमुलक कार्य गर्ने युवा युवतीलाई लक्षित गरी युवा

	स्वयम् सेवी साँस्कृतिको विकास बाट गाउँपालिको समग्र विकास र सेवा प्रवाहमा गतिसिलता ल्याउने	प्रतिभा पुरस्कारको स्थापना गर्ने साथै सफल व्यवसाय सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने युवा युवतीहरुलाई "शान्तिनगर युवा उद्यमी प्रतिभा पुरस्कार" बाट सम्मानित गर्ने • निश्चित तथा निर्धारण गरी उक्त तह उतिर्णगरेका युवाहरुलाई गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक विकासका कार्यमा निश्चित समय सम्म स्वयंसेवीको रुपमा परिचालन गर्ने । • प्रदेश सरकारको सहयोग र सहकार्यमा स्काउटको आधारभुत मूल्य र मान्यतालाई विद्यालय स्तरमा प्रवाहित व्यवस्थित बनाउने
३	समग्र खेलकुदको विकासकालागी व्यवस्थित तथा सुविधा सम्पन्न मापदण्ड बमोजिमको गाउँपालिका स्तरीय खेलमैदान कभर्डहल साथै सवै वडाहरुमा वडा स्तरीय खेलमैदानको निर्माण व्यवस्था गरी व्यवसायिक खेलाडीको उत्पादनका साथ राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय स्तरमा गाउँपलिकाको पहिचान स्थापित गर्ने	• स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि तयार गर्ने • गाउँपालिकाका खेलकुद विकास समितिको गठन/पुनरगठन गरी खेलकुद विकासको क्षेत्रमा क्रियाशील गराउने • अनुसुची ३ मा प्रस्ताव गरिएका खेलमैदानहरुको निर्धारित प्राथमिकता क्रम अनुसार निर्धारण विकास गर्ने • प्रत्यक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुमा न्युनतम मापदण्ड बमोजिमको खेलमैदान निर्माण तथा व्यवस्था गर्ने • उपयुक्त स्थानको छनोट र व्यवस्थापन गरी सामुदायिक कभर्डहल निर्माण गर्ने • सवै विद्यालयहरुले बालबिकासकालागि अति आवश्यक अतिरिक्त क्रियाकलाप कर्यक्रमहरु अनिवार्य सञ्चालन गर्ने गराउने • गाउँपालिकाको नेतृत्व र जिल्ला खेलकुद विकास समिति समेतको सहयोग र साझेदारीमा प्रत्येक वर्ष फुटवल, भलिबल, ब्याडमिन्टन लगायतमा स्थानीय स्तरमा ख्याती कमाएका तथा नेपाली संस्कृती र परम्परामा स्थापित रहेका खेल सहित गाउँपालिका स्तरीय शान्तिनगर रनिंग सिल्ड गोल्ड कप प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने • विभिन्न किसिमका खेलहरुको प्रवर्दन एवं प्रतिशपर्धात्मक बनाउने • उत्कृष्ट खेलाडीलाई प्रोत्साहन एवं पुरस्कृत गर्ने साथै रोजगारीको सुनिस्चितता गर्ने • आवश्यक नीति निर्माणका साथ गाउँपालिका क्षेत्रमा स्थायी बसोबास भई राष्ट्रिय तथा अन्तरास्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त गर्न सफल खेलाडीका २ जना सम्म छोरा वा छोरीलाई निशुल्क

		अध्ययन अध्यापनको व्यवस्था गर्ने • विशेष योजनाका साथ दक्ष एवं व्यवसायिक खेलाडी उत्पादन गर्ने
४	खेलकुद क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्र, समुदाय तथा संघ संस्थाको सहभागिता र साझेदारी अभिवृद्धि गर्ने	• सार्वजनिक निजी साझेदारी साथै सार्वजनिक निजी तथा सामुदायिक साझेदारीमा खेलकुद पुर्वाधारहरुका निर्माण विकास गर्ने • व्यवसायिक खेलाडी उत्पादनमा निजी क्षेत्रको योगदान स्थापित हुने गरी स्थानीय संयन्त्रको निर्माण विकास गर्ने • खेलकुद सँग सम्बन्धित संघ संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता विकासकालागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने • साहासिक, पर्यटकीय, मनोरन्जनात्मक र व्यवसायिक खेलकुदलाई स्थापना, विकासको सम्भाव्य अध्ययन गर्ने

५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका स्रोत अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ५.३ मा समाबेशी गरिएको छ ।

५.५.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

१. आर्थिक विकास योजना तथा कार्यक्रम सँग आवद्ध गरी रोजगारी सृजना, सिप विकास, स्वरोजगार अभिवृद्धि, आर्थीक स्रोतको सुनिस्चितता सहितको समग्र युवा विकास कार्यक्रम सञ्चालन भई रोजगारी र अवसरको जोखिम विदेशिने युवायुवतीहरुको संख्यामा कम्तिमा ३०% ले कमी आएको हुनेछ ।
२. शान्तिनगर गाउँपालिकाको समग्र खेलकुदको विकासकालागि व्यवस्थित तथा सुविधा सम्पन्न गाउँपालिका स्तरीय खेलमैदान तथा कभर्डहल साथै सबै वडाहरुमा वडा स्तरीय खेलमैदानको व्यवस्था भई खेलप्रेमी युवा युवती तथा बालबालिका लगायतले सहज रुपमा खेलकुद कार्यक्रममा सहभागी हुने अवसर पाउनेको साथै गाउँपालिका स्तरीय प्रतियोगिता सहितका गाउँपालिका तथा वडास्तरीय खेलकुद प्रतियोगितामा आएका हुनेछन साथै क्रमिक रुपले व्यवसायिक खेलाडीको उत्पादन भएक हुनेछ ।

५.५.५.२ नतिजा/ सूचक

१. युवा विकास

- युवा विकास कार्यक्रम सँग सम्बन्धित स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

- वर्तमान रोजगारीको अवस्थामा ४०% ले वृद्धि भई रोजगारी र अवसरको खोजीमा विदेशिने युवा युवतीको वर्तमान संख्यामा ५० % ले कमी आएको हुनेछ ।
- रोजगारी तथा स्वरोजगारी सृजना र व्यवस्थापनको माध्यम बाट गाउँपालिकामा रहेको वर्तमान निरपेक्ष गरिवी ३० देखि ३५ % ले घटेको हुनेछ ।

२. खेलकुद

- गाउँपालिका स्तरीय रंगशाला (खेलमैदान) को निर्माण तथा सञ्चालन व्यवस्थापनको कार्य पुरा भएको हुनेछ
- अनुसूची ३ मा समावेश भएका प्राथमिकता नं. P_1 मा रहेका वडास्तरीय समेतका खेलमैदानको निर्माण भई सञ्चालन आएका हुनेछन ।
- गाउँपालिका भित्र सत प्रतिशत विद्यालयहरुमा न्युनतम मापदण्ड बमोजिमका खेलमैदानको व्यवस्था भई सञ्चालनमा आएका हुनेछन ।
- वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय शान्तिनगर रनिंग सिल्ड गोल्ड कप प्रतियोगिता सञ्चालनमा आएको हुनेछ
- सवै व्यवसायिक खेलाडी उत्पादनका साथ शान्तिनगर गाउँपालिका खेलकुदको माध्यम बाट आफ्नो पहिचान स्थापित गरेको हुनेछ ।

५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रोजगारीका अवसरहरुको सृजना र विकास पर्याप्त भएको हुनेछ । रोजगारी र अवसरको जोखिमा विदेशिनुपर्ने वर्तमान वाध्यात्मक अवस्थाको अन्त्य भएको हुनेछ ।
- खेलकुद सँग सम्बन्धित संरचनागत पूर्वाधारहरु सुविधा सम्पन्न भएको हुनेछन । स्रोत र साधनको पर्याप्तता रहेको हुनेछ ।

५.५.६.१ जानकारीका स्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारी श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन हो जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्ने सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	युवा तथा खेलकुद	• गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकासभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • सामाजिक विकास	१. जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • सामाजिक विकास शाखा • विद्यालय • गाउँपालिका खेलकुद विकास समिति तथा	• विद्यमान ऐन कानून • उपयुक्त स्थानमा जग्गा जमिनको अभाव • स्रोत साधनको अभाव/अपर्याप्तता • सहयोगी तथा साझेदार संघ

		शाखाका अभिलेख • युवा विकास तथा खेलकुद सँग सम्बन्धित संघ • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	बालक्लब २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला संघ संस्था • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी तथा सामुदायिक क्षेत्र	संस्थाको अभाव • प्रविधि तथा उपकरणको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव

परिच्क्षेद ६
पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ बस्ति, आवास भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

६.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालका अधिकांस बस्तीहरु ग्रामिण स्तरका छन् । संघीयता सँगै भएको राज्यको पुनरसंरचनाले अत्यधिक ग्रामिण बस्तीलाई सहर उन्मुख गाउँपालिका अन्तर्गत समेटेको अवस्था छ । नेपालको संविधानले आवसको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गर्दै सवै नागरिक सुरक्षित, उपयुक्त र वातावरणमैत्री आवासको अधिकारको सम्मान, संरक्षण तथा परिपूर्ति गर्ने आवास बिहिन नागरिकलाई आवास सुविधा उपलब्ध गराउने, अव्यवस्थित बसोबासलाई योजनाबद्ध विकासको माध्यम बाट व्यवस्थापन गर्ने साथै विकट तथा विपदको उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गरिरहेका परिवारलाई नजिकको सुरक्षित स्थानमा आर्थिक रुपले सबल हुने गरी एकिकृत बस्तीमा स्थानान्तरण गर्नु पर्ने व्यवस्थापन सहित नागरिकको सुरक्षित आवासको हकको पूर्ण प्रत्याभूति गरेको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिका भित्र बढ्दो शहरीकरण सँगै आवास तथा व्यवसायिक भवन संरचनाको निर्माण र वस्ती विकास तिब्र गतिमा बढी रहेको अवस्था छ । स्थानीय भू-उपयोग नीति तथा योजना तर्जुमा गरी शान्तिनगर गाउँपालिकाको सम्पूर्ण भू-भागलाई आवासीय क्षेत्र औद्योगीक व्यापरिक तथा व्यवसायिक क्षेत्र, कृषि तथा पशुपंछी पालन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, वन क्षेत्र, कार्यालय तथा सेवा प्रवाह क्षेत्र लगायतका आवश्यक भू-उपयोगका क्षेत्रहरुमा विभक्त गरी सो मा आधारित संरचनागत निर्माण व्यवस्थापन हुनु पर्ने साथै भवन संहितालाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्नु, हाल रहेको भवनको जोखिम परिक्षण गरी आवश्यकता अनुसार सवलीकरण गर्नु, वातावरणीय दृष्टिले स्वच्छ, वित्तीय दृष्टिले सम्भाव्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त र सुरक्षित भवन निर्माण प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन, परम्परागत निर्माण प्रबिधि र वास्तुकलाको संरक्षण, प्रोत्साहन र योजना गर्नु गाउँपालिकाको जिम्मेवारी भित्र रहेको छ । वर्तमान अवस्थामा शान्तिनगर गाउँपालिकामा ३५ भन्दा बढी टोल तथा वस्ती रहेको । अधिकांस वस्तीहरुमा क्रमिक रुपले उच्च घनत्व बढ्दै गइरहेको । शहरी क्षेत्रमा बाक्लो र ग्रामिण क्षेत्रमा छरिएको वस्ती रहेको । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सार्वजनिक, सरकारी जग्गाहरु न्यून उपलब्धता रहेको । अझै पनि करिब १५० परिवारहरुको निजी घर नभएको वा झुपडी रहेको अवस्था छ ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

६.१.२.१ समस्या

भू-उपयोग योजना तथा नीति तयार नभएको, यस गाउँपालिकाको ग्रामिण स्तरमा रहेको अधिकांस बस्ति छरिएर रहेको साथै खोला कठिन भएका कारण एकिकृत वस्ती विकासको कार्य सार्थक रुप धारण गर्न नसके साथै एकिकृत वस्ती विकासका लागि जग्गा जमिनको अभाव रहेको, सुविधा सम्पन्न एकिकृत वस्ती विकासकालागि आर्थिक श्रोतको समस्या रहेको, विगतमा विकास भएका असुरक्षित वस्ती र कमजोर संरचनाका कारण प्राकृतिक प्रकोपका कारण वर्षेनी ठुलो धनरासी नोक्सान भइरहेको, निर्माण

सामग्रीको मूल्य वृद्धि, महँगो श्रम शक्ति, कमजोर आर्थिक स्थितिका कारण व्यक्तिगत रुप दुर्गम टोल वस्तीमा बसोबास गर्ने गाउँपालिकाले आफ्नै लगानीमा भवन निर्माण गर्दा खर्चिलो र लागत बढी हुने गरेको, सामुहिक आवास कार्यक्रममा स्थानीयबासीको आकर्षण बढ्न नसकेको, सामुहिक आवास कार्यक्रममा निजी क्षेत्रलाई आपेक्षक्रित आकर्षण गर्न नसकिएको, परम्परागत निर्माण सामग्रीको प्रयोग दिन प्रति दिन साघुरिदै गएको आदि अहिलेका यस गाउँपालिकाका विद्यमान समस्या रही आएका छन् ।

नेपालमा बि.सं. २०७२ सालको भूकम्प पछि भूकम्प प्रतिरोधक संरचना निर्माणको कार्य वास्तविक गति लिन थालेको भएता पनि यस कार्यले संस्थागत रुप लिन नसकेको कारण अपेक्षित उपलब्धि हासिल हन सकिरहेको छैन भने भवन आचार संहिताको पूर्ण पालनामा स्थानीयबासीको सहभागित उत्साहजनक रहेको छैन भेने गुणस्तरीय निर्माण सामाग्रीको सहज उपलब्धता र निर्माण कार्यको गुणस्तरताको सुनिस्चितता गर्न कठिन रहेको छ । यस गाउँपालिकाको हकमा प्राविधिक जनशक्तिको न्यूनता को कारण यस प्रावधानलाई कडाईकासाथ कार्यान्वयनमा ल्याउन कठिन भइरहेको छ भने कम लागतका भूकम्प प्रतिरोधक संरचनाका बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरी स्थानीयबासीलाई जानकारी र सहभागिता गराउन सकिएको छैन ।

६.१.२.२ चुनौती

भू-उपयोगको वास्तविक अवस्था निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्न छरिएर रहेका वस्तीहरुलाई भू-उपयोगको आधारमा एकिकृत गरी एकिकृत बस्ति वा सामुहिक आवास अन्तर्गत ल्याउन, सुकुम्बासी समस्याको पूर्ण समाधान गर्न स्थानीय श्रोत तथा साधन (निर्माण सामग्री समेत) प्रयोग गरी कम लागतमा मापदण्ड बमोजिमका सुरक्षित भवन तथा घर निर्माण गर्ने, गरिव सिमित स्रोत र साधनका कारण न्यून आय भएका, सिमान्तकृत तथा विपद् जोखिममा रहेका वर्ग तथा ग्रामिण गरिविमा परेकालाई आवास सुविधा उपलब्ध गराउने, एकिकृत बस्ति तथा सामुहिक आवासका फाइदाका बारेमा सकारात्मक वातावरण सिर्जना गर्ने सामुहिक आवास योजनामा निजी क्षेत्रलाई सहभागी गराउने, निर्माण सामग्रीको गुणस्तरमा सुधार सहितको एकरुपता ल्याउने, वर्तमानको आवश्यकता बमोजिम नयाँ प्रविधिलाई प्रयोगमा ल्याउने, गाउँपालीका भित्र भूकम्प प्रतिरोधक भवन निर्माणलाई प्रभावकारी रुपमा पूर्ण कार्यान्वयन गराउन, परम्परागत सिप, निर्माण प्रविधि तथा बस्तुकलाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने तथा निर्माण कार्यमा सम्लग्न सवै जनशक्तिलाई समयानुकुल तालिम प्रदान गरी दक्ष बजाउने जस्ता कार्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन् ।

६.१.३ सम्भावना तथा अवसर

संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट अति बिपन्न, लोपोन्मुख र सिमान्तकृत जातजातिकालागी नागरिक आवास र जनता आवास कार्यक्रम सञ्चालनमा आउनु, यस प्रकारका कार्यक्रम सञ्चालनकालागि शान्तिनगर गाउँपालिकाले नीतिगत व्यवस्थाको थालनी गर्नु आवास अधिकार सम्बन्धित ऐन, २०७५ कार्यान्वयनमा आउनु, राष्ट्रिय भवन संहिता स्थानीयकरण हुनु, भवन निर्माण पूर्ण गाउँपालिकाकालागि सरोकारवाला संस्था र निकाय बाट प्रतिवद्धता जाहेर हुनु, सुरक्षित र भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण तर्फ क्रमिक रुपले जनचेतना अभिवृद्धि हुदै जानु सुरक्षित तथा व्यवस्थित वस्ती विकास तथा भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणमा

गाउँपालिकाबासि जागृत हुदैं जानु तथा चासो बढ्दै जानु सुरक्षित भवन निर्माण सबन्धि डिजाइन क्याटलग निर्माण भइ कार्यान्वयनमा आउनु, प्राविधिक क्षमता बढ्दै जानु, विशेष गरी ठुला शहरहरुमा सामुहिक आवास निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रको संलग्नता बढ्दै जानु, एकिकृत वस्ती विकासको महत्व बारेमा विस्तारै चेतना अभिवृद्धि हुदै जानु साथै सामुदायिक भवन निर्माणका लागि कार्यक्रम सुरुवात हुन भूकम्प प्रतिरोधि भवन निर्माणलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न दक्ष कर्मी स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्न सकिने अवस्था रहनु वर्तमानका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेको छन् ।

६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

६.१.४.१ लक्ष्य

गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका गाउँपालिकाबासिको चेतनाको स्तर र अवस्थामा सकारात्मक अभिवृद्धि गरी योजनाबद्ध एकिकृत वस्ती विकास सुरक्षित, आकर्षक, वातावरणमैत्री र भूकम्प प्रतिरोधि किफायती भवन निर्माण गरी दिगो र भरपर्दो आवासको सुनिस्चितता गर्ने

६.१.४.२ उद्देश्य

१. भू-उपयोग नीति तथा योजना तर्जुमा गरी सुरक्षित तथा व्यवस्थित वस्ती विकासको व्यवस्थापना गर्नु
२. गाउँपालिकाबासीको आवश्यकता र चाहना बमोजिमका उपयुक्त, सुरक्षित, वातावरणमैत्री, सुलभ र उत्थानशिल आवास निर्माण गर्नु वर्तमान आवास व्यवस्थापनको स्तरोउन्नती गर्नु
३. आवश्यकता अनुसार LAND POOLING समेतको कार्यबाट गाउँपालिकाका अतिआवश्यक भौतिक संरचना निर्माण गर्नु
४. राष्ट्रिय भवन संहिताको पूर्ण पालना हुनेगरी स्थानिकरण गर्नु
५. भू-उपयोग नक्सा तयार पारि कार्य गर्ने
६. सडक गुरुयोजना तयार गरी लागु गरिनेछ
७. भवन आधार संहीयता तयार गरी लागु गरिनेछ

६.१.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका न. ६.१ र ६.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	गाउँपालिका क्षेत्रको भौगोलिक बनोट र अवस्थालाई आधार मानि भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी भौगोलिक रुपमा बिकट, विपदको उच्चा जोखिम युक्त क्षेत्र तथा स्थानमा रहेका बस्तीहरूलाई	• वर्तमान भू-उपयोगलाई आधार बिन्दु मानि वर्तमान आवश्यकता र दिगो विकास लक्ष्यलाई सार्थक बनाउन गाउँपालिकाको भू-उपयोग नीति तथा योजना निर्माण गर्ने • भू-उपयोग नीति योजनको पूर्ण कार्यान्यवनकालागि आवश्यक ऐन नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि तयार

	एकिकृत बस्ति विकास गरी वा सामुहिक आवास गृह निर्माण व्यवस्थापन गरी स्थानान्तरण गर्ने	गर्ने • आवधिक गाउँपालिका विकास योजनाले औंल्याएका समेत गरी सम्भाब्य सवै खाले भूमिको उपयोगिताका आधारमा आवास क्षेत्र, कृषि तथा पशुपालन क्षेत्र, ग्रामिण बजार तह शहर उन्मुख क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र, पर्यटन क्षेत्र, वन क्षेत्र लगायतका भू-उपयोग क्षेत्रको सार्थक बर्गिकरण गर्ने • आवश्यकताका आधारमा LAND POOLING समेतको नीति अवलम्बन सहित भू-उपयोग नीति, योजना र कार्यत्रम तर्जुमा गरी कृषि योग्य जग्गा जमिनको अनावश्यक र अनुपयुक्त खण्डिकरण उपयोगितामा आएको ह्रासलाई (बाँझो छाड्ने प्रचलनलाई समेत) रोकेर व्यवस्थित र दिगो गाउँपालिका विकासको आधारमा तयार गर्ने
२	गाउँपालिकाबासीको आर्थिक हैसियत समेतलाई केन्द्रमा राखेर वातावारिणीय हिसाबले उपयुक्त, लागतको हिसाबले किफायती, प्रविधिको हिसाबले सुरक्षित र व्यवस्थित एकिकृत वस्तीहरुको निर्माण विकास गर्ने साथै उक्त वस्तीमा कमजोर आर्थीक अवस्था भएका लक्षित बर्ग र समुदायका परिवारलाई विशेष अवशर प्रदान गरी सुरक्षित आवासको सुनिस्चितता गर्ने	• एकिकृत वस्ती विकास (Intergrated Settlement Development) कालागि जग्गाको एकीकरण तथा जग्गा विकास कार्यक्रमको तर्जुमा र व्यवस्थापन गर्ने साथै एकिकृत आवास विकास (House Pooling) जस्ता योजना कार्यान्वयन गर्ने • क्रमिक रुपले प्राथमिकताका आधारमा गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना भित्र समेटिएका मुख्य बजारको व्यवस्थित शाहरिकरण, विद्यमान अवस्थामा गाउँपालिकाका ग्रामिण क्षेत्रमा रहेका बजारहरुलाई क्रमश वस्ती विकास सम्बन्धी नीति कानून मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा, आयोजना पहिचान, अध्ययन, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने • गाउँपालिकाका सम्भाव्य वडाहरुमा जग्गा एकीकरण, निर्देशित जग्गा विकास तथा निर्देशित योजनाबद्ध विकास मध्ये कुनै एक वा मिश्रित योजना लागु गर्ने • सुकुम्बासी समस्या समाधान, घरजग्गा नहुनेकालागि आवास क्षेत्रको व्यवस्थापन र अव्यवस्थित बसोबास व्यवस्थापन लगायातकालागि आधारभुत आवास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने

		• आर्थिक अवस्था कमजोर भएका सवै वर्ग र तहका व्यक्ति तथा परिवारका सुरक्षित आवास उपलब्ध गराउने
३	भवन संहीताको पूर्ण कार्यान्वयन मार्फत वर्तमानमा रहेको सवै प्राकृतिक घर तथा भवनहरु अनिवार्य अभिलेखीकरण र नयाँ बन्ने घरको अनिवार्य रुपमा निर्माण इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्थालाई कडाईका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने	• भवन निर्माण सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड तथा सो सम्बन्धी योजना तर्जुमा गर्ने, भवन आधार संहीता • राष्ट्रिय भवन संहीता तथा निर्माण हुने मापदण्ड लाई स्थानिकरण गरी भवन निर्माण अनुमति र नियमन गर्ने • गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने सवै खाले भवन निर्माणका लागि तहगत नक्सा स्वीकृत, संसोधन नियमन गर्ने, • पुरातत्व, प्राचिन स्मारक र संग्राहलय संरक्षण, सम्बर्द्धन र पुनःनिर्माणलाई प्राथमिकता दिने • सरकारी भवन, विद्यालय, सामुदायिक भवन, सभागृह तथा अन्य सर्वाजनिक भवन अठा संरचना निर्माण र मर्मत संभार गर्ने • एकिकृत वस्तिविकास योजना अन्तर्गत कम लागतका भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणलाई प्रोत्साहनका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने • खर वा फुसको छाना भएका घरहरुको छानालाई जस्तापाताले परिस्थापना गर्ने
४	गाउँपालिका क्षेत्रका सवै घरहरुमा वैज्ञानिक घर नभए नम्बर को अनिवार्य व्यवस्था गरी सूचना तथा सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउने	• सफ्टवेयरको निर्माण गर्ने • गाउँपालिकाको प्रोफाइलको विवरण समेतका आधारमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सवै घरहरु लाई सुचनामा आधारित घर (Home Addresing System) नम्बर प्रदान गर्ने • एउटा scan code प्रदान गरिनेछ सो को सहयोहग बाट हुलाक सरोकारवाला सहजै घरधनीको निवास पुग्न सक्नेछ ।

६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३ मा समावेश गरिएको छ ।

६.१.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

- गाउँपालिकाको सम्पूर्ण भू-भागलाई भौगोलिक अवस्थिति र उपयोगिताको आधारमा आवासीय क्षेत्र, औद्योगिक, व्यापारिक तथा व्यवसायिक क्षेत्र, कृषि तथा पशुपन्छी पालन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, वन क्षेत्र, कार्यालय तथा सेवा प्रवाह क्षेत्रहरुमा विभक्त भई सोहि बमोजिम निर्माण व्यवस्थापन हुनु पर्ने आवासीय तथा बजार क्षेत्र यातायात संजालकालागि आवश्यक पुल पुलेस सहितका सडक, ढल तथा नाला, स्वास्थ्य खानेपानी विधुत, सञ्चार तथा मनोरंजन, हरियाली विकास लगायत बस्ति विकास, भवन र सार्वजनिक निर्माणका कार्यहरु कार्यान्वयनमा आएका हुनेछन् साथै जग्गा जमिनको अनाधिकृत र अनुपयुक्त खण्डिकरण अन्त्य हुनेछ ।
- राष्ट्रिय भवन संहिता पूर्ण रुपले स्थानीयकरण भई कार्यान्वयनमा आई गाउँपालिकाभित्र बन्ने आवासीय साथै सरकारी, निजी तथा संस्थागत नयाँ भवनहरु सतप्रतिशत भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड निर्माण भएका हुनेछन तथा जोखिमयुक्त पुरानाघरहरु मापदण्ड बमोजिम पुननिर्माण भएका हुनेछन
- गाउँपालिका क्षेत्रका सवै घरहरुमा घर नम्बर को अनिवार्य व्यवस्था भई सूचना तथा सेवा प्रवाहमा सहजता आउनुको साथै आर्थिक र सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान हुनेछ साथै स्थानीय सरकारको हैसियतमा गाउँपालिका प्रति सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासीको विस्वासमा बढोत्तरी भएको हुनेछ ।

६.१.५.२ नतिजा/सूचक

१. भू-उपयोग योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयन आएको हुनेछ
२. थप ३०० वटा विपन्न आवास निर्माण भएका हुनेछन्
३. थप ७ वटा सामुदायिक भवन निर्माण भएको हुनेछ
४. एक स्थान land pooling सञ्चालनमा आएको हुनेछ
५. सडक गुरु-योजना तयार भई कार्यन्वयन मा जाने छ
६. कम्तिमा २०० जना क्षमताको गाउँपालिका स्तरीय सभाहल निर्माण भएको हुनेछ
७. सामाजिक विकास पूर्वाधार अन्तर्गत रहेका सामुदायिक भवन नभएका वडाहरुमा सामुदायिक भवन निर्माणका लागि प्रति सामुदायिक भवन न्युनतम १ कठ्ठाका दरले जग्गाको खरिद तथा प्राप्ति भएको हुनेछ साथै सवै वडामा कम्तिमा १-१ वटा सामुदायिक भवन निर्माण भई सञ्चालनमा आएका हुनेछन ।
८. सामाजिक विकास पूर्वाधार अन्तर्गत समावेस भएका वर्तमान अवस्थामा जिर्ण रहेका सवै सार्वजनिक पाटीपौवा र चौतारहरुको स्तारोंती भई थप व्यवस्थापन सहित सञ्चालनमा आएको हुनेछन ।
९. संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा यस गाउँपालिकाको मुख्य बजार बाहेकका अन्य वडाहरुमा स्थायी प्रहरी सुरक्षा चौकी वा पोस्ट निर्माण व्यवस्थापन भई सुरक्षित प्रत्याभूति भएको हुनेछ ।

६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

१. भू-उपयोग नीति तथा योजना कार्यान्वयन र land pooling का लागि संघ तथा प्रदेश सरकारको आवश्यक श्रोत साधन सहित समन्वय र साझेदारी भएको हुनेछ
२. प्रकोप पुर्व तयारी र प्रकोप व्यवस्थापन भएको हुनेछ

६.१.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	बस्ति, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण	• गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • गाउँपालिका योजना पुस्तिका • स्थलगत अवस्था • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखाको अभिलेख • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	**१. प्रमुख जिम्मवारी** • गाउँपालिका सभा • गाउँ कार्यपालिका • स्थानीयबासि • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखा • निर्माण व्यवसायी • उपभोक्ता समिति **२.सहयोगी** • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान ऐन कानून • जग्गा जमिन तथा स्रोत र साधनको अभाव • निर्माण उपकरण • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष निर्माण जनशक्तिको अभाव

६.२ सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक समृद्धि निर्माणको अर्को महत्वपुर्ण समवाहक यातायात पूर्वाधार नै हो । मानिसहरुलाई एक ठाउँ बाट अर्को ठाउँमा जानहोस वा व्यापार, व्यवसाय तथा सेवा प्रवाहलाई सहज र सम्भव पार्न होस्

यातायात क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहिआएको छ र रहन्छ पनि । आर्थिक पूर्वाधारका रुपमा स्थापित रहेका कृषि पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, व्यापार, व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रको सन्तुलित र दिगो विकास यातायात क्षेत्रको विकास बाट मात्र सम्भव छ र रहन्छ । यस गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक समृद्धि निर्माणकालागि सडक यातयात नै प्रमुख रहेको छ । शान्तिनगर गाउँपालिकामा सेवा केन्द्रको रुपमा ७ वटा वडा रहेका छ । सवै वडा र टोलसम्म सहज रुपमा पुग्न सकिने गरी सडक ट्र्याक खोलिएको छ भने गाउँपालिकाभित्र करिब ३११ कि.मि. सडक रहेको संख्या ७५ भन्दा बढी रहेको छ । ६५ कि.मि. सडक कालोपत्रे तथा पेवर्स र बाकी ग्राभेल स्तरिय रहेका छन् भने कुल सडकको ३० % मा मात्र नालीको व्यवस्था रहेको छ १५० भन्दा बढी कलभर्ट निर्माण गर्नुपर्ने १०० सम्पन्न र बाकी निर्माण गर्नु पर्ने, गाउँपालिका क्षेत्र भित्र हाल १ वटा मात्र बसपार्क पुर्वाधार सहीत व्यवस्थित रुपमा सञ्चालनमा आएको अवस्था छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

६.२.२.१ समस्या

स्थानीयबासीको माग बढ्दो शहरीकरणका आधारमा विद्यमान स्रोत साधन रहेको, मापदण्ड विना योजनाको छनोट र कार्यान्वयन गर्ने परम्परागत प्रचलन र अभ्यासको अन्त्य हुन नसक्नु, निजी क्षेत्रको व्यवसायिक क्षमता समयानुकुल विकास हुनु नसक्नु, उपभोक्ताको सार्थक सहभागिता न्यून हुन साथै क्षमता अपेक्षाकृत विकास हुन नसक्नु, सानासाना योजना धेरै हुनु दक्ष प्राविधिक जनसक्ति न्यून हुनु तथा तालिम प्राप्त श्रमिकको अभाव रहनु, संस्थागत व्यवस्थापकीय क्षमता अपेक्षाकृत विकास गर्न नसक्नु गुणस्तरीय निर्माण सामाग्रीको समयानुकुल अभाव रहिरहनु, सडक नाला तथा पुल पुलेसा प्रति स्थानीयबासीको अपनत्व विकास हुन नसक्नु, पानी निकासकालागि निर्माण गरिएका अधिकांस नाला फोहोरमैला विर्षजन स्थानको रुपमा रहनु, खरिद ऐन बमोजिम न्यूनतम अंकमा ठेक्का लगाउनु पर्ने बाध्यकारी व्यवस्थाका कारण गुणस्तर कायम गर्न कठिनाई हुनु, जग्गा अधिग्रहण र साइट क्लियर गर्ने कार्यमा सहज नहुनु साथै जग्गा जमिनमा विवाद रहनु, स्थानीयबासीको अवरोध हुनु, आवश्यक स्थानमा पार्किङ्ग तथा बसपार्कको लागि जग्गा जमिनको अभाव रहनु चेकलिष्टका आधारमा अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने पद्धतिको विकास नहुनु जस्ता समस्याहरु यस गाउँपालिकामा रहेको छन् ।

६.२.२.२ चुनौती

स्रोत र साधनको सीमितताका कारण सडक लगायतका पूर्वाधार निर्माणमा अपनाउनु पर्ने प्रबिधि, लागत र गुणस्तरमा सन्तुलन कायम गर्ने, मापदण्ड बमोजिमका सडक लगायातका पूर्वाधार निर्माण गर्ने, सडक सञ्जाल धेरै भएको सवै सडक कालोपत्रे गर्ने, स्थानीयबासीको माग पर्याप्त रुपले सम्बोधन गर्ने, प्रस्तावित योजना, आयोजना तथा परियोजनाहरुको प्राथमिकिकरण गर्ने, आयोजना बैंकको अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याउने, सडक लगायतका निर्मित संरचानाका लागी दिगो रुपमा मर्मत सम्भारको सुनिस्चितता गर्ने, आवश्यक स्थानमा जग्गाको व्यवस्थापन गर्ने साथै मापदण्ड बमोजिम पूर्वाधार निर्माणकालागि साइट क्लियर गर्ने अन्तर स्थानीय तह तथा अन्तर सरकारी निकाय समन्वय र साझेदारी

विकास गर्ने योजनाका लागि आवश्यक पूर्व तयारीका सम्पूर्ण चरण समय सिमा भित्र पुरागर्ने, प्राकृतिक प्रकोप बाट निर्मित सडक लगायतका पूर्वाधारलाई सुरक्षित राख्ने निजी क्षेत्रको व्यवसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने साथै निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्सित गर्ने जस्ता कार्य वर्तमान चुनौतीका रुपमा रहेका छन ।

६.२.३ सम्भावना तथा अवसर

वर्तमान संबिधानमानै तीनै तहका सरकारले निर्माण विकास गर्ने सडक सञ्जालको जिम्मेवारी तोकिनु, सडक सञ्जाल निर्माण विकासको कार्य गाउँपालिका सहित तिनै तहका सरकारको उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, गाउँपालिकाबासीलाई बाह्रैं महिना सहज यातायात सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष्य स्थापित गरी आन्तरिक क्षमता विकासका साथ आफ्नो जिम्मेवारीलाई कुसलता पूर्वक अघि बढाउनु, सवै वडा र टोलसम्म सहज रुपमा पुग्न सकिने गरी सडकको ट्रयाक खोलिएको अवस्था रहनु, गाउँपालिका भित्र करिब ७५ भन्दा बढी सङ्ख्यामा रहेका ३११ कि.मि. सडक सञ्जाल निर्माण गर्ने लक्ष्य स्थापित हुनु, उल्लेखित सडक संजाल मध्ये करिव ६५ किमि सडक कालोपत्रे तथा पेवार्स र बाँकी ग्राभेल स्तरिय रहनु, सडकको आयु बढाउन र मर्मत सम्भार खर्च घटाउन कुल सडकको करिब ३० प्रतिसतमा मात्र नालीको व्यवस्था हुनु साथै नाला निर्माण क्रम उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, सडक सञ्जाललाई पूर्णता दिन ५० वटा कलभर्टको निर्माण कार्य सम्पन्न हुनु, साथै ३० भन्दा बढी कल्भर्ट निर्माण प्राथमिकता रहनु पालिका क्षेत्र भित्र हाल १ वटा बसपार्क पुर्वाधार सहित व्यवस्थित रुपमा सञ्चालनमा आउनु, गाउँपालिका यातायात व्यवस्थापन ऐन तथा भित्र कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन ल्याउने तयारीमा रहनु, स्थानीय उपभोक्ताको सार्थक सहभागिता क्रमश परिणाममुखी हुदै जानु, निर्माण व्यवसायी आफ्नो क्षमता विकासकालागि आफै प्रयासरत रहनु, स्रोत र साधनको मात्रामा बढोत्तरी हुँदै जानु, सवै सरोकारवाला पक्ष गुणस्तर कायम राख्ने कार्यमा प्रतिवद्ध हुनु यस क्षेत्रका विकास र सेवा प्रवाहका सम्भावना र अवसरहरु रहेका छन् ।

६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

६.२.४.१ लक्ष्य

आगामी ५ बर्ष भित्रमा प्राथमिकता P_1 मा रहेका सवै सडक, नाला ढल पार्किङ्ग स्थल तथा पुल निर्माण गरिएको हुनेछ । गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका मानव बस्ती, उद्योग, व्यापार र व्यवसायिक क्षेत्र समेतका आर्थिक गतिविधि सँग जोडिएका सम्पूर्ण स्थान र क्षेत्रमा बाह्रै महिना यातायात साथै ढुवानी र निर्माण उपकरण हरुको सहजरुपमा आवत जावत हुन सक्ने गरी सडक, पुल, कल्भर्ट सहितका यातायात पुर्वाधार सञ्जालको निर्माण विकास बाट गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धि निर्माणमा गणनायोग्य योगदान पुगेको हुनेछ ।

६.२.४.२ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाका सवै वडाका महत्वपूर्ण क्षेत्र र स्थानमा न्युनतम ग्राभेल सडक र अघिकतम कालोपत्रे सडक निर्माण गरी गाउँपालिकाको सन्तुलित विकासको आधार निर्माण गर्नु
२. वर्तमानमा भई रहेको यातायात तथा ढुवानी लागत खर्च घटाएर स्थानीय बासीको जनजीवन सञ्चालन व्यवस्थापनलाई सहज र प्रभावकारी बनाउनु

३. सडक, पुल कल्भर्ट लगायतका संरचनाको सुरक्षा, संरक्षण र मर्मत सम्भार गरी सहज र सुरक्षित सवारी तथा ढुवानीका साधनको आवतजावतको सुनिस्चितता गर्नु

६.२.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिरकरण क्रमश तालिका नं. ६.१ र ६.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र. सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	सडक गुरुयोजना बमोजिम सडक सञ्जाल निर्माण गर्ने	• सडक गुरुयोजना तयार/अध्यावधिक गर्ने (ढल तथा नाला निर्माण सहितको) • यातायात व्यवस्थापन ऐन तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने • संघीय तथा प्रदेश सरकारको मापदण्ड बमोजिमका सडकको हकमा सोहि बमोजिम र गाउँपालिकाले मापदण्ड निर्धारण गर्नु पर्ने सडकहरुको हकमा न्यूनतम चौडाई सेडव्यक बाहेक देहाय बमोजिम कायम गर्ने • क्लास ए सडक १४ मिटर • क्लास बि सडक १० मिटर • क्लास सि सडक ६ मिटर • मापदण्डका आधारमा क्रमिक रुपले प्राथमिकता क्रम अनुसार सञ्चालनमा ल्याउने सडक पूर्वाधारहरुको बिस्तृत परियोजना प्रस्ताव (DPR) तयार गर्ने • संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार निकाय र संघ संस्था सँग समन्वय गर्ने • प्राथमिकता क्रम बमोजिम बिशेष प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गरी सोहि बमोजिम सडक पूर्वाधार निर्माण कार्यको कार्यान्वयन तालिका तयार गर्ने • प्रचलित कानूनको अधिनमा रहि गाउँपालिकाका दर रेट निर्धारण तथा अध्यावधिक गर्ने • सडक पूर्वाधार निर्माणकालागि आवश्यक यन्त्र उपकरण र निर्माण सामाग्रीको उपलब्धताको सुनिस्चितता गर्ने • सडक पूर्वाधार गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गर्ने • अनुगमन मुल्याङ्कन कार्यविधि सहित चेक लिस्ट तयार गरी अनुगमन तथा मुल्याङ्कन लाई प्रभावकरी बनाउने • निर्धारित समय सिमा भित्र कार्य सम्पन्न गर्ने निर्माण व्यवसायी

		तथा उपभोक्ता समितिलाई पुरस्कार सहित सम्मान गर्ने • सडक पूर्वाधार निर्माण अन्तर्गतका योजना तथा कार्यक्रमको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि दिगो आधार तयार गर्ने • अनुसूचीमा उल्लेखित प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरु निर्माण गर्ने • सडक मार्ग चित्र:सडकको नामाङ्कनका आधारमा GPS संहिताको सडक सञ्जाल सूचना प्राप्त गर्न सक्ने गरी मार्ग चित्र निर्धारण गर्ने • सफ्टवेयरमा आधारित सडक सूचना सञ्जाल निर्माण विकास गर्ने
२	सडक, नाला, पुल तथा कल्भर्टको डिजाईन, निर्माण मर्मत सम्भार समेतमा आधुनिक प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने साथै स्रोत साधनको प्रयोगमा क्रमश परनिर्भरता घटाउनका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	• वर्तमान आधुनिक प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गरी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती र स्वरूप बमोजिम सडक, नाला, पुल तथा कलभर्टको डिजाईन गर्ने • सडक पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सम्भार लागत घटाउन बढी टिकाउ हुने कम लागतका साथै उपभोक्ताको सार्थक सहभागिता हुने योजनालाई उच्च प्राथमिकता दिने • निर्माण व्यवसायी तथा उपभोक्तालाई आधुनिक प्रबिधि र परम्परागत प्रबिधि बिचको फरक साथै त्यसले गुणस्तर र लागतमा पार्ने प्रभाव समेतका विषयमा तालिम तथा प्रशिक्षण मार्फत क्षमता विकास गर्ने • क्षमता विकास योजना समेत तयार पारि पालिकाका प्राविधिक जनशक्तिको कार्य क्षमता र प्रविधिप्रतिको ज्ञान र जागरुकता अभिवृद्धि गर्ने • आन्तरिक आय वृद्धिका वैकल्पिक उपायहरुको खोजी गरी स्रोत व्यवस्थापन गर्ने
३	प्राकृतिक प्रकोप बाट हुन सक्ने सम्भावित हानी नोक्सानीलाई न्यूनिकरण गर्ने	• सडक, ढल/नाला, पुल तथा कलभर्ट निर्माण गर्दा मापदण्डका आधारमा कमसल गुणस्तर हुने गरी कुनै सम्झौता नगर्ने • सडक समेतका पूर्वाधार निर्माणका लागि न्यूनतम गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गर्ने साथै यसका बारेमा सर्वसाधारण लाई जानकारी गराउने • अनुगमन मुल्याङ्कन कार्यविधि सहित चेक लिष्ट तयार गर्ने • प्राकृतिक प्रकोप बाट हुन सक्ने सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणका लागि स्थानीय उपभोक्ता सडक सचेतना समूह निर्माण गर्ने • बाढी तथा सडक दुर्घटनाका कारण सडक बन्द हुन सक्ने सम्भावनालाई न्यूनीकरण गर्न सम्बन्धित सचेतना समूह मार्फत

		वैकल्पिक खोजी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने
४	गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने सवै प्रकारका सवारी तथा ढुवानीका साधनकालागि आवश्यक पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्था गर्ने साथै ट्राफिक व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने	• यातायात व्यवस्थापन ऐन तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने • सवै प्रकारका सवारी तथा ढुवानीका साधनको सुरक्षित पार्किङ्गका लागि आवश्यकता बमोजिम जग्गा खरिद तथा प्राप्ति गर्ने • वर्तमान गाउँपालिका स्तरीय बसपार्कको स्तरोउन्नतीका साथ व्यवस्थित सञ्चालन को सुनिस्चितता गर्ने साथै अन्य आवश्यक स्थानको पहिचान गरी पार्किङ्ग स्थलको विस्तृत परियोजना प्रस्ताव तयार पार्ने • सर्व प्रथम बस लगायत साना सवारीका साधनको पार्किङ्ग स्थल तथा बस सञ्चालनका लागि टर्मिनल भवनको निर्माण गर्ने साथै दोस्रो चरण अन्तर्गत ढुवानीका साधनका लागि पार्किङ्ग स्थान निर्माण गर्ने • एकीकृत पार्किङ्ग स्थलको सञ्चालन व्यवस्थापनकालागि सार्वजनिक निजी साझेदारी वा सार्वजनिक सामुदायीक साझेदारी प्रकृया र प्रद्धती अवलम्बन गर्ने • मूख्य बजार क्षेत्रको ट्राफिक व्यवस्थापनकालागि निश्चित स्थानमा निश्चित समय सम्म मात्र कार, भेन, सिटि रिक्सा, टेम्पो मोटरसाइकल लगायतका साना सवारीका साधक सशुल्क पार्किङ्ग गर्ने व्यवस्था मिलाउने • मुख्य बजार क्षेत्र भित्र प्रत्यक पसल वा व्यवसाय स्थलको अगाडि सवारी साधन पार्किङ्ग गर्ने कार्यको अन्त्य गर्ने • सडक मार्किङ्ग तथा सवारीका साधनको व्यवस्थित सञ्चालनकालागि ट्राफिक कार्यालय र ट्राफिक प्रहरी सँग समन्वयात्मक साझेदारी गर्ने • मूख्य सडक तथा राजमार्ग साथै सहायक सडकका निश्चित स्थानमा मात्र आवधिक रुपमा सवारी तथा ढुवानीका साधन रोक्न पाउने गरी स्टेसन सुनिस्चित गर्ने • बालबालिका, जेष्ठ नागरिक लगायतका सवै खाले पैदल यात्रीको सुरक्षाकालागि मुख्य बजारको मुख्य सडकमा जेब्रा क्रसिंङ्गको व्यवस्था मिलाउने साथै सडकको बिच तथा किनारमा मार्क लगाउन । • ट्राफिक व्यवस्थापनकालागि मुख्य सडकका चौकहरुमा ट्राफिक आइल्याण्ड निर्माण गर्ने

		• सार्वजनिक भवन, स्थल र स्थाको निर्माण गर्दा पर्याप्त पार्किङ्ग स्थलको समेत व्यवस्था गर्न अनिवार्य गर्ने

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका स्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३ मा समावेश गरिएको छ ।

६.२.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

- प्रस्तावित प्राथमिकता क्रम बमोजिमका सडक पूर्वाधारको निर्माण विकास भई आर्थिक पूर्वाधारका प्रमुख सम्बाहक कृषि तथा पशुपालन र पर्यटन साथै तीनमा आधारित उद्योग, व्यापार र व्यवसायको प्रवर्द्धन र विकासमा बढोत्तरी हुने तथा रोजगारीको सृजना र आय आर्जन बाट आगामी ५ वर्ष भित्र समग्र गाउँपालिकाबासीको वर्तमान आयमा ५५ प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ साथै त्यसपछिका वर्षहरुमा समेत क्रमिक वृद्धि हुने गरी दिगो आधार निर्माण भएको हुनेछ ।
- विषयगत र क्षेत्रगत रुपमा प्राथमिकता क्रम बमोजिम निर्माण हुने ढल र नाला तथा सडक सञ्जाल निर्माण विकास र विस्तार अन्तर्गत निर्माण हुने सवै सडक किनारमा सतह नाला निर्माण भएको हुनेछ साथै उक्त नाला निर्माण बाट सडक पूर्वाधारहरुको टिकाउ पनमा अभिवृद्धि भई प्रत्यक वर्ष सडक मर्मत सुधारमा लाग्ने ठुलो धनरासीको खर्चमा कटौती भएको हुनेछ ।
- गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने सवै प्रकारका सवारी तथा ढुवानीका साधनकालागि आवश्यक पार्किङ्ग स्थलको व्यवस्था भई आन्तरिक तथा बाह्रय यात्रुलगायत सवारी तथा ढुवानीका साधन र चालकहरुले पार्किङ्गको सुबिधा उपभोग गर्न पाएका हुनेछन साथै सवारीका साधन लगायत सर्वसाधारण गाउँपालिकाको सुरक्षाको सुनिस्चितता भएको हुनेछ ।
- प्राथमिकता प्राप्त प्रस्तावित पुल (मोटरेवल पक्की तथा झोलुङ्गे) कलभर्ट स्ल्याब निर्माण भएका हुनेछन् साथै उक्त पुल, कलभर्ट तथा स्ल्याब निर्माणका कारण सडक पूर्वाधारहरुको माध्यम बाट एउटा वस्ति वा टोल बाट अर्को वस्ति वा टोल, एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह, एक बजार केन्द्र बाट अर्को बजार केन्द्र वा शहर सम्मको आवागम र ढुवानी साथै आपतकालिन सेवामा सहजता पुग्ने तथा रोजगारीका अवसरमा पहुँच वृद्धि भई समग्र आर्थिक गतिविधिमा बढोत्तरी हुने भए बाट स्थानीयबासीको आय आर्जनमा वृद्धि भई ग्रामिण तथा शहरी गरिवीको न्यूनीकरणकालागि पर्याप्त सहयोग पुगेको हुनेछ ।
- स्थानीय सरकार प्रति सवै गाउँपालिकाबासीहरुको विस्वासमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

६.२.५.२ नतिजा/सूचक

- आवधिक गाउँपालिका विकास योजनामा प्रस्ताव गरिएको सडकहरुलाई समावेश गरी ढल तथा सतहको पानी निकास सहितको सडक गुरुयोजना तयार/अध्यावधिक भएको हुनेछ

- अनुसूचिमा उल्लेख गरिएका प्राथमिकता नं. एजु मा परेका कुल ७५ सडकको करिब ३११ कि.मि. सडक मध्ये कम्तिमा ३५ % सडक प्रस्ताव गरिए बमोजिम कालोपत्रे गरिएने १५ % सडक प्रस्ताव गरिए बमोजिम पेवार्श गरिने र बाँकी ५० % ग्राभेल गर्ने र ७० कि.मि. भन्दा बढी सडकमा नाला तथा प्लम निर्माण कार्य सम्पन्न भई यातायात पूर्वाधार गुणात्मक तथा परिमाणात्मक सुधार तथा वृद्धि भएको हुनेछ भने छनोट भएका विशेष महत्वका सडकहरु साइकल लेन तथा अपाङ्ग मैत्री पूर्वाधारको व्यवस्था हुनेछ ।
- प्राथमिकता नं. "$P_१$" मा परेका सडकहरुको वर्गिकृत क्षेत्र मध्ये मुख्य शहरी सडक, कृषि र पर्यटन प्रवर्द्धन र गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना साथै स्याटलाइट स्मार्ट ग्रामिण बजारहरुलाई जोड्ने कार्यमा योगदान पुर्याउने सडकहरुलाई बिशेष प्राथमिकतामा राखि निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको हुनेछन ।
- यस आवधिक योजनामा सम्पन्न हुन नसकेका प्राथमिकता "$P_१$" का बाँकी तथा प्राथमिकता "$P_२$" र "$P_३$" का सडकहरुलाई यस पछि अध्यावधिक हुने आवधिक गाउँपालिका विकास योजनामा विशेष र प्रथम प्राथमिकतामा राखि कार्यान्वयनमा आउनू प्रक्रियाको सुनिस्चितता हुनेछ ।
- सडक पूर्वाधार विकास गत गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकासमा गुणात्मक वृद्धि भई वर्तमान ग्रामिण तथा शहरी गरिवी ६५% ले घटेको हुनेछ ।
- वडा वडामा निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन हुने संघीय तथा प्रदेश स्तरीय, गाउँपालिका स्तरीय र वडा स्तरीय प्राथमिकता नं. "$P_१$" मा परेका सडक किनारामा निकास सहितको पक्कि ढल/सतह नालाको निर्माण भएको हुनेछ ।
- प्रथम आवधिक योजना आवधिमा सम्पन्न हुन नसकेका प्राथमिकता नं. $P_१$ का बाँकी रहेका साथै "$P_२$" र "$P_३$" मा रहेका अनुसुचिमा परेका सडक हरुमा निर्माण गरिनु पर्ने सतह नाला तथा ढल यस पछिको आवधिक योजनाको प्रथम प्राथमिकतामा राखि कार्यान्वयनमा आएका हुनेछन ।
- वडा नं. २ मा गाउँपालिका स्तरीय बस पार्कको निर्माण सम्पन्न भई सञ्चालनमा आएको हुनेछ साथै ढुवानीका साधन पार्किङ्गका लागि आवश्यक जग्गाको व्यवस्थापन भएको हुनेछ तथा वडास्तरीय बसपार्क तथा स्टेसनका लागि उपयुक्त स्थानको पहिचानका साथ प्राथमिकता निर्धारण गरी बस तथा अन्य सवारी तथा ढुवानी साधनको पार्किङ्ग तथा स्टेसन स्थल निर्माणका लागि जग्गा नभएका स्थानमा आवश्यक जग्गा खरिद तथा प्राप्ति र भएको स्थानमा नपुग भए आवश्यकता बमोजिम थप भएको हुनेछ ।
- मुख्य बजार क्षेत्रमा आवागमन लाई सहज बनाउन सडक किनारका निश्चित स्थानमा निश्चित समय सिमा सम्म मात्र पार्किङ्ग गर्न पाउने गरी बजार ट्राफिक व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- प्राथमिकता $P_१$ मा परेको अनुसूचीमा प्रस्ताव गरिएका अतिआवश्यक स्थानमा पक्की झोलुङ्गे पुल निर्माणका लागि ड्रईङ् डिजाईन र लागत अनुमानको कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ ।

६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

प्रस्तावित योजनाको आवश्यकता बमोजिम गाउँपालिका बाट प्रस्ताव गरे अनुसार संघ, प्रदेश र विकास साझेदार बाट आवश्यक श्रोत र साधनको उपलब्धता रहेको छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक क्षमतामा विकास भएको हुनेछ । मूल्य स्थिरता, आधुनिक उपकरणको उपलब्धता, स्थानीय उपभोक्ता र साझेदारहरुको सकारात्मक सहयोग रहनेछ साथै प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव न्यून रहेको हुनेछ ।

६.२.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	सडक, पूल तथा यातायात	• गाउँपालिकासभाको निर्माण पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको सडक गुरु योजना • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • सम्बन्धित योजनाका डिपिआर तथा नक्साहरु • स्थलगत अवस्था • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखाको अभिलेख • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार श्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखा • निर्माण व्यवसायी • उपभोक्ता समिति २.सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान ऐन कानून • जग्गा जमिन तथा स्रोत र साधनको अभाव • निर्माण उपकरण • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • प्रविधिको अभाव • निर्माण सामाग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष निर्माण जनाशक्तिको अभाव

६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

६.३.१ पृष्ठभूमि

प्राकृतिक रुपले नेपाल जलश्रोतको धनी देश हो । जलबिधुत र सिंचाई जलश्रोतको प्रयोगका प्रमुख गन्तव्य हुन । शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका खोलाहरु बाट बग्ने पानीलाई सिंचाईको रुपमा केही प्रयोग भएतापनि उर्जाको प्रयोगकालागि भने प्रयोग हुन सकेको छैन । तसर्थ शान्तिनगर गाउँपालिका जलश्रोत, वायोग्यास, सोलार, गोबरग्यास को थुप्रै सम्भावना रहेको क्षेत्र हो । यहाको अधिकांस टोल तथा वस्तीहरुमा विद्युतको पहुँच पुगेका अवस्था रहेको र ग्रामिण भेगमा वैकल्पिक उर्जा अन्तर्गतको बायो ग्यासको प्रयोग हुने गरेको साथै विभिन्न महत्वपूर्ण सडक तथा चोक हरुमा सोर्य बत्तीको व्यवस्था भएको छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

६.३.२.१ समस्या

राष्ट्रिय विद्युत विवरण प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ रहनु, विशेषत पातलो साथै छरिएर रहेका ग्रामिण बस्तीको हकमा उपभोगको मात्रका आधारमा पूर्वाधार निर्माण लागत अत्यन्तै बढी हुनु, विद्युत आपूर्ति र गुणस्तरीय नहुनु वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन प्रभावकारी हुन नसक्नु, ग्रामिण क्षेत्र लगायत सुकुम्बासि र सिमान्तकृत परिवारको आय स्रोत कमजोर रहेका कारण परम्परागत रुपमा प्रयोग गरिदै आएको दाउरा, काठ दाउराको प्रयोग अपेक्षाकृत रुपमा घट्न नसक्नु विद्युत वितरण लाईन निर्माण व्यवस्थापनकालिगी स्थानीयबासीको पूर्ण सहयोग नहुनु साथै जग्गाको उपलब्धता नहुनु साथै उच्च महत्व सडक तथा स्थानहरुमा सौर्य सडक बत्तिको स्थापना वा जडान लागत खर्चिलो हुनु, गाउँ क्षेत्र भित्र जडित कम क्षमताका ट्रान्सफरमरहरुलाई आवश्यक क्षमतामा अपग्रेड गर्न नसकिएको कारण लो भोल्टेज समस्या रहने जस्ता समस्या रहेका छन् ।

६.३.२.२ चुनौती

औद्योगीकीकरण, व्यवसायिकीकरण, प्रविधिको बढ्दो प्रयोग र घरायसी आवश्यकता बमोजिम विद्युत माग पुरा गर्ने राष्ट्रिय प्रसारणलाई दिगो र भरपर्दो बनाउने, विद्युत प्राविधिकरण र गाउँपालिका बीच समन्वय र सहकार्य गरी विद्युत वितरणको कार्यलाई साझा जिम्मेवारी भित्र समेटेर एक द्वारा प्रणाली मार्फत स्थानीयबासिका माग बमोजिमको आवश्यकता पुरा गर्ने, सिमित स्रोतका कारण गाउँपालिकाको लगानीलाई यस क्षेत्रमा प्रसस्तीकरण गर्ने, वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गरी स्थानीयबासीको सहभागिता र साझेदारीलाई परिमाणमुखी बनाउने जस्ता कार्यहरु चुनौतिको रुपमा रहेका छन्

६.३.३ सम्भावना तथा अवसर

गाउँपालिका क्षेत्रमा आर्थिक गतिसिलता सहितका औद्योगिक, व्यापारिक, व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन, पर्यटनका क्षेत्रहरु क्रमश विकास र विस्तार हुदैं जानु, राष्ट्रिय रुपमा सञ्चालन भएका र हुने विद्युत आयोजनाहरुमा सर्वसाधारण नेपाली नागरिकको लगानी बढ्दै जानु, स्थानीय तहको विद्युत व्यवस्थापन र

वितरण प्रणाली स्रोत र साधन सहित स्थानीय तहको जिम्मेवारी भित्र समेटिने क्रममा हुनु साथै विद्युतको बहुउपयोगिताको बारेमा सर्वसाधारण स्थानियबासी जानकार र आकर्सित हुदै जानु पशुपालन व्यवसाय बढ्दै वैकल्पिक उर्जा केन्द्र लगायत विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाबाट अनुदानको व्यवस्था रहनु यस क्षेत्रको सम्भावना तथा अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

६.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

६.३.४.१ लक्ष्य

ग्रामिण क्षेत्रमा बायो ग्यास र बजार क्षेत्रमा सोलार प्रणाली जस्ता वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जाको विकास, विस्तार तथा सञ्चालन व्यवस्थापन साथै राष्ट्रिय विद्युत प्रसारणलाई व्यवस्थित बनाउदै योजना अबधि भित्र शान्तिनगर गाउँपालिकाका सवै घरपरिवार, उद्योग, व्यापार तथा व्यावसायिक क्षेत्र लगायतमा विद्युत तथा उर्जा सेवा सहज, सरल, नियमित र प्रयाप्त रुपमा वितरणको व्यवस्था मिलाएर आर्थिक गतिविधिमा गुणात्मक र मात्रात्मक बढोत्तरी गर्ने ।

६.३.४.२ उद्देश्य

१. फोहोर व्यवस्थापनबाट गाउँपालिका सुन्दर राख्ने, गोबर ग्यास प्रविधिको विस्तार एवंम् प्रवर्द्धन गर्ने साथै बायो ग्यास र सौर्य उर्जा जस्ता वैकल्पिक तथा नविकरणीया उर्जाको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने साथै सोलार सिस्टमलाई व्यापक दिई शहरी भवन निर्माणमा सोलार को प्रयोग गर्ने कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिई उर्जाको सहज व्यवस्थापन गर्ने
२. गाउँपालिका क्षेत्रको सवै घरपरिवार र आर्थीक उपार्जन सँग सम्बन्धित क्षेत्रमा गुणस्तर युक्त र भरपर्दो विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गर्ने

६.३.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ६.१ र ६.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	गाउँपालिका क्षेत्रमा विद्युत आपूर्ति प्रणालीलाई सुद्रीढ, प्रभावकारी र प्रयाप्त बनाउने	• जनसंख्याको वृद्धि र चाप, उद्योग, व्यापार, व्यवसाय लगायत औद्योगिक, व्यापारिक तथा सामाजिक क्रियाकलापको बढोत्तरी र प्रवाह समेतको अध्ययन गरी शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र विद्युतको वर्तमान आवश्यकता र माग, उपलब्धता र यस गाउँपालिकाको दिर्घकालिन सोच र लक्ष्यका आधारमा हुने विकास निर्माण लगायत शिक्षा, स्वास्थ्य साथै आर्थिक गतिविधिका आधारमा भविष्यको आवश्यकताको मात्रा निर्धारण गर्ने • नेपाल विद्युत प्राविधिकरण सहयोगमा शान्तिनगर विद्युत वितरण तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने

		• गुरुयोजना बमोजिम विद्युत प्रवाहको सहज व्यवस्थापनकालागि गाउँपालीका, विद्युत प्राविधिकरण र सरोकारवाला बिच समन्वयात्मक कार्य सञ्चालन व्यवस्थापन सञ्चालन निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने • तत्कालै ट्रान्सफरमर आवश्यकता रहेका स्थानमा ५० केभिए र १०० केभिएका ट्रान्सफरमरको जडानकालागि विद्युत प्राविधिकरण सँग समन्वयन र साझेदारी गर्ने • विद्युत सेवा नपुगेका गाउँपालिकाका टोलबस्तिहरुमा समेत बिधुत प्राविधिकरण सँगको समन्वय र साझेदारीमा विद्युत पोल तथा ट्रान्सफरमरको व्यवस्था गरी टोलटोलमा ग्रामिण विद्युतिकरणको माध्यम बाट विद्युत सुविधा उपलब्ध गराउने
२	नविकरणीय तथा वैकल्पिक उर्जा (बायो ग्यास, वायु तथा सौर्य उर्जा) को उत्पादन वृद्धि गरी स्थानीयबासीको सहज पहुँच स्थापित गर्ने	• सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने • स्थानीय उपभोक्ता तथा समुदायको सहभागितामा सौर्य, वायु तथा बायो ग्यास आदिमा आधारित वैकल्पिक उर्जाको विकास र विस्तार गर्ने • वैकल्पिक उर्जा उत्पादन र व्यवस्थापन निजी क्षेत्र सँग साझेदारी स्थापित गर्ने

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको समान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३ मा समावेश गरिएको छ ।

६.३.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र विद्युत लाईन विस्तार भैरहेको छ र उद्योग, व्यापार, व्यवसाय, कृषि, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा अन्य सेवा प्रवाहको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यमा सहजता आउनुको साथै आर्थिक विकासको कार्यमा प्रयाप्त सहयोग पुग्नुको साथै आन्तरिक उत्पादनमा दोब्बरले वृद्धि भएको हुनेछ ।

६.३.५.२ नतिजा/सूचक

१. शान्तिनगर गाउँपालिकाको बिधुत वितरण तथा व्यवस्थापन गुरु योजना तयार भएको हुनेछ
२. विद्युत सेवा नपुगेको सवै वडाका टोल बस्ति, समुदाय तथा परिवारले सहज रुपमा विद्युत सेवा उपभोग गरेका हुनेछन
३. शान्तिनगर गाउँपालिकाका औद्योगिक क्षेत्र, व्यापार तथा व्यवसायिक क्षेत्र, कृषि तथा पशुपालन क्षेत्र, पर्यटन क्षेत्र लगायतका महत्वपूर्ण क्षेत्र र स्थानमा पर्याप्त विद्युत सेवा प्रवाह हुन सक्ने

वातावरणको विकास भइ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको विकास र विस्तारले गति प्राप्त गरेको हुनेछ

४. शान्तिनगर गाउँपालिका उर्जाको आन्तरिक आवश्यकता र खपतको कम्तिमा ५ प्रतिशत हिस्सा वैकल्पिक उर्जा (शौर्य, बायु तथा बायोग्याँस) ले ओगटेको हुनेछ ।

६.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जा (बायो, वायु तथा सोर्य समेत) को उत्पादन तथा व्यवस्थापनकालागि स्रोत र साधनका पर्याप्तता भएको हुनेछ । संघीय तथा प्रदेश सरकार र वैकल्पिक उर्जा केन्द्र लगायतका विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको सहयोग र साझेदारी प्राप्त भएको हुनेछ । प्राकृतिक प्रकोपको कमी हुनुको साथै स्थानीयबासीको रुची र आकर्षणमा बढोत्तरी भएको हुनेछ ।

६.३.७ जानकारीक श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तहत जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	जलश्रोत विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालीकाको योजना पुस्तिका • सम्बन्धित योजनाका DPR तथा नक्साहरु • स्थलगत अवस्था • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखाको अभिलेख • वडा समितिको अभिलेख	१.प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • विद्युत प्राविधिकरण तथा उर्जा उत्पादन व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित संघ संस्था • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखा • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • उपभोक्ता समिति २. सहयोगी • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा	• विद्यमान ऐन कानून • जग्गा जमिन तथा स्रोत र साधनको अभाव • निर्माण उपकरण • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • उपयुक्त प्रविधिको अभाव • निर्माण सामाग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष निर्माण जनशक्तिको अभाव • प्राकृतिक प्रकोप

		• सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	

६.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

६.४.१ पृष्ठभूमि

पछिल्लो समयमा बढ्दै गएको सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा राजनीतिक विकास र विस्तारमा तिब्रता ल्याइरहेको छ । नेपालको संबिधानले पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता, वाक तथा प्रकास स्वतन्त्रता साथै सञ्चार र सुचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । सुचना र सञ्चार प्रविधिको विकासको वर्तमान विश्वलाई एउटा साँघुरो कोठामा ल्याई पुर्याउने छ । सूचना र सञ्चार विनाको दुनिया अधेरी रात जस्तै हुन पुगेको छ । विश्वका कैयन आर्थिक कारोबार एकै स्थान बाट संसारभर फैलाउन सूचना र सञ्चार क्षेत्रकै विकास बाट सम्भव हुन पुगेको छ । नगद रकम बोकेर आर्थिक कारोबार गर्ने प्रचलन दिन प्रतिदिन साँघुरिदै गएको छ । नेपालको दिगो विकास लक्ष्यले समेत सवै धान्न सक्ने गरी नेट इन्टरनेटको पहुँचलाई विस्तार गर्ने अठोट लिइएको छ । आ.व. २०७८/७९ सम्ममा नेपालमा कुल जनसंख्याको ७२ प्रतिसतमा टेलिभिजन, ८६ प्रतिशतमा रेडियो, रेडियो, ६५.९ प्रतिशत इन्टरनेट पहुँच पुगेको छ भने डिजिटल साक्षरता ४० प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिकाको अधिकान्स स्थानमा सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार भएको छ । कार्यपालिका भवन, वडाकार्यालय भवन, सार्वजनिक स्थल तथा सेवाको क्षेत्र, उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायका क्षेत्र. विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी साथै स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संघ संस्था, पर्यटन क्षेत्र लगायतमा नेट इन्टरनेटको सेवा विस्तार भई सकेको अवस्था छ भने केहि विद्यालय साथै सार्वजनिक महत्वका स्थलहरुमा यसको व्यवस्थापन गर्न बाँकि रहेको अवस्था छ । विद्यालय अवस्थामा नेपाल टेलिकम ऐनसेल, नेपाल टेलिभिजन, रेडियो नेपाल, कान्तिपुर समेतका विभिन्न एफ एम रेडियो लगायतका प्रयास सवै संचारका श्रोत साधन र ऐन्टिसि, वर्ड लिंक, सुबिसु लगायतका संस्थाहरुबाट नेट इन्टरनेटको सेवा प्रवाह हुदै आएको छ । आ.व. २०७८ सम्मको विवरणका आधारमा यस गाउँपालिकामा रेडियोको प्रयोग गर्ने १७६६ घरपरिवार, टेलिभिजन प्रयोग गर्ने २९५९, कम्पुटर/ल्यापटोप प्रयोग गर्ने ३८६, इन्टरनेट प्रयोग कर्ता २७१४ साथै टेलिफोन प्रयोगकर्ता ५६ तथा मोबाईल प्रयोगकर्ता ११११२३, कुनै पनि उपकरण नभएको १९७ घरपरिवार र कम्तिमा कुनै एक उपकरण भएको ६७२२ घरपरिवार रहेको अवस्था देखिन्छ । यस १० वर्षको अवधिमा यो संख्यामा तिब्र गतिले विकास भई यस गाउँपालिकामा करिब ९० प्रतिशत जनसंख्या तथा घरपरिवारले नेट इन्टरनेटको सेवा सुविधा उपयोग गरिरहेको अनुमान गरिएको छ ।

६.४.२ समस्या तथा चुनौती

६.४.२.१ समस्या

सञ्चारका साधन प्रयोगकर्ताको यथार्थ विवरण सङ्कलन गर्न, छरिएर रहेको टोल बस्ति रहेका कारण दुर सञ्चार सेवामा सवै गाउँपालिकाबासीको पहुँच स्थापित गर्न, सूचना प्रविधि सेवाको विस्तार र व्यवस्थापनकालागि पर्याप्त संरचनागत व्यवस्थाको कमि, सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको न्यून प्रयोग, स्थानीय हुलाक सेवालाई प्रभावकारी बनाउन, अधिकांस स्थानीयबासीको आयस्रोत न्यून रहनु साथै विज्ञापन व्यवस्थित हुन नसक्नु, गाउँपालिका बाट पर्याप्त बजेट विनियोजन नहुनु, बजेट नीति तथा कार्यक्रममा समावेश हुने गरेको भएता पनि सुत्र बजेटमा समावेश नगरिनु सबैले आवश्यकता महसुस गर्ने तर प्राथमिकतामा नराखिने जस्ता समस्या रहेका छन् ।

६.४.२.२ चुनौती

स्थानीय स्तरमा प्रवाह हुने समाचारहरुलाई विश्वसनीय बनाउन, यस गाउँपालिका भित्रको छरिएर रहेका बस्ति सम्म सहजै संरचनागत पूर्वाधार सहज रुपमा पुर्याउन सामाजिक सञ्चालनको दुरुपयोगलाई नियन्त्रण गर्न सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको नविनतम प्रविधिको प्रयोग र विस्तार गर्न बिगतमा सञ्चार दुनियाँको एक मात्र विस्वासिलो माध्यमको रुपमा स्थापित परम्परागत हुलाक सेवाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रभावकारी बनेर स्थानीय स्तरको प्रमुख आधारको रुपमा पुनरस्थापित गर्न तथा दुर सञ्चार सेवाको गुणस्तरमा एकरुपता कायम गर्न साथै सहलगानी र प्रतिफलको सह वितरणको वातावरण सिर्जना गर्न, गाउँपालिका आफैले एफ एम रेडियो सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न, सवै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयलाई डिजिटल प्रविधिमा सहज प्रवेश र प्रयोगको व्यवस्थापन गर्न सूचना प्रविधिको बढ्दो परिवर्तन, प्रयोग र प्रभावलाई पूर्ण आत्मसाथ गरी सोहि बमोजिम बजेटको व्यवस्था गर्न सूचना प्रविधि मैत्री गाउँपालिकाको रुपमा पूर्णता विकास गर्न यस क्षेत्रका चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

६.४.३ सम्भावना तथा अवसर

संबिधान सवै नागरिकको सुचनाको हक सुनिस्चित हुन, डिजिटल प्रविधिको विकासले विश्व बजार एक ध्रुबिय गतिमा अघि बढ्नु, सञ्चार गृहहरुको सेवा प्रणाली बस्ति सम्म विस्तार हुदै जानु, शैक्षिक तथा आर्थिक गतिबिधिहरुमा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा उल्लेख्य बढोत्तरी हुँदै जानु, व्यापार व्यवसाय, सार्वजनिक सेवा, प्रबिधिको विकास र सो सम्बन्धी ज्ञानको प्रवाहका क्षेत्र समेत डिजिटल मैत्री हुँदै जानु, गाउँपालिकाले समेत डिजिटल प्रविधिको प्रयोगलाई प्रथम प्राथमिकता राखी आफ्ना सवै गतिविधिलाई वएभसाइट मार्फत सरोकारवालाको सहज स्थापित गर्नु, सञ्चार स्रोतका प्रयोग र विस्तारमा स्थानीय युवाशक्तिको आकर्षण दिन प्रतिदिन बढ्दै जानु, सूचना प्रबिधि आर्थिक विकासको एक आधारभुत अङ्गको रुपमा स्थापित हुदै जानु, गाउँपालिकामा मोबाइल, नेट इन्टरनेट प्रयोगकर्ताको संख्या तिब्रताले बढ्दै जानु तथा शान्तिनगर गाउँपालिका सहित विश्व बजार सूचना प्रबिधि मैत्री बन्दैजानु यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरहरु रहेका छन् ।

६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति कार्यत्रम तथा आयोजना

६.४.४.१ लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सर्वसुलभ, प्रभावकारी व्यवस्थापन र प्रयोग बाट गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउने साथै आगामी ५ वर्षभित्र व्यवस्थिति नेटवोर्किङ्ग, फ्री वाईफाई, सि.सि. क्यामेरा जडान आईपी फोन, प्रविधि मैत्री गाउँ र वडा स्थापना गर्ने ।

६.४.४.२ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाबासी, पर्यटक, उद्योग, ब्यापारी, व्यवसाय लगायत सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सेवाको पहुँच
२. स्थापित गर्नु साथै उपयोगिको विविधिकरण र विस्तार गर्नु
३. सूचना प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउन सम्बन्धित सेवा प्रदायक संघ संस्थालाई सहयोग र समन्वय गर्नु
४. सूचना र सञ्चार प्रविधि मैत्री उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा सेवाको विकास र विस्तार बाट रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु
५. सफ्टवेयर, डाटाबेस, सर्भर लाई सुरक्षित र व्यवस्थित बनाएर नागरिकलाई सूचना तथा प्रबिधिमैत्री सेवा सञ्चालन गर्न साथै सूचना प्रविधिको प्रयोग बाट गाउँपालिका स्तरका विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई जनता सँग प्रत्यक्ष जोडिने अवस्थाको विकास गरी स्थानीय सरकार प्रति स्थानीयबासीको विश्वास र भरोसा स्थापित गर्नु ।

६.४.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ६.१ र ६.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र. सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	सवै गाउँपालीकाबासिमा सुचनाको हक स्थापित गर्ने	• सवै गाउँपालिकाबासीमा सुचनाको पहुँच स्थापित गर्न आवश्यक संस्थागत, नितिगत तथा कानूनी व्यवस्था गर्ने • दुर सञ्चार टावर निर्माणः उपयुक्त जग्गा र स्थानको व्यवस्था गरी गाउँपालिका सहित सवै वडाकार्यालयको समन्वयमा सम्बन्धित दुरसञ्चार संस्थाहरु सँग समन्वय गरी सम्बन्धित दुरसञ्चार संस्थाकै लगानीमा दुरसञ्चार टावर निर्माण तथा दुरसञ्चार सेवा विस्तार गर्ने • सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासी लगायत विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, उद्योगी, व्यापारी, व्यवसायी लगायत सवै सरोकारवालालाई नेट इन्टरनेट सेवाको पहुँच सुनिस्चित

		गर्ने • शान्तिनगर बजारका मुख्य केन्द्र सार्वजनिक स्थल, सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालय लगायत गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना भित्र समेटिएका प्रस्तावित स्याटलाइट स्मार्ट ग्रामिण बजारका प्रास्तावित केन्द्रहरुमा फ्री वाईफाई जडान गर्ने • हुलाक सेवाः संघीय तथा प्रदेश सरकार र हुलाक सेवा कार्यालय सँग समन्वय गरी शान्तिनगर गाउँपालिकाको ग्रामिण स्याटलाइट ग्रामिण बजार केन्द्र निर्माण विकास हुने मुख्य बजार केन्द्रमा सुविधायुक्त हुलाक सेवा सञ्चालन गर्ने ।
२	गाउँपालिकाका सवै टोल बस्तीमा सूचना तथा सञ्चार स्रोतको पहुँच सुनिस्चित गर्ने साथै हुलाक सेवाको संरक्षण र सम्बर्द्धनकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग समन्वय र साझेदारी गर्ने	• संघीय तथा प्रदेश सरकार र हुलाक सेवा कार्यालय सँग समन्वय गरी गाउँपालिकाको ग्रामिण बजार केन्द्र निर्माण विकास हुने मुख्य बजार केन्द्रमा सुविधा युक्त हुलाक सेवा सञ्चालन गर्ने • गाउँपालिकाले आफ्नै रेडियो सञ्चालनमा नल्याऊदा सम्म सञ्चार माध्यम सँग साझेदारीको नीति अवलम्बन गर्ने ।
३	गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन हुने सवै प्रकृति र प्रकारका विकास निर्माण लगायतका आर्थिक सामाजिक सांस्कृति वातावरणीय तथा वित्तीय व्यवस्थापनका कार्य साथै सेवा प्रवाहलाई डिजिटल प्रविधिमा आवद्ध गरी आन्तरिक आय आर्जनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउने साथ विज्ञापन सेवालाई समेत व्यवस्थित बनाउने	• इन्टरनेट तथा नेटवर्किङ्ग, सिसिटिभी, आइपीफोन, निशुल्क वाइफाई सवै वडा विद्यालय, गाउँपालिका, स्वास्थ्य संस्थामा व्यवस्थापन गर्ने । अनलाईन/भुक्तानी प्रणाली प्रयोग गरी राजश्व कर सङ्कलन गर्ने र विभिन्न आवश्यकता अनुसारका सफ्टवेयर प्रयोगमा ल्याउने • गाउँपालिका भित्रका सवै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा अनिवार्य नेट इन्टरनेट सेवा जडान गर्ने • गाउँपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापनलाई सूचना प्रविधि सँग आवद्ध गरी कर तथा गैरकर राजश्व सङ्कलन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने • सूचना प्रविधिको माध्यम बाट स्थानीय भाषा, कला संस्कृति तथा मौलिकताको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने

६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारी श्रोत र अनुमान जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३ मा समावेश गरिएको छ ।

६.४.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

- हुलाक तथा दुरसञ्चार सेवाको क्षमता विस्तार, विकास र सहज पहुँच सहितको सुविधाले शिक्षा, स्वास्थ्य, उद्योग, व्यापार व्यवसाय तथा प्रशासनिक सेवा प्रवाहमा बढोत्तरी हुनुको साथै सर्वसाधारण गाउँपालिकाबासि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक, अध्ययन तथा अनुसन्धान कर्ता लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालालाई सूचना ग्रहण र प्रवाहमा सहजता भएको हुनुको साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय घटना परिघटनाका बारेमा सहज जानकारी उपलब्ध गर्न सक्ने अवस्थाको सृजना भई आर्थिक, सामाजिक र संस्कृतिक जीवन पद्धती तथा जीवन स्तरमा सकारात्मक प्रभाव परेको हुनेछ
- सर्भर र डाटा सुरक्षा सहित वडा कार्यालय, विद्यालय, गा.पा. स्वास्थ्य संस्था सबै एकआपसमा जोडिन गई सेवा प्रवाह सरल, सहज, सर्वसुलभ र प्रभावकारी भएको हुनेछ ।

६.४.५.२ नतिजा/सूचक

१. नेपाल सरकारको लगानी शान्तिनगर गाउँपालिकाका ग्रामिण स्याटलाइट ग्रामिण बजार निर्माण हुने बजार

२. केन्द्रमा व्यवस्थित हुलाक सेवा सञ्चालनमा आएका हुनेछन

३. सम्बन्धित दुरसञ्चार संस्थाहरु सँग समन्वय गरी सम्बन्धित दुरसञ्चार संस्थाकै लगानीमा गाउँपालिका क्षेत्रका सबै वडा आवश्यक स्थानमा दुरसञ्चार टावर निर्माण भई आगामी ३ वर्ष भित्र वडाका सबै स्थानमा दुरसञ्चार तथा नेट इन्टरनेटको सहज पहुच र गुणस्तरीय सेवा पुगेको हुनेछ

६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

गाउँपालिकाका सबै स्थान र सेवाका क्षेत्रमा नेट इन्टरनेटको सेवा स्थापित भएको हुनेछ । दुरसञ्चार सेवा प्रदायक संस्थाहरुले आफ्नो कार्यक्षेत्र विस्तार गरेको हुनेछन् ।

६.४.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्रास हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	सूचना, सञ्चार तथा प्रबिधि	• गाउँपालिकासभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • सञ्चार गृह तथा सो	• विद्यमान ऐन कानून • जग्गा जमिन तथा स्रोत र साधनको

		निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • सम्बन्धित योजनाका डीपीआर तथा नक्साहरु • स्थलगत अवस्था • सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शाखा/उपशाखाको अभिलेख • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	सँग सम्बन्धित संस्था वा निकाय • भौतिक पूर्वाधार निर्माण/योजना शाखा • सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शाखा • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय २. सहयोगी • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	अभाव • निर्माण उपकरण • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्थाको अभाव • उपयुक्त प्रविधि अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्त तथा अभाव • दक्ष निर्माण जनसक्तिको अभाव • प्राकृतिक प्रकोप

परिच्छेद ७
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

७.१ वन तथा जैविक विविधता

७.१.१ पृष्ठभूमि

हरीयो वन नेपालको धन भन्ने लोकगित अहिले पनि उत्तिकै सार्थक देखिएको र रहको छ । नेपालको कुल भू-भाग मध्ये ५७.४४ प्रतिशत क्षेत्रफल वनजङ्गलले ओगटेको छ । वनजङ्गल भित्र पाईने विभिन्न प्रजातीको रुख बोट विरुवा वा वनस्पति, बन्यजन्तु जैविक विविधता लगायतका यी क्षेत्र पर्यापर्यटन, कृषि, पशुपालन, वन तथा जडिबुटीमा आधारित उद्योग सँग प्रत्यक्ष रुपमा जोडिएका छन् र रहन्छन् । गाउँपालिकाको उत्तरी भेगमा रहेको शान्तिनगर धार्मिक वन पर्यटन तथा पर्यापर्यटनको महत्वपूर्ण क्षेत्र मानिन्छ । यहाँ पाइने वनस्पति वन्यजन्तुले यस क्षेत्रको महत्व झनै बढाएको छ । यस गाउँपालिका भित्र उल्लेखित वनजङ्गलबाट प्राप्त हुने काठ दाउरा, जडिबुटी, प्राकृतिक रमणीयताका साथै विभिन्न प्रकारका बन्यजन्तु र चराचुरुंगी यस क्षेत्रको आर्थिक विकासका सूचक हुन यस गाउँपालिका भित्र रहेका उल्लेखित वनजङ्गल भित्रको वन बनस्पति, जैविक विविधता समेतको अध्ययन अनुशन्धान गरी तुलनात्मक लाभ लिन सक्ने वातावरण सिर्जन गर्न सकिने अवस्था रहेको छ ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

७.१.२.१ समस्या

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेको करिव ६६६४ हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिएका वन बाट अपेक्षाकृत लाभ हाँसिल गर्न सक्ने गरी व्यवसायिक व्यवस्थापना र उपयोग गर्न नसक्नु, यस क्षेत्रमा रहेको वनस्पति, बन्यजन्तु तथा जैविक विविधता यथार्थ विवरण सङ्कलन तथा अध्यावधिक हुन नसक्नु, यस गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिको आधार स्तम्भको रुपमा स्थापित गर्न नसक्नु, अनाधिकृत रुपमा हुने वन अतिक्रमण, चोरी सिकारी, अबैध व्यापार, मानव र वन्य जन्तु विचको द्धन्द व्यवस्थापन र नियन्त्रण गर्न नसक्नु, जलाधार तथा जङ्गली जनावरको वासस्थान घट्दै जानु जङ्गली जनावरको आतंक बढ्दै जानु, वनजङ्गलमा रहेका बन्यजन्तुका लागि वनजङ्गलमानै उपयुक्त र पर्याप्त आहारको व्यवस्था हुन नसक्नु वन क्षेत्रमा घेराबार नहुनु, निजी वन दर्ता गर्न कानूनी प्रावधान झन्झटिलो हुन नसक्नु, गाउँपालिकामा वनजङ्गल विज्ञ प्राविधिक जनशक्तिको अभाव रहनु यस क्षेत्रको प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

७.१.२.२. चुनौती

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका धार्मिक सामुदायिक वन तथा कबुलियत बन्धुमा उपलब्ध रुख विरुवा तथा बनस्पति र जैविक विविधताको पूर्ण सदुपयोग गर्न, गाउँपालिका, वनउपभोक्ता समिति, संघ तथा प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्र विच समन्वय विस्तार र व्यवस्थापन गर्न, विद्यमान ऐन कानूनलाई समयानुकुल परिवर्तन गर्न, वनजङ्गल, जैविक विविधता र स्थानीय स्तरमा हुने भौतिक पूर्वाधार निर्माण विच उत्पादन हुने द्धन्द व्यवस्थापन गर्न यस क्षेत्र बाट वस्तु र सेवाको विस्तार र तीनबाट प्राप्त हुन लाभलाई

समन्यायीक वितरण गर्नु, खुल्ला सिमानाका कारण हुने निकासी लाई नियन्त्रण गर्न, वन क्षेत्रलाई पूर्ण तारवार गर्न, पुराना पोखरीहरुको संरक्षण, हरितगृहको प्रभाव सन्तुलन गर्न, वनजङ्गलमानै बन्यजन्तुकालागि आवश्यक र पर्याप्त आहारको व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

७.१.३ सम्भावना तथा अवसर

नेपाल प्राकृतिक श्रोत र साधन सम्पन्न मुलुक हो । प्राकृतिक स्रोत साधन मध्ये वन, वन्यजन्तु र जैविक विविधता मानव विकास क्रम सँगै सदियौं देखि नेपाली जनताको जीविकोपार्जन सँग जोडिएको अति महत्वपूर्ण विषय बस्तु हुन । यसको प्रत्यक्ष प्रभाव र अवस्था यस गाउँपालीकामा समेत रहेको छ । स्थानीय स्तरमा महिला, दलित तथा स्थानीय समुह सम्मिलित समुदाय, सामुदायिक वन संरक्षण/उपभोक्ता समिति गाउँपालिका, निजी क्षेत्र मार्फत वन्य जन्तुको संरक्षण गर्न, वनक्षेत्र भित्र पाइने विभिन्न प्रकारका जडिबुटीको खोजि, संरक्षण र विकास गर्न, घाँस दाउराको नाममा हुने वन क्षेत्रको अनाधिकृत अतिक्रमण रोक्न, धार्मिक तथा सामुदायिक वनजङ्गल भित्र पाइने साल, सिमल, कदम, हर्रो, चिलाउने, धुपी लगायतका रुख विरुवाको संरक्षण र सार्थक रुपमा स्थानीयबासीको जीवनस्तरको सुधारमा प्रयोग योग्य बनाउन, वनजङ्गलमा आधारित उद्योग व्यवसायको स्थापन र विकास गर्न वन क्षेत्र भित्रका खुल्ला स्थानको पूर्ण सदुपयोग गर्न, खोला किनारमा वृक्षारोपण गरी पार्क निर्माण गर्न, वन क्षेत्रमा खुल्ला पोखरी निर्माण गरी संरक्षण सिंचाईको प्रवन्ध गर्न, वन्यजन्तुकालागि आहारजन्य वनस्पतिको वृक्षारोपणको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउन, थोरै भए पनि कार्वन संचितीबाट अन्तराष्ट्रिय भुक्तानीमा संघीय सरकारलाई सहयोग पुर्याउने साथै कानूनी प्रावधानको व्यवस्थापन गरी निजी स्तरमा वन क्षेत्रको विकास गर्न साथै वातावरणीय सन्तुलनमा योगदान पुर्याउन सकिने प्रसस्त सम्भावना र अवसर रहेका छन् ।

७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

७.१.४.१ लक्ष्य

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र उपलब्ध र भविश्यमा विस्तार हुने समेतको वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र विकास गरी सहभागितामुलक व्यवस्थापन बाट दिगो विकासमा आधारित वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै वनजन्य उद्यम तथा पर्यटनको विकास साथै बस्तु तथा सेवाको उत्पादन गरी स्थानीयबासीको जिवनस्तरमा गुणात्मक सुधार गर्ने साथै गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा योगदान पुर्याउने

७.१.४.२ उद्देश्य

१. वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकासका साथमा उत्पादन, उत्पादकत्व र वातावरण सुद्धिढीकरणमा अभिवृद्धि गर्ने
२. वन क्षेत्र बाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्न सहयोग गर्ने साथै निजी वनको विकास र विस्तारमा स्थानीयबासीलाई प्रोत्साहन गर्ने
३. वन, वन पैदावर र जैविक विविधतामा हुने गरेको अतिक्रमण र चोरी निकासी नियन्त्रण र निरुत्साहित गरी सार्थक सदुपयोगकको वातावरण तयार गर्ने

७.१.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ७.१ र ७.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	वनजङ्गलको संरक्षण, सम्वर्द्धन, विकास र व्यवस्थापन गरी बहुउपयोगी बनाउदै स्थानीयबासीको जीवनस्तर उठाउने	• हरियाली प्रवर्द्धन तथा वातावरण संरक्षण र विकास गुरुयोजना तयार गर्ने • वन को महत्व र वातावरणमैत्री व्यवहार, आचरण र सैलिको महत्वका बारेमा जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • सरकारी तथा सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन र आवश्यकताका आधारमा वृक्षारोपण र घेराबारा समेत गर्ने • वृक्षारोपण हुन सक्ने तथा गर्न सकिने सम्भाव्य क्षेत्र र स्थानको विवरण तयार पारि सम्बन्धित स्थानमा अनिवार्य वृक्षारोपण गर्ने तथा आयमुलक तथा आयआर्जनमा आधारित बृक्षारोपणको कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिने • सार्वजनिक ऐलानी, पर्ती जग्गा, स्थान तथा नदि किनारा छेउ • मुख्य राजमार्गमा आइल्याड भित्र तथा सहायक सडक किनाराको दुवै दर्फ सेड व्यक छाडेर वृक्षारोपण गर्ने • विभिन्न स्थानमा अग्नीरेखा हरुको निर्माण गर्ने • आकाशे पानी सङ्कलन गर्ने पुराना पोखरीहरुको खोज गरी संरक्षण गर्ने • सवै घरमा कम्तिमा २-२ वटा बिरुवा अनिवार्य रोप्ने (बजार क्षेत्रको हकमा स्थान अभाव भएमा गमलाको प्रयोग गर्न सकिने) कार्यलाई गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधा सँग आवद्ध गर्ने • सम्भाव्य सवै वडामा नर्सरी स्थापना गरी आवश्यक विरुवाको व्यवस्थापन गर्ने • दिगो वन व्यवस्थापन अवलम्बन गर्ने तथा खाली तथा नाङ्गो रहेका सरकारी, पर्ती तथा निजी जग्गामा वृक्षारोपण गर्ने गराउने • निजी वन लगाउने लाई प्रोत्साहन गर्ने साथै अवस्था हेरी सहुलियत प्रदान गर्ने • विभिन्न जङ्गली जनावर तथा पशुपन्छी नियन्त्रण, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरी पर्यटकीय गन्तव्यको रुपमा समेत विकास गर्ने

		• सिमसार तथा पोखरीको वरिपरी वृक्षारोपण सहित संरक्षण सम्बर्द्धन तथा प्रबर्द्धनमा जोड़ दिने • लोपोन्मुख र सङ्कटाग्रस्त वनस्पति र बन्यजन्तुको संरक्षण र विकास गर्ने • वनमा आधारित उधम सञ्चालनमा जोड़ दिने साथै सम्भाब्य स्थानमा वन पैदावर प्रशोधन उद्योगको स्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर्ने साथै हरित रोजगारमा वृद्धि गर्ने गराउने । • सडक छेउ किनाराका विरुवाहरुकालागि नियमित सिचाई र टयाङ्की तथा ट्रीमिङ्गको व्यवस्था मिलाउने • रुख तथा बोट बिरुवा बाट झर्ने पात पतिङ्गरको प्रयोग गरी कम्पोष्ट मल निर्माण कारखानाको विकास गर्ने • वनजङ्गललाई डढेलो बाट जोगाउन अग्नि सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
२	विद्यालय वन क्षेत्रमा रहेको वन तथा वनस्पति, बन्यजन्तु र जैविक विविधताको अध्ययन अनुसन्धान गरी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने	• सम्बन्धित विश्वविद्यालय, अध्ययन संस्थान, स्थानीय विद्यालय साथै सम्बन्धित सरोकारवाला संघ संस्था सँग साझेदारीमा विद्यालय वन क्षेत्रमा रहेको वन तथा वनस्पति, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको अध्ययन अनुसन्धान गर्ने • गाउँपालिका स्तरको विद्यालय पाठ्यक्रममा स्थानीय वन बन्यजन्तु तथा जैविक विविधतालाई समावेश गर्ने
३	वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग समन्वय गरी आवश्यक कानून निर्माण र कार्यन्वयनमा सहयोग गर्ने	• वातावरण संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन सँग सम्बन्धित गाउँपालिका स्तरीय ऐन, कानून तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सामुदायिक वन लगायत समुदायमा आधारित तथा सरकारद्वारा व्यवस्थित वन समेतमा उद्यम विकास गर्ने साथै निजी वन बाट उत्पादित वन पैदावारको सङ्कलन, ओसार-पसार, प्रशोधन बिक्रीवितरण र बजारीकरणलाई सरलीकरण गर्न, संस्थागत तथा व्यक्तिगत रुपमा हुने चोरी निकासी, वन डढेलो नियन्त्रण गर्न, मिचाहा प्रवृतिका बोट बिरुवा वा प्रजातिको नियन्त्रण र व्यवस्थापन गर्न, स्रोत साधन माथिको पहुच र लाभको बाँडफाँड लाई न्यायोचित बनाउन, सरोकारवाला निकायको आचरण र व्यवहारमा सुधार गरी पारदर्शीता कायम गर्न साथै अनुगमन र नियमनका कार्यमा तिनै तहका सरकारको स्पष्ट जिम्मेवारीको व्यवस्थापन गर्ने गरी कानून निर्माण गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग समन्वय र साझेदारी गर्ने

४	भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकासकालागि वनक्षेत्रको ऊपयोग गर्दा एकिकृत प्रणालीका माध्यम बाट यसको संरक्षण र विकासमा एकिकृत सोच बनाउने साथै स्थानीय स्तरका भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास गर्दा हरियाली प्रवर्द्धनलाई विशेष प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने	• संघीय, प्रादेशिक साथै स्थानीय स्तरको भौतिक संरचना निर्माणकालागि वन क्षेत्रको उपयोग गर्दा वा वनक्षेत्र भएर जाने पूर्वाधारको हकमा वातावरण तथा पर्यावरणमा गम्भीर क्षति नपुग्ने गरी निश्चित क्षेत्रको व्यवस्थापन हुने तर्फ आवश्यक व्यवस्था गर्न वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन वातावरण अध्यनलाई प्रभावकारी र व्यवहारिक बनाउने साथै • उपभोक्ता समिति, निर्माण व्यवसायी लगायत गाउँपालिका आफैले गर्ने विकास निर्माण सँग सम्बन्धित कार्यमा सम्भाव्य सबै सडकको दुवै किनारमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यलाई डिजाईन तथा लागत इस्टिमेटमा आवद्ध गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • घना बस्तीमा बनेका साथै साँघुरो क्षेत्रफल बनेका सबै घरमा कम्तिमा २-२ वटा बिरुवा अनिवार्य रोप्ने (बजार क्षेत्रको हकमा स्थान अभाव भएमा गमलाको प्रयोग गर्न सकिने) कार्यलाई गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय बाट प्रवाह हुने सेवा सुविधा सँग आवद्ध गर्ने • वन क्षेत्रमा विकास निर्माण कार्यगर्दा EIA/IEE/BSE लाई अनिवार्य गर्ने

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ७.३ मा समावेश गरिएको छ ।

७.१.५.१ अपेक्षित उपलब्धि

शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सरकारी धार्मिक सामुदायिक, कबुलियत तथा निजी वनको संरक्षण र सम्बर्द्धन हुनुको साथै बृक्षारोपणको माध्यम बाट गाउँपालिका क्षेत्र थप हरियाली तथा हराभरा भई वातावरण संरक्षण र सम्बर्द्धनमा उल्लेख्य योगदान पुगेको हुनेछ साथै वनजङ्गल उद्योग र पर्यटनको विकास बाट स्थानीयबासीको जीवनस्तर र गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा गुणात्मक योगदान पुगेको हुनेछ ।

७.१.५.२ नतिजा/सूचक

१. हरियाली प्रवर्द्धन तथा वातावरण संरक्षण र विकास सँग सम्बन्धित गाउँपालिका स्तरीय ऐन, नियम तथा कार्यविधि साथै गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ

२. गाउँपालिका क्षेत्रका प्रत्येक घर परिवारले आफ्नो घर आङ्गनमा कम्तिमा २-२ वटा विरुवा (बजार क्षेत्रको हकमा स्थान अभाव भएमा गमलाको प्रयोग गर्न सकिने) अनिवार्य हुर्काएका हुनेछन ।
३. संधीय तथा प्रदेश सरकारको समेत सहयोग र साझेदारीमा शान्तिनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र प्राथमिकता नं. P_1 मा परेका वनजङ्गलको पूर्ण संरक्षण भएको हुनेछ साथै निजी सामुदायिक वनको मात्रामा वृद्धि भएको हुनेछ ।
४. सरकारी तथा सामुदायिक वनलाई डढेलो वा आगलागी बाट जोगाउन अन्य आधुनिक प्रबिधि र यन्त्र उपकरणको व्यवस्था नहुदा सम्म विभिन्न स्थानमा पक्कि पोखरी निर्माण र डिप बोरिङ्ग पाइपको, लिफ्ट खानेपानी/सिचईको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।
५. शान्तिनगर रहेको धार्मिक बनलाई संरक्षण गरी पार्क तथा पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।
६. सरकारी, सामुदायिक तथा निजी वनमा पशुआहारका लागि उपयुक्त विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरी घाँसको विकास गरिनेछ भने झाडी र ब्युटयान खाली रहेका क्षेत्रहरु पशु चरणको रुपमा विकास गरिएको हुनेछ साथै पात पतिङ्गर बाट कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यको विकास भएको हुनेछ ।
७. वनजङ्गलको संरक्षण र सम्बर्द्धनका साथमा वन्यजन्तुको समेत संरक्षण गरी गाउँपालिका भित्रका वनलाई पर्यटन गन्तब्यको रुपमा समेत बिकसित गरिएको हुनेछ ।
८. सार्वजनिक तथा सामुदायिक स्थल खोला किनारा, नहरको दायाँबायाँ, विद्यालय, सडक पेटी किनारा, सडक आईल्याण्ड लगायतका सम्भाव्य सवै स्थान र क्षेत्रमा वृक्षारोपण भई शान्तिनगर गाउँपालिका हरित गाउँपालिकाको रुपमा थप स्थापित र विकासित भएको हुनेछ ।
९. हरित गाउँपालिकाको विकास बाट वायुमण्डलमा रहेका तथा रहने कार्वन तथा क्लोरोफ्लोरो कार्वनको मात्र साथै वायुमण्डलीय तापक्रम लाई कमी पार्न गणनायोग्य सहयोग पुगेको हुनेछ ।

७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

वन विनासको रोकावट, खाद्यजालमा न्यून प्रभाव भई वन, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुनेछ । श्रोत र साधनको पर्याप्त साथै संघीय तथा प्रदेश सरकार, वन उपभोक्ता समिति र गाउँपालिका बीच समन्वय र साझेदारीको दरिलो आधार तयार भएको हुनेछ ।

७.१.७ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	वन तथा जैविक विविधता	• गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकासभाको	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • स्थानीयबासी	• विद्यमान नीति ऐन, नियम तथा कानून • स्रोत र साधनको

		निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • सम्बन्धित वन उपभोक्ता समितिका अभिलेख • संघीय तथा प्रदेश सरकारका अभिलेख • स्थलगत अवस्था • वातावरण शाखाको अभिलेख • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	• वातावरण शाखा • उपभोक्ता समिति २. सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	अभाव • यन्त्र उपकरणको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • उपयुक्त प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष जनशक्तिको अभाव

७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

७.२.१ पृष्ठभूमि

नदि किनार तथा सिमसार संरक्षण, क्षतिग्रस्त भूमिको पुनरस्थापना, पानीको मुहान संरक्षण जस्ता कार्य स्थानीय सरकारको हैसियतमा यस गाउँपालिकाका प्रमुख जिम्मेवारी भित्र समेटिएका छन् । प्राकृतिक प्रकोपका कारण देशमा वर्षेनी सयौं विगाहा जमिन तथा हजारौं मानिसहरुको ज्यान गुमाईरहनु परेको अवस्था छ भने शान्तिनगर गाउँपालिका पनि यस परिस्थिति बाट अलग हुन सकेको छैन । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र केराघारी खोला, चिराघाट खोला, बौलाहा खोला, गुज्रुङ खोला, बान्द्रे खोला, ज्यामिरे खोला, पेदी खोला, ओखरे खोला र बरौउं खोला आदि अवस्थित रहेका छन् । उल्लेखित खोलानालाले वर्षेनी जनिम कटान गर्ने गरेका तथा वर्षायाममा खोला किनाराका बस्तीमा बाढी पसी जनधनको क्षति गर्ने गरेको अवस्था छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रका खोला किनाराका विभिन्न स्थानमा स्थायी तथा अस्थायी तटबन्ध निर्माण गरी भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यहरु भईरहेका छन् । यसका अतिरिक्त भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा स्थानीयबासीको चासो, सरोकार तथा सहभागितामा बढोत्तरी समेत भईरहेका कारण जलाधार संरक्षण सहयोग पुगिरहेको छ ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

७.२.२.१ समस्या

खोलानाला बाट अनाधिकृत रुपमा गिट्टी, ढुङ्गा तथा बालुवा निकाल्ने कार्यले तिब्रता पाउनु वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन एकातिर गिट्टी ढुङ्गा तथा बालुवा निकाल्ने कार्य अर्कातिर रहनु, भू-संरक्षण तथा

जलाधार व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित पूर्वाधार विकास र व्यवस्थापन विच संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै सरोकारवाला स्थानीय तह बीच समन्वय र साझेदारीलाई प्रभावकारी बनाउन नसकिएको, अन्तर सरकारी तथा अन्तर स्थानीय तहका इच्छाशक्ति एकिकृत गर्न नसकिएको, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतले तटबन्ध निर्माण गरी खोला किनारा तथा जलाधार संरक्षण गर्न सक्ने अवस्था नरहेको, संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट यस क्षेत्रकालागी प्राप्त हुने रकम ज्यादै न्यून रहेको, प्राकृतिक प्रकोपले पार्ने क्षतिको आँकडाको बस्तुगत अवस्थाका बारेमा पूर्वानुमान गर्न सक्ने व्यवस्था गर्न नसकिएको, खोलानालाले खेतीयोग्य जमिन कटान गर्ने गरेको, विपन्न तथा सुकुम्बासी बसोबास गरिरहेका खोला किनार क्षेत्रमा वर्षायाममा बाढी कटान गरी नियमित रुपमा नोक्सानी पुर्याउने गरेको लगायतका समस्या रहेका छन् ।

७.२.२.२.चुनौती

खोलानाला बाट अनाधिकृत रुपमा निकालीने ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको नियन्त्रण गर्न वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन वातावरणीय अध्ययन वास्तविक घरातलिया यथार्थ बमोजिमको बनाउन भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सँग सम्बन्धित पूर्वाधार विकास र व्यवस्थापन विच संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै सरोकारवाला स्थानीय तह विच समन्वय र साझेदारीलाई प्रभावकारी बनाउन अन्तर सरकारी तथा अन्तर स्थानीय तहका इच्छाशक्ति एकिकृत गर्न, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत पर्याप्त पार्न तथा संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट यस क्षेत्रकालागी प्राप्त हुने रकम बढोत्तरी हुने वातावरण सृजना गर्ने प्राकृतिक प्रकोपले पार्ने क्षतिको आँकडाको बस्तुगत अवस्थाकाबारेमा पूर्वानुमान गर्ने साथै न्युनलागतमा गुणस्तरीय पूर्वाधारको निर्माण व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्य यस क्षेत्रका चुनौतिको रुपमा रहेका छन् ।

७.२.३ सम्भावना तथा अवसर

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका खोलानाला, सिमसार पोखरीहरुलाई प्राकृतिक उपहारको रुपमा स्वीकार गरी तिनको संरक्षण र सम्बर्द्धन वाट यस पालिकाको दिगो आयको आधारमा निर्माण गर्दै आर्थिक समृद्धि निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहेको अवस्था छ । वर्तमान समस्या र चुनौतिको सहज समाधान गरी तिनलाई आर्थिक रुपान्तरण र स्थानीयबासीको जीवनस्तर माथि उठाउने साधनको रुपमा उपयोग गर्न सके यी क्षेत्र र स्थानबाट गाउँपालिकाले आन्तरिक आयमा पर्याप्त वृद्धि गर्न सक्ने र उक्त आयलाई गाउँपालिकाको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा प्रयोग गर्न सकिने सम्भावना र अवसर रहेका छन् ।

७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

७.२.४.१ लक्ष्य

तटबन्ध निर्माण, वृक्षारोपणले नदि तथा खोला जन्य उत्खननको नियमन साथै प्राकृतिक पर्कोपका कारण हुने भू-क्षय न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनकालागि पुर्व तयारी समेतका प्रबन्ध गरी शान्तिनगर गाउँपालिका प्राकृतिक प्रकोप भू-क्षय न्यून प्रभावित क्षेत्रको रुपमा स्थापित गर्ने साथै विद्यमान जलाधारको उपयुक्त व्यवस्थापन बाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा गणनायोग्य योगदान पुर्याउने ।

७.२.४.३ उद्देश्य

१. भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनको माध्यम बाट उर्वर क्षति न्यूनीकरण गर्ने
२. खोला किनारमा बालउद्यान तथा पार्क र कोरिडोर जस्ता संरचनाको विकासका साथ जलाधार व्यवस्थापन बाट गाउँपालिका क्षेत्रमा भईरहेको तथा सम्भावित आर्थिक तथा सामाजिक क्षति न्यूनीकरण गर्ने ।
३. विद्यमान जलाधारलाई यस गाउँपालिकाको प्राकृतिक देनको रुपमा स्थापित गर्न सवै सरोकारवालाको साझेदारी स्थापित गर्ने ।

७.२.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ७.१ र ७.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनलाई दिगो बनाउनुको साथै कटानका साथै बाढी जन्य जोखिमको दिगो एवं भरपर्दो व्यवस्थापनका लागि संरचनागत तथा गैर संरचनागत प्रविधिको उपयोग गर्ने	• जोखिमयुक्त क्षेत्रको लागत सङ्कलन गर्ने • आवश्यक ऐन, नियम निर्देशिका तथा कार्यविधि निर्माण गर्ने • भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी एकिकृत गुरुयोजना निर्माण गर्ने • गाउँपालिका स्तरीय जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन समितिको निर्माण गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र खोलानालामा प्राथमिकताका आधारमा आवश्यक तटबन्ध निर्माण गर्ने • खोला किनारका आवश्यक स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने • खोला क्षेत्रको अनाधिकृत दोहनलाई पूर्ण रुपमा नियन्त्रण गर्ने
२	भू-संरक्षण र जलाधार व्यवस्थापनकालागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्नको साथै स्थानीय साझेदारी विकास र व्यवस्थापन गर्ने	• भू-क्षय र जलाधारको व्यवस्थापन साथै खोलानको अनाधिकृत दोहन बाट निम्तन सक्ने जोखिमक बारेमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • सहयोगी र साझेदारहरुको पहिचान गरी सहभागी गराउने साथै जलाधार संरक्षण र व्यवस्थापनकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकार सँग समन्वय गर्ने

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका जानकारीका श्रोत र साधन तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ७.३ मा समावेश गरिएको छ ।

७.२.५.१ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

आवधिक योजना अबधि भित्र पालिका भित्रका जोखिमपूर्ण जलाघर क्षेत्रमा आवश्यक तटबन्ध र वृक्षारोपण समेतको कार्य भई वर्तमान भू-क्षयको दर ५५ प्रतिशतले घटेको हुने साथै बाढी पहिरो बाट मानव तथा मानवबस्तीमा हुने क्षति ९० प्रतिशत घटेको हुनेछ ।

७.२.५.२ नतिजा/सूचक

१. सम्भावित भू-क्षय हुन सक्ने जोखिम युक्त स्थानको लागत सङ्कलन तथा अभिलेखीकरण गरी उच्च जोखिम, मध्यम जोखिम र सामान्य जोखिमका क्षेत्रमा विभाजन गरी विवरण अध्यावधिक भएको हुनेछ
२. भू-संरक्षण तथा जलाधार संरक्षण कोष सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि समेत तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ
३. भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ
४. सम्भावित बाढीको प्रकोप रहन सक्ने मुख्य स्थानीय खोला किनारमा वृक्षारोपण सहित संघीय तथा प्रदेश सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा निर्माण स्रोत र साधनको पर्याप्तता रहनुको साथै प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव न्यून रहेको हुनेछ ।

७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

गाउँपालिका, संघीय तथा प्रदेश सरकार, स्थानीयबासि लगायत विकास साझेदारको सहयोगमा जोखिमयुक्त क्षेत्र र स्थानमा तटबन्ध निर्माण गरिएको हुनेछ । भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनकालागि आर्थिक तथा भौतिक स्रोत र साधनको पर्याप्तता रहनु साथै प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव न्यून रहेको हुनेछ ।

७.२.६.१ जानकारीका स्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पुर्वानुमन तथा जोखिम पक्ष
१	भु-संरक्ष्ण तथा जलाधार व्यवस्थापन	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका	१. प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • स्थानीयबासी • वातावरण शाखा	• विद्यमान नीति, ऐन, नियम तथा कानून • स्रोत र साधनको अभाव

		• गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • योजना/वातावरण शाखाको अभिलेख • संघीय तथा प्रदेश सरकारका अभिलेख • स्थलगत अवस्था • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	• उपभोक्ता समिति २.सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• यन्त्र उपकरणको अभाव • सहयोग तथा साझेदार संघ संस्था • उपयुक्त प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष जनशक्तिको अभाव

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन विश्वव्यापि रुपमा स्वीकारिएको एक जटिल, बहुक्षेत्रीय र बहुआयामिक विषय क्षेत्र भएकोले यसको व्यवस्थापनमा प्रत्यक व्यक्ति, स्थानीय तह (स्थानीय सरकार) संघीय तथा प्रादेशिक सरकार वा तिनका निकाय र क्षेत्रको अहम भूमिका, जिम्मेवारी, सहयोग र सहकार्य एक अनिवार्य र अपरिवर्तनिय शर्त हो । दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको वातावरण विनास अनियन्त्रित मानव क्रियाकलापको उपज हो । वातावरण व्यवस्थापन मानव जीवन सँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो । दैनिक रुपमा अनियन्त्रित तवरले बढ्दै गएका मानवीय क्रियाकलापका कारण वातावरणमा दिन प्रतिदिन जोखिम निम्ति रहेको अवस्था छ ।

शान्तिनगर गाउँपालिका गाउँ उन्मुख क्षेत्रको रुपमा रहेको हुँदा प्राकृतिक जैविक वनस्पतिहरुको परिमाण घट्दो क्रममा छ । यस गाउँपालिकामा समेत वातावरण प्रदुषणका कारण ओजोन तहको घट्दो क्रम संगै हरितगृहको प्रभाव, ध्वनि तथा वायु प्रदुषण जस्ता प्रभाव र असर देखा पर्न थालिसकेको अवस्था छ । सवारी तथा ढुवानीको साधनको चाप दिन प्रतिदिन बढ्दो क्रममा छ भने धुँवा र ध्वनिका कारण वातावरण प्रदुषणको मात्र समेत बढ्दो क्रममा रहेको छ । घर परिवार, उद्योग, कलकारखाना, व्यापार र व्यवस्थापन क्षेत्र बाट दैनिक ४ ट्याक्टर सम्म कुहिने र नकुहिने फोहोरमैलाको उत्पादन भईरहेको अवस्था छ । एकातिर दैनिक जसो फोहोरमैलाको मात्रात्मक अवस्था बढ्दो क्रममा रहेको छ भने अर्को तर्फ यसको उपयुक्त प्रयोजन सहितको व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन ।

नेपालको संबिधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वास्थ्य वातावरणमा बाँच्न पाउने गरी मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । तसर्थ संबिधानमा भएको यस जिम्मेवारीलाई स्थानीय सरकारको हैसियतमा पुरा गर्न शान्तिनगर गाउँपालिकाले विगत वर्षहरुबाटै वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन निम्ति नीतिगत निर्णयका साथ कार्यान्वयनको क्षेत्रमा अघि बढेको अवस्था छ । प्रदुषण रोकथाम र नियन्त्रणका माध्यम बाट वातावरण संरक्षणलाई टेवा पुर्याउन ध्वनि, जल जमिन र वायु सँग सम्बन्धित केहि मापदण्ड निर्धारण भई कार्यान्वयनमा आएका छन् ।

संघीय सरकार बाट जारी भएको वातावरणमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी प्रारूप समेतको प्रभावकारी कार्यान्वियन गर्ने नीतिगत व्यवस्था सहित गाउँपालिका भित्रका मुख्य सडक र शाखा सडकका दुवै किनारा लगायतका सम्भाब्य स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने, वातावरण मैत्री स्थानीय शासनलाई प्रबर्द्धनका लागि हरित शान्तिनगर नामक अभियान सञ्चालन गर्ने घरपरिवार तथा उद्योग व्यापार र व्यवसायबाट निस्कने फोहोरमैला तथा धुलो धुवाँ स्वास्थ्यलाई प्रतिकुल असर गर्ने सवै खाले प्रदुषणलाई न्यूनीकरण गर्न सरोकारवालासँग समय समयमा छलफल तथा अन्तरकृया गर्ने, घरपरिवार लगायत बाट निस्कने फोहोरमैला निश्चित स्थानमा मात्र फाल्न पाईने, जैविक विविधता र श्रोतको संरक्षण लगायतका वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गरी त्यसलाई न्यायोचित विवरण सुनिस्चित गर्ने जस्ता कार्यहरु कार्यान्वयन गर्दै आएको छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

७.३.२.१ समस्या

फोहोरमैला व्यवस्थापनको उपयुक्त र व्यवस्थित क्षेत्र वा स्थलको अभाव रहनु, वर्तमानमा समेत फोहोरमैलालाई प्रयोग गरी मानव जीवन उपयोग बस्तुमा परिवर्तन गर्न सकिने स्थानीयबासीको चेतना विकास सहित फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गर्न नसक्नु, फोहोर उत्पादक वा जन्मजात मानव स्वयम् भएको पनि यसको व्यवस्थापनमा आफ्नो कर्तब्य र जिम्मेवारी बाट पन्छिनु साथै बोध नगर्नु, स्थानियबासिका अनियन्त्रित क्रियाकलापका कारण फोहोरमैला सडक किनारा, खाली जमिन, खोला किनारा, पोखरी छेउ लगायतका स्थानमा यत्रतत्र फाल्ने गरेको कारण जल तथा जमिनमा प्रदुषणको मात्रा बढ्दै जानु, फोहोरको वर्गीकरण गरेर मात्र आफ्नो कार्यस्थल बाहिर निकाल्ने कार्यको दिगो नियम तथा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, परम्परागत धर्म, संस्कृति र रितिरिवाजका कारण विभिन्न सामाजिक क्रियाकलापमा प्रयोग हुने डिजे सहितका बाजागाजा, माइक, सवारी तथा ढुवानीका साधनमा प्रयोग भएका प्रेसर हर्न लगायतका कारण अत्याधिक ध्वनि प्रदुषण बढ्दै जानु निर्धारित मापदण्ड बाहिरका सवारी तथा ढुवानीका सधाको प्रयोगका कारण तिनबाट निस्कने धुवाका कारण वायुमण्डल प्रदुषित हुनु, कृषि तथा पशुबालीमा अत्याधिक मात्रामा रसायनहरुको प्रयोग भईरहनु, अनुगमन प्रणालीलाई व्यवस्थित र विश्वासिलो तुल्याउन नसक्नु, भौतिक पूर्वाधार निर्माण विकास क्रमका कारण भइरहेका हरियाली क्षेत्र क्रमिक रुपले नास हुँदै जानु गाउँपालिकाका मुख्य र अतिआवश्यक क्षेत्र तथा स्थानमा सार्वजनिक शौचालयको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्न नसक्दा खुला सौचको प्रभाव र असर रहिरहनु साथै संघीय तथा प्रदेश सरकार, स्थानीय सरोकारवाला संघ संस्था र स्थानीय सरकार बीच उपयुक्त समन्वय र संयन्त्रको विकास हुन नसक्नु साथै

स्थानीय सरकारको हैसियतमा निर्वाह गर्नु पर्ने जिम्मेवारी बमोजीम गाउँपालिकाको स्रोत साधनको क्षमता न्यून हुन यस क्षेत्रका समस्याहरु रहेका छन् ।

७.३.२.२ चुनौती

फोहोरमैला व्यवस्थापनको उपयुक्त र व्यवस्थित क्षेत्र वा स्थलको व्यवस्थापन गर्ने, प्लाष्टिक तथा अस्पतालजन्य फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने, फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थित गर्ने, आफुले उत्पादन गरेको फोहोरमैलालाई वर्गीकरण गरी गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको समय र स्थानमा मात्र विषर्जन गर्ने बानीको विकास गर्ने, शहरका मूल्य र महत्वपूर्ण स्थान र क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालयकालागि जग्गाको व्यवस्थापन गर्ने, अवैज्ञानिक तथा अव्यवहारिक मानवीय क्रियाकलाप निरुत्साहित गर्ने, वातावरण संरक्षण प्रति नागरिकको दायित्व बोध गराउने, वायु, जल तथा जमिनमा हुने प्रदुषण रोक्ने, वायु प्रदुषणको मापनकालागि यन्त्र उपकरणको व्यवस्था गर्ने गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका २० वर्ष भन्दा पुराना सवारी तथा ढुवानीका साधनको प्रयोग रोक लगाउने परम्परागत धर्म संस्कृति र रितिरिवाजका कारण विभिन्न सामाजिक क्रियाकलापमा प्रयोग हुने डिजे सहितका बाजागाजा, माईकको प्रयोगमा नियन्त्रण गर्ने, वातावरण र विकास बीच सन्तुलन कायम गर्ने सवारी तथा ढुवानीका साधनमा प्रयोग भएका प्रेसर हर्नको पूर्ण नियन्त्रण गर्ने कृषि तथा पशुबालीमा हुने रसायनको नियन्त्रण गर्ने, वातावरण प्रदुषण गर्ने गराउने बाट दायित्व वहन गराउने, अनुगमन प्रणालीमा सवै सरोकारवालाको नियमित र व्यवस्थापन बनाउने, संघीय तथा प्रदेश सरकार, स्थानीय सरोकारवाला संघ संस्था र स्थानीय सरकार बीच समन्वय र संयन्त्रको विकास गर्ने साथै स्थानीय सरकारको हैसियतमा निर्वाह गर्नु पर्ने जिम्मेवारी बमोजिम गाउँपालिकालाई स्रोत साधनयुक्त बनाउने कार्य वर्तमान यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

७.३.३. संभावना तथा अवसर

स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावारणको अनिवार्य व्यवस्थालाई संविधानले मौलिक हकको रुपम स्थापित गर्नु, वातावरण संरक्षण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सर्वसाधारण नागरिक, उद्योगी, व्यापारी तथा व्यवसायिको दायित्व स्थापित हुदै जानु, जग्गा जमिन प्रसस्त रहेकै बेला फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रकालागि जग्गाको व्यवस्थापनमा गाउँपालिका क्रियाशील हुनु, फोहोरमैलाको उपयुक्त प्रशोधन गरी मानव उपयोगी बस्तु (ग्याँस, प्राङ्गारिक मल तथा अन्य बस्तु) उत्पादनका कार्यमा छिमेकी स्थानीय तह सँग समन्वयात्मक साझेदारीको वातावरण बन्दै जानु, वातावरणीय स्वच्छताकालागि सवै सरोकारवालाहरुले आफ्ना क्रियाकलापलाई केन्द्रिकृत गर्दै जानु साथै जनचासोमा वृद्धि हुदै जानु, सरसफाई अभियानकर्ताको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सहयोगी र सकारात्मक भावनाका साथ कर्यान्वयनमा रहनु, वातावरण प्रदुषण कर्ताले नै दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने विश्वव्यापि मान्यता स्थानीय स्तरमा स्थापित हुदै जानु, पर्यटन विकासको माध्यम बाट अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्याउने कार्यमा स्वच्छ तथा स्वरूप वातावारणको भूमिका क्रमश स्थापित हुदै जानु संघीय तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय तथा विभागहरु स्थानीय तहहरु सँग समन्वय र साझेदारीकालागि तयार रहनु, फोहोरमैलालाई कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गरी बस्तु तथा सेवाको उत्पादन र विक्रिवितिरण बाट रोजगारी सृजना गर्ने साथै अर्थतन्त्रमा योगदान गर्ने कुरामा संघीय

तथा प्रदेश सरकार सहमत हुदै जानु वातावरण संरक्षण र फोहोरमैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा स्थानीय तहको समन्वयात्मक कार्यजालो स्थापित हुदै जानु वर्तमानका सम्भावना र अवसर रहेका छन् ।

७.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

७.३.४.१ लक्ष्य

फोहोरमैला प्रशोधन तथा व्यवस्थापन स्थल तथा केन्द्रको सञ्चालन व्यवस्थापन गरी गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन, प्रदुषण नियन्त्रण र वातावरण संरक्षणका साथ गाउँपालिकाबासीको स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने संबैधानिक अधिकारको सुनिस्चितता गर्ने ।

७.३.४.२ उद्देश्य

१. वातावरण संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रणकालागि अति आवश्यक रहेका स्थानीय ऐन कानूनको निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने
२. प्रदुषण नियन्त्रण सहितको गाउँपालिका स्तरीय वातावरण व्यवस्थापनकालागि स्थानीय स्तरका सवै सरोकारवालाको प्रतिनिधित्व रहने गरी प्रभावकारी संरचना निर्माण गर्ने
३. जनचेतना विकास गरी वातावरण संरक्षणमा आम पालिकाबासीको सहभागिताको सुनिस्चितता गर्ने साथै घरपरिवार, उद्योग, व्यापार व्यवसायिक तथा सेवाका क्षेत्र समेत बाट सिर्जित फोहोरमैलाको उचित र उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने
४. गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सवै प्रकृति र स्वरूपका पूर्वाधार निर्माण विकास र प्राकृतिक वातावरण विच सन्तुलन कायम गर्ने
५. जल, वायु ध्वनि तथा विधितीया समेतका प्रदुषणको नियन्त्रण गर्ने

७.३.४.३ रणनीति, कार्यत्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ७.१ र ७.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	क्रियाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	फोहोरमैलाको उपयुक्त प्रशोधन बाट मानव उपयोगिता वस्तु तथा सेवाको उत्पादन गर्ने साथै यस कार्यकालागि नविन प्रविधिको प्रयोग सहित निजी क्षेत्रको सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्ने	• वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधि लगायत नीति निर्माण गर्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र दैनिक रुपमा उत्पादन हुने फोहोर र तिनको प्राकृतिको तथ्याङ्क निकाल्ने • वातावरण संरक्षण, फोहोरमैला व्यवस्थापन र प्रदुषण नियन्त्रण गुरुयोजना तयार गर्ने • फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रकालागि आवश्यक जग्गा जमिनको व्यवस्थापन, स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापना गर्ने साथै फोहोरमैला प्रशोधन गरी सम्भाव्य बस्तुको उत्पादन गरी

		बजारीकरण गर्ने • सडक किनारा, सार्वजनिक स्थल, खाली रहेका जग्गा जमिन, खोला किनार पोखरी, पार्क, तलाउ, सिमसार क्षेत्रमा फोहोर फाल्न प्रतिबन्ध लगाउने • स्थानीय खोला नालामा हुने गरेको फोहोरको नियन्त्रण गरी खोला बग्ने पानीलाई उपयोग योग्य बनाउने • फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा यसको उपयोग सम्बन्धी जनचेतनामुलक तालिम, गोष्ठी तथा सेमिनारहरु सञ्चालन गर्ने • सवै घरपरिवार, पर्यटन तथा सार्वजनिक स्थल लगायत व्यवसायिक र व्यापारिक प्रतिष्ठानमा फोहोरमैला लाई प्रकृति अनुसार कुहिने नकुहिने र पुनचक्र हुने नहुने गरी अलग राख्ने तथा छुट्याउने व्यवस्था मिलाउने • फोहोरमैला प्रशोधनको कार्य सञ्चालन नहुँदा सम्म गाउँपालिकाका सम्भाव्य सवै वडाहरुमा (विशेषत मुख्य बजार केन्द्र) सामुदायिक कम्पोष्ट प्लान्टको स्थापना र विकास गर्ने साथै कृषि उत्पादनमा कम्पोष्ट मलको प्रयोगलाई अनिवार्य गर्ने • sanitary landf ill side को सम्भाव्यता अध्ययन गरी आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने • बजार क्षेत्र बाहेकका स्थानमा सहयोगी संस्था संगको साझेदारी तथा समन्वयमा घरघरमा कम्पोष्ट तथा खाल्डे कम्पोष्ट प्रविधिको प्रयोग गर्ने साथै फोहोरको उत्पादनमानै कमी ल्याउने । • फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र सञ्चालनमा नआउदा सम्मकालागि उपयुक्त सथानमा ल्याडफिल साइड वा डम्पीङ्ग साईडको व्यवस्था गर्ने । • गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका मुख्य बजार क्षेत्रमा समय तालिकाका आधारमा सवै घरधुरी व्यापारिक तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठान बाट फोहोरमैला सङ्कलन, सुरक्षित ढुवानी र विसर्जन गर्ने साथै सडक सफाई लाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने • फोहोरमैला व्यवस्थापनकालागि आवश्यक जनशक्तिको थप व्यवस्थापन गर्ने । • आफुले उत्पादन गरेको फोहोरमैलाको व्यवस्थापन आफै गर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाउने । • फोहोरमैला उत्पादनका आधारमा सफाई शुल्कको व्यवस्था

		गरी तोकिएको क्षेत्र र स्थान बाहेकका ठाउँमा जथाभावी फोहोरमैला फाल्नेलाई आवश्यक दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने । • फोहोरमैलाको सुरक्षित ढुवानीकालागि मुख्य बजार केन्द्रलाई लक्षित गरी गाउँपालिकामा आवश्यक मात्रामा उपयुक्त फोहोरमैला ढुवानीका साधन खरिद गरी सञ्चालनमा ल्याउने • ५ के.जि भन्दा माथिको खाद्यान्नको प्याकिङमा अनिवार्य जुट तथा कपडाको थैलीको प्रयोग गर्नु पर्ने साथै २० माइक्रोन भन्दा कमका प्लास्टिक झोला तथा थैलाको प्रयोगमा पूर्ण प्रतिबन्ध लाग्ने गरी कार्यक्रमको सुरुवात गर्ने • प्रत्यक घरपरिवार, विद्यालय र सार्वजनिक तथा पर्यटकीय स्थल, बसपार्कहरुमा फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि विशेष अभियान सञ्चालन गर्ने • अस्पताल तथा स्वास्थ्य चौकी वा केन्द्र जन्य फोहोरमैलाको उपयुक्त र सुरक्षित व्यवस्थापनकालागि इन्सिनरेटरको प्रयोगमा अन्य स्थानीय तह वा स्वास्थ्य संस्थाहरु सँग समन्वय र साझेदारी गर्ने • ढल तथा नाला निर्माण गर्दा अनिवार्य ढक्कनको व्यवस्था गर्ने साथै खुल्ला ढल तथा नालालाई अनिवार्य ढक्कन लगाउने तथा सुरक्षित र वातावरण मैत्री बनाउने • औद्योगिक भवन तथा सामुदायिक र संस्थागत भवनको नक्सा पास गर्दा फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षण कार्यविधिमा भएको व्यवस्था बमोजिम मात्र जाँच पास गर्ने • पूर्ण सरसफाई र वातावरण मैत्री टोल तथा वडा को थप व्यवस्थापन गरी समग्र गाउँपालिकालाई वातावरण मैत्री गाउँपालिकाको रुपमा स्थापित गर्ने • सवै वडाका मुख्य बजार केन्द्रमा एक एक वटा सुविधा सहितका पशु बधस्थलको निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने
२	राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा जल, वायु, ध्वनि, विकिरणजन्य तथा घातक फोहोरमैला नियन्त्रण गरी प्रदुषणको	• गाउँपालिकाको मुख्य बजार केन्द्रमा वायु प्रदुषण मापन यन्त्रको जडान गर्ने र नियमित परिक्षणको व्यवस्थापन मिलाउने • खोलानाला, पोखरी तथा तलाउ साथै सिमसार क्षेत्रको पानी परिक्षणको व्यवस्था गर्ने र स्रोत को संरक्षण गर्ने

	रोकथाम गर्ने	• यातायातका साधनबाट हुने वायु तथा ध्वनि प्रदुषण नियन्त्रण गर्ने साथै नियमित प्रदुषण निरीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा वातावरण सुरक्षित स्टिकर अनिवार्य गर्ने • गाउँपालिकाका सवै वडामा गरिव तथा बिपन्न बर्ग तथा समुदायका परिवारलाई विशेष सहुलियत प्रदान गरी सुधारिएको चुलो वितरण गर्ने तथा वायो ग्यास प्लान्ट निर्माणमा जोड़ दिने • विद्यालय तथा शिक्षालयको वरिपरी, सार्वजनिक स्थान, अस्पताल, मन्दिर, गुम्बा लगायतका स्थान तथा स्थल साथै भोज भतेर र विवाह र उत्सवमा अन्य सर्वसाधारण, छिमेकी तथा बालबालिकालाई असर गर्ने गरी प्रेसर हर्न, माइक साथै गाउँपालिका क्षेत्र भित्र डिजेबाजाको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाउने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र आपतकालीन अवस्थामा बाहेक साइरन बजाउन प्रतिबन्ध लगाउने • प्रदुषण रहित इलेक्ट्रिक यातायातका साधनहरुको प्रयोगमा गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्र भित्र रही विशेष सहुलियत प्रदान गर्ने • उद्योगहरुले प्रयोग गर्ने चिम्नीको न्युनतम उचाई सम्बन्धी नियम तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने • गाउँपालिकामा र सम्भव भएका वडाहरुमा पृथ्वी दिवस, पानी दिवस, वातावरण दिवस तथा सरसफाई दिवस मनाउने • वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका विषयमा सरोकारवालाको क्षमता विकास गर्ने • गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको क्षेत्र, स्थान र समय सिमा बाहेकका स्थानमा जथाभावी फोहोर गर्ने वा फाल्नेको सूचना दिनेको हकमा गोपनीयता कायम गरी पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
३	पूर्वाधार निर्माण र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्न पालिका क्षेत्र भित्र वातावरण प्रभाव मुल्याङ्कन/वातावारिणीय अध्ययनलाई पूर्वाधार निर्माणको अभिन्न अङ्ग बनाउने	• सवै प्रकारका भौतिक संरचना निर्माण अघि वातावरणीय अध्ययन अनिवार्य गर्ने • हरियाली प्रवर्द्धनकालागि वृक्षारोपण गर्ने तथा पुष्प बाटिका निर्माण व्यवस्थापन गर्ने • सामुदायिक वन क्षेत्र बाट कुनै एक रुख तथा विरुवा काटेमा वा हटाएमा त्यसको सट्टामा थप १० वटा रुख तथा विरुवा रोप्नै पर्ने बाध्यकारी व्यवस्था गर्ने • सम्बन्धित सरोकारवालाको क्षमता विकास गर्ने

		• अनुगमन तथा मुल्याङ्कन बिधि र प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउने

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारी स्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ७.३ मा समावेश गरिएको छ ।

७.३.५.१ अपेक्षित प्रतिफल तथा उपलब्धि

फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना भई फोहोरमैलाको उपयुक्त प्रशोधनबाट बस्तुको उत्पादन, रोजगारीको सृजना र वातावरणमा स्वच्छता हुनेछ । जल वायु तथा ध्वनि प्रदुषणमा कमी आउनुको साथै प्रदुषणका कारण गाउँपालिकाबासि तथा पशुपंक्षी र बन्यजन्तुको स्वास्थ्यमा पर्न जाने प्रतिकुल असर बाट सम्पूर्ण प्राणि जगत सुरक्षित भएको हुनेछन ।

७.३.५.२ नतिजा/सूचक

फोहोरमैला व्यवस्थापन

१. वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन गुरुयोजना निर्माण भएको हुनेछ
२. आ.व.२०८२/८३ भित्र फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको सञ्चालन व्यवस्थापन बाट वस्तु उत्पादनको कार्य प्रारम्भ भएको हुनेछ साथै वर्तमान रोजगारीको अवस्थामा १०% तथा गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा कम्तिमा ५% वृद्धिको योगदान पुगेको हुनेछ भने गाउँको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा खर्चमा ६५% ले कटौती भएको हुनेछ ।
३. फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रको स्थापना भई पूर्ण कार्यान्वयनमा नआउदाका बखत सम्म अस्थाई फोहोरमैला व्यवस्थापन सुरक्षित ल्याण्डफिल साइडहरु वा डम्पिङ्ग साईडहरुको व्यवस्थापन भई कार्यान्वयन आएको हुनेछ ।
४. फोहोरमैलाको उचित र उपयुक्त व्यवस्थापन बाट गाउँपालिका स्वास्थ, सफा र व्यवस्थित भएको हुनेछ साथै सडक पेटी किनारमा फोहोरमैला फाल्ने प्रक्रिया र पद्धतिको अन्त्य भएको हुनेछ ।
५. वातावरण संरक्षण तथा सम्वर्द्धन
६. खाना पकाउने इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गरिरहेका सम्पूर्ण घर परिवारले सुधारिएको चुलोको प्रयोग गरेका हुनेछन
७. खोला, पोखरी तथा नालामा जल प्रदुषण सम्बन्धी समस्यामा कमी आई सफा पानीको प्रवाह हुनुको साथै जल तथा थल चर पशुपन्छीकालागि पिउन योग्य प्रवाह भएको हुनेछ
८. ठुला तथा साना उद्योग, कलकारखाना तथा सवारीसाधनमा वातावरण व्यवस्थापन प्रणाली कार्यान्वयन भई गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको विद्यमान वायु प्रदुषणमा कमी आएको हुनेछ साथै वायु प्रदुषणका कारण गाउँपालिकाबासीको स्वास्थ्यमा परिरहेको नकारात्मक असरमा ७५ प्रतिशतले कमी आएको हुनेछ ।

९. सवै खाले ध्वनि प्रदुषण सँग सम्बन्धित वस्तु तथा साधनको प्रयोगमा रोक लागेको हुनेछ साथै ध्वनि प्रदुषणका कारण मानिसको मुटुमा तथा सुन्ने शक्तिमा पर्ने असर लगायत बालबालिकाको पठन पाठनमा पुग्न गएको क्षति न्यूनीकरण भएको हुनेछ

७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनकालागि गाउँपालिका, संघीय तथा प्रदेश सरकार, स्थानीय पालिकाबासी, उद्योगी, व्यापारी तथा व्यवसायिको सझेदार र समन्वय विकास भएको हुनेछ । आवश्यक स्रोत र साधनको उपलब्धताको सुनिस्चितता भएको हुनेछ ।

७.३.६.१ जानकारीका श्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका श्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन हो जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • योजना तथा वातावरण शाखाको अभिलेख • संघीय तथा प्रदेश सरकारका अभिलेख • स्थलगत अवस्था • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१.प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • स्थानीयबासी • वातावरण शाखा • उपभोक्ता समिति २.सहयोगी • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • छिमेकी पालिकाहरु • विकास साझेदार स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा सामुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान नीति, ऐन नियम तथा कानून • स्रोत र साधनको अभाव • यन्त्र उपकरणको अभाव • सहयोगी तथा साझेदार संघ संस्था • उपयुक्त प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष जनशक्तिको अभाव

७.४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थान्शिलता

७.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधानको प्राकृतिक प्रकोप बाट हुने सम्भावित जोखिम न्युनिकरण गर्न पूर्वसुचना, तयारी उद्धार, राहत एवं पुनरस्थापना गर्ने जस्ता विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारमा राखेको अवस्था छ । उल्लेखित संबैधानिक व्यवस्था बमोजिम अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, अनुबन्ध, दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौ योजनामा समेत स्पष्ट व्यवस्था गरी समन्वयात्मक कार्य प्रणालीको विकास गरेको अवस्था छ । पानीको उचित निकास तथा तटबन्धको उपयुक्त व्यवस्थापन हुन नसकेका कारण यस गाउँपालिका भएर बग्ने केराघारी, चिराघाट, बौलाहा, ज्यामिरे, पेदी जस्ता खोलाबाट वर्षायाममा बाढीजन्य प्रकोपका सम्भावना उच्च रहेको छ । गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र क्रमश आवासीय तथा व्यापारिक क्षेत्रको तिब्र विकासका कारण बढ्दै भवन लगायतका पुर्वाधारहरु निर्माण भईरहेका र यस प्राकृतिका घना वस्तीमा खुल्ला क्षेत्रको अभाव रहेका कारण आगलागी तथा भूकम्प जस्ता प्राकृतिक प्रकोप र विपत्ती बाट जोगिने तथा संरक्षित हुने स्थानको अभै रहेको, भूकम्प प्रतिरोधक मापदण्ड बमोजिमका घर तथा भवन संरचना निर्माण गर्ने प्रबिती एकदमै कमजोर अवस्थामा रहेको कारण विपद् जोखिम उच्च रहेको छ । तसर्थ शान्तिनगर गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने सम्भावित विपद् जोखिम न्यूनीकरण व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशिलता जस्ता कार्यको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हैसियतमा रहेको कारण समन्वय र साझेदारीको प्रारूप निर्धारण गर्ने कार्य गाउँपालिकाको अहम भूमिका निर्वाह गर्न अनिवार्य भएको छ ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौती

७.४.२.१ समस्या

ढल निकासको उचित व्यवस्थापन नभएका कारण वर्षायाममा बजार ढल बस्तीमै आउने गरेको, योजनावद्ध शहरी विकासको प्रारूप तयार नभएका कारण अव्यवस्थित शहरीकरण बढ्दोक्रममा रहेका, गाउँपालिकाका सवै टोलबस्तीमा जाने सडक साँघुरो भिरालो, रहेकाकारण दमकलको सेवा सुविधा नरहेको, एम्बुलेन्स पुग्न कठिनाई रहेको, विगतमा निर्माण भएका साथ वर्तमानमा समेत मापदण्ड बमोजिम भवन निर्माण नभएको, उद्धार केन्द्रको अभाव रहेको, गाउँपालिकामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनकालागि दक्ष जनशक्ति अभाव रहेको, विपद् जोखिम व्यवस्थापन बारेमा पर्याप्त ज्ञान, सिप र सूचना प्रणालीको कमी रहेको, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र भौतिक संरचना निर्माणका कार्यमा आवश्यक तालमेलको कमि, छरिएर रहेका पहाडी वस्तीका कारण प्राकृतिक श्रोतहरुको अनियन्त्रित र अव्यवस्थित दोहन, विपद् जोखिम व्यवस्थापनकालागि कार्ययोजनाको निर्माण हुन नसकेको, आपतकालीन व्यवस्थापनकालागि यथेष्ट मानवीय स्रोत, यन्त्र उपकरण, बन्दोवस्त तथा राहतको सामग्रीको कमि, आपतकालीन स्रोत व्यवस्थापनमा कठिनाई लगायत यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

७.४.२.२ चुनौती

ढल तथा सतह पानी निकासको उपयुक्त प्रबन्ध गर्ने, खोला किनारा छेउमा रहेका वस्तीलाई उपयुक्त र सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने, गाउँपालिकामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनकालागि दक्ष जनशक्तिको पर्याप्त व्यवस्थापन गर्ने, अग्रिम सूचना प्रणालीको स्थापना र विकास, छरिएर रहेका बस्ति रहेका कारण विपद् उत्थानशिल विकास प्रक्रिया अवलम्ब गर्ने तथा विकास आयोजनाको छनोट प्रक्रिया देखि कार्यसम्पन्नको अवस्था सम्म विपद् जोखिम मुल्याङ्कन प्रद्धति अवलम्बन गर्ने, जोखिममा आधारित योजना तर्जुमा गर्ने तथा निर्णय प्रकृया अवलम्बन् गर्ने, प्रकृतिक श्रोतहरुको अनियन्त्रित र अव्यवस्थित दोहन गर्ने, विपद् जोखिम व्यवस्थापनकालागि कार्ययोजनाको निर्माण गरी कार्यान्वयमा ल्याउने, आपतकालीन व्यवस्थाकालिन यथेष्ट मानवीय स्रोत, यन्त्र उपकरण, बन्दोवस्त तथा राहतका सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने, विपद् व्यवस्थापन कोषलाई पर्याप्त पार्ने, विपद् जोखिमको कार्यलाई तिन तहका सरकार बीच समन्वय गरी आन्तरिकरण गर्ने साथै पूर्वतयारी कार्यमा नजरअन्दाज गर्ने जस्ता कार्य क्षेत्रका प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

७.४.३ सम्भावना तथा अवसर

विपद् जोखिम न्युनिकरण र व्यवस्थापनकालागि तिनै तहका सरकार बीच स्पष्ट कार्य विभाजन सहितको संवैधानिक व्यवस्था हुनु, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना, २०१८-२०३० लगायतका संघीय नीति तथा ऐन कानूनको व्यवस्था हुन साथै प्रादेशिक ऐन कानूनको समेत व्यवस्था हुन, गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बधि ऐन निर्माण गरी कार्यान्वियनमा ल्याउनु, ढुङ्गा गिट्टी बालुवा उत्खनन बिक्रि तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७९ स्थानीय तहको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भीक वातावरणीय अध्ययन कार्यविधी २०७९, कार्यान्वयनमा ल्याउनु, विपद् जोखिम न्यूनीकरणकालागि समुदाय तथा निजी क्षेत्र समेत सचेत रहनु साथै सहयोग र साझेदारीमा सम्लग्न हुनु गैरसरकारी शंघ संस्थाको सक्रियता अभिवृद्धि हुनु दिन प्रतिदिन आधुनिक प्रविधिको विकास र व्यवस्थामा पहुँच वृद्धि हुँदै जानु, यस गाउँपालिकाको अधिक क्षेत्र निर्माण र खुला रहेका कारण व्यवस्थित शहरी विकास तथा बस्ति विकास गुरुयोजना तर्जुमा गरी यस समयमा कार्यान्वयनमा ल्याउन साथै उक्त क्षेत्रमा ढल तथा सतह पानी निकासको दिगो व्यवस्थापन गर्ने जस्ता अवस्था यस क्षेत्रका सम्भावना र अवसरको रुपमा रहेका छन् ।

७.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

७.४.४.१ लक्ष्य

खोलानालामा तटबन्ध निर्माण, दमकल तथा एम्बुलेन्स सहज सञ्चालन हुने गरी गरिका सडक पूर्वाधार, खुला क्षेत्र तथा उद्धार केन्द्रको बन्दोबस्त, ढल तथा सतह पानी निकासको उपयुक्त व्यवस्थापन, भवन संहिताको पुर्नपालना समेतका व्यवस्थापन बाट गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सम्भावित सवै प्रकृति र प्रकारका

प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक प्रकोप तथा विपति वा घटना बाट सिर्जित हुन सक्ने मानवीय, भौतिक आर्थिक, सामाजीक र वातावरणीय क्षति कम गर्ने

७.४.४.२ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाका क्षेत्र भित्र विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनकालागि विपद् उत्थानमैत्री स्थानीय शासन पद्धति र प्रणालीको विकास, व्यवस्थापन तथा सुद्रीढीकरण गर्ने ।
२. विपद् जोखिम नक्साङ्कन पूर्वानुमान, सूचना प्रणाली, पुर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनरलाभ सम्बन्धी कार्यमा पालिका साथै स्थानीय सरोकारवालाको क्षमताको विकास गर्ने ।
३. विपद् जोखिम सम्बेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण प्रकृयालाई सुनिस्चित गर्ने
४. सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी मार्फत श्रोत र साधनको व्यवस्थापन गर्ने
५. गाउँपालिका स्तरमा व्यापक जनचेतना अभवृद्धि गर्दै पुर्व तयारीको सुनिस्चितताका साथ विपद् पश्चातको पुनःनिर्माण, पुनरस्थापना, पुनरलाभ र नव निर्माणको कार्यलाई सवल र उत्थानशिल बनाउने ।

७.४.४.३ रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

(कार्यक्रम तथा आयोजनाको ढाँचा तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतिकरण क्रमश तालिका नं. ७.१ र ७.२ मा उल्लेख गरिएको छ)

क्र.सं.	रणनीति	कृयाकलाप (कार्यक्रम तथा आयोजना)
१	विपद् उत्थानमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास र व्यवस्थापन गर्न नीतिगत, संस्थागत र प्रक्रियागत व्यवस्था गर्ने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानमैत्री स्थानीय शासन पद्धति विकास र व्यवस्थापनकालागि आवश्यक नीति, स्थानीय ऐन नियम कार्यविधि तर्जुमा गर्ने • गाउँपालिका स्तरीय प्राकृतिक प्रकोप उद्धार समितिको निर्माण गर्ने • अन्तर सरकार समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने • विपद् जोखिम न्युनिकरण सम्बन्धी योजना तथा आयोजना साथै कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा लक्षित वर्ग र समुदायमैत्री बनाउने • गाउँपालिका कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा कार्य प्रवाह तालिम निर्माण गर्ने • दमकल तथा एम्बुलेन्स खरिद गर्ने वा नजिकका गाउँपालिका तथा संघ संस्था सँग साझेदारी र समन्वय विस्तार गर्ने • प्रत्यक वडामा आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कक्षको व्यवस्था मिलाउने • प्रकोप उद्धारकालागि मुख्य बजार केन्द्रहरु दिर्घकालिन

		खुला तथा पोखरीको व्यवस्थापन गर्ने • विपद् व्यवस्थापनकालागि राहत तथा उद्धार सामग्री भण्डारण गृहको निर्माण गर्ने साथै उक्त भण्डार गृहमा अत्यावश्यक उद्धार सामाग्री तयारी अवस्था राख्ने • गाउँपालिका क्षेत्र भित्र ढुङ्गा तथा खर तथा परालको छाना भएका गरिव परिवारका लागि न्युनतम मापदण्ड सहितको एकिकृत बस्तीको विकासका साथमा सुरक्षित घरहरुको निर्माण गरी सुरक्षित बसोबासको दिगो व्यवस्था गर्ने • भवन निर्माण सहितको कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्ने • ढल तथा सतह पानी निकासको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने • प्राकृतिक प्रकोप बाट निम्तिन सक्ने जोखिमका बारेमा जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न, उत्थानशिलता अभिवृद्धि गर्न सार्वजनिक, निजी सामुदायिक साझेदार तथा सहकार्य अभिवृद्धि गर्ने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणकालागि विषयगत विकास प्रक्रियाको अनुगमन प्रक्रिया र प्रणालीलाई सुचकमा आधारित बनाउने • सम्भावित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न साथै थप जोखिम हुन नदिन गाउँपालिका, निजी क्षेत्र र समुदाय स्तरमा विपद् प्रभाव मुल्याङ्कन पद्धतिको विकास गर्ने, जीवन तथा निर्जीवन बिमा, सामाजिक सुरक्षा लगायतका विधि र प्रक्रियाहरु स्थापना र प्रवर्द्धन गर्ने • विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनकालागि सार्वजनिक, निजी सामुदायिक साझेदार तथा सहकार्यलाई सुद्रीढ र प्रभावकारी बनाउने
३	जोखिम नक्साङ्कन, आङ्कलन तथा पूर्वानुमान पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनरलाभ सम्बन्धी आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, संरचना, जनशक्ति साथै प्राविधिक क्षमताको विकास र व्यवस्थापन गर्ने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन र व्यवस्थापनकालागि आवश्यक ज्ञान र सिपको अभिवृद्धि र व्यवस्थापन गर्ने • सवै सरोकारवालाको क्षमता विकास गर्ने • विपद् जोखिम न्यूनीकरण, प्रतिकार्य तथा व्यवस्थापनका सम्पूर्ण प्रकृया पद्धति साथै साझेदारहरुको पहिचानको जानकारी प्रविधि सँग आवद्ध गर्ने
४	विपद् जोखिम न्यूनीकरण कोषलाई मजबुत र पर्याप्त गर्ने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण कोषको स्थापना र विकास गर्ने • सहयोगी तथा साझेदार व्यक्ति, संघ संस्था, निजी क्षेत्र सरकारी निकाय वा कार्यालय साथै तालुक सरकार बाट

		प्राप्त नगद तथा जिन्सी आय, स्थानीय स्तरमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोग बाट प्राप्त हुने आयको एक निश्चित प्रतिशत लगायत यस क्षेत्रको नियम गर्ने कार्यबाट प्राप्त आय लाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण कोषमा जम्मा गरी एक द्वार प्रणाली मार्फत सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने • विपद् न्यूनीकरण कोषमा गाउँपालिकाको अन्तरिक आयको १०% रकम जम्मा गर्ने व्यवस्था मिलाउने • विपद् जोखिम न्यूनीकरण गरी सम्भावित मानवीय, आर्थिक, भौतिक, सांस्कृतिक, वातावरणीय समेतका सम्भाव्य सवै प्राकृति र प्रकारका क्षेती कम गर्न विपद् न्यूनीकरण कोष सञ्चालन व्यवस्थापन वित्तीय रणनीति तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने

७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस क्षेत्रका अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका, जानकारीका श्रोत र अनुमान तथा जोखिम पक्षको सामान्य विवरण यहाँ उल्लेख गरिएको छ भने यसको विस्तृत विवरण तालिका नं. ७.३ मा समावेश गरिएको छ ।

७.४.५.१ अपेक्षित उपलब्धि

विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना, कार्ययोजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ साथै प्राकृतिक प्रकोप तथा विपत्ती बाट भईरहेको वर्तमान मानविय, भौतिक सांस्कृतिक, वातावरणीय क्षती ८५ प्रतिशत घट्न गई शान्तिनगर गाउँपालिका प्राकृतिक प्रकोप भू-क्षय न्यून प्रभावित क्षेत्रको रुपमा स्थापित भएको हुनेछ ।

७.४.५.२ नतिजा/सूचक

१. प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ
२. भवन निर्माण संहिता पूर्ण रुपले कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ साथै लक्षित समुदाय वा परिवारका ढुङ्गा, खर, माटोको छाना भएका घरहरुको स्थानमा आवश्यक मापदण्ड सहितका सुरक्षित घरहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापन हुने क्रमले थप तिब्रता पाउने र सम्बन्धित परिवारकालागि सुरक्षित बासको व्यवस्था हुने कार्यले थप गति प्राप्त गरेको हुनेछ ।
३. प्राकृतिक प्रकोप उद्धार कोष स्थापना तथा कोष सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि समेत तयार भई कार्यान्वयन आएको हुनेछ ।
४. कम्तिमा १ थान दमकल र ३ थान एम्बुलेन्स व्यवस्था भएको हुनेछ

५. सम्भावित बाढीको प्रकोप रहन सक्ने उच्च जोखिम रहेका स्थानीय खोला किनारमा अनुसूचीमा उल्लेख भएका स्थानमा वृक्षारोपण सहित संघीय तथा प्रदेश सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा तटबन्ध निर्माण भएको हुनेछ ।
६. सम्भावित जोखिम क्षेत्रको नक्साङ्कन, पहिचान तथा व्यवस्थापकीय योजना निर्माण हुनेछ ।

७.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

अनाधिकृत रुपमा हुने गरेको खोला क्षेत्रको दोहनको अन्त्य, ढल तथा सतह पानी निकासको उपयुक्त व्यवस्थापन, आपतकालीन उद्धारका यन्त्र, उपकरण तथा साधन तथा तटबन्धको निर्माण र पुर्व सूचना प्रणालीको विकास भएको हुनेछ । आर्थिक तथा मानवीय स्रोत साधनको व्यवस्थापन संघीय तथा प्रदेश सरकार विकास साझेदारको साझेदारी भएको साथै प्राकृतिक प्रकोपको खतरा कम भएको हुनेछ ।

७.४.६.१ जानकारीका स्रोत, जिम्मेवारी तथा अनुमान तथा जोखिम पक्ष

क्र.सं.	योजनाको समूहगत शिर्षक	सञ्चालन हुने वा सञ्चालन भएका योजना बारे प्राप्त हुने जानकारीका स्रोत	योजना सञ्चालन व्यवस्थापन को जिम्मेवारी	योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा आइपर्न सक्ने पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशिलता	• गाउँपालिका सभाको निर्णय पुस्तिका • गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय पुस्तिका • गाउँपालिकाको योजना पुस्तिका • योजना तथा वातावरण शाखाको अभिलेख • संघीय तथा प्रदेश सरकारका अभिलेख • स्थलगत अवस्था • वडा समितिको अभिलेख • सञ्चार स्रोत • गाउँपालिकाको वएभसाइट	१.प्रमुख जिम्मेवारी • गाउँ कार्यपालिका • स्थानीयबासि • वातावरण शाखा २.सहयोग • सम्बन्धित वडा समितिको कार्यालय • संघीय तथा प्रदेश सरकार • विकास साझेदार • स्थानीय सरोकारवाला व्यक्ति वा समुदाय • टोल विकास वा समुदायिक संघ संस्था • निजी क्षेत्र	• विद्यमान नीति, ऐन नियम तथा कानून • स्रोत र साधनको अभाव • यन्त्र उपकरणको अभाव • सहयोगी साझेदार संघ संस्था • उपयुक्त प्रविधिको अभाव • निर्माण सामग्रीको अपर्याप्तता तथा अभाव • दक्ष जनशक्तिको अभाव

अनुसुची हरु

अनुसूची १

अनुसूची २

अनुसूची ३

अनुसूची ४

अनुसूची ५

अनुसूची ६

अनुसूची ७

अनुसूची ८

अनुसूची ९

अनुसूची १

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना २०८०/२०८१

गाउँ गौरव आयोजनाहरु

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	गरिने कार्य योजना	आयोजना संचालन हुने स्थान
१	गाउँपालिका अस्पताल	१५ बेड सहितको प्रविधियुक्त गाउँपालिका अस्पताल निर्माण	
२	सडक	i. कोरवाङ्ग- काँसीपुर-रङ्गैचा वागदूइ – विष्णुपुर रानीपोखरी पेदीखोला – हाँडीचौर हुदै सल्यानको त्रिवेणी जोड्ने मोटर बाटो DPR भएको ii. जम्लेकुल – भलानेती – वस्तीखोला – बागखोर – हुदै सल्यान जाने सडक स्तरोउन्नती गरि कालो पत्रे गर्ने iii. गौरातिल्वारी – चिलौरिया – वैसा – खैरेनी हुदै – जुम्लेकुला जोड्ने सडकलाई कालोपत्रे गर्ने iv. जुम्लेकुला चोकदेखि –दंगीसरन ६ लेटार जाने सडकलाई कालोपत्रे गर्ने v. रिंग रोड बनाउने	
३	पर्यटन	सुन्दरदेवी मन्दिर स्तरोउन्नती गर्ने (DPR भएको गुरुयोजना भएको ७ करोड	वडा नं. ५
४	रङ्गशाला	खेलकुद रंगशाला शान्तिनगर ५,(खर्ककोट)	शान्तिनगर ५,
५	होम्स्टे	शान्तिनगर ३ बागखोर र वडा नं. १ खोरकापोट लाई होम्स्टेको रुपमा संचालन गर्ने (रैथाने जातजाति)	
६	सिंचाई	नेपालडाँडामा ड्याम निर्माण गर्ने (सिंचाईको लागि DPR भएको)	
७	रिभर कोरिडोर		
८	स्मार्ट नगर सेवा केन्द्र		
९	बहुउद्देशिय कृषि तथा सामुदायिक भवन	गाउँपालिका स्तरीय कोल्ड स्टोर	वडा नं. ५,

१०	गाउँ चक्रपथ	शान्तिनगरको ७ वटै वडाहरुलाई छुने गरी गाउँपालिका चक्रपथ निर्माण गरिनेछ ।	सबै वडा

अनुसूची २

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना, २०८०/२०८१

आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित आयोजनाहरु

१ कृषि तथा पशुपंछी

१.१ व्यवसायिक कृषि विकास आयोजना

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता												
क.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था	अव गर्ने कार्य	प्राथमिकता नं.$P_{१}$, $P_{२}$, $P_{३}$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य

१.२ व्यवसायिक पशुपन्छी विकास आयोजना

व्यवसायिक पशुपंछी पालन वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था	अव गर्ने कार्य	प्राथमिकता नं. $P_{१}$, $P_{२}$, $P_{३}$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१											

२											
३											
४											
५											
६											
७											
८											
जम्मा											

१.३ व्यवसायिक माछापालन

व्यवसायिक माछापालन वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था	अव गर्ने कार्य	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य

२. सिंचाई

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (सिंचित क्षेत्र लगायत आवश्यक उपकरण)	भावी योजना (भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं.१											
१	ज्यामिरे चेक ड्याम निर्माणाधीन	शान्तिनगर १	१००० विगाहा	स्तरोउन्नती	$P_१$	९००			प्रदेश	संघ	
२	ब्राहाघारी सिंचाई योजना	शान्तिनगर १	३५० विगाहा	स्तरोउन्नती	$P_१$	५००				संघ	
३	ठारीचार लिफ्ट सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	३००			प्रदेश	संघ	
४	बोझविसौनी कालापोखरा लिफ्ट सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	३५०			प्रदेश	संघ	
५	गुद्रुङखोला सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	४००			प्रदेश		
६	झोकुकर गैरा	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	४५०			प्रदेश		
७	ठुलो गुण्डले सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	४००			प्रदेश		

८	वान्द्रेखोला सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	६००			प्रदेश		
९	आगरनेटा सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	४००	वडा	गा.पा.			
१०	पतेरी खोला सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	५००	वडा	गा.पा.			
११	पेदीखोला सिंचाई योजना	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	३६०	वडा	गा.पा.			
१२	सालधारी शाखा नहर	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	४२०					
१३	घाटुखोला नहर निर्माण	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	४१०					
१४	राजमा खाल्टा नहर निर्माण	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_३$	२३०					
१५	राना ढल अधुरो नहर निर्माण	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_३$	३५०					
१६	खाज्जरे खोला व्यवस्थापन	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_३$	४२०					
वडा नं. २											
१	विष्णुपुर माझकुलो मर्मत गर्नुपर्ने	शान्तिनगर २	३०० विगाहा	मर्मत गर्ने	$P_१$	६००			प्रदेश	संघ	
२	अमुवा खोलाको मुहनदेखी तल पोखरी	शान्तिनगर २	१५० विगाहा	मर्मत गर्नुपर्ने	$P_१$	३२०			प्रदेश	संघ	

	सम्मको कुलो मर्मत										
३	माझकुलो पेदाको मुहानदेखि सिंचाई पोखरी सम्म	शान्तिन गर २	७८ विगाहा	मर्मत गर्नुपर्ने	P_2	२००			प्रदेश	संघ	
४	छरछरे खोला देखि रातीपोखरी सम्मको पाइपलाइन मर्मत सिंचाई हुने क्षेत्रको मर्मत	शान्तिन गर २	६० विगाहा	मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	१९०		गा.पा.	प्रदेश		
५	बोगटि कुलो सिंचाई मर्मत बौलाहा खोला देखि सिमसुन्दर सम्म	शान्तिन गर २	३०० विगाहा	मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	६००			प्रदेश		
६	सातमोरे झमेरे कुलो पक्की	शान्तिन गर २	२० विगाहा	नयाँ निर्माण	P_2	१००			प्रदेश		
७	गारतरो कुलो रातो पहिरो	शान्तिन गर २	६ विगाहा	नयाँ	P_2	१००			प्रदेश		
८	ढोरीतरा सिंचाई कुलो	शान्तिन गर २	३० विगाहा	नयाँ निर्माण	P_2	२००			प्रदेश		
९	चौलानी खोला लिफ्ट सिंचाई आयोजना	शान्तिन गर २	१५ विगाहा	मर्मत गर्नुपर्ने	P_2	१३०			प्रदेश		
१०	अमुवा- ढोकाचौर सिंचाई लाइनिङ्ग निर्माण	शान्तिन गर २	१६ विगाहा	नयाँ	P_2	१५०			प्रदेश		

११	दाउने खोला सिंचाई नहर निर्माण	शान्तिनगर २		नयाँ	$P_{२}$	३००			प्रदेश		
१२	छोटे पुर्व सिंचाई लाइन विस्तार	शान्तिनगर २			$P_{२}$	१५०			प्रदेश		
१३	थापा पुरनामा दुई ढलमा सिंचाई नहर निर्माण	शान्तिनगर २	८०० मि.		$P_{३}$	७००			प्रदेश		
१४	ढोकाचौर पुर्व टोल मदरसा देखि प्रतिक्षालय सम्म बाँकि ठाउमा पक्की नहर निर्माण	शान्तिनगर २	६०० मि.		$P_{३}$	६००			प्रदेश		
१५	टिकानिदी घर हुदै तारा प्रसाद खत्रीको घर जोड्ने पक्की कुलो	शान्तिनगर २	३०० मि.	नयाँ निर्माण	$P_{३}$	४००			प्रदेश		
१६	नुराराम भण्डारीको जग्गा देखि घनश्याम डाँगीको जग्गा सम्म पक्की नहर निर्माण	शान्तिनगर २	५०० मि.		$P_{३}$	५५०			प्रदेश		
१७	लल्लन खत्री बगरपुरेकको जग्गा देखि नेग बाहादुर भण्डारीको जग्गा सम्म पक्की नहर निर्माण	शान्तिनगर २	३०० मि.		$P_{३}$	३६०		गा.पा.	प्रदेश		

१८	छोटे शिर कुलाको सिंचित क्षेत्र	शान्तिनगर २	६० विगाहा		P_3	१२०		गा.पा.			
१९	ढोरेनी डिप बोरिङ्ग निर्माण	शान्तिनगर २			P_3	१००		गा.पा.			
२०	ओवितरा नहर निर्माण	शान्तिनगर २			P_3	३२०		गा.पा.			
२१	मझकुलो शाखा लाइन विस्तार डुर देखि राजेन्द्र रायमाझीको खेत तर्फ	शान्तिनगर २		नयाँ निर्माण	P_2	३२०		गा.पा.			
२२	सिलसिले अधुरो नहर निर्माण	शान्तिनगर २			P_3	३२१		गा.पा.			
२३	पदम बहादुरको घरदेखि हारी बहादुरको घर सम्म नहर निर्माण	शान्तिनगर २			P_1	२१५		गा.पा.			
२४	आशाराम वि.क.को घरदेखि गगन धर्तिको घर सम्म अधुरो नहर निर्माण	शान्तिनगर २			P_3	३५२		गा.पा.			
२५	पतेरी सिंचाई कुलो निर्माण अधुरो	शान्तिनगर २			P_3	२१०		गा.पा.			
२६	राउटे चौर अधुरो नहर	शान्तिन	२०० मि.		P_1	३००	वडा	गा.पा.			

	निर्माण	गर २									
२७	दाउले खोला पोखरी नहर निर्माण	शान्तिन गर २			$P_३$	१४०	वडा	गा.पा.			
२८	चुनपुलो सिंचाई मर्मत	शान्तिन गर २			$P_३$	३५०	वडा	गा.पा.			
२९	छोटे हाईश्याम लिफ्ट सिंचाई निर्माण	शान्तिन गर २	७०० विगाहा		$P_३$	८००	वडा	गा.पा.			
वडा नं. ३											
१	वस्तीखोला सिंचाई बाँध निर्माण तटबन्ध पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिन गर ३	६०० हे./ कच्ची	(५ वटा बाँध) (२० स्थान तटबन्ध) (२० कि.मी. लाईनिङ्ग)	$P_१$	५६०				संघ	
२	गोयलाधारी बाँध तथा पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिन गर ३	३०० विगाहा/ कच्ची	३ स्थानमा बाँध (स्तरोउन्नती महत्वपूर्ण)	$P_१$	४५०				संघ	
३	अधेरे काप्रा को रुख देखी प्रहरी चौकी सम्म सिंचाई (वीच गनारी)	शान्तिन गर ३	२५० विगाहा/ कच्ची	लाईनिङ्ग ७ कि.मी. (स्तरोउन्नती महत्वपूर्ण)	$P_१$	३५०				संघ	
४	खारखोली सिंचाई	शान्तिन गर ३	३५ विगाहा/ कच्ची	२ वटा बाँध, १ डुड —	$P_२$	१२०			प्रदेश		

				लाईनिङ्ग							
५	बुढाघर सिंचाई कुलो	शान्तिन गर ३	३० विगाहा/ कच्ची	(बाँध पक्कि — पक्कि नाला) २ कि.मी.	P_1	१५०			प्रदेश		
६	भित्रीखोला हाइड्याम लामितारा डवागे बन्दुके बाँध	शान्तिन गर ३	३०० विगाहा/माग	२ वडा सिंचाई —सिंचाई नाली १.५ कि.मी.	P_1	४००			प्रदेश		
७	छहरेखोला सिंचाई लाईनिङ्ग तथा बाँध	शान्तिन गर ३	१० विगाहा/ कच्ची	१ बाँध १.५ कि.मी. लाईनिङ्ग	P_2	५०			प्रदेश		
८	हल्देखोला थोपा सिंचाई	शान्तिन गर ३	३० विगाहा	मर्मत संभार (टंकी निर्माण)	P_1	१२०		गा.पा.			
९	मेलपानी सिंचाई	शान्तिन गर ३	१५ विगाहा	बाँध निर्माण	P_2	६०		गा.पा.			
१०	सिभकुलो बाँध निर्माण तथा लाइनिङ	शान्तिन गर ३	६० वीघा	(बाँध पक्की — पक्की नाला)	P_3	३००		गा.पा.			
वडा नं. ४											
१	बस्तिखोला सिं.आ.	शान्तिन गर ४	६०० विगाहा/बाँध निर्माण	बाँधनिर्माण गर्नुपर्ने , मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	६८०				संघ	
२	माइलीपानी सिं.आ.	शान्तिन गर ४	१५० विगाहा/ पाइपलाइन विस्तार र डिप बोरिङ्ग संचालन	पाइपलाइन विस्तार र डिप बोरिङ्ग संचालन	P_1	२३०				संघ	

३	हात्तिखाल लिफ्ट सिंचाई आयोजना	शान्तिन गर ४	८० विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	१६०				संघ	
४	बेलतरीमा बाध निर्माण	शान्तिन गर ४	१९ विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	२०				संघ	
५	खारखोली मोडदेखि सृजना टोलसम्मको सिंचाई कुलो	शान्तिन गर ४	४५ विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_१$	३२०			प्रदेश		
६	माथिल्लो दुन्दुरे सिमलवोट कुलो लाइनिङ	शान्तिन गर ४	२५ विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	१२०			प्रदेश		
७	तल्लो दुन्दुरे सिमकुलो देखि भयार थान सम्म पक्की नाला	शान्तिन गर ४	५० विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	१३०			प्रदेश		
८	दुन्दुरे तल्लो हिउदे सिंचाई योजना	शान्तिन गर ४	६० विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	२००			प्रदेश		
९	सानो बगर कुलो पक्की बाध तथा पक्कि लाइनिङ	शान्तिन गर ४	१५ विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_१$	१००		गापा.			
१०	दुन्दुरे माझकुलो पक्की लाइनिङ	शान्तिन गर ४	२० विगाहा/ प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_२$	१३०		गा.पा.			
११	गिधनिया देखि खडकपूर सम्म पक्की सिंचाई लाइनिङ	शान्तिन गर ४	प्रशतावित	स्तरोउन्नती	$P_३$	१५१		गा.पा.			

वडा नं. ५											
१	बौलाहा खोला पश्चिम बाइसे विचारी सिंचाई कुलो	शान्तिनगर ५	१५०० विगाहा/ आधा पक्की	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	१२००				संघ	
२	सुन्डवरी पुरानो कुलो पक्की बाँध नहर	शान्तिनगर ५	१२५ विगाहा/ कच्ची	स्तरोउन्नती (पक्की)	$P_{१}$	१२०				संघ	
३	बाघढोई डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	शान्तिनगर ५	५० विगाहा	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	१६०				संघ	
४	रगैजा डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	शान्तिनगर ५	६० विगाहा	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	२००				संघ	
५	काँसीपूर डिप बोरिङ्ग (प्रस्तावित)	शान्तिनगर ५	७५ विगाहा	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	१३०				संघ	
६	पनेसुवा मुलपानी बागढोई सम्म, ढोरेनी, रगैजा, पक्की नहर योजना	शान्तिनगर ५	२०० विगाहा/नयाँ	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	२३०			प्रदेश		
७	हिलेखाली जाने कुलोको डुर देखि बर्का बटनी नागी जाने कुलो निर्माण	शान्तिनगर ५	१०० विगाहा/ कच्ची	पक्की	$P_{१}$	४२०			प्रदेश		
८	काँसीपूर ५ मौजे कुलो आर सि.सि.	शान्तिनगर ५	१७० विगाहा/ कच्ची	पक्की	$P_{२}$	१३०			प्रदेश		
९	हात्तिखाल सामुदायिक	शान्तिन	२६५		$P_{२}$	४३०			प्रदेश		

	वनको (घ) नम्बर प्लटमा सिंचाई पोखरी निर्माण	गर ५	विगाहा/प्रस्तावित								
१०	ढोरेनी खलियान देखि तिन मुहान सम्म सौजा हिउँदै सिंचाई कुलो निर्माण	शान्तिन गर ५	८० विगाहा/ कच्ची	पक्की	P_1	२३०		गा.पा.			
११	जनकल्याण डिप बोरिङ्ग काँसिपूर नाला विस्तार	शान्तिन गर ५	६० विगाहा/प्रस्तावित		P_1	२१०		गा.पा.			
१२	काँसीपूर मामा चौक देखि लड़गेवा सम्म पक्की नहर निर्माण	शान्तिन गर ५	४५ विगाहा/ कच्ची	पक्की	P_2	१००		गा.पा.			
१३	वागदोई डवरा हुदै बारी सम्म नाला निर्माण	शान्तिन गर ५	३० विगाहा		P_2	९०		गा.पा.			
१४	खैरेनी पन वढुवा देखि साना कान्छा घर सम्म पक्की नहर	शान्तिन गर ५	१०० विगाहा	पक्की	P_3	२१०		गा.पा.			
१५	काँसिपूर तालको गनारिको पानी नियन्त्रण सुन्डवरी कुलो सम्म पक्की कुलो लाइनिङ	शान्तिन गर ५	७० विगाहा	पक्की	P_3	२००		गा.पा.			

१६	ढोरणी महेश्वरी डिप बोरिङ्ग लाइनिङ्ग	शान्तिनगर ५	३० विगाहा	पक्की	$P_३$	१००		गा.पा.			
१७	वगिया डाँडामा कुवा मर्मत	शान्तिनगर ५	नयाँ		$P_३$	६००		गा.पा.			
१८	खलियान सिंचाई योजना वैसामा मर्मत संभार	शान्तिनगर ५	नयाँ		$P_३$	६००		गा.पा.			
१९	बागदोई भजानामा पोखरी निर्माण	शान्तिनगर ५	४० विघा	प्रस्तावित	$P_३$	२३०		गा.पा.			
वडा नं. ६											
१	जंपूर कुलो पक्की तथा बाँध निर्माण गिधनिया चिलहरीया पहाडीपूर	शान्तिनगर ६	२३५ हे./ कच्ची	पक्की	$P_१$	३२१				संघ	
२	सुण्डवरी पाँचमौजे कुलो पक्की तथा बाँध निर्माण	शान्तिनगर ६	१९५ हे./ कच्ची/पक्की	पक्की	$P_१$	२३०				संघ	
३	अधेरीखोला लिफ्ट सिंचाई आयोजना, गिधनिया चिलहरीया पहाडीपूर	शान्तिनगर ६	२३५ हे.	माग	$P_२$	३२५			प्रदेश		
४	देवीपूर लप्का देखि गुजरीडाँडा जाने कुलो पक्की लाइनिङ्ग	शान्तिनगर ६	४० हे./ कच्ची	पक्की	$P_२$	१२०			प्रदेश		

५	डाँडातिल्वारी माथिल्लो कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	८० हे./ कच्ची	पक्की	$P_१$	२१०			प्रदेश		
६	सुण्डवरी कोर्वाङ्तेल्या सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	५० हे./ कच्ची	पक्की	$P_२$	९५			प्रदेश		
७	गब्दहवा जलासय निर्माण	शान्तिनगर ६	८४ हे.	माग	$P_२$	१००			प्रदेश		
८	गिधनिया सुखुवा कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	६० हे./ कच्ची/पक्की	पक्की	$P_२$	९५			प्रदेश		
९	लौरापूर सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	९० हे./ कच्ची	पक्की	$P_१$	१००			प्रदेश		
१०	पहाडीपूर पुर्व टोल चौधरी वस्ती सम्म जाने कुलों पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	६५ विगाहा / कच्ची	पक्की	$P_२$	२००		गा.पा.			
११	गिधनिया पहाडीपूर वचनिया कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	३५ विगाहा / कच्ची/पक्की	पक्की	$P_३$	१००		गा.पा.			
१२	डिप बोरिङ्ग देखि पहाडीपूर गाउँ सम्मको कुलो पक्की लाईनिङ्ग	शान्तिनगर ६	७५ विगाहा/ कच्ची/पक्की	पक्की	$P_३$	१२०		गा.पा.			
१३	गिधनिया झूलनिया	शान्तिन	३८ विगाहा/ कच्ची	पक्की	$P_३$	२३०		गा.पा.			

	सिंचाई कुलो पक्की लाईनिङ्ग	गर ६									
१४	बबई नदीको पानी लिफ्ट गरी शान्तिनगर ६ को विभिन्न स्थानमा सिंचाई गर्ने (संघीय)	शान्तिन गर ६	१००० हे./माग	माग गरिएको	P_1	११००					
वडा नं. ७											
१	पश्चिम बाईसे बिचारी सिचाई कुलो	शान्तिन गर ७	१५०० हेक्टर	स्तरउन्नती	P_1	१४००				संघ	
२	शान्तिनगर ७ बुढाडावर र दंगिशरण ७ कोइरेली डाँडा बरौ खोला सिचाई स्तरउन्ती	शान्तिन गर ७	२५० विगा	स्तरउन्नती	P_1	२५०				संघ	
३	शान्तिनगर ७ बबई लिफ्ट सिचाई आयोजना प्रतावित	शान्तिन गर ७	२४० हेक्टर		P_2	३४०				संघ	
४	खैरेनी तिनमोरे डिपबोरिङ सिचाई आयोजना प्रस्तावि	शान्तिन गर ७	१५० विगाहा		P_2	२००			प्रदेश		
५	बुढाडावर चौधरी टोलमा डिपबोरिङ प्रस्तावि	शान्तिन गर ७	६० विगाहा		P_1	७५			प्रदेश		

६	खैरेनी पनबटुवा देखी बुढाडावर सम्म कुलो लाईनिङ प्रस्तावि	शान्तिनगर ७	३०० विगाहा		$P_२$	५००			प्रदेश		
७	दुविचौर डिपबोरिङ सिचाई आयोजना प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	११५ विगाहा		$P_२$	२००			प्रदेश		
८	बरौखोला ढुरी घुसुरा कुलो सिचाई स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	५०० विगाहा		$P_२$	७००			प्रदेश		
९	सानो तुलसीपुर पश्चिम डिपबोरिङ सिचाई प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	३० विगाहा		$P_१$	१००			प्रदेश		
१०	धनौरा खग्दा गनारी कुलो लाईनिङ स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	७० विगाहा		$P_२$	२६०			प्रदेश		
११	गैरातिल्वारी चफला कुलो लाईनिङ प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	६०विगाहा		$P_३$	२००			प्रदेश		
१२	कुमलगडी मिलघर डिपबोरिङ प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	७० विगाहा		$P_३$	९०			प्रदेश		
१३	खैरेनी डिपबोरिङ सिचाई निर्माण प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	१२० विगाहा		$P_३$	२००			प्रदेश		

१४	दुविचौर लिफ्ट सिचाई योजनाको स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	१३० विगाहा		$P_{१}$	२३०			प्रदेश		
१५	बुढाडावर मैरवाटोलमा डिपबोरिङ निर्माण प्रतावित	शान्तिनगर ७	५० विगाहा		$P_{१}$	२१०			प्रदेश		
१६	धनौरा डिपबोरिङ स्तरउन्नी	शान्तिनगर ७	७० विगाहा		$P_{१}$	१००			प्रदेश		
१७	गैरातिल्वारी डिपबोरिङ स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	६५ विगाहा		$P_{२}$	८५			प्रदेश		
१८	कुमलगडी त्रिबेणी चोक डिपबोरिङ निर्माण प्रस्तावित	शान्तिनगर ७	७५ विगाहा		$P_{२}$	१००			प्रदेश		
१९	कुमलगडी ओखरिया खोला लिफ्ट सिचाई स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	१०० विगाहा		$P_{१}$	२३०			प्रदेश		
२०	धनौरा कोरा कुलो पक्की लाईनिङ स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	२०० बिगाहा		$P_{२}$	४००		गा.पा.			
२१	बुढाडावर मैरावा जाने कुलो देखी सेतामारे टोल सम्म स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	१५० विगाहा		$P_{२}$	२३०		गा.पा.			
२२	घुसुरा चरट्टी कुलो	शान्तिन	१२० विगाहा		$P_{२}$	२००		गा.पा.			

	निर्माण प्रस्तावित	गर ७									
२३	कुमलगडी हिलेखाली सिचाई आयोजना	शान्तिनगर ७	२०० विगाहा		P_1	३००		गा.पा.			
२४	गैरातिल्वारी डिपबोरिङको लागी पाई विस्तार स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	६० विगाहा		P_2	२००		गा.पा.			
२५	खैरेनी प्रशुवा कुलो स्तरोउन्नती	शान्तिनगर ७	२१० विगाहा		P_3	४००			प्रदेश		
२६	बुढाडावर बरौखोला पनबटुवा देखी गौरी सम्म कुलो लाईनिङ प्रस्तावि	शान्तिनगर ७	५० विगाहा		P_3	७५		गा.पा.			
जम्मा											
कुल जम्मा						३६६७८	७	४१	६०	२४	

३. पर्यटन, साँस्कृति तथा सम्पदा

३.१ मठ मन्दिर, मस्जित र चर्च

पर्यटन विकास अन्तर्गत धार्मिक स्थल तथा केन्द्रहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य

				संरक्षण							
वडा नं.१											
१	नयाँबस्ती शिव मन्दिर	शान्तिनगर १	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	६०				संघ	
२	कालिका मन्दिर भ्युडर	शान्तिनगर १	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	६०				संघ	
३	सिद्ध मन्दिर खर्काकोट	शान्तिनगर १	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	५०			प्रदेश		
४	ठुलो गुण्डले चर्च	शान्तिनगर १	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	५०			प्रदेश		
५	नेपाल डाँडा चर्च	शान्तिनगर १	भएको	बनाउनुपर्ने	$P_{१}$	४०		गा.पा.			
६	बगिया मन्दिर निर्माण	शान्तिनगर १	भएको	घेरबार, व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_{२}$	३०	वडा	गा.पा.			
वडा नं. २											
१	नवदुर्गा माई भगवती मन्दिर, पेदा	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	६०				संघ	
२	शिव मन्दिर, अमुवा	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	६०				संघ	
३	ग्वाई भगवती मन्दिर, घोरे कोट	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	५०			प्रदेश		
४	शिव मन्दिर, विष्णुपुर	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	५०			प्रदेश		
५	शिव मन्दिर, शिवसुन्दरपुर	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{२}$	४०			प्रदेश		
६	दुर्गा भगवती मन्दिर, रातोपोखरी	शान्तिनगर २	भएको	स्तरोउन्नती	$P_{१}$	३०		गा.पा.			
७	दुर्गा मन्दिर, अमुवा	शान्तिनगर २	नभएको	नयाँ बनाउनु	$P_{१}$	४०		गा.पा.			

	कोट			पर्ने							
८	मुस्लिम जातिको अमुवा मदरसा	शान्तिनगर २	नभएको	नयाँ बनाउनु पर्ने	P_1					संघ	
९	खानेपानी डाँडा, अमुवा चर्च	शान्तिनगर २	नभएको	नयाँ बनाउनु पर्ने	P_2	३०		गा.पा.			
१०	सिद्ध थान, अदुवाबरी -	शान्तिनगर २	नभएको	बनाउनु पर्ने	P_2	२०	वडा	गा.पा.			
वडा नं. ३											
१	सुन्दरादेवी शक्ति पिठ मन्दिर सुकेकोट जिर्वेधार तथा केवुलकार	शान्तिनगर ३	प्रस्तावित	बनाउनु पर्ने	P_1	३६०				संघ	
२	अधेरे दुर्गा मन्दिर	शान्तिनगर ३	भएको	स्तरोउन्नती	P_2	४०		गा.पा.			
३	डाँडागाउँ दुर्गा मन्दिर	शान्तिनगर ३	भएको	स्तरोउन्नती	P_2	५०				संघ	
४	पतेटाकुरा राधा कृष्ण तथा दुर्गा मन्दिर	शान्तिनगर ३	भएको	स्तरोउन्नती	P_1	५०			प्रदेश		
५	केराधारी गणेश गुफा मन्दिर	शान्तिनगर ३	भएको	स्तरोउन्नती	P_2	३०		गा.पा.			
६	शिवमन्दिर —साउनेमा	शान्तिनगर ३	नभएको	नयाँ निर्माण	P_2	३०		गा.पा.			
वडा नं. ४											
१	भगवती देवि मन्दिर	शान्तिनगर ४	भएको	मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	७०				संघ	

	शान्तिपूर										
२	शिव मन्दिर चिराधाट	शान्तिनगर ४	भएको	पर्खाल र गेट, मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	५०				संघ	
३	चिराधाट मनकामना भगवती मन्दिर	शान्तिनगर ४	भएको	मर्मत गर्नपर्ने	P_1	५०			प्रदेश		
४	चिराघाट गुम्बा	शान्तिनगर ४	भएको	तारबार गर्नुपर्ने	P_2	५०			प्रदेश		
५	शिव मन्दिर नयार-गुम्लेकुला	शान्तिनगर ४	भएको	तारबार गर्नुपर्ने	P_2	४०			प्रदेश		
६	सृजना टोलको धारापानि बराह मन्दिर	शान्तिनगर ४	भएको	सिडी बनाउने र तारबार गर्ने	P_1	३०		गा.पा.			
७	कृष्ण मन्दिर	शान्तिनगर ४	भएको	सिडी, तारबार र पलास्टर	P_2	२०		गा.पा.			
८	थारु भुयार — थान मन्दिर	शान्तिनगर ४	नभएको	तारबार, स्इनयाँ संरचना बनाउनु पर्ने	P_2	४०		गा.पा.			
वडा नं. ६											
१	श्री शिव मन्दिर सुण्डवरी	शान्तिनगर ६	भएको	स्तरोउन्नती	P_1	६०				संघ	
२	श्री शिद्धेश्वर महादेव मन्दिर निर्माण आमखोली गरिन	शान्तिनगर ६	नभएको	बनाउनुपर्ने माग	P_1	४०			प्रदेश		
वडा नं. ७											

१	धनौरा शिवालय मन्दिर	शान्तिनगर ७	भएको	तारबार, स्तरोउन्नती	P_1	७०				संघ	
२	शिवमन्दिर गौरीघाट कुमलगडी	शान्तिनगर ७	भएको	स्तरोउन्नती	P_1	५०			प्रदेश		
कुल जम्मा						१८००	२	१२	११	११	०

३.२ पोखरी

पर्यटन विकास अन्तर्गत पोखरी तथा ताल तलैया पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, पोखरी लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	पिङ्ग सिंचाई पोखरी	शान्तिनगर ३	मर्मत गर्नुपर्ने	संरक्षण गर्नुपर्ने	P_1	५०				संघ	
२	डाँडा गाउँ च्यापोखरी	शान्तिनगर ३	निर्माण गर्नुपर्ने	संरक्षण गर्नुपर्ने	P_2	५०				संघ	
३	लालपूर नयाँ पोखरी	शान्तिनगर ३	निर्माण गर्नुपर्ने	संरक्षण गर्नुपर्ने	P_3	५०			प्रदेश		
४	बागदोई भजानामा पोखरी निर्माण	शान्तिनगर ५	प्रस्तावित	संरक्षण गर्नुपर्ने	P१	५०			प्रदेश		
कुल जम्मा						२००	०	०	२	२	०

३.३ पार्क तथा मनोरन्जन केन्द्र

पर्यटन विकास अन्तर्गत पार्क, पिकनिक स्पट तथा मनोरन्जन स्थल लगायत पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_{१}$, $P_{२}$, $P_{३}$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं.१											
१	खर्काकोट दरवार क्षेत्र	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	२००				संघ	
२	करले चौरमा पार्क निर्माण	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	१००			प्रदेश		
३	ग्रिन पार्क	शान्तिनगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	५०		गा.पा.			
वडा नं. २											
१	देउता हेर्ने छरछरे खोला	शान्तिनगर २	बनाउनु पर्ने	संरक्षण गर्नुपर्ने	$P_{१}$	१००				संघ	
२	पर्यटकीय अगे पार्क निर्माण नवदुर्गा मन्दिर पेदा	शान्तिनगर २		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	७०			प्रदेश		
३	चपिकोट डाडा प्यारागलाइडिङ	शान्तिनगर २	बनाउनु पर्ने	माग गरिएको	$P_{२}$	१५०		गा.पा.			

वडा नं. ३											
१	सुन्दरदेवी शक्ति पिठ मन्दिर	सुकेकोट शान्तिनगर ३	मर्मत संभार गर्नु पर्ने	स्तरोउन्नती	$P_१$	७०				संघ	
२	केराधारी गणेश गुफा मन्दिर	शान्तिनगर ३		स्तरोउन्नती	$P_१$	१००				संघ	
३	वस्तीखोला छहरा	शान्तिनगर ३	प्रस्तावित	मागगरिएको	$P_२$	५०			प्रदेश		
४	पातेटाकुरा ग्रीन पार्क	शान्तिनगर ३	प्रस्तावित	मागगरिएको	$P_२$	३०		गा.पा.			
५	सापमारा धुरी भ्युटावर	शान्तिनगर ३	प्रस्तावित	मागगरिएको	$P_२$	१५०				संघ	
वडा नं. ४											
१	चिराघाट शिव मन्दिर	शान्तिनगर ४		स्तरोउन्नती	$P_१$	५०				संघ	
२	शिव मन्दिर नयार	शान्तिनगर ४ जुम्लेकुला		स्तरोउन्नती	$P_१$	५०			प्रदेश		
वडा नं. ५											
१	हात्तिखाल सा.व.	शान्तिनगर ५		स्तरोउन्नती	$P_१$	५०				संघ	

२	राधाकृष्ण मन्दिर, तलाउ व्यवस्थापन वैसा	शान्तिनगर ५		स्तरोउन्नती	$P_१$	६०			प्रदेश		
वडा नं. ६											
१	आमखोलीमा ग्रीन पार्क तथा पिकनिक स्पोर्ट	शान्तिनगर ६	माग गरिएको	बनाउनु पर्ने	$P_१$	८०				संघ	
वडा नं. ७											
१	कुमलगडी छिपछिपे	शान्तिनगर ७	संरक्षण सम्बर्द्धनको आवश्यकता	स्तरोउन्नती	$P_१$	७०				संघ	
२	धनौरा शिवालय	शान्तिनगर ७	संरक्षण सम्बर्द्धनको आवश्यकता	स्तरोउन्नती	$P_१$	८०				संघ	
३	गैरातिल्वारी आमखोली	शान्तिनगर ७	संरक्षण सम्बर्द्धनको आवश्यकता	स्तरोउन्नती	$P_१$	६०			प्रदेश		
४	कुमलगडी शिवालय पार्क	शान्तिनगर ७	संरक्षण सम्बर्द्धनको आवश्यकता	स्तरोउन्नती	$P_२$	४०		गा.पा.			
५	गैरातिल्वारी आमखोली	शान्तिनगर ७	संरक्षण सम्बर्द्धनको आवश्यकता	स्तरोउन्नती	$P_२$	५०			प्रदेश		
कुल जम्मा						१६६०	०	४	७	१०	०

४. उद्योग, व्यापार व्यवसाय तथा आपूर्ति

४.१ हाटबजार केन्द्र

मुख्य तथा साप्ताहिक हाटबजार साथै आय निर्यात केन्द्र पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	खिलतपुर बजार	शान्तिनगर १, खिलतपुर		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
२	नयाँबस्ती बजार	शान्तिनगर १		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
३	पेदीखोला बजार	शान्तिनगर १, पेदीखोला		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
४	स्कुल चौक देखि रातिपोखरी स्कुल सम्म	शान्तिनगर २		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
५	पेदामा हाटबजार लगाउने (प्रस्तावित)	शान्तिनगर २		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
६	पातेटाकुरा बजार	शान्तिनगर ३, पातेटाकुरा		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
७	रातामाटा बजार	शान्तिनगर ३		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			

८	वस्तीखोला बजार	शान्तिनगर ३, बस्तिखोला		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
९	केराघारी बजार	शान्तिनगर ३		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१०	पातेटाकुराबजारको फनपार्कमा हाट बजार	शान्तिनगर ३		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
११	चिराघाट बजार	शान्तिनगर ४, चिराघाट		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१२	जुम्लेकुला बजार	शान्तिनगर ४, जुम्लेकुला		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१३	पातेटाकुरा बजार	शान्तिनगर ४		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१४	शान्तिपूर बजार	शान्तिनगर ४		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१५	रंगैचा बजार	शान्तिनगर ५, वैसा		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१६	वैसा बजार	शान्तिनगर ५		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१७	कोखाङ बजार	शान्तिनगर ६	माग	बनाउनु पर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१८	लङ्गेवा बजार	शान्तिनगर ६,	माग	बनाउनु पर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
१९	देवीपूर बजार	शान्तिनगर ६, देविपुर	माग	बनाउनु पर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			
२०	गिधनिया बजार	शान्तिनगर ६ गिधनिया	माग	बनाउनु पर्ने	$P_२$	५०		गा.पा.			

२१	खैरेनी बजार	शान्तिनगर ७, खैरेनी		व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	P_2	५०		गा.पा.			
कुल जम्मा						१०५०	०	२१	०	०	०

४.२ खाद्य प्रशोधन, भण्डार तथा चिस्यान केन्द्र

खाद्य भण्डार केन्द्र सँग सम्बन्धित पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था	अब गर्ने काम	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	दिप कृषि सहकारी मार्फत DDC ले दुध संकलन गरी रहेको	शान्तिनगर २			P_1	२००				संघ	
२	विष्णुपुरमा चिस्यान केन्द्र निर्माण	शान्तिनगर २	निर्माण भईरहेको	निर्माणाधीन	P_1	२००			प्रदेश		
३	तरकारी तथा अन्य नगदे बालि संकलन केन्द्र पतिटाकुरा बजार	शान्तिनगर ३			P_1	२००				संघ	
४	जुम्लेकुलोमा चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने	शान्तिनगर ४	माग	बनाउनु पर्ने	P_1	२००				संघ	
५	रगैजा खैरी टोल चिस्यान केन्द्र	शान्तिनगर ५			P_1	२००				संघ	

६	लङ्गेवा चिस्यान केन्द्र	शान्तिनगर ६	माग	बनाउनु पर्ने	$P_{१}$	२००				संघ	
७	कोर्वाङ चिस्यान केन्द्र	शान्तिनगर ६	माग	बनाउनु पर्ने	$P_{२}$	२००			प्रदेश		
८	गिधनिया चिस्यान केन्द्र	शान्तिनगर ६	माग	बनाउनु पर्ने	$P_{१}$	२००				संघ	
९	कृषि उपज संकलन केन्द्र खैरेनी	शान्तिनगर ७		स्तरोउनन्ति	$P_{१}$	२००				संघ	
कुल जम्मा						१८००	०	०	२	७	०

४.३ सहकारी

क.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वडा नं.	अब गर्ने काम	प्राथमिकता नं. $P_{१}$, $P_{२}$, $P_{३}$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
सहकारी संस्था											
१	बचत तथा ऋण सहकारी संस्था										
१.१	श्री, प्रगतिशील महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	शान्तिनगर ४	४	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
१.२	श्री, सुवास स्मृति उपभोक्ता सहकारी संस्था	शान्तिनगर		व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							

१.३	पुस्पाञ्जली महिला बचत तथा ऋण सहकारी	शान्तिनगर ७	७	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
१.४	ग्रामीण एकिकृत बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ३	३	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
२	**बहुउद्देशिया सहकारी संस्था**			व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
२.१	सफल बहुउध्यश्यीय सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर २	२	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
३	**कृषि सहकारी संस्था**			व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
३.१	श्री, साना किसान कृषि सहकारि संस्था लि. धनौरी	शान्तिनगर खैरेनी	७	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
३.२	श्री शान्ति फलफुल तथा तरकारी बिउ उत्पादन सहकारी संस्था लि.		४	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								
३.३	श्री, बयाले कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ३	३	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण								

३.४	जनउद्दार कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ३	३	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.४	समता कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ५	५	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.५	सुन्दर कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ४	४	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.६	हिमालि कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ७	७	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.७	बरउखोला कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ७	७	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.८	साउनेपानी कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ३	३	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.९	नबयुग कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ५	५	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.१०	वसन्ती कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ५	५	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							

३.११	दिप कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर २	२	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.१२	विष्णुपुर कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर २	२	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
३.१३	रिमाल कृषि सहकारी संस्था लि.	शान्तिनगर ३ पातेटाकुरा	३	व्यवस्थित संचालन तथा पूर्वाधार निर्माण							
कुल जम्मा											

अनुसूची ३
शान्तिनगर गाउँपालिका
आवधिक विकास योजना, २०८०/०८१
सामाजिक विकास सँग सम्बन्धित आयोजनाहरु

१. स्वास्थ्य तथा पोषण

१.१ अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्र र चौकीहरु

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	शान्तिनगर स्वा. चौकी	शान्तिनगर ४, चिराघाट	जग्गा भवन सामान्य	भवन निर्माणाधीन सौचालय खोप केन्द्र सहित	P_1	३२०		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
२	बाघमारे स्वा. चौकी	शान्तिनगर २	भवन	सौचालय, भवन, खानेपानी को व्यवस्था	P_1	२३०			प्रदेश		
३	धनौरी स्वा. चौकी	शान्तिनगर ६	सामान्य भवन	आवश्यक पूर्वाधार जनशक्ति तथा घेरावार	P_1	१५०		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
४	दुबिचौर	शान्तिनगर	जग्गा भवन	घारावार, सौचालय	P_1	१००		गा.पा.		संघ	

	आ.स्वा.के.	र ७	सामान्य								
५	रगैजा आ.स्वा.के.		भवन	भवन मर्मत, सौचालय र खोप केन्द्र बनाउने	P_1	२००				संघ	
६	पेदिखोला आ.स्वा.के	शान्तिनगर १	सामान्य भवन	घेरावार, खानेपानी	P_1	८०		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
७	नयाँबस्ति आ.स्वा.के	शान्तिनगर १	जग्गा भवन सामान्य	सौचालय, घेरावार, खानेपानी	P_1	६०			प्रदेश		
८	बस्तिखोला आ.स्वा.के	शान्तिनगर ३	भवन	सौचालय, भवन, खानेपानी को व्यवस्था	P_1	१५०		गा.पा.			
९	नेपालडाँडा स्वास्थ्य केन्द्र	शान्तिनगर १	सामान्य भवन	आवश्यक पूर्वाधार जनशक्ति तथा घेरावार	P_1	२००		गा.पा.			
१०	काँसी पुरका खोप केन्द्र	शान्तिनगर ५	भवन	भवन निर्माण	P_1	५०			प्रदेश		
११	वडा स्वास्थ्य चौकी ढोरेनि ह्बर	शान्तिनगर ५	सामान्य भवन	आवश्यक पूर्वाधार जनशक्ति तथा घेरावार	P_1	७५		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
कुल जम्मा						१६१५	०	७	७	६	०

२. शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

२.१ सामुदायिक विद्यालय तथा शिक्षालय

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१.	सामुदायिक विद्यालय										
वडा नं. १											
१.१	विरेन्द्र मा.वि. (१-१०)	शान्ति नगर १	खिलतपुरमा प्राविधिक धार संचालन गर्ने (सव-इन्जिनियरिङ)	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_१$	२०					
				भवन	$P_२$	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_३$	१०					
१.२	सरस्वती मा.वि. बाघखोर (१-५)	शान्ति नगर १	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_१$	२०					
				भवन	$P_२$	३०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_३$	५					
१.३	सहिद वसन्त	शान्ति	भएको	सौचालय, खानेपानी,	$P_१$	१०					

	लाडाघाली आ.वि. (१-३)	नगर १		प्रयोगशालाको निर्माण							
				भवन	$P_{२}$	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	५					
१.४	पदेरीखोला रासी आ.वि. (१-१०)	शान्ति नगर १	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	३०					
				भवन	$P_{२}$	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
१.५	लक्ष्मी मा.वि. हारीचार (१-८)	शान्ति नगर १	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१५					
				भवन	$P_{२}$	३०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
वडा नं. २											
२.१	उ.मा.वि. जनकल्याण सिमसुन्दर (१-१२)	शान्ति नगर २	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	२०					
				भवन	$P_{२}$	६०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
२.२	वालकल्याण आ.वि. पेदा (१-८)	शान्ति नगर २	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१५					

				भवन	$P_{२}$	४०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
२.३	अम्बिकेश्वरी आ.वि. अमुवा (१-८)	शान्ति नगर २	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	५					
२.४	शिव प्रा.वि. राती पोखरी (१-६)	शान्ति नगर २	भएको	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	५					
				भवन	$P_{२}$	१७					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	५					
२.५	मदरसा ज्याउलो उलूम (१-३)	शान्ति नगर २		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	२५					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
२.६	चाविकोट प्रा.वि. (१-३)	शान्ति नगर २		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	५					
				भवन	$P_{२}$	३०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	५					
वडा नं. ३											

३.१	आ.वि. वस्तीखोला	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	२५					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
३.२	नेपाल राष्ट्रिय आ.वि.	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	२५					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
३.३	वि.पि.मा. वि. सिमरा	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१५					
				भवन	$P_{२}$	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
३.४	जनता आ.वि.	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	२५					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
३.५	आ.वि.	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					

				भवन	P_2	२५					
				घेरावार, खेलमैदान	P_3	१०					
३.६	वयाले क्याम्पस सन्चालन गर्ने /प्राविधिक विषय	शान्ति नगर ३		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	P_1	२०				संघ	
				भवन	P_2	१००					
				घेरावार, खेलमैदान	P_3	१५					
३.७	भ्युडहरमा वालशिक्षा सन्चालन गर्ने	शान्ति नगर ३	माग	सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	P_1	१०					
				भवन	P_2	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	P_3	१०					
वडा नं. ४											
४.१	बुद्ध मा.वि (१-१२)	शान्ति पुर		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	P_1	२०					
				भवन	P_2	७०					
				घेरावार, खेलमैदान	P_3	१०					
४.२	सरस्वती आ.वि. (१-८)	जुम्ले कुला		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	P_1	१०					
				भवन	P_2	५०					

				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१०					
वडा नं. ५											
५.१	रात्रि प्रा.वि. रगैजा	शान्ति नगर ५		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१३					
				भवन	$P_{२}$	४०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१२					
५.२	आदर्श मा.वि. काँसिपूर	शान्ति नगर ५		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$						
				भवन	$P_{२}$	५०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$						
५.३	हत्तिखाल जनशक्ति प्रा.वि. वैशा	शान्ति नगर ५		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१०					
				भवन	$P_{२}$	४०					
				घेरावार, खेलमैदान	$P_{३}$	१५					
वडा नं. ६											
६.१	श्री आधारभूत विद्यालय सुवरीण्ड (१-८)	शान्ति नगर ६		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	$P_{१}$	१७					
				भवन	$P_{२}$	५०					

				घेरावार, खेलमैदान	**P**३	१०					
वडा नं. ७											
७.१	शिव शक्ती माध्यामिक विद्यालयमा	शान्ति नगर ७		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	**P**१	३०					
				भवन	**P**२	८०					
				घेरावार, खेलमैदान	**P**३	१५					
७.२	माध्यामिक विद्यालय तुलसीपुर	शान्ति नगर ७		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	**P**१	२०					
				भवन	**P**२	१००					
				घेरावार, खेलमैदान	**P**३	२५					
७.३	खैरेनी राधाकृष्ण प्रा.वि.	शान्ति नगर ७		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण	**P**१	१०					
				भवन	**P**२	३५					
				घेरावार, खेलमैदान	**P**३	१०					
कुल जम्मा											

२.२ संस्थागत विद्यालय तथा सिक्षालय

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१.	संस्थागत विद्यालय (निजि)										
१	त्रिमुर्ति अंग्रेजी वोर्डिङ्ग स्कुल (१-५)	शान्ति नगर १		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण		*					
				भवन		*					
				घेरावार, खेलमैदान		*					
२	रासी पब्लिक सेकेण्डरी बोरिङ्ग स्कुल	शान्ति नगर २		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण		*					
				भवन		*					
				घेरावार, खेलमैदान		*					
३	ज्ञानकुन्ज सेकेण्डरी ईङ्गलिस स्कुल	शान्ति नगर ४		सौचालय, खानेपानी, प्रयोगशालाको निर्माण		*					
				भवन		*					

				घेरावार, खेलमैदान		*					
कुल जम्मा											
* सम्बन्धित विद्यालयको आफ्नै लगानी निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन हुने											

३. खानेपानी र सरसफाई

३.१ खानेपानी

व्यवसायिक कृषि विकासको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_{१}$, $P_{२}$, $P_{३}$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
	खानेपानी										
वडा नं. १											
१.१	चोरपानी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	२००					
१.२	पेदिखोला खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	$P_{१}$	१५०					
१.३	पैरिखोला खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर		स्तरोउन्नती	$P_{२}$	३०					

		१									
१.४	जुगेपानी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	७५					
१.५	कुइनेखोला खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	३०					
१.६	गुदगुदे खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	४०					
१.७	सानोहल्दे खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	$P_{२}$	९०					
१.८	बाँझबिसौनी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	१२०			प्रदेश		
१.९	पंचकुले खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	२३०					
१.१०	ज्यामिरे खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	५०		गा.पा.			
१.११	रपट खा.पा.उ.स.	शान्ति		स्तरोउन्नती	$P_{२}$	४०					

		नगर १									
१.१२	खज्जर खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	P_1	१२०			प्रदेश		
१.१३	सालघारी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	P_1	३०					
१.१४	आगरनेटा खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_2	१२०					
१.१५	गरुले खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	P_2	१४०					
१.१६	कालापोखरा लिफ्ट खानेपानी मर्मत गर्ने	शान्ति नगर १		मर्मत गर्ने	P_1	३६			प्रदेश		
१.१७	देविडाँडा खानेपानी	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	P_2	१००	वडा	गा.पा.			
१.१८	तुसारेखोला खानेपानी	शान्ति नगर १		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_3	१००	वडा				

१.१९	सिद्धपनेरा वसिनडाँडा खानेपानी	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	२१०		गा.पा.	प्रदेश		
१.२०	हारिचार लिफ्ट खानेपानी	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	८५			प्रदेश		
वडा नं. २											
२.१	बाघमारे खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	$P_{१}$	३००					
२.२	विष्णुपुर खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		स्तरोउन्नती	$P_{२}$	५०					
२.३	छरछरे खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	$P_{३}$	२५०					
२.४	पेडा खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	१००					
२.५	अमुवा खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		लिफ्टिङ, ट्याङ्की निर्माण, लाइनिङ विस्तार	$P_{४}$	२५०					

२.६	अमुवाकोट खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर २		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	४०					
वडा नं. ३,											
३.१	माईलीपानि खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	४५			प्रदेश		
३.२	भ्युडहर खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	६०					
३.३	शान्तिनगर खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	$P_{२}$	१२०					
३.४	नयाँबस्ति खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	५५					
३.५	बाघखोर खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	३६					
३.६	केराधारी लालपूर खानेपानी	शान्ति नगर ३	संचालन भएको	व्यवस्थित गर्ने	$P_{२}$	४६					

३.७	वस्तीखोला — वैसको रुख खानेपानी	शान्ति नगर ३	संचालन भएको	स्तरोउन्नती	P_1	५५						
३.८	एकराते बाघखोर खानेपानी	शान्ति नगर ३	संचालन भएको	विस्तार गर्ने	P_1	६५						
३.९	भ्युडहर माईलीपानी खानेपानी	शान्ति नगर ३	संचालन भएको	वस्ती को लागि	P_2	७५						
३.१०	मजुवा सिस्नेरी खानेपानी	शान्ति नगर ३	संचालन भएको	स्तरोउन्नती	P_1	१००						
३.११	गौरिखेत चिसापानी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ३,४		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_3	८५						
वडा नं. ४												
४.१	माइलीपानी खा.आ.	शान्ति नगर ४			P_2	४५						
४.२	शान्तिपूर खानेपानी तथा शान्तिनगर ३र४ स्किम नं. (१ फिल्टर र	शान्ति नगर ४	निर्माणाधीन	व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_1	२३०						

	पाइपलाइन)										
वडा नं. ५											
५.१	धनौरी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ५,७		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_1	१५०					
वडा नं. ६											
६.१	सुण्डवरी खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ६		स्तरोउन्नती	P_1	१३०					
६.२	चिलरिया खा.पा.उ.स.	शान्ति नगर ६		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_1	२१०			प्रदेश		
वडा नं. ७											
७.१	बुढाडावर घुसुरा कोइरेली डाँडा खानेपानी	शान्ति नगर ७ खैरेनी		स्तरोउन्नती	P_1	२००				संघ	
७.२	बुढाडावर घुसुरा कोइरेली डाँडा खानेपानी	बोरिङ सहित		व्यवस्थापन विस्तार, मुल संरक्षण	P_2	१३०			प्रदेश		
कुल जम्मा						४८२३					

३.२ सार्वजनिक सौचालय

सार्वजनिक सौचालयहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं. १											
१.१	नयाँबस्ती सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर १			P_1	१०	**वडा**	गा.पा.			
वडा नं.२											
२.१	वडा कार्यालय मा.वि. सिम्सुन्दरपुर	शान्ति नगर २	माग गरिएको	क्षेत्रमा बनाउनुपर्ने	P_1	१०	**वडा**	गा.पा.			
वडा नं. ३											
३.१	पातेटाकुरा बजार सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर ३	२ वटा सौचालय, माग गरिएको		P_1	१०		गा.पा.	**प्रदेश**		
३.२	आमा समुहको चोक नेर सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर ३	२ वटा सौचालय, माग गरिएको		P_1	८	वडा	गा.पा.			
३.३	सुन्दरीदेवी मन्दिर	शान्ति	२ वटा सौचालय,		P_1	८	**वडा**	गा.पा.			

	पार्किङ्ग क्षेत्र सार्वजनिक सौचालय	नगर ३	माग गरिएको								
वडा नं. ४											
४.१	चिराघाट सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर ४	प्रश्तावित		**P१**	२०		गा.पा.	**प्रदेश**	संघ	
४.२	जुम्लेकुला सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर ४	प्रश्तावित		**P१**	१०		गा.पा.	**प्रदेश**		
४.३	यतिटाकुरा सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नगर ४	प्रश्तावित		**P१**	८	वडा	गा.पा.			
वडा नं. ५											
५.१	रंगैजा बजारमा सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नग ५	१ वटा, माग		**P१**	१०	वडा	गा.पा.	**प्रदेश**		
५.२	सडक लाइन र राधाकृष्ण मन्दिर क्षेत्रमा सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नग ५	१ वटा, माग		**P२**	९		गा.पा.			
वडा नं. ६											
६.१	कोर्वाङ बजार क्षेत्रमा	शान्ति नग ६	१ वटा, माग		**P१**	८	वडा	गा.पा.			
६.२	गिधनिया पिपल	शान्ति	१ वटा, माग		**P२**	७	वडा				

	चौतारा	नग ६									
६.३	सुण्डवरी शिवमन्दिर क्षेत्रमा सार्वजनिक सौचालय	शान्ति नग ६	१ वटा, माग		$P_{१}$	७					
वडा नं. ७											
७.१	खैरेनी प्रतिक्षालय	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	८		गा.पा.			
७.२	कुमलगडी त्रिबेणी चोक	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{१}$	७		गा.पा.			
७.३	बुढाडावर मिलन चोक	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{२}$	७	वडा				
७.४	गैरातिल्वारी पिपल चौतारी	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	५		गा.पा.			
७.५	धनौरा खल्यान	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{२}$	५		गा.पा.			
७.६	सानोतुलसीपुर	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	५		गा.पा.			
७.७	घुसुरा खल्यान	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	४			प्रदेश		
७.८	दुविचौर ठाँटी घरनेर	शान्ति नग ७		स्तरोउन्नती	$P_{३}$	७	वडा	गा.पा.			
कुल जम्मा						१७३	१०	१७	५	१	०

४. महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

४.१ सामुदायिक समेतका भवन पूर्वाधार

सामुदायिक भवनहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
	सामुदायिक भवन										
वडा नं.१											
१.१	नयाँबस्ती शिव मन्दिर	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_१$	५०				संघ	
१.२	कालिका मन्दिर भ्युडर	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती		३५			प्रदेश		
१.३	सिद्ध मन्दिर र दरबार खर्काकोट	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती		६५			प्रदेश		
१.४	ठुलो गुण्डले चर्च	शान्ति नगर १		स्तरोउन्नती	$P_२$	४०		न.पा.			
१.५	नेपाल डाँडा चर्च	शान्ति		बनाउनुपर्ने	$P_३$	२०		न.पा.			

		नगर १									
१.६	बगिया मन्दिर निर्माण	शान्ति नगर १		घेरबार, व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	P_1	५०		न.पा.			
१.७	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र नयाँबस्ती	शान्ति नगर १		घेरबार, व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	P_1	६०			प्रदेश	संघ	
१.८	वडा कार्यालय भवन					५०			प्रदेश		
वडा नं. २											
२.१	वडा कार्यालय भवन	शान्ति नगर २			P_1	६०			प्रदेश		
२.२	वाघमारे स्वास्थ्य चौकी	शान्ति नगर २				२०			प्रदेश		
२.३	जनकल्याण मा.वि.को भवन	शान्ति नगर २				६०			प्रदेश		
२.४	बालकल्याण आ.वि.पेदा	शान्ति नगर २			P_1	३०					
२.५	अम्बिकेश्वरी अ.वि.	शान्ति			P_1	५०					

	अमुवा	नगर २									
२.६	शिव प्रा.वि.रातीपोखरी	शान्ति नगर २			$P_३$	५०					
२.७	मदरसा ज्याउलो उलूम विद्यालय भवन	शान्ति नगर २				३०			प्रदेश		
२.८	चावीकोट प्रा.वि. भवन	शान्ति नगर २				५०			प्रदेश		
२.९	दिप कृषि सहकारी संस्थाको भवन	शान्ति नगर २				४०			प्रदेश		
२.१०	बृद्धा आश्रम भवन	शान्ति नगर २				५०					
२.११	मदरसा भवन अमुवा	शान्ति नगर २			$P_३$	३०					
वडा नं. ३											
३.१	वयाले सा.व.	शान्ति नगर			$P_१$	२०					

		३									
३.२	हरीयाली सा.व.	शान्ति नगर ३			$P_{१}$	२०					
३.३	भित्री खोला सा.व.	शान्ति नगर ३			$P_{२}$	१५					
३.४	वालकल्याण	शान्ति नगर ३			$P_{१}$	४०					
३.५	ग्रामिण स्वीकृत वचत ऋण सहकारी भवन	शान्ति नगर ३			$P_{१}$	१५					
३.६	वस्तीखोला स्वास्थ्य चौकी	शान्ति नगर ३			$P_{३}$	१००			प्रदेश	संघ	
३.७	सुन्दरादेवी शक्ति पिठ मन्दिर सुकेकोट जिर्गेधार तथा केवुलकार	शान्ति नगर ३			$P_{१}$	५००		न.पा.	प्रदेश	संघ	
३.८	अधेरे दुर्गा मन्दिर	शान्ति नगर ३			$P_{२}$	१२०		न.पा.	प्रदेश		

वडा नं. ४											
४.१	सरस्वती वन भवन	शान्ति नगर ४			P_1	२५					
४.२	सुन्दर सा.वन	शान्ति नगर ४		सौचालय, खानेपानी	P_1	२०					
४.३	शान्तिनगर सा.व.	शान्ति नगर ४		घेरबार, सौचालय, खानेपानी		१५					
४.४	बुद्ध मा.वि.	शान्ति नगर ४		छात्रावास, भवन, खेलमैदान		२००			प्रदेश	संघ	
४.५	सरस्वती आ.बि.	शान्ति नगर ४		स्तरोउन्नती, मर्मत संभार	P_1	१५०				संघ	
४.६	साउनेपानी कृषि सा.भवन	शान्ति नगर ४		शौचालय, घेराबार, खानेपानी	P_3	२५					
४.७	भगवती देवि मन्दिर शान्तिपूर	शान्ति नगर ४		मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	५०					
४.८	शिव मन्दिर	शान्ति		पर्खाल र गेट,	P_1	५०					

	चिराधाट	नगर ४		मर्मत गर्नुपर्ने							
४.९	चिराधाट मनकामना भगवती मन्दिर	शान्ति नगर ४		मर्मत गर्नपर्ने		१००				संघ	
४.१०	चिराघाट गुम्बा	शान्ति नगर ४		तारबार गर्नुपर्ने		८०			प्रदेश		
४.११	शिव मन्दिर नयार-गुम्लेकुला	शान्ति नगर ४		तारबार गर्नुपर्ने		६०			प्रदेश		
४.१२	सृजना टोलको धारापानि बराह मन्दिर	शान्ति नगर ४		सिडी बनाउने र तारबार गर्ने		८०			प्रदेश		
४.१३	कृष्ण मन्दिर	शान्ति नगर ४		सिडी, तारबार र पलास्टर	**P_2**	१००				संघ	
४.१४	थारु भुयार — थान मन्दिर	शान्ति नगर ४		तारबार, स्इनयाँ संरचना बनाउनु पर्ने	**P_1**	५०					
४.१५	शान्तिनगर स्वास्थ्य चौकी	शान्ति नगर ४, चिराघा				१००				संघ	

		ट									
वडा नं. ५											
५.१	वडा कार्यालय	शान्ति नगर ५		एकिकृत कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र भवन निर्माण	P_1	७०				संघ	
५.२	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र ढोरेणी	शान्ति नगर ५		ल्याब तथा भिडियो अक्सरे सेवा		८०				संघ	
५.३	गाउँघर खोप क्लिनिक	शान्ति नगर ५		तारेबार आवश्यकता		१०			प्रदेश		
५.४	हात्तिखाल सा.व.	शान्ति नगर ५		पक्की भवन		१५			प्रदेश		
५.५	ओखारिया सा.व.	शान्ति नगर ५		पक्की भवन	P_1	२३			प्रदेश		
५.६	सुवास स्मृति उपभोक्ता समिति	शान्ति नगर ५			P_1	१०			प्रदेश		
५.७	वैसा बृद्धा आश्रम भवन	शान्ति नगर ५			P_2	४०					

वडा नं. ६											
६.१	वडा कार्यालय	शान्ति नगर-६		एकिकृत कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र भवन		६०			प्रदेश		
६.२	गाउँघर किल्निक	शान्ति नगर-६		तारवार		१०			प्रदेश		
६.३	सुण्डवरी खानेपानी भवन	शान्ति नगर-६			P_1	२५					
६.४	चिलहरिया गैरातिल्वारी खानेपानी	शान्ति नगर-६			P_1	२५			प्रदेश		
६.५	धनौरी स्वास्थ्य चौकी गिधनिया	शान्ति नगर-६		विशेषज्ञ डाक्टरको दरवन्दी अनुसारका डाक्टरको व्यवस्था गर्ने ।	P_2	३०					
६.६	श्री शिव मन्दिर सुण्डवरी	शान्ति नगर-६			P_1	५५			प्रदेश		
६.७	श्री आधारभूत विद्यालय सुण्डवरी	शान्ति नगर-६				३०					

वडा नं. ७											
७.१	धनौरा शिवालय मन्दिर	शान्ति नगर-७		मर्मत गर्नुपर्ने		२५				संघ	
७.२	शिवमन्दिर गौरीघाट कुमलगडी	शान्ति नगर-७		पर्खाल र गेट, मर्मत गर्नुपर्ने		४०				संघ	
७.३	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र दुविचौर	शान्ति नगर-७		मर्मत गर्नपर्ने		६०				संघ	
७.४	बरौखोला कृषि सहकारी बुढाडावर	शान्ति नगर-७		तारबार गर्नुपर्ने		१५			प्रदेश		
७.५	भुमी पुत्र कृषि सहकारी धनौरा	शान्ति नगर-७		मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	२०			प्रदेश		
७.६	हिलेखाली कृषि सहकारी कुमलगडी	शान्ति नगर-७		पर्खाल र गेट, मर्मत गर्नुपर्ने	P_1	३०			प्रदेश		
७.७	घुसुरा ढिक्वा खल्यान	शान्ति नगर-७		मर्मत गर्नपर्ने	P_2	३०			प्रदेश		
७.८	कुमलगडी त्रिबेणी	शान्ति		तारबार गर्नुपर्ने	P_1	१५					

	चोक	नगर-७									
७.९	गैरातिल्वारी पिपल चौतारी	शान्ति नगर-७				२५					
कुल जम्मा						३५१८					

४.२ पाटी, पौवा, चौतारा तथा प्रतिक्षालय

पाटी, पौवा, चौतारा र प्रतिक्षालयहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
	पाटी, पौवा, चौतारा र प्रतिक्षालय										
वडा नं. २											
२.१	डाँगीमोडमा भएको प्रतिक्षालय	शान्ति नगर २	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	११			प्रदेश	संघ	
२.२	वडा कार्यालय नजिक भएको प्रतिक्षालय	शान्ति नगर २	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	९				संघ	
२.३	पेदामा भएको	शान्ति	जग्गा भवन	संरक्षण मर्मत	P_1	८			प्रदेश		

	प्रतिक्षालय	नगर २	भएको	गर्नुपने							
२.४	दरबातो जाने प्रतिक्षालय	शान्ति नगर २	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_3	७		गा.पा.			
२.५	राति पोखरी वन भवन नेर प्रतिक्षालय	शान्ति नगर २	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_2	८		गा.पा.			
वडा नं. ३											
३.१	सुन्दरा देवी मन्दिर फिल्डमा प्रतिक्षालय	शान्ति नगर ३	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	११			प्रदेश	संघ	
३.२	भलातेटी च्वालीडर प्रतिक्षालय (नयाँ)	शान्ति नगर ३	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	१०				संघ	
३.३	पातेटाकुरा फनपार्क प्रतिक्षालय	शान्ति नगर ३	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	८		गा.पा.			
वडा नं. ४											
४.१	साउनेचिरो	शान्ति नगर ४	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	१२				संघ	
४.२	गब्दुवाको	शान्ति		संरक्षण मर्मत	P_1	९			प्रदेश		

	मिलनचौक	नगर ४		गर्नुपने							
४.३	भुयार थान नेर (गिधनिया चौक)	शान्ति नगर ४	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_2	५		गा.पा.			
वडा नं. ५											
५.१	रगैजा बजारमा	शान्ति नगर ५	माग १	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	१०			प्रदेश	संघ	
५.२	सडक लाइन र राधाकृष्ण मन्दिर क्षेत्रमा	शान्ति नगर ५	माग १	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_2	९		गा.पा.			
वडा नं . ६											
६.१	कोर्वाङ बजारमा प्रतिक्षालय	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	१४			प्रदेश	संघ	
६.२	डाँडातिल्वारी पुलचोकमा	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	१५				संघ	
६.३	चिलहरीया चोक	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	१५				संघ	
६.४	देवीपूर चोक	शान्ति	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_3	१५		गा.पा.	प्रदेश		

		नगर ६									
६.५	गिधनिया चोक	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_1	१०		गा.पा.	प्रदेश		
६.६	डाँडातिल्वारी चोक	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_2	१०		गा.पा.			
६.७	सुण्डवरी पिपल चौतारा चोक	शान्ति नगर ६	जग्गा	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_2	१२		गा.पा.			
वडा नं. ७											
७.१	खैरेनी प्रतिक्षालय	शान्ति नगर ७	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	१२				संघ	
७.२	कुमलगडी त्रिबेणी चोक	शान्ति नगर ७	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	११				संघ	
७.३	बुढाडावर मिलन चोक	शान्ति नगर ७	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_1	१०			प्रदेश		
७.४	गैरातिल्वारी पिपल चौतारी	शान्ति नगर	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_2	१०			प्रदेश		

		७									
७.५	धनौरा खल्यान	शान्ति नगर ७	जग्गा भवन भएको	संरक्षण मर्मत गर्नुपने	P_2	८			प्रदेश		
७.६	सानोतुलसीपुर	शान्ति नगर ७	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_3	९			प्रदेश		
७.७	घुसुरा खल्यान	शान्ति नगर ७	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_3	१०		गा.पा.			
७.८	दुविचौर ठाँटी घरने	शान्ति नगर ७	जग्गा, भवन नभएको	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने	P_2	८		गा.पा.			
जम्मा						२८६	०	११	१२	११	०

५. युवा तथा खेलकुद

५.१ खेल मैदान तथा पूर्वाधार

खेलमैदान तथा खुला क्षेत्रहरु सम्बन्धि विवरणहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य

वडा नं. १											
१.१	नयाँबस्ती खेलमैदान	शान्तिनगर १		मर्मत गर्नुपर्ने	$P_{१}$	३०				संघ	
१.२	हारिचारमा भलिवल खेलमैदान	शान्तिनगर १		पर्खाल र गेट, मर्मत गर्नुपर्ने	$P_{१}$	३०			प्रदेश		
१.३	बाघखोर पदेरीखोला भलिवल खेलमैदान	शान्तिनगर १		मर्मत गर्नपर्ने	$P_{२}$	२५			प्रदेश		
१.४	घारीज्यामिरे खेलमैदान	शान्तिनगर १		तारबार गर्नुपर्ने	$P_{२}$	४०		गा.पा.			
वडा नं. २											
२.१	पेदा खेलमैदान	शान्तिनगर १		मर्मत गर्नुपर्ने	$P_{१}$	४०				संघ	
२.२	सिमसुन्दर खेलमैदान	शान्तिनगर १		पर्खाल र गेट, मर्मत गर्नुपर्ने	$P_{१}$	४०				संघ	
२.३	रातिपोखरी भलिवल खेलमैदान	शान्तिनगर १	माग गरिएको	मर्मत गर्नपर्ने	$P_{१}$	३०			प्रदेश		
२.४	अमुवा खेलमैदान	शान्तिनगर १	माग गरिएको	तारबार गर्नुपर्ने	$P_{२}$	४०			प्रदेश		
२.५	विष्णुपुर खेलमैदान	शान्तिनगर १	माग गरिएको	बनाउनुपर्ने	$P_{२}$	४०		गा.पा.			
वडा नं. ३											
३.१	वि.पि.मा.वि. उत्तर	शान्तिनग		तारबार को	$P_{१}$	३०				संघ	

	तर्फको खेल मैदान-	र ३		आवश्यकता								
३.२	भलानेती खेलमैदान	शान्तिनगर ३	निर्माण गर्ने (माग)	निर्माण गर्ने	**P**₂	२५			प्रदेश			
वडा नं. ४												
४.१	जुम्लेकुला फुटवल चौर	शान्तिनगर ४ जुम्लेकुला			**P**₁	१००			प्रदेश	संघ		
४.२	शान्तिपूर खेल मैदान	शान्तिनगर ४ बुद्ध मा.वि.			**P**₁	१५०		गा.पा.	प्रदेश	संघ		
४.३	गब्दुवा खेल मैदान	शान्तिनगर ४ गब्दुवा			**P**₂	६०		गा.पा.				
वडा नं. ५												
५.१	हात्तिखाल प्रा.वी. स्कुल अगाडिको प्रांगण खेलमैदान	शान्तिनगर ५		स्तरोउन्नती	**P**₁	२०			प्रदेश			
वडा नं. ६												
६.१	गिधनिया खेलमैदान	शान्तिनगर ६		स्तरोउन्नती	**P**₁	४०			प्रदेश			

वडा नं. ७											
७.१	सानोतुलसीपुर स्कुल पछाडी फिल्ड निर्माण	शान्तिनगर ७ सानोतुल सीपुर स्कुल पछाडी		मर्मत संभार गर्नु पर्ने	$P_{१}$	२०			प्रदेश		
७.२	घुसुरा ढिक्वा खल्यान फिल्ड निर्माण	शान्तिनगर ७ घुसुरा ढिक्वा खल्यान		मर्मत संभार गर्नु पर्ने	$P_{२}$	४०		गा.पा.			
जम्मा						७६०		५	१०	६	०

अनुसूची ४

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना २०८०/२०८१

सडक, ढल, नाला, पूल तथा कलभर्ट विकास सँग सम्बन्धित आयोजनाहरु

१. आवास तथा वस्ती विकास

खेलमैदान तथा खुला क्षेत्रहरु सम्बन्धि विवरणहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	भूउपयोग निती तथा योजना तर्जुमा		नभएको	निती तथा योजना तर्जुमा गर्ने	$P_१$	२५					
२	सुरक्षित बसोबासका लागि		नभएको	एकीकृत आवास निर्माण	$P_१$	२००					
३	अवस्थिति परिवर्तन		नभएको	एकिकृत आवास निर्माण	$P_१$	१५०					
४	घर नम्बरिङ्ग साथै पुनः संरचना		नभएको	पहिचान भए अनुसार	$P_१$	१५०					
जम्मा						५२५					

२. सडक पुल तथा यातायात

२.१ सडक तथा नाला निर्माण

सडक, ढल तथा नालाको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता														
क्र.सं.	नाम	देखि सम्म	लम्बाई कि.मि.	चौडाई (मिटर)	वर्तमान को अवस्था	लाभान्वित घरधुरी	अव के गर्ने	प्राथमिकताको स्तर (P१, P२, P३)	अनुमानित लागत रु. करोडमा	कार्यान्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
										वडा स्तर	न.पा./ गा.पा. स्तर	प्रदेश स्तर	केन्द्र स्तर	अन्य
वडा नं. १														
१.१	नयाँबस्ती वगिया कालोपोखरा		२७ कि.मी.	९ मि.	कच्ची	७००	स्तरोउन्नती	P१	१०८			प्रदेश	संघ	
१.२	चिसापानी हरिचार सडक	चिसापानी —हारिचार (लुम्बिनी- कर्णाली)	१२ कि.मी.	९ मि.	कच्ची	अन्तर प्रदेश सडक	स्तरोउन्नती	P१	४८				संघ	
१.३	धागेछहरा- तिनुखारा अखेला पर्यटन मार्ग	धागेछहरा —तिनुखारा	१० कि.मी.	९ मि.	कच्ची	१००	स्तरोउन्नती	P२	४०				संघ	
१.४	पेदीखोला- सानोहल्दे, सडक	पेदीखोला —सानोहल्दे			कच्ची		स्तरोउन्नती	P१	१०			प्रदेश		
१.५	पेदीखोला- बाघखोर सडक	पेदीखोला- बाघखोर	३ कि.मी.	९ मि.	कच्ची		स्तरोउन्नती	P१	१२					

१.६	बाघखोर खर्काकोट सडक	बाघखोर-खर्काकोट			कच्ची		स्तरोउन्नती	P३	१०	वडा				
१.७	वसिनी करौचे सडक निर्माण	वसिनी — करौचे			नयाँ		नयाँ	P१	१६			प्रदेश		
१.८	खिलतपुर-पातिधार सडक नयाँ	खिलतपुर-पातिधार	५ कि.मी.	९ मि.	कच्ची	२००	नयाँ	P१	२०				संघ	
१.९	वगीया, आगरनेटा सडक							P२	८		गा.पा.			
१.१०	वगीया वान्द्रेखोला सडक							P२	१०		गा.पा.			
१.११	रातो डाँडा जाने सडक							P२	६		गा.पा.			
१.१२	नयाँबस्ती-ठुलो गुण्डले सडक							P२	६		गा.पा.			
१.१३	पातीधार सडक कालोपत्रे							P१	१२			प्रदेश		
१.१४	गुलो गुण्डले ठाडो सडक							P१	१६			प्रदेश	संघ	
१.१५	वडा कार्यालय देखि सानो गुण्डले हुँदै	वडा कार्यलय —ज्यामिरे	३ कि.मी.	९ मि.				P२	१२		गा.पा.			

	ज्यामिरे जाने सडक कालोपत्रे													
	जम्मा								३३४					
						वडा नं. २								
२.१	अमुवा शिव मन्दिर देखि सिंचाई पोखरी हुँदै कोट जाने वाटो कालोपत्रे	अमुवा शिव मन्दिर — सिंचाई पोखरी	३ कि.मी.		पक्की			P१	१२				संघ	
२.२	थापा टुट्ना देखि भरत डाँगी चोक सम्मको सडक	थापा टुटना —भरत डाँगी चोक					स्तरोउन्नती	P२	१२				संघ	
२.३	चिसापानी मन्दिर देखि अमुवा कोट जोड्ने सडक	चिसापानी मन्दिर — अमुवा कोट						P१	१६			प्रदेश		
२.४	काचीके माघ बहादुर कुमाईको घरदेखि नेव बहादुर खडकाको घर सम्मको बाटो						स्तरोउन्नती	P१	१२			प्रदेश		

२.५	शान्तिपुर २ छोटे रिङ्गरोड						स्तरोउन्नती	P२	१०				संघ	
२.६	पेदा रिङ्गरोड देखि साक्रीवारा जोड्ने सडक	पेदा रिङ्गरोड – साक्रीवारा						P२	१६				संघ	
२.७	वडा कार्यालयको पिपल चौतारा देखि मिउडर जोड्ने बाटो	पिपल चौतारा – मिउडर					स्तरोउन्नती	P१	१०			प्रदेश		
२.८	रानी पिपल चौतारी देखि चिसापानी जोड्ने सडक	रानी पिपल चौतारी – चिसापानी						P३	१०		गा.पा.			
२.९	विष्णुपुरको शिव मन्दिर देखि डाँगीमोड जोड्ने बाटो	विष्णुपुर – डाँगीमोड					स्तरोउन्नती	P३	६		गा.पा.			
२.१०	विष्णुपुर पश्चिम टोल बाटो						स्तरोउन्नती (कालोपत्रे)	P२	८		गा.पा.			
२.११	चौलाने खोला देखि ब्राहाधारी	चौलाने खोला –						P१	१०		गा.पा.			

	जोड्ने सडक	ब्राहाधारी												
२.१२	ढाकाचौर पुर्व प्रतिक्षालय देखि मदरसा सम्म जोड्ने सडक	दोकाचौर —मदरसा						P२	१२			प्रदेश		
२.१३	छोटे डर बाटो देखि शान्तिनगर १ को पातिधारा जोड्ने पुरानो सडक निर्माण	घोटे डर —पातिधारा						P१	२८				संघ	
२.१४	प्रतिक्षालय देखि कालिदमार रिङ्गरोड कालोपत्रे	प्रतिक्षालय-कालीदमार						P१	१२			प्रदेश		
२.१५	विष्णुपुर देखि जंसुर जोड्ने सडक	विष्णुपुर — जंसुर					स्तरोउन्नती	P२	१०			प्रदेश		
जम्मा									१८४					
							वडा नं. ३							
३.१	सिमचौतारी देखि खानेपानी टङ्की विच गनारी हुदै आले चौतारी रिङ्गरोड	सिमचौतारी —आले चौतारी रिङ्गरोड	५ कि.मी.		कच्ची (DPR भएको)	१०००	स्तरोउन्नती(पीच)	P१	२०				संघ	

३.२	भलटोला- भलातेरी सडक	भलटोला —भलातेरी	४ कि.मी.		कच्ची	१२००	स्तरोउन्नती	P१	१६				संघ	
३.३	पश्चिम गतारी अधेरे हुँदै केराधारी	पश्चिम गतारी- केराधारी	५ कि.मी.		कच्ची	५५०	स्तरोउन्नती	P१	२०			प्रदेश		
३.४	राताआहाल सिमलतरा हुँदै लालपूरसडक	राताआहाल लालपूर	४.५ कि.मी.	८ मि.		१००		P२	१८			प्रदेश		
३.५	३ नं. को सिमाना देखि कालो पत्रे चोक सम्म सडक मर्मत सडक (शान्तिपुर)		१.५ कि.मी.	८ मि.		२५०		P३	६				संघ	
३.६	घैरेनी देखि एकराटे हुँदै सल्यानको त्रिवेणी सम्म सड निर्माण	घैरेनी सल्यानको त्रिवेणी	७ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	१५०	स्तरोउन्नती	P२	२८		गा.पा.			
३.७	वस्तीखोलाक स्कुल देखि साक्रोटा डाँडा हुदै १ न. वडा पेदीखोला जोड्ने	वस्तीखोला स्कुल — पेदीखोला	२ कि.मी.	८ मि.	माग	८०		P१	८		गा.पा.			

	सडक													
३.८	हिलेदह देखि भ्युडहर हल्दे सल्लाघारी हुँदै सुन्दरादेवी सम्म सडक	हिलेदह — सुन्दरादेवी	६ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	५०	स्तरोउन्नती (पक्की)	**P२**	२४		गा.पा.			
३.९	साङ्गो खोला देखि तल्लो सल्लघारी हुदै उपल्लो सल्लाघारी सडक	साङ्गो खोला — सल्लाधारी	३ कि.मी.	८ मि.	माग	१५०		**P१**	१२				संघ	
३.१०	पश्चिम साउने सिमाना देखि खानेपानी टङ्की हुँदै ड्याम सम्म सडक	पश्चिम साउने सिमाना — ड्याम सम्म	६ कि.मी	८ मि.	माग	२००		P१	२४			प्रदेश		
३.११	रातामाटा बजार डाँडागाउँ भ्युडहर हुँदै दुम्सी धाँघर जोड्ने	रातामाटा —दुमस्ती धाँघर	२.५ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	१५०	स्तरोउन्नती	P१	१०				संघ	
३.१२	डवागे बाँध देखि लामितरा	दवागे बाँध —	१.५ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	१००	स्तरोउन्नती	P२	६			प्रदेश		

	माईलीपानि सडक	माइलीपानी												
जम्मा									१९२			१५	१५	
						वडा नं. ४								
४.१	खडकपुर, गिधनिया, एकली हुँदै बुद्ध मा.वि. सम्म	खडकपूर देखि बुद्ध मा.वि.	१० कि.मी.	९ मि.	कच्ची	७००	स्तरोउन्नती	P१	४०				संघ	
४.२	माले चौपारी भुयरथान हुँदै पोटली सम्म	माले चौपारी — पोटली	७ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	६७०	स्तरोउन्नती	P१	२८				संघ	
४.३	फुटवल चौर देखि शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	फुटवल चौर-बुद्ध मा.वि.	५ कि.मी.	९ मि.	कच्ची	४००	स्तरोउन्नती	P१	२०			प्रदेश		
४.४	लेटार देक्झी नयार हुँदै शान्तिपूर बुद्ध मा.वि.सम्म	लेटार — बुद्ध मा.वि.	५ कि.मी.	९ मि.	कच्ची	५००	स्तरोउन्नती	P१	२०			प्रदेश		
४.५	मूल बाटो देखि शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	मूल बाटो —बुद्ध मा.वि.	३ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	५००	स्तरोउन्नती	P२	१२			प्रदेश		
४.६	माले चौपारी	माले	२	७ मि.	कच्ची	२००	स्तरोउ	P१	८				संघ	

	देखि बुरबुरे सम्म	चौपारी — बुरबुरे	कि.मी.				न्नती							
४.७	पन्छी टोल हुँदै एकली भुयार थान सम्म	पन्छी टोल-एकली भुयार थान	३ कि.मी.	८ मि.	कच्ची	२००	स्तरोउन्नती	P२	१२				संघ	
४.८	पानि बटुवा देखि ट्रान्समिटर हुँदै शान्तिपूर बुद्ध मा.वि. सम्म	पानि बटुवा —बुद्ध मा.वि.	५ कि.मी.	७ मि.	कच्ची	५००	स्तरोउन्नती	P३	२०				संघ	
४.९	माले चौपारी देखि लाम्पति टोल सम्म	माले चौपारी — लाम्पति टोल	३ कि.मी.	७ मि.	कच्ची	२५०	स्तरोउन्नती	P२	१२		गा.पा.			
४.१०	साउने चिरो देखि शान्तिपूर सम्म	साउने चिरो-शान्तिपूर	३ कि.मी.	७ मि.	कच्ची	२००	स्तरोउन्नती	P२	१२		गा.पा.			
जम्मा									१८४					
							वडा नं. ५							
५.१	रगौजा देखि गिधनिया, चिलहरिया हुँदै गैरा तिल्वसी सम्म सडक	गरैजा — गैरा तिल्वसी	३.५ कि.मी.		पक्की	२०००		p१	१४				संघ	

५.२	काँसिपूर मामा चौक हुँदै लङ्गेवा खोला महाने डाँडा हुँदै पिपल चौतारी सडक	काँसीपूर — पिपल चौतारी	३ कि.मी.		कच्ची	१८०	पक्की	p२	१२				संघ	
५.३	वैशा पहाडी पुरानो गाउँ देखी बागढोई हुँदै ढोरेणी सुर्खेत सडक जोड्ने सडक	वैशा पहाडी पुरानो गाउँ — ढोरेनी सुर्खेत सडक	२.५ कि.मी.		कच्ची	४००	पक्की	p२	१०			प्रदेश		
५.४	रगैजा सुर्खेत सडक हुँदै ढोरेनी बागढोई जाने बाटो	सौजा सुर्खेत सडक — ढोरेनी बागढोई	४ कि.मी.		कच्ची	१५०	पक्की	p१	१६			प्रदेश		
५.५	वगिया डाँडा नयाँबस्ती सडक		७०० मि.		कच्ची	४६	स्तरोउन्नती	p१	२.८		गा.पा.			
५.६	वैशा सभाहल देखि जुम्लेकुला जाने बाटो	वैशा सभाहल — जुम्लेकुला	१ कि.मी..		कच्ची	१६०	स्तरोउन्नती	p२	४		गा.पा.			
५.७	कोटिया डाँडा देखि ६ नम्बर जोड्ने बाटो	कोटिपा डाँडा — वडा नं. ६	१ कि.मी.		कच्ची	८०	पक्की	P२	४	वडा.			संघ	

		जोड्ने												
५.८	सुर्खेर्द राटे ढोरेनी हुँदै वागदोर वैसा चौधरी गाउँ	सुर्खेर्द राटे वागदोर वैसा चौधरी गाउँ	३ कि.मी.		कच्ची		पक्की (कालोपत्रे)	P३	१२				संघ	
जम्मा									७४.८					
वडा नं. ६														
६.१	गैरातिल्वारी, चिलहरिया गिधनिया हुदै रगैजा सडक	गैरातिल्वारी —गजैरा	३.२ कि.मी.		कच्ची	२०००	पक्की	P१	१२.८				संघ	
६.२	दामोदर सडक		३.५ कि.मी.		कच्ची	१५००	पक्की	P२	१४				संघ	
६.३	शिवशक्ति मा.वि. धनौरी देखि गिधनिया खेलमैदान देखि स्वास्थ्य चौकी हुँदै पहाडीपूर वचनिया खाजान्तिटोल सुण्डवरी कोर्वाङ	शिवशक्ति मा.वि.- सुण्डवरी कोर्वाङ्	१० कि.मी.		कच्ची	१५००	स्तरोउन्नती	P१	४०			प्रदेश		
६.४	गिधनिया पहाडेपूर देखि लङ्गेवा	गिधनिया पहाडेपूर	३.५ कि.मी.		कच्ची	४६०	स्तरोउन्नती	P१	१४			प्रदेश		

	पुलचौक हुदै बबई जोड्ने सडक	—बबई												
६.५	लङ्गेवा देखि सुण्डवरी डाँडा हुँदै कासीपूर जोड्ने सडक	लङ्गेवा — कासीपूर	१.५ कि.मी.		कच्ची	३५०	स्तरोउन्नती	P२	६			प्रदेश		
६.६	शान्तिनगर ५ को मामाचौक देखि वडा नं. ६ गिधनिया स्वास्थ्य चौकी हुदै शान्तिनगर ७ दुविचौर सडक	शान्तिनगर ५ — शान्तिनगर ७	२ कि.मी.		कच्ची	१५००	स्तरोउन्नती	P२	८			प्रदेश		
६.७	देविपूर डाँडा देखि बबई जोड्ने सडक	देवीपूर — बबई गा.पा.	२ कि.मी.		कच्ची	२०५	स्तरोउन्नती	P३	८			प्रदेश		
६.८	दामोदर सडक देखि चिलहरिया सुन्दरपुर हुदै गिधनिया जोड्ने सडक	दामोदर सडक — गिधनिया जोड्ने सडक	३ कि.मी.		कच्ची		स्तरोउन्नती	P२	१२		गा.पा.			
जम्मा									११४.८					
वडा नं. ७														

७.१	खैरेनी सिमलबोट देखी प्रतिक्षालयहुदै दामोदर सडक जोड्ने बाटो	खैरेनी सिमलाबोट — दामोदर सडक	१० कि.मी.		कच्ची	१७००	स्तरउन्नती	P१	४०				संघ	
७.२	बैशा देखी कुमलगडी धनौराहुदै बबई घाट सम्म	बैशा — बबई घाट	८ कि.मी.		कच्ची	१६००	स्तरउन्नती	P१	३२				संघ	
७.३	खैरेनी पिपलडाँडा हुदै झिम्टेबा घुसुरा जोड्ने सडक	खैरेनी पिपल डाँडा - झिम्टेबा घुसुरा जोड्ने सडक	९ कि.मी.		कच्ची	१५५०	स्तरउन्नती	P२	३६				संघ	
७.४	बुढाडावर त्रिबेणी चोक देखी गन्जिरा लमही डाँडा हुदै कोईरेली डाँडा दामोदर सडक जोड्ने	बुढाडावर त्रिवेणी चोक — कोइरेली डाँडा दामोदर सडक	१७ कि.मी.			१६५०	स्तरउन्नती	P१	६८			प्रदेश		
७.५	धनौरा रेउले टोल	धोनौरा					स्तरउन्नती	P१	१६			प्रदेश		

	देखी पश्चिम गल्ली हुदै बाघधारा जोड्ने सडक निर्माण	रेउले टोल —बाघधारा जोड्ने सडक					ती							
७.६	सानोतुल्सीपूर हिलेखाली देखी लमडरुवा टोल बाटो निर्माण	सानोतुल्सी पूर हिलेखाली — लमडरुवा टोल बाटो					स्तरउन्नती	P२	१४			प्रदेश		
७.७	गैरातिल्वारी बगिया जाने सडक निर्माण						स्तरउन्नती	P३	१२			प्रदेश		
जम्मा									२१८					
कुल जम्मा									१३०१.६					

१.२ पुल तथा कलभर्ट

पुल तथा कलभर्टको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता														
क्र.सं.	नाम	देखि सम्म	लम्बाई कि.मि.	चौडाई (मिटर)	वर्तमान को अवस्था	लाभान्वित घरधुरी	अव के गर्ने	प्राथमिकताको स्तर (P१, P२, P३)	अनुमानित लागत रु. करोडमा	कार्यान्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
										वडा स्तर	न.पा./ गा.पा. स्तर	प्रदेश स्तर	केन्द्र स्तर	अन्य
वडा नं. १														
१.१	पतेरी खोला							P१	२.८				संघ	

	झो.पु.													
१.२	पेदी खोला झो.पु.							$P_{१}$	३				संघ	
१.३	आग सेटा झो.पु.							$P_{२}$	१.९				संघ	
१.४	पानी साँचा							$P_{१}$	२.३			प्रदेश		
१.५	चिसा पानी दवारेलाको गसेर							$P_{१}$	२.४			प्रदेश		
१.६	साउनेपानी कल्भर्ट (२ वटा)				माग			$P_{२}$	१.५			प्रदेश		
१.७	सानो गुण्डले कल्भर्ट				माग			$P_{२}$	२.३				संघ	
१.८	हारिचार पेदीखोला कल्भर्ट				माग			$P_{२}$	१.९				संघ	
१.९	नयाँबस्ती दुलो गुण्डले कल्भर्ट				माग			$P_{३}$	२				संघ	
१.१०	हल्दे कल्भर्ट				माग			$P_{३}$	१.३				संघ	
१.११	ज्यामिरेखोला कल्भर्ट				माग			$P_{२}$	२.६			प्रदेश		
१.१२	पेदीखोला कल्भर्ट				माग			$P_{३}$	२.४			प्रदेश		

१.१३	तिनुखारा जाने बाटो कल्भर्ट (१)				माग			$P_{३}$	१.९			प्रदेश		
१.१४	हारिचार कल्भर्ट निर्माण (२)				माग			$P_{३}$	१.५४			प्रदे श		
१.१५	सालधारी कल्भर्ट (३)				माग			$P_{२}$	१.३		गा.पा.			
१.१६	वान्द्रे खोला सिर (२)				माग			$P_{२}$	१		गा.पा.			
१.१७	दुलाखोला कल्भर्ट (१)				माग			$P_{३}$	०.७८		गा.पा.			
वडा नं.२														
२.१	विष्णुपुर जम्पुर जोड्ने झोलुंगे पुल				माग गरिएको			$P_{१}$	२				संघ	
वडा नं.३														
३.१	सिस्नेटी खोला पूल		१० मिटर		संरक्षण गर्नुपर्ने			$P_{१}$	३				संघ	
३.२	वस्तीखोला वसेरी झो.पु.		३० मिटर		मर्मत गर्नुपर्ने			$P_{१}$	२.६				संघ	
३.३	पातेटाकुरा केराधारी खोला पूल		२० मि.	६ मि.	माग गरिएको			$P_{२}$	२.१				संघ	

३.४	वस्तीखोला कुलो बाँध पूल		१० मि.	५ मि.	माग गरिएको			$P_१$	२.६			प्रदेश		
३.५	लामितरा जैन वाटोमा पूल निर्माण		१५ मि.	५ मि.	माग गरिएको			$P_१$	२.१			प्रदेश		
३.६	वस्तीखोला स्कुल अगाडि कलभर्ट		५ मिटर		संरक्षण गर्नुपर्ने			$P_२$	२.३			प्रदेश		
३.७	रेशम धर्ति को घर अगाडिको कलभर्ट		५ मिटर		संरक्षण गर्नुपर्ने			$P_२$	१.९				संघ	
३.८	केराधारी स्कुल नेर कलभर्ट निर्माण		६ मि.	५ मि.	माग गरिएको			$P_२$	२.१				संघ	
३.९	केराधारी जानेबाटो काप्राको रुख नेर कलभर्ट		५ मि.	५ मि.	माग गरिएको			$P_३$	१.६			प्रदेश		
३.१०	हिले दह नेर कलभर्ट निर्माण		५ मि.	५ मि.	माग गरिएको			$P_३$	१.७५			प्रदेश		
वडा नं. ५														
५.१		काँसिपूर देखि ढुङ्गेवगर	१०० मि.					$P_१$	३				संघ	

		जोड्ने बौलाहा खोलामा पक्की पूलनिर्माण												
५.२		बागढोई देखि विष्णुपूर जोड्ने बौलाहा खोलामा पक्की पूलनिर्माण	१०० मि.					$P_२$	२.३			प्रदेश		
वडा नं. ६														
६.१		देविपूर डाँडातिहवारी को सिमाना देखि दगिशरण -१ कालितरा जाने बाटोमा झो.पु.	६०० मि.		माग			$P_१$	२.९				संघ	
६.२		सुण्डवरी पिपल चौतारा देखि बबई ७ चरकमरिया जोड्ने बाटोमा झो.पु.	५०० मि.		माग			$P_२$	२.३				संघ	
६.३		पहाडीपूर सुण्डवरी	५० मि.					$P_१$	१.३		गा.पा.			

		जोड्ने बाटोमा कलभर्ट												
६.४		चिलहरिया गिधनिया खेलमैदान जोड्ने बाटोमा कलभर्ट	३० मि.					$P_२$	१.९		गा.पा.			
६.५		सुण्डवरी नयाँ वस्ती जोड्ने वाटोमा कलभर्ट	१० मि.					$P_२$	०.७५		गा.पा.			
६.६		चिलहरिया वसुरीया खोलामा कलभर्ट	१० मि.					$P_३$	१.१		गा.पा.			
६.७		गिधनिया कासिपूर जोड्ने वाटोमा कलभर्ट	२० मि.					$P_३$	१.७५		गा.पा.			
६.८		चिलहरिया समधेरोडमा कलभर्ट	८ मि.					$P_३$	१.६		गा.पा.			
वडा नं. ७														
७.१		बुढाडावर	१५					$P_१$	३				संघ	

		गन्जिरा खोलामा पुल निर्माण	मि.											
७.२		शान्तिनगर ७ र दंगिशरण ७ बाँका जोड्ने बरौखोलामा पुल निर्माण	२७ मि.					$P_{२}$	२.६				संघ	
७.३		सानोतुलसीपुर ओखरिया खोलामा पुल निर्माण	६५ मि.					$P_{१}$	२.१				संघ	
७.४		कुमलगडी छिपछिपे देखी घुसुरा जोडने बाटोमा पुल निर्माण	१२ मि.					$P_{२}$	२.१			प्रदेश		
७.५		घुसुरा लालमटया देखी	१२ मि.					$P_{२}$	२.३			प्रदेश		

		ढिक्वा खल्यान जोड्ने पुल निर्माण												
७.६		बुढाडावर बरौखोला बुटनिया जोड्ने बाटोमा पुल निर्माण	५६ मि.					$P_३$	१			प्रदेश		
७.७		धनौरा ओखरिया खोलामा पुल निर्माण	२५ मि.					$P_३$	२.३			प्रदेश		
७.८		धनौरा देखी मलई खोला जोड्ने बबई खोलामा झो.पुल निर्माण	२५० मि.					$P_३$	२.६				संघ	
७.९		गैरातिल्वारी देखी	२३० मि.					$P_३$	२.५				संघ	

		आमखोली जोड्ने झो. पुल निर्माण												
कुल जम्मा									९५.३७					

१.२ यातायातका साधन पार्किङ्ग स्थल

यातायात पूर्वाधार अन्तर्गत बसपार्क वा बस स्टेसनहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु करोडमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं. १											
१.१	नयाँबस्ती पिङ खाल्टा				P_2	६		गा.पा.			
१.२	भेरी बस्ने डाँडा				P_3	५		गा.पा.			
वडा नं. २											
२.१	पिपलवोट				P_2	५		गा.पा.			
२.२	वडा कार्यालयको अगाडि				P_3	४		गा.पा.			
वडा नं. ३											
३.१	पातेटाकुरा बजारमा वसपार्क		प्रयोग नभएको		P_1	८		गा.पा.			
३.२	गैरीखेत वसपार्क		प्रयोग नभएको		P_1	७		गा.पा.			

वडा नं. ४											
४.१	जुम्लेकुलाको खोरिया चौर बसपार्क		प्रस्तावित		$P_१$	७		गा.पा.			
वडा नं. ५											
५.१	रगैजा बसपार्क				$P_१$	८		गा.पा.			
वडा नं. ६											
६.१	कोर्वाङको गैरिवाजरमा बसपार्क		स्थापना गर्ने		$P_२$	३		गा.पा.			
वडा नं. ७											
७.१	घुसुरा लालमटिया चोक				$P_२$	५		गा.पा.			
कुल जम्मा						**५८**					

अनुसूची ५

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना २०७९/०८०

वन वातावरण विपद् व्यवस्थापन पूर्वाधार युक्त आयोजनाहरु

१. वन तथा जैविक विविधता

वन तथा जैविक विविधता व्यवथापन पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. $P_१$, $P_२$, $P_३$	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं. १											
१.१	सदावहार सामुदायिक वन	शान्ति नगर १		वृक्षारोपण	$P_१$	२०				संघ	
१.२	लक्ष्मी सामुदायिक वन	शान्ति नगर १		वृक्षारोपण, भवन	$P_१$	३०				संघ	
१.३	तिनुखारा सामुदायिक वन	शान्ति नगर १		वृक्षारोपण, भवन, घेरावार	$P_१$	५०				संघ	
१.४	सुन्दर सामुदायिक वन	शान्ति नगर १		घेरावार, तटबन्ध	$P_२$	३०			प्रदेश		

१.५	खर्काकोट सामुदायिक वन	शान्ति नगर १		वृक्षारोपण	$P_{३}$	२०			प्रदेश		
वडा नं. २											
२.१	वाघमारे विष्णुपुर सामुदायिक वन	शान्ति नगर २		वृक्षारोपण	$P_{१}$	२०				संघ	
२.२	पानीडाँडा सामुदायिक वन	शान्ति नगर २		वृक्षारोपण	$P_{१}$	२५				संघ	
२.३	धारापानी सामुदायिक वन	शान्ति नगर २		वृक्षारोपण, भवन	$P_{१}$	३०			प्रदेश		
२.४	अम्बिकेश्वरी सामुदायिक वन	शान्ति नगर २		वृक्षारोपण, भवन, घेरावार	$P_{१}$	५०			प्रदेश		
२.५	सदाबहार सामुदायिक वन	शान्ति नगर १ र २ मा		घेरावार, तटबन्ध	$P_{२}$	३५			**प्रदेश**		
वडा नं. ४											
४.१	शान्ति सामुदायिक वन	शान्ति नगर		वृक्षारोपण, भवन	$P_{१}$	४०				संघ	

		४									
४.२	सुन्दर सामुदायिक वन	शान्ति नगर ४		वृक्षारोपण, भवन, घेरावार	P_1	५५				संघ	
४.३	सरस्वती सामुदायिक वन	शान्ति नगर ४		घेरावार, तटबन्ध	P_2	३५			प्रदेश		
वडा नं. ५											
५.१	दोडेनी	शान्ति नगर ५		वृक्षारोपण	P_1	२५				संघ	
५.२	काँसीपूर	शान्ति नगर ५		घेरावार, वृक्षारोपण, भवन निर्माण, तटबन्ध	P_1	७०				संघ	
कुल जम्मा						५२५					

२ भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापनहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P_1, P_2, P_3	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
वडा नं. १											

१.१	हारिचार, सालाधारी, सानोहल्दे, पेदीखोला, कालापोखरा, वान्द्रेखोला, तिनुखारा क्षेत्र	शान्ति नगर १		संरक्षण गर्नुपर्ने		२००			प्रदेश	संघ	
१.२	चिसापानी हारिचार वाटो	शान्ति नगर १		संरक्षण गर्नुपर्ने		१५०				संघ	
१.३	बगिया खज्जर, कालापोखरा बाटो	शान्ति नगर १		संरक्षण गर्नुपर्ने		१४०			प्रदेश		
१.४	च्याटीखोला, वान्द्रेखोला क्षेत्र	शान्ति नगर १		संरक्षण गर्नुपर्ने		१३०			प्रदेश		
वडा नं. २											
२.१	चाविकोट, अदुवावारी क्षेत्र (सम्भावित)	शान्ति नगर २		संरक्षण गर्नुपर्ने		१८०				संघ	
२.२	विष्णुपुर दलित वस्ती	शान्ति नगर २		संरक्षण गर्नुपर्ने		१७०			प्रदेश		
२.३	वौलाहा खोला कटान क्षेत्र	शान्ति नगर २		संरक्षण गर्नुपर्ने		१५०			प्रदेश		

					वडा नं. ३						
३.१	भुल्केपानी देखि रातापैरा सम्म	शान्ति नगर ३		संरक्षण गर्नुपर्ने (तटबन्ध)		१९०				संघ	
३.२	वस्तीखोला सुन्दरा देवी सडक खण्ड	शान्ति नगर ३		संरक्षण गर्नुपर्ने (जाली गर्ने तटबन्ध)		१७०			प्रदेश		
३.३	भ्युडहर हल्दे सल्लाघारी सडक खण्ड	शान्ति नगर ३		संरक्षण गर्नुपर्ने (जाली गर्ने तटबन्ध)		१२०		गा.पा.			
					वडा नं. ४						
४.१	पातेटाकुरा खोलाको दाँया-बाँयामा खडकपूर सम्म	शान्ति नगर ४		फाटको तटबन्ध गर्नुपर्ने		३००				संघ	
४.२	बौलाह खोलाको दाँया-बाँयाको जम्पुर सम्म	शान्ति नगर ४		फाटको तटबन्ध गर्नुपर्ने		२५०				संघ	
४.३	साउने चिरो खडकपूर सम्म	शान्ति नगर ४		सामान्य ५०० मि. जाली हाल्नुपर्ने		१९०			प्रदेश		
					वडा नं. ६						
६.१	बबई नदि आसपासमा तटबन्ध	शान्ति नगर		संरक्षण गर्नुपर्ने		२४०				संघ	

		६									
६.२	वौलाहा खोला आसपासमा तटबन्ध	शान्ति नगर ६		संरक्षण गर्नुपर्ने		२१०			प्रदेश		
वडा नं. ७											
७.१	बरौ खोला तटबन्ध	शान्ति नगर ७		संरक्षण गर्नुपर्ने		४००				संघ	
७.२	ओखरिया खोलामा तटबन्ध	शान्ति नगर ७		संरक्षण गर्नुपर्ने		२३०			प्रदेश		
७.३	झिम्टेवा खोलामा तटबन्ध	शान्ति नगर ७		संरक्षण गर्नुपर्ने		२१०		गा.पा.			
७.४	गैरातिल्वारी बबई नदि तटबन्ध	शान्ति नगर ७		संरक्षण गर्नुपर्ने		१५०		गा.पा.			
कुल जम्मा						३७८०	०	३	९	८	०

३. वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

फोहोरमैला व्यवस्थापन पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P१, P२, P३	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	रातो डाँडा जङ्गल	शान्तिनगर १	जग्गा भएको	व्यवस्थित गर्ने	P१	३००		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
२	वाघमारे- विष्णुपुर सामुदायिक क्षेत्रको स्थान पहिचान गर्ने	शान्तिनगर २	जग्गा भएको	व्यवस्थित गर्ने	P१	२८०		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
३	साउनेचिरो	शान्तिनगर ४	प्रस्तावित	व्यवस्थापन गर्ने ठाउँ मिलाउनु पार्ने	P१	४००		गा.पा.	प्रदेश	संघ	
कुल जम्मा						९८०		३	३	३	

४. विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता

प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिकता नं. P१, P२, P३	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
१	बाढी										
२	पहिरो/ भूक्षय										
३	चटयाङ्ग										
४	आगजनी										
कुल जम्मा											

अनुसूची ५

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना २०७९/०८०

संस्थागत विकास सँग समन्धित पूर्वाधार युक्त आयोजनाहरु

१. कार्यपालिका तथा वडा कार्यालय भवन समेतका पूर्वाधार

गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका कार्यालय भवन पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था र आवश्यकता											
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था (उपलब्ध जग्गा, भवन लगायत आवश्यक उपकरण समेत)	भावी योजना (जग्गा, भवन अन्य भौतिक पूर्वाधार समेत) निर्माण तथा संरक्षण	प्राथमिक ता नं. P१, P२, P३	अनुमानित लागत रु लाखमा	कार्यन्वयनको आधारमा परियोजनाको स्तर र श्रोत				
							वडा स्तरीय	न.पा./ गा.पा. स्तरीय	प्रदेश स्तरीय	केन्द्र स्तरीय	अन्य
गाउँपालिकाको कार्यपालिका											
१	जग्गा जमिन		भएको			३००					
२	कार्यालय भवन		भएको		P१	२१०					
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		भएको		P१	१००					
४	खानेपानी		भएको								
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		भएको								
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने	P१	३००					
८	सभा हल		भएको								
९	बाल हेरचाहा कक्ष तथा मनोरंजन कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने	P१	४०					

१०	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	२००						
११	गाउँपालिका प्रहरी बिट		भएको									
१२	कृषि शाखा भवन		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	१५०						
१३	पशु तथा मत्स्य विकास शाखा		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	३१०						
जम्मा						**१६१०**						
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. १												
१	जग्गा जमिन		भएको			१००						
२	कार्यालय भवन		भएको			३०						
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		भएको			१०						
४	खानेपानी		भएको			५						
५	शौचालय		भएको									
६	पार्किङ्ग स्थल		भएको									
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	१०						
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	३०						
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने	P_1	१०						
१०	अन्य					५						
जम्मा						२००						
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. २												
१	जग्गा जमिन		भएको			१००						
२	कार्यालय भवन		भएको			३०						
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		नभएको	गर्नुपर्ने		१०						

४	खानेपानी		भएको			५					
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		नभएको	बनाउनुपर्ने							
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१०					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		३०					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		१०					
१०	अन्य					५					
जम्मा						२००					
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. ३											
१	जग्गा जमिन		भएको			१००					
२	कार्यालय भवन		भएको			३०					
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		नभएको	गर्नुपर्ने		१०					
४	खानेपानी		भएको			५					
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		भएको								
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१०					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		३०					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		१०					
१०	अन्य					५					
जम्मा						२००					
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. ४											
१	जग्गा जमिन		भएको			२००					
२	कार्यालय भवन		भएको			४०					

३	कम्पाउण्ड घेराबारा		भएको			१०					
४	खानेपानी		भएको								
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१५					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
१०	अन्य					१०					
जम्मा						२९०					
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. ५											
१	जग्गा जमिन		भएको			२००					
२	कार्यालय भवन		भएको			४०					
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		नभएको	गर्नुपर्ने		१०					
४	खानेपानी		भएको								
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		भएको			५					
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१५					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
१०	अन्य					१०					
जम्मा						२९०					
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. ६											
१	जग्गा जमिन		भएको			२००					

२	कार्यालय भवन		भएको			४०					
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		भएको			१०					
४	खानेपानी		भएको								
५	शौचालय		भएको								
६	पार्किङ्ग स्थल		भएको			५					
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		२०					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		१५					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		५					
१०	अन्य					५					
जम्मा						३००					
वडासमितिको कार्यालय वडा नं. ७											
१	जग्गा जमिन		भएको			२००					
२	कार्यालय भवन		भएको			४०					
३	कम्पाउण्ड घेराबारा		नभएको	गर्नुपर्ने		१०					
४	खानेपानी		भएको								
५	शौचालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१५					
६	पार्किङ्ग स्थल		नभएको	बनाउनुपर्ने							
७	प्रतिक्षालय		नभएको	बनाउनुपर्ने		१५					
८	सभा हल		नभएको	बनाउनुपर्ने		२०					
९	स्तन पान कक्ष		नभएको	बनाउनुपर्ने		१०					
१०	अन्य					५					
जम्मा						३१५					
कुल जम्मा						३४०५					

अनुसूची ७

शान्तिनगर गाउँपालिका

आवधिक विकास योजना २०७९/०८०

आय प्रक्षेपण र त्यसको आधार

१. आन्तरिक आयको अवस्था

गाउँपालिकाको आन्तरिक आय विवरण					
क्र.सं.	आय शिर्षक	आय वर्ष			
		आ.व. २०७७/०७८ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७८/०७९ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७९/०८० को प्रस्तावित आय रु.	प्रगति प्रतिशत
१	सम्पत्ति कर /एकिकृत सम्पत्ति कर	-			
२	भूमिकर/मालपोत	६७०८६७५.५०	६०६१५८६	२३०००००	
३	घर बहाल कर	१३२०५३	३०१५५१	५०००००	
४	बहाल बिटौरी कर समेत अन्य	१६१६०९१	१०३२७	५००००	
५	सवारी साधन कर	०			
६	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायी कारोवारमा लाग्ने कर	४१०००	१९३३०	३००००	
७	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	९५१५०	४९०००	१५००००	
८	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	६४३१३०	२१०९५१	६०००००	
९	नक्सापास दस्तुर	१०६३२१	१६६६७०	५०००००	
१०	सिफारीस दस्तुर	२०५९३०५	२३१०९८९	२००००००	
११	व्यक्तिगत घट्ना दर्ता दस्तुर	८१२००	२००६६०	१०००००	
१२	नाता प्रमाणित दस्तुर	९१९००	०	१५००००	
१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१०१७००	१३६००९	३०००००	
१४	निजि धारावापद को शुल्क	११४२७२	०	१००००	
१५	अन्य कर	३८८२७	८१८४५६		
१६	न्यायीक दस्तुर	१९५०	३९६०	०	
१७	अन्य दस्तुर	५७८२१३	४४१७२२.१६	८०००००	

१८	बेरुजु	१५०३०५	२४९३९९३	५०००००	
१९	अन्य राजस्व	३००००००००			
२०	बैंक मौजदात	४२९७४७०२	४४९०९०७३	३८८०००००	
२१	सरकारी सम्पति को बहाल बाट प्राप्त हुने आय			०	
२२	न्यायिक दण्ड जरिवाना र जफत			१००००	
जम्मा		५३०९३२५६०	४६३११३९२८	५१८५४००००	
आन्तरिक आय वृद्धि अनुमान %					
अघिल्लो आयको आधारमा लक्ष्य प्राप्ति (जेष्ठ सम्मको) %					
१	कर तर्फ				
२	गैर कर तर्फ				
जम्मा					

२. आन्तरिक तथा वाह्य आयको अवस्था

संघीय तथा प्रदेश सरकार साथै विकास साझेदार बाट प्राप्त आय विवरण					
क्र.सं.	आय शिर्षक	आय वर्ष			
		आ.व. २०७७/०७८ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७८/०७९ को यथार्थ रु.	आ.व. २०७९/०८० प्रस्तावित आय रु.	प्रगति प्रतिशत
संघीय सरकार					
१	वित्तीय समानिकरण	९९७०००००	१०५५०००००	११३१०००००	
२	शसर्त अनुदान (चालु)	२०२१९५८१०	१४९२१४००६	१६१८५८०००	
३	शसर्त अनुदान (पुँजीगत)		३१५२५७५७	३२०३४०००	
४	समपुरक अनुदान (चालु)	८००००००			
५	समपुरक अनुदान (पुँजीगत)		१३२९८०८	१४००००००	
६	विशेष अनुदान (चालु)	१३००००००			
	विशेष अनुदान (पुँजीगत)			१००००००००	
जम्मा		३२२८९५८१०	२८७५६९५७२	३३०९९२०००	
प्रदेश सरकार					

१	वित्तीय समानिकरण	५२७१०००	४९४६००	६०७००००	
२	शसर्त अनुदान (चालु)	१८३२९५९७	४७३५९०		
३	शसर्त अनुदान (पुँजीगत)		७४६१९७३	८००००००	
४	समपुरक अनुदान (चालु)	१४९९३०००			
५	समपुरक अनुदान (पुँजीगत)		३२६१३३२.५०	१५००००००	
६	विशेष अनुदान (चालु)	१५००००००	११७८८१५९	८३०००००	
७	विशेष अनुदान (पुँजीगत)		५८०९३६२		
जम्मा		५३५९३५९७	३३७४०४१८	३७३७००००	
संघीय तथा प्रदेश सरकार कुल जम्मा					
राजस्व बाँडफाँड					
१	वाडफाड भइ प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	६४५४९१३०	५५९३८६८६	८९७२००००	
२	बाडफाड बाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	४३५९२२७	४६५३९०४	५६५८०००	
	बाडफाड बाट प्राप्त हुने अन्त शुल्क		१८११६८०९		
	बाडफाड भई प्राप्त वन रोयल्टी		२१५७७४		
	बाडफाड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तर बिक्रि बाट प्राप्त हुने आय		४७४४१८०	५००००००	
जम्मा		६८९०८३५७	५८१३४५८०	१००३७८००	

अनुसूची ८
माइन्युटहरु

अनुसूची ९
कार्यक्रमका तस्विरहरु